

**DOLMABAĞÇE SARAYI'NA İLİŞKİN ARŞİV
BELGELERİNİN MEKAN KULLANIMI AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ (1853 - 1914)**

100707

DOKTORA TEZİ
Sanat Tarihçisi Pelin AYKUT (M.A.)
292 D 506

100701

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 3 Eylül 1999
Tezin Savunulduğu Tarih : 6 Temmuz 1999

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Afife BATUR

[Signature]

Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Semra ÖGEL (İ.T.Ü.)

[Signature]

Prof. Dr. Ayla ÖDEKAN (İ.T.Ü.)

[Signature]

Prof. Dr. Nur AKIN (İ.T.Ü.)

[Signature]

Doç. Dr. Cengiz CAN (Y.T.Ü.)

[Signature]

TEMMUZ 1999

ÖNSÖZ

Öncelikle, tezin her aşamasında beni yönlendiren, yüreklendiren, kendisinden çok şey öğrendiğim hocam Sayın Prof. Dr. Afife Batur'a teşekkürü borç bilirim.

Araştırma döneminde, değerli yardımlarını gördüğüm Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Milli Saraylar Arşivi, Atatürk Kitaplığı, Milli Saraylar Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, İslam Tarih, Sanat, Kültür Araştırma Merkezi, Alman Arkeoloji Enstitüsü ve İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi personeline teşekkür ederim.

Ayrıca, Sayın İhsan Yücel'e, Doç. Dr. Mahmut Ak'a, başta Sayın Vahide Gezgör, Güller Karahüseyin ve Sedat Öztopbaş olmak üzere tüm mesai arkadaşlarıma, Y. Mimar Bülent Saçaklı'ya ve sürekli destek veren aileme, dostlarıma sonsuz teşekkürler.

Pelin Aykut

Ağustos, 1998

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	VI
ÖZET.....	VII
SUMMARY.....	IX

BÖLÜM 1. GİRİŞ.....	1
---------------------	---

1.1. Çalışma Yöntemi.....	5
1.2. Mimarlık Tarihi Araştırmalarında Arşiv Malzemesinin Önemi ve Kullanımı.....	7

BÖLÜM 2. MEKAN KULLANIMINA İLİŞKİN ARŞİV BELGELERİNİN DÖKÜMÜ.....	8
--	---

2.1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi.....	9
2.2. Milli Saraylar Arşivi.....	11
2.3. Atatürk Kitaplığı.....	13

Gazete ve Dergiler

2.3.1. Journal de Constantinople.....	13
2.3.2. Le Moniteur Oriental.....	26
2.3.3. Hayat Tarih Mecmuası.....	28
2.3.4. İstanbul Ansiklopedisi.....	38

2.4. MEKANLARA İLİŞKİN BİLGİ VEREN KİTAPLARDAN YAPILAN ALINTILAR.....	40
--	----

2.4.1. Harem'in İçyüzü.....	40
2.4.2. İbretnümâ.....	46

2.4.3. Saray Hatıralarım.....	47
2.4.4. Tarihi Odalar.....	52
2.4.5. Saray ve Ötesi.....	61
2.5. GÖRSEL MALZEME ARŞİVLERİ.....	70
2.5.1. Alman Arkeoloji Enstitüsü.....	70
2.5.2. İslam Tarih, Sanat, Kültür Araştırma Merkezi.....	91
BÖLÜM 3. İNCELENEN KAYNAKLARDAKİ BİLGİLERE GÖRE BELİRLENEBİLEN MEKANLAR.....	96

3. 1. Medhal Salon.....	96
3. 2. Vezir Odası.....	101
3. 3. Sürre Odası.....	107
3. 4. Sertabib Odası.....	111
3. 5. Esvab Odası.....	117
3. 6. Büro.....	123
3. 7. Çinili Kısım.....	128
3. 8. Kristal Merdivenli Salon.....	133
3. 9. Kırmızı Salon.....	139
3. 10. Seccade Odası.....	147
3. 12. Zülvecheyn Salonu.....	153
3. 12. Somaki Oda.....	163
3. 13. Meşkhane.....	172
3. 14. Beyaz Oda.....	182
3. 15. Hamam Odası.....	188
3. 16. Hünkar Hamamı.....	195

3. 17. Türk Bürosu.....	201
3. 18. Harem Koridoru.....	204
3. 19. Muayede Salonu.....	210
3. 20. Valide Sultan Kabul Odası.....	228
3. 21. Mavi Salon.....	237
3. 22. Padişaha mahsus oda.....	245
3. 23. Matbah-ı Hümayun.....	252
3. 24. Valide Sultan Mutfığı.....	265
3. 25. Matbah-ı Amire.....	279
3. 26. Camlı Köşk	285

BÖLÜM 4. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	295
---------------------------------	-----

KAYNAKLAR.....	314
----------------	-----

EKLER.....	324
------------	-----

ÖZGEÇMİŞ.....	348
---------------	-----

KISALTMALAR

B.O.A	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
M.S.A	Milli Saraylar Arşivi
A.K	Atatürk Kitaplığı
J.C	Journal de Constantinople
M.O	Le Moniteur Oriental
H.T.M	Hayat Tarih Mecmuası
İ.A	İstanbul Ansiklopedisi
H.İ	Harem'in İçyüzü
İb	İbretnüma
S.H	Saray Hatıralarım
T.O	Tarihi Odalar
S.Ö	Saray ve Ötesi
A.A.E	Alman Arkeoloji Enstitüsü
IRCICA	İslam Tarih, Sanat, Kültür Araştırma Merkezi

ÖZET

DOLMABAHÇE SARAYI'NA İLİŞKİN ARŞİV BELGELERİNİN MEKAN KULLANIMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ (1853-1914)

Tez, temelde Dolmabahçe Sarayı'nda mekan kullanımına ilişkin yazılı-görsel belgelerin araştırılması, incelenmesi ve 1853-1914 yılları arasındaki mekan kullanımı ve değişimlerinin ortaya çıkarılmasını ve değerlendirilmesini hedeflemektedir. Bu amaçla, arşiv ve kütüphanelerde yapılan tarama çalışmalarıyla amaca yönelik belgeler toplanmış, toplanan yazılı-görsel belge, mekanlara göre tasnif edilmiş ve her mekan için edinilen belgeler ve bilinenler ışığında bir değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirmeler sırasında öncelikle mekanların günümüzdeki durumları tanımlanarak, yapının inşa edildiği dönemde mekana yüklenen fonksiyonun günümüzde değişip değişmediği sorgulanmıştır.

Arşiv malzemesinin mimarlık tarihi araştırmaları açısından büyük önem taşıdığı gözönüne alınarak, kent dokusunun gelişimi ve yapı ile ilgili en güvenilir bilgileri alabilmek amacıyla mümkün olduğunca fazla arşiv belgesine ulaşmaya çalışılmıştır. Binanın yapım aşamaları, geçirdiği onarımlara yönelik bilgilerin alındığı ve olaylara ilişkin objektif bilgiler veren resmi arşiv belgeleri yanısıra subjektif bilgilerin de yer aldığı dönemin gazete ve dergilerinin taranması sonucu toplanan bilgiler de bu çalışmada başvurulmuş önemli kaynaklar olmuştur. Özellikle 19. yüzyıl İstanbul basını sözkonusu olduğunda, mimari ve sanat ortamına ilişkin bilgiler elde etmenin mümkün olduğu görülür.

Bugün, Dolmabahçe Sarayı'nın geziye açık bir müze-saray olmasına bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar, değişen koşulların yapıyı ve buna

bağlı olarak mekanlarını nasıl zorladığı ortadadır. Bu nedenle bir çok mekanda karşımıza çıkan yeniden fonksiyon verilmiş olan mekanları çok yadırgamamak gerekir. Bu duruma neden olan en önemli faktör mekanların kullanıma açıldığı dönemi aydınlatan yeterli belge elde edilememesidir. Zaman içinde yapılan mekanlar arası obje transferleri de mekanların özgünlüğünü bozmuş, mekanla bütünleşen objelerin farklı yerlerde kullanılmasına neden olmuştur.

Tezin amacı, öncelikle Dolmabahçe Sarayı mekanlarına ilişkin direk bilgi veren arşiv belgelerine ulaşabilmektir. Ancak, yapılan araştırmalar sonucu elde edilen bilgiler ışığında doğrudan mekanı tanımlayan, mekan hakkında bilgi veren arşiv belgelerinin bulunmadığı saptanmıştır. Arşiv belgelerinde çoğunlukla mekan adı verilmediği gibi, olabileceği düşünülen mekanlar hakkında bilgiye de ancak az sayıdaki arşiv belgesinde rastlanmıştır. Çalışmada, öncelikle ulaşılan kaynaklar belli bir düzen içinde verilmiş, daha sonra bu kaynak ve bilgiler kendi içlerinde tasnif edilerek adı geçen mekanlar belirlenmiş, bu mekanlara ait bilgi veren dokümanlar, mekanlar için açılan alt başlıklar altında biraraya getirilmiştir. Böylece, hangi mekanla ilgili olarak hangi yoğunlukta bilgiye ulaşıldığı ya da mekanlar hakkında bilgi olup olmadığı konusunda fikir edinilmeye çalışılmıştır. Değerlendirme bölümünde ayrıca, belgelerden yola çıkılarak, mekana yüklenen fonksiyonun nasıl değiştiği izlenmiş, günümüzde bu mekanlara verilen farklı işlevler üzerinde durulmuştur. Konuyla ilişkili olarak ulaşılan tüm belgeler sonuç bölümünde çeşitli saptamalar yapma yolunda kullanılmıştır.

SUMMARY

THE EVALUATION OF ARCHIVE DOCUMENTS RELATING TO DOLMABAHÇE PALACE ACCORDING TO UTILIZATION OF THE ROOMS (1853-1914)

The thesis is fundamentally aiming: the research and investigation of the written documents and photographs relating to utilization of the rooms at Dolmabahçe Palace and by this way also targeting the exposition and evaluation of utilization of the rooms and changes made between the years 1853-1914. By means of the research studies being held in archives and libraries written documents and photographs proping the target were collected, these documents were classified in accordance with spaces and then an evaluation was made under the reflection of the documents and informations. During these evaluations, mainly by defining the existing situations of the rooms today, it was investigated whether the original function of the room defined at 19th century has been changed or not.

Taking into consideration that the archive documents have got great importance in history of architecture researches, it was tried to reach maximum quantity of archive documents with the aim of getting the exact knowledge about the building and the evolution of the city structure.

As well as the official archive documents giving objective informations about the construction stages and the repairs of the building, the knowledge being collected as a result of a survey among the newspapers and periodicals -the sources of subjective information-, has become an important source being referred in this study. Especially, when the subject is about the press of İstanbul during 19th century, it is seen to have knowledge about the environment of art and architecture easily.

Today, the problems outcoming in relation with the use of Dolmabahçe Palace as a museum-palace open to visiting and how the changing conditions influenced the building and the rooms is very clear. For that reason, it shouldn't astonish us to meet re-functioned rooms in different places. The most important factor affecting this case is the lack of adequate documents highlighting the period: when the rooms were put into service. Also in time, the transfers of subjects between the rooms did deform the character of the rooms and compelled the rooms integrated objects to be used or displayed in different places.

The primary aim of the is to reach archive documents giving direct information about the rooms of Dolmabahçe Palace. However, under the enlightenment of the information gained during the researches, it was concluded that there existed no archive documents directly defining and giving information about the rooms. In the archive documents room name was not given and about the rooms: where information is estimated to be found, there could only be met in a few documents.

In the study, first of all the sources being reached were given in a definite order. Later these sources and informations were classified among them while the rooms mentioned were defined as well. And finally, the documents giving information about the rooms were gathered under subtopics that are opened for these rooms

So, by this way it was tried to get idea about the existence of information for a space or the level of intensity of the knowledge that had already been reached. Also, in the evaluation part, by analyzing the documents, it was observed how the primary function of a space changed in time and the different functions given today were explained.

All the subject related documents that had been reached were used in the conclusion part so as to make different interpretations.

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Sur dışı alanların yerleşime açılması ve yeni mahallelerin oluşması 18. yüzyılın son çeyreğinde görünür bir hız kazanmıştır. Galata surlarının dışındaki Beyoğlu (Pera) mahallelerinin büyüyerek Boğazkesen ve Cihangir'de Tophane'yle birleşmesi ve Fındıklı'nın sahildeki büyük yalılar dizisinin arkasında Ayazpaşa'ya doğru çıkması yönündeki yayılma Dolmabahçe ve Beşiktaş'ın kent içi alan oluşuna doğru gelişmiştir.

Dolmabahçe düzenlemesi bu büyüme süreci içinde bir dönüm noktasıdır. Galata yöresi İstanbul'un tarihi boyunca, hatta Bizans döneminde bile, Batı ile ilişkilerin genişlemesiyle oranlı olarak büyümüştür. Galata ve Beyoğlu'nun büyümesiyle bütünleşen bir saray olarak Dolmabahçe, bu tarihi bağlam içinde Osmanlı yöneticilerinin Batı'ya dönük gelişme siyasetinin simgesi sayılmalıdır. İmparatorluğun beynini ve kalbini yüzyıllar boyu barındırmış olan tarihi yarımada'nın bırakılması, Topkapı Sarayı'nın terkedilmesi, yönelinmek istenen hedef açısından anlamlı bir işarettir. Kentsel oluşum açısından ise, İstanbul'un fizyonomisini değiştiren, gelecekteki gelişmeleri etkileyen bir karar olmuştur.

"Dolmabahçe düzenlemesi, Boğaziçi'ni de kentiçi alana katan gelişmeyi başlatan bir olgudur. Daha sonraki yıllarda yapılan Çırağan Sarayı ile birlikte Boğaziçi İstanbul'un anıtsal dokusuna katılmış

oluyordu. Boğaz girişindeki konumu ve kentin gelişen mahalleleriyle ilişkisi düşünüldüğünde Dolmabahçe'de dikkatli bir seçim yapıldığı görülmektedir. Kentsel bölge olarak Dolmabahçe düzenlemesini "Gümüşsuyu-Taksim-Harbiye-Maçka" çizgisi üzerinde yeralan büyük askeri yapılar kuşağıyla birlikte almak doğru olacaktır. Belki çok planlı olmayan, ama zaman içinde tutarlı bir gelişme gösteren bölge, Tophane tesislerinden, Fındıklı'daki çifte saraylardan geçerek Dolmabahçe üzerinden Ortaköy'e uzanan sahil şeridini alıp tepedeki büyük kışlalar kuşağıyla tutularak sivil yerleşime kapalı bir çevre kurmuştur. Odak noktası Dolmabahçe Sarayı olan bu "imperial" mahalle, İstanbul'a Avrupa başkentlerinin görünümünü getirmek isteyen padişahların eğilimlerini yansıtıyor olmalıdır. Bu imperial çevrenin belirli bir bütünlüğü olduğu ve bunun arandığı sezilmektedir." (*)

Dolmabahçe Sarayı her şeyden önce değişen bir yaşam biçiminin simgelerinden biridir. Topkapı Sarayı'nda yerleşim ve mekan kurgusunun hiyerarşiye göre düzenlenmesi durumu Dolmabahçe Sarayı'nda yerini farklı bir anlayışa bırakır. Topkapı'da giriş akslarını yönlendiren hiyerarşik düzenlemeler yerine , Dolmabahçe Sarayı'nda çevre ilişkileri öne çıkar. Denize göre yönelen giriş aksları, ortaya konan yeni ve farklı bir kurgudur.

(*) BATUR, A, BATUR, S, Dolmabahçe Sarayı, Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, c. 4, S. 1068

Galata yarımadasına taşınan yönetim merkezi ile birlikte iktidar, kendisini halka sunma yolunda önemli bir adım atmıştır. Topkapı Sarayı'nda dışarıya kapalı, göze görünmeden, halkın içine girmeden sergilenmeye çalışılan, gücünü görünmezlikten alan otorite, Tanzimat sonrası bir gösteriye dönüşmüş, Dolmabahçe Sarayı, Avrupa saraylarındakine benzer bir tür iktidar sergilemesinin simge yapısı olmuştur.

Ancak bu haliyle bile Dolmabahçe Sarayı ne tam bir doğu, ne de tam bir batı sarayı olarak tanımlanabilir. 19. yüzyılda yapılmış olan en görkemli yapı olarak saray, eski saraya benzer biçimde birçok yapının oluşturduğu bir kompleks olarak da bu yüzyılın en önemli yapı etkinliği ve çevre düzenleme girişimi olarak değerlendirilmelidir.

Yapılar, içlerinde yaşayacak olan insanların kullanımı için inşa edilir, onların ihtiyaçları temel alınarak düzenlenir. Bu durumda mimari ve mimariyi oluşturan, içlerinde yaşama ilişkin ihtiyaçların karşılandığı yapılar, insan yaşamında çok önemli bir yer tutar. Bu önem, tarihin her döneminde yapıların yapılış nedenlerine de bağlı olarak hep vardı. Topkapı Sarayı'nda, 15-19. yüzyıllar arasında zaman içinde çeşitli eklentilerle oluşturulan organik bütünlüğün yerini Dolmabahçe Sarayı'nda çevreye, 19. yüzyıl konut mimarisine göre şekillenen bir mimari düzenleme almıştır. Topkapı Sarayı'nın başlangıçtaki hiyerarşik avlular düzenine oturan plan şeması da zaman içindeki eklentilerle değişmiş, avluların çevresinde oluşturulmuş daha organik bir yerleşim düzenine geçilmiş, avluların yerini büyük salonlar

almıştır. Böylece, Dolmabahçe Sarayı'nda orta sofa + 4 eyvan + köşe odaları veya orta sofa + 2 eyvan + köşe odalarından oluşan plan şeması kullanılmıştır.

Aslında yapılar ve mekanlar içinde yaşayan ya da yaşayacak olan insanlarla bir anlam kazanır. Bunun içindir ki, içinde yaşayan insanların olduğu bir yapıyı, yapılar grubunu tanımlamak, anlamlandırmak, mekanların fonksiyonlarını ortaya koymak daha kolaydır. Oysa, içinde bir dönem çok sayıda insanın yaşadığı bilinen, ancak şu anda boş olan bir yapıda, mekanların özgün fonksiyonlarını çözümlmek o denli kolay değildir. Dolmabahçe Sarayı için de aynı durum sözkonusudur.

19. yüzyıl Osmanlı saray mimarisinin başat örneği olan Dolmabahçe Sarayı'nı yaşadığımız yüzyılda, anlamak için de yaşanmış olduğu durumuyla bilmek, mekanları doğru tanımlamak, hangi mekanın ne amaçla yapıldığı ve kullanılmış olduğu konusunda kesin bilgilere sahip olmak zorunludur. Bu çalışmanın amacı da aktarım ve belgelerden yararlanarak Saray'ı anlamanın ön koşulu olan bu bilgilere ulaşmak, mekanların işlevlerini ve anlam verilerini elde etmektir. Belge sınırlılığı içinde bunun güç bir uğraş olduğu açıktır. Bu zorluğun bilincinde olarak, bilinenlerin tekrarını yapmak yerine, bulunabilen belgeler içinde söylenebilecek yeni sonuçlara varabilmeye çalışılmıştır.

1.1 Çalışma Yöntemi

19. yüzyıl Osmanlı mimarisinin simge yapılarından biri olan Dolmabahçe Sarayı'na ilişkin yeterli bilgi sahibi olduğumuz söylenemez. Özellikle derinlemesine bir araştırma yapmak istendiğinde konuyla ilgili ne kadar az araştırma olduğu görülür. Genelde 19. yüzyıl saray yaşamı, özelde de incelenmeye çalışılan yapıya ilişkin mekanlar ve onlara zaman içinde yüklenen işlevlerin saptanmaya çalışılmasının kolay olmadığı ve bu konuda tezi destekleyici çok sayıda belgeye ulaşmanın zorluğu da gözönüne alındığında aydınlatılmaya çalışılan konu belki de bu alanda yapılmış olan ilk çalışma, ilk çaba olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışmanın temel amacı, konuya ilişkin arşiv belgelerine ulaşarak, onları değerlendirmek olmuştur. Buna bağlı olarak belgeler, alışlageldiği gibi tezin sonunda değil, ilk bölümde, ana sunum olarak verilmiştir. Bu bölüm, belgelerin konu başlıklarını içermektedir. Belgelerin içeriği ise, ilgili olduğu mekana ait bölümde değerlendirilmiştir. Arşiv çalışmaları konuyla ilgili olarak başlıca iki arşivde yoğunlaştırılmıştır. Bunlar, Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Milli Saraylar Arşivi'dir. Başbakanlık Arşivi'nde ağırlıklı olarak Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülaziz dönemi belgeleri bulunmasına karşılık, Milli Saraylar Arşivi'nde ise, Sultan II. Abdülhamid, Sultan Reşad dönemlerine tarihlenen ve daha çok yapının çeşitli dönemlerde geçirdiği onarımlar hakkında bilgi veren belgelere rastlanmıştır. Yazılı

belgeler dışında, görsel belgeler de çalışmada en çok aranan ve başvurulmuş kaynaklardır.

Görsel belgeler, Alman Arkeoloji Enstitüsü ve İslam Tarih, Sanat, Kültür Araştırma Merkezi'nden elde edilmiştir. Yapıya ilişkin çok sayıda dış mekan fotoğrafı tesbit edilmesine karşın iç mekanlara ait az sayıda fotoğrafa ulaşılabilmektedir. Bir diğer önemli kaynak olan gazete-dergi taramaları için de İstanbul Belediyesi Atatürk Kütüphanesi arşivinden yararlanılmıştır. Ayrıca, Atatürk Kütüphanesi İstanbul Kitaplığı ve Milli Saraylar Kütüphanesi'nde konuyla ilgili kitaplara ulaşma yolunda araştırma yapılmıştır.

Araştırmalarda temel olarak Dolmabahçe Sarayı'nda mekan kullanımına ilişkin belge, bilgi ve görsel malzemeye ulaşmaya çalışılmıştır. Bu nedenle, ulaşılabilen bir çok belge, öncelikle kendi içinde değerlendirilerek, bu konuyu aydınlayabilecek arşiv malzemeleri, gazete, fotoğraf ve kitaplar seçilmiş, seçilen belgelerde adı geçen ya da fotoğraflarla tespit edilmiş mekanlar saptanarak, bu mekanlara göre bir döküm yapılmıştır. Böylelikle, 1853-1914 yılları arasında Dolmabahçe Sarayı'nda mekanlara yüklenen işlevler ve kullanımda olan mekanların saray işleyişi içindeki yerleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu durumun ortaya konmasında arşiv belgelerinin yanı sıra, görsel belgelerin de önemli payı olmuş, bazı mekanlar sadece görsel malzemeyle, bazı mekanlar, hem yazılı, hem görsel, bazı mekanlar da sadece yazılı belgelere dayanılarak yorumlanmıştır. Elde edilen belgeler değerlendirilerek mekanların

kullanımlarına ve mekanlara yüklenen işlevlerin zaman içindeki değişimlerine ilişkin yorum ve saptamalar yapılmıştır.

Çalışmada, yapıya ilişkin genel bilgilerden çok ortaya konmaya çalışılan konuyla direkt ilgili olan bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, öncelikle ulaşılan kaynaklar belli bir düzen içinde verilmiş, daha sonra bu kaynak ve bilgiler kendi içlerinde tasnif edilerek kaynaklarda adı geçen mekanlar belirlenmiş, bu mekanlara ait bilgi veren dokümanlar, mekanlar için açılan alt başlıklar altında biraraya getirilmiştir. Böylece, hangi mekanla ilgili olarak hangi yoğunlukta bilgiye ulaşıldığı ya da mekanlar hakkında bilgi olup olmadığı konusunda fikir edinilmeye çalışılmıştır. İncelenen mekanlarla ilgili olarak yapılan değerlendirme sonuna eklenen birer plan üzerinde yerleri saptanabilen mekanlar belirtilmiştir. Konuyla ilişkili olarak ulaşılan tüm belgeler sonuç bölümünde çeşitli saptamalar yapma yolunda kullanılmıştır.

1.2 Mimarlık Tarihi Araştırmalarında Arşiv Malzemesinin Önemi ve Kullanımı

Arşiv malzemesi kullanımı mimarlık tarihi araştırmaları açısından büyük önem taşır. Genelde kent dokusunun gelişimi ya da üzerinde çalışılan yapı ile ilgili olarak en güvenilir bilgiler kuşkusuz arşiv belgelerinden elde edilebilir. Binanın yapım aşamaları, geçirdiği onarımlara yönelik bilgilerin alındığı ve olaylara ilişkin objektif bilgiler

veren resmi arşiv belgeleri yanısıra subjektif bilgilerin de yer aldığı dönemin gazete ve dergilerinin taranması sonucu toplanan bilgiler de mimarlık tarihi araştırmalarının önemli kaynaklarıdır. Özellikle 19. yüzyıl istanbul basını söz konusu olduğunda, bu dönemde basın yoluyla mimari ve sanat ortamına ilişkin bilgiler elde etmenin mümkün olduğu görülür.

Bu dönemin gazetelerinin sunduğu malzeme gerçekten çok ilginç ve önemlidir. Gazeteler, daha önce de belirttiğimiz gibi, resmi arşiv belgelerinden farklı bir söyleme sahiptir. Denebilir ki, bu söylem 19. yüzyıl yaşam biçimi ve dünya görüşünün izlerini taşır. Arşiv belgelerindeki objektif yargılar, gazete yazarının subjektif yargılarıyla birleşir. Bu nedenle, resmi arşiv belgelerinde rastlanamayacak, bu belgelerdeki objektif bilgileri tamamlayacak nitelikte ve önemli sosyal tarih birikimi oluşturan bazı özel, kişisel haberlere gazetelerde rastlamak mümkündür.

Aynı şekilde, çalışılan döneme ilişkin görsel malzeme ve fotoğraf albümleri de yapıların çevreleriyle ilişkileri ve günümüzdeki değişimlerini saptamak, hatta yapıların iç mekan düzenlemelerine ilişkin bilgi edinebilmek açısından özellikle mimarlık tarihi araştırmalarında birinci derecede ulaşılmaya çalışılan kaynaklardır.

BÖLÜM 2. MEKAN KULLANIMINA İLİŞKİN ARŞİV BELGELERİNİN

DÖKÜMÜ

2. 1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi

B.O.A

Cevdet Saray Belge no: 1254

Merhume Valide Sultanın matbahında bulunan bakır ve evani vesaireye dair.

B.O.A

Cevdet Saray Belge no: 1909

Sarayda bir ay zarfında tevzi olunan balmumu.

B.O.A

Cevdet Saray Belge no: 3134

Suveri Hümâyûn için Dolmabahçe'de yapılmakta olan matbah ve set duvarları için Karaağaç ve Kağıthanede matbah binaları ve iskele, köprü ve sünnet olacak çocuklara ait kerevetler vs. masrafı için 50.000 kuruş.

B.O.A

Cevdet Saray Belge no: 3675

Saray ve Harem dairelerinde hergün nöbet beklemek üzere tayin edilmiş hâzık bir doktor, bir muavin ve bir cerrahın maaş arttırımı ve 4 doktor, 5 muavin, 5 nefer cerrah daha...

B.O.A

Cevdet Saray Belge no: 5308

Harem-i Hümayûnda dokuz kadının rehin mukabilinde tüccardan borç olarak aldıkları paranın faiz ile beraber tesviye edilerek, rehinlerin kurtarıldığı. (Abdûlmecid dönemi)

B.O.A

Cevdet Saray Belge no: 6248

Bir ayda Padişaha ve Valide Sultanın mutfaklarına verilen erzak ve eşya. (1267)

B.O.A

Cevdet Saray Belge no: 8927

Ramazan zarfında sarayda Harem ve Mabeyn dairelerle Abdülaziz Efendi'nin dairesine verilen erzak ve eşya defteri. (1270)

2. 2. Milli Saraylar Arşivi

M.S.A

Evrak I 122

Dolmabahçe Sarayı meşkhanesine alınan müzik aleti, nota vs.

M.S.A

Evrak I 629

Dolmabahçe Sarayı fırın, kalem odası ve koridorlarının onarım keşfi

M.S.A

Evrak I 630

Seccade odasıyla hamam odasının onarım keşfi

M.S.A

Evrak II 301

Şeker ve Kurban bayramlarında Muayede Salonu'nda padişahı tebrikleri izlemeye gelen misafirlere iskemlelerin yetmediği hususunda.

M.S.A

Defter no: 1000

Beşiktaş Sarayı'nda padişaha mahsus 9 pencereli odanın tamiri.
(1326)

M.S.A

Defter no: 1924

Dolmabahçe Sarayı Somaki ve Mavi Odalarda yapılan onarımlar.

M.S.A

Defter 1943

D.S Mabeyn'de Sadrazam Paşa Hazretlerine mahsus odanın tamiri.
kapısı sürmeli olduğundan bu kapının çıkarılıp çirali hatıldan, tablalı
menteşeler ile açılır kapanır bir hale getirilmesi.

2. 3. Atatürk Kitaplığı

Gazete ve Dergiler

2. 3. 1 Journal de Constantinople

4. Aralık. 1848

Topkapı Sarayı'ndan sonra, ilk sürekli oturma sarayı, eski Çırağan Sarayı olmuştur.

29. Mart. 1849

Sultan, önümüzdeki hafta başında Beylerbeyi Sarayı'nda ikamet etmeye başlayacaktır.

4. Nisan. 1849

Sultan, bugün yönetim sarayı Çırağan'dan ayrılarak, yirmi gün kadar kalacağı Haydarpaşa Köşkü'ne taşınmıştır.

19. Nisan. 1849

Sultan, pazartesi günü, Çengelköy'deki köşklerine geçmişlerdir.

29. Nisan. 1849

Sultan ve değerli ailesi, geçen perşembe, Sultan'ın en genç kızlarından biri, prenses Sabiha'nın ölümüyle sarsıldı.

4. Mayıs. 1849

Geçen pazar sabahı, vezir, Sultan'la çalışmalarını sürdürmek amacıyla yönetim sarayı durumundaki Beylerbeyi Sarayı'na geldi.

24-29. Ekim 1849

Geçen cumartesi, Sultan yazlık sarayı Beylerbeyi'ni terkederek kışlık saray Çırağan'a taşındı.

9. Mayıs. 1851

Sultan, dün değerli anneleri için Dolmabahçe'de yaptıracakları caminin temel atma töreninde bulunmuşlardır.

14. Mayıs. 1849 - 9. Ekim . 1851

Sultan, cuma namazına Beylerbeyi camisinde katılmıştır.

29. Ekim. 1851

Sultan, evvelsi gün yazlık sarayı Beylerbeyi'nden ayrılarak kışlık saray Çırağan'a geçti.

Feuilleton (tefrika) 9. Aralık. 1853

Journal de Constantinople

Beşiktaş'taki Yeni Sarayın Odalarından Biri Hakkında:

Sizlere, Harem bölümünde, Boğaz'a bakan en büyük odalardan birini tasvir etmek istiyorum. Sultan'ın mimarları, M. Carabet ve oğullarının mimarlığını yaptıkları bu saray, iç dekor zenginliği ile hepimizin hayranlığını kazandı. Bahsettiğimiz bu odanın, diğerlerinin arasında farklı bir durumu ve yeri var. Bu odanın tamamı, yetenekli sanatçı M. Séchan tarafından dekore edilmiş ve döşenmiş durumdadır. Bu arada, Constantinople için büyük bir şans olan önemli ve büyük sanatçı M. Séchan'dan bahsetmemiz gerekiyor.

M. Séchan, M. Le Marquis Lavalette tarafından tanıtılmış ve daha sonra Reşid Paşa'yı ziyaret etmişti. Bu sırada, Paris'deki Opera Binası'nın döşenmesi işini tamamlamış durumdaydı ve Louvre'da Apollon galerisinin restorasyon işini sürdürmekteydi. Bu sırada vezir, ona bu yeni sarayın odalarından birini tamamen 14. Lui üslubunda döşemesini teklif etti. Çalışmalar Sultan'a sunulurken, onayı alındı. Bu teklifin yapıldığı yıl 1851'di.

Oda, M. Séchan'a, sadece kapı ve pencereleri açılmış dört duvar olarak teslim edildi. Odanın duvarlarında kullandığı bağları kendi atölyesinde oluşturdu ve monte etti. Odanın oval formu kornişlerinden ortada yeralan diğerlerinden daha yüksekti. Kapı ve pencerelerin yüzeyleri de

kartuşlarla süslenerek, bu kartuşların iç bölümleri de süsleme öğeleriyle doldurulmuştur. Sultan, bu odayı benzersiz, özel bir mekan haline getirmek istemişti. Bu nedenle de oda, parça parça işlenerek, tümünde Paris'den getirilen boyalar ve altın varak kullanılmıştır. Özel bir önem verildiği belli tavan süslemesinde, tamamen altın varak kullanılarak oluşturulan arabesk motiflerin yanında çiçekler, meyveler, imparatorluğu simgeleyen motifler ve köşelerde denize ait simgesel öğeler kullanılmıştır.

M. Séchan uzun zamandır Paris Opera Binasının kubbe süslemesi ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Ancak, bu çalışma tamamen kendine özgüydü ve buradan hiç bir esinlenmeye rastlanmıyordu. İki kapının ortasında, tamamen mermerden işlenerek oluşturulmuş çok büyük bir şömine yer almaktaydı. Şöminenin cephesinin iki yanında yer alan bronz kollu şamdanların ortasında ve iki yanda Sevres vazoları görülür. Odada yer alan Boulle mobilyalar, cam eşyalar ve diğerleri de aynı özellikleri taşımaktalar. Duvardaki, 14. Lui dönemine ait boulle duvar saati hepimizin ilgisini çekti. 14. Lui dönemine ait böylesine değerli boulle örnekleri Fransız saraylarında bile rastlamak çok zordur. Bu nedenle, birbirleriyle büyük uyum içindeki boulle sehpa, koltuklar, sandalyeler ve Aubusson halısından çok fazla söz etmeyeceğim. Altın ve gümüş işlemeli ipek kumaşın kullanıldığı duvar döşemesinden henüz söz etmedim. Duvar kaplaması, mobilyalarda kullanılan döşemeler ve perdelerin tümünde Türk pavyonunu simgeleyen ve Sultan'ın da favori rengi olan kırmızı kullanılmıştır.

Bir Osmanlı sarayına Fransız sanatını taşıyan M. Séchan'ın oluşturduğu eseri izlemek gerçekten mutluluk verici. Sultan'ın da M. Séchan'ın yaptığı işlerden memnun olduğunu kendi dairesinde başka mekanları döşeme işini de M. Séchan'a vermesinden anlıyoruz.

G. N (Georges NOGUES)

Feuilleton (tefrika) 6. Ağustos. 1855

Journal de Constantinople

Dolmabahçe Sarayı

Boğaz'ın sırtlarına yaslanmış bu muhteşem sarayla ilgili hayranlığımı daha önce de belirtmiştim. Saray, pavyonlarının, galerilerinin ve bahçelerinin güzelliğiyle hayranlık uyandırıyor. Bugün, 'muayede salonu' dışında bitmiş bir eserle karşı karşıyayız. La salle du throne 'muayede salonu', iki ana yapıyı birbirine bağlayan bir orta salon, bir ağırlık noktası görünümünde. Bu salon, hemen aynı plandaki Ayasofya'nın iç mekanıyla bile mukayese edilemez. Orta nef, yan neflerden mermer sütun gruplarıyla ayrılmış durumda. Kubbe, tüm mekanı içine alır biçimde tasarlanmış. Detaylardaki bu ihtişam, süslemelerdeki zenginlik bana olağanüstü, hatta yapımı imkansız gibi gözüküyor! Mermerler çok çeşitli ve ender bulunanlardan, sütun başlıkları ve süsleme panolarında kullanılan altın yaldızlı süsleme öğeleriyle birleşerek bu salonu daha büyük, daha önemli ve 'tek' hale getirmekte. Bu durumda, Sultan Abdülmecid'in kendi konutu durumundaki bu sarayı yaptırma düşüncesi şöyle özetlenebilir: İhtişamı sağlayacak tüm mimari ve sanat objeleri biraraya getirilerek Osmanlı Devleti'nin gücü ve diğer bir çok devletlerden farklı olarak gerçek medeniyeti kolaylıkla yakalamış olduğu üstünde durulmak istenmiş gibidir. Bu durumda, Batılı rafine motifler, doğu beğenisi ile birleşerek şüphesiz bu isteğe erişilmiştir.

23. Haziran. 1855 cumartesi akşamı, sarayın içi, bu boyutlarda bir yapı, hem de Sultan'ın henüz içinde oturmaya başlamadığı bir yapı için ilk kez

böylesine aydınlatılmıştı. Göz kamaştırıcı ışıklandırma Boğaz'ı aydınlatırken, Sultan'ın Harem'deki dairesini de öne çıkarıyordu. Bu sırada Sultan, M. Séchan ile, yaptığı çalışmalar ve odaların dekorasyonu üstünde konuşmaktaydı. Sultan tarafından onurlandırılmanın önemini bilen Séchan tüm dikkatiyle majestelerinin önerilerini dinlemekteydi. Sultan'ın dairesinin de bulunduğu Harem'in deniz tarafındaki bir grup odanın mobilyaları üstüne konuşulmaktaydı. Harem bölümündeki dairelerin bölümlenmesi doğu anlayışına ve doğunun yaşam içindeki alışkanlıklarını karşılamak amacıyla yapılmıştı. Bu mekanlar, hiç bir Avrupa sarayındaki bölümlenmeye benzememekteydi. Harem bölümü, bir cephesiyle Boğaz'ın inanılmaz manzarasına açılırken, diğer cephesi Harem bahçesine açılmaktaydı. Daireler, bir merkez mekan çevresinde, birbirine geçişsiz odalardan oluşmaktaydı. Daireleri birbirine bağlayan koridorlar yardımıyla aynı eksen üstünde ilerlemek mümkündü. Sultan'ın yatak odasının da yer aldığı ve bahçeye bakan daire ardından, bir salondan geçilerek, 'hazine dairesi' olarak adlandırılan mekana gelinmekteydi. Sultan'ın yatak odasında yer alan muhteşem yatağı, Sultan tarafından Séchan'a ısmarlanmıştı. Yatağa ait bir desen, L'illustration dergisinin bir sayısında gösterilmiştir. M. Séchan tarafından 14. Lui dönemi modelleri temel alınarak oluşturulmuş bu yatak tüm Avrupa'da tek örnek olarak gösterilebilir. M. Séchan'ın aynı uygulamayı diğer mobilyalarda, hatta cam, metal eşyalar, avize ve şamdanlar, vazolar ve saatlerin seçiminde de uyguladığını biliyoruz.

Biraz önce basettiğimiz salon, diğerlerine göre daha yüksek tavanlı bir mekandı. Salonda yedi büyük ayaklı avize yer almaktaydı. Bu avizelerin

gövde kısımları bronzdan bir palmiye görünümünde, üst kısımları, yani kollar, ağacın yaprakları ve dalları olarak düşünülmüş ayaklı aydınlatmalar şeklindeydi. Tüm mekanları süsleyen aksesuarlar mimar M. Carabet'in eserini kuşkusuz daha da güzelleştiriyordu. Mekanlarda kullanılan mobilya ve tüm aksesuarlar birbirinin takımı ve birbirini bütünler şekilde düşünülmüştü. Örneğin tüm aynalar, konsollarıyla takımdı, aydınlatma elemanları da odadaki mobilyalarla uyum içindeydi.

Bu büyük salonu geçtikten sonra, Boğaz'a bakan yatak odasından çıkılarak, Sultan'ın kitaplık olarak kullandığı odaya girildi. Bu oda, bir çalışma odası şeklinde oluşturulmuştu. Tüm odalar, ülkede eşine rastlanamayacak şekilde ve eşit zenginlikte döşenmişti. M. Séchan, yeni istek ve siparişleri karşılamak amacıyla, ayda bir kez Paris'e giderek, Sultan'ın isteklerini karşılamaya çalışmaktadır. Bu sanatçının yeni çalışmalarını en kısa zamanda yeniden izleyebilmeyi umut ediyoruz.

J.C

17. Mart. 1856

Sultan'ın gelecek ay Çırağan'daki imparatorluk sarayını terkederek, Dolmabahçe'deki yeni saraya taşınacağı haber veriliyor. Halen çok sayıda görevli sarayı oturulur hale getirebilmek amacıyla çalışmalarını sürdürüyor.

8. Nisan. 1856

1. Nisan salı akşamı M. Dantery ve M. Felicien yönetimindeki Fransız topluluğu Sultan'a Dolmabahçe Sarayı'nda bir gösteri sundu. Sarayın birbirinden güzel odalarından biri, yöneticiler tarafından kısa zamanda, paravanlar ve zengin mobilyalar yardımıyla değiştirilerek gösteri salonu haline getirildi. Sahnenin solunda orkestra yeralıyordu. Sayısız kandilin aydınlattığı oda büyüleyici görünüyordu. akşam sekizde, Sultan, sahnenin karşısındaki yerini aldı ve gösteri başladı.

24. Nisan. 1856

Pazartesi günü de haber verdiğimiz gibi, sultan bir gece şenliğine katılma lütfunda bulundu.

Akşamüstü 5'de imparatorluk kayığıyla önce tersaneye vardı. Kaptan M. Michel tarafından sultana Osmanlı İmparatorluğu kıyılarındaki fenerler tanıtıldı. Sultan, bu mühendislik mekanizmalarına hayran oldu. Tersaneden sonra, Sultan Aynalıkavak'a getirildi ve burada, köşkün bahçesinde akşam yemeği yendi. Denizcilikten sorumlu Mehmet Ali Paşa ve Ahmet Fethi Paşa, imparatorluk yemeğine eşlik ettiler. Gece, bahçenin çeşitli yerlerine yerleştirilen altıyüzden çok lamba ile ortalık

aydınlatıldı. Kalabalık bir tiyatro topluluğu, Köşk önündeki boş alan üzerinde yerlerini almıştı ve İtalyan tiyatro grubu, Sultanın önünde oyun oynamaktan büyük onur duydu.

İmparatorluk müzik direktörü M. Guatelli tarafından bestelenen bir marş oyunun çeşitli yerlerinde kullanıldı. Ay ışığının da yardımıyla o gece tüm İstanbul aydınlandı. Sultan, memnuniyetlerini bildirdi ve akşam 11'de imparatorluk kayığıyla Çırağan Sarayı'na döndü.

9. Haziran. 1856

Geçen cuma, sultan cemaatiyle birlikte Ortaköy camisinde öğle namazı kıldı.

Aynı gün, (6. Haziran. 1856) Çırağan'daki imparatorluk sarayını terkederek, yeni yaptırılan Dolmabahçe Sarayı'na taşındı. Bu taşınma nedeniyle, bayram kutlamaları da yeni sarayda yapılacak.

14. Ağustos. 1856

Geçen pazartesi Kurban Bayramı başladı. Sultan, tören kıyafetlerini giyerek, büyük bir seremoniyle Topkapı Sarayı'nın Bab-ı Humayun kapısından Sultan Ahmet Camisi'ne gitmek için yola çıktı. Sultana, devletin ileri gelenleri, askerler eşlik ediyordu. Sultan'ın Topkapı'dan çıkışı top atışlarıyla halka duyuruldu. Cami çevresinde geniş güvenlik önlemleri alınmıştı. Sultan'a yol boyunca eşlik eden halk "Yaşasın İmparatorluk" diye bağırıyordu. Sultan, namazdan sonra, Topkapı Sarayı'na geri dönmek üzere yola çıktı. Burada Taht Salonu'nda kutlamaları kabul ettikten sonra, yeni sarayı Dolmabahçe'ye gitti. Bu törene, ileri gelen devlet adamları da katıldı. Bu sırada Sultanın yanında

mabeyncileri ve yardımcıları da vardı. Sultan, bu topluluğun tam ortasında bayramlaşmaya gelenleri kabul etti.

27. Nisan 1857

Sultan'ın sanata olan düşkünlükleri ve bu konudaki istekleriyle Dolmabahçe Sarayı yanında yeni bir tiyatro binasının yapımına başlandı.Tiyatronun Mayıs sonunda bir törenle açılabilmesi için geceli gündüzlü çalışmalar sürdürülmektedir.

4. Temmuz. 1857

Uzun yıllardır Dolmabahçe'de bulunan ve yönetim sarayının da aydınlatılmasını sağlayan gaz fabrikası Pera'yı da aydınlatı.

10. Kasım. 1858

Pera sosyetesinden bir çok kişi, bugün öğleden sonra Saray Tiyatrosu'ndaydı.Tiyatro, bu öğlen ilk kez aydınlatıldı. Herkes tarafından hayranlıkla izlenen tiyatro, sanat ve lüksün birleştiği bir başyapıt görünümündeydi.

14. Ocak. 1859

Naum Tiyatrosu'nda temsiller veren bir İtalyan tiyatro topluluğu Sultan'ın emriyle Dolmabahçe Saray Tiyatrosu'nda bir temsil verdi.

24. Ağustos. 1859

Başvezir Ali Paşa, dün Sultan'la çalışma yapmak üzere Dolmabahçe Sarayı'na geldi.

14. Eylül. 1859

Belçikalı bakanlardan biri M. Solvyns, İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda Sultan tarafından kabul edildi.

4. Ekim. 1859

Pazar öğleden sonra Sultan, kayıkla oturmakta olduğu D.B Sarayı'ndan Eski Saray Topkapı'ya gitti ve akşam saatlerine kadar orada kaldı.

11. Nisan. 1861

Sultan'ın desinatörü Fransız M.Masson'a 3. dereceden bir Mecidi nişanı verilmiştir. Dolmabahçe'nin muhteşem salonlarını süsleyen harikulade dekorasyonlar ve güzel resimler M. Masson tarafından yapılmıştır. Bu müstesna sanatkar aynı zamanda, bugün Osmanlı ordusunda kullanılmakta olan çeşitli askeri kıyafetin de resimlerini hazırlamakla görevlendirilmiştir.

1. Ağustos. 1861

Sultan, son bir iki geceyi Yıldız köşkünde geçirdi. Yıldız köşkünde halen Valide Sultanla Sultan ailesinden bir çok kimse kalmaktadır.

30. Nisan. 1862

Sarayın baş taş ustası M. Richer'ye 3. dereceden bir Mecidi nişanı ile birlikte, Bahriye Miralayı rütbesi ve bey ünvanı verilmiş, Sarayın ve askeriye'nin heykel atölyelerine umum müdür tayin edilmiştir. M. Richer bir fransızdır ve İstanbul'da umumi binalar ve bahriye için açılacak bir heykeltraşlık mektebine, sanatını takdir eden sultan tarafından müdür

olmak üzere intihab edilmiştir. Sultanın Küçüksu'da yapılmakta olan köşkünün işlerinin idaresi M. Richer'ye teslim edilmiş, o da ilk planlarını çizmiştir.

2. 3. 2 Le Moniteur Oriental (The Oriental Advertiser)

10. Mayıs. 1909

5. Mehmed Reşad tahtta.

11. Mayıs. 1909

Dolmabahçe Sarayı'nda onarım çalışmaları hemen başlatılacak ve bu sırada Sultan Beylerbeyi Sarayı'nda yaz aylarını geçirecek.

18. Mayıs. 1909

Dolmabahçe Sarayı'na telefon bağlandı. Sarayın onarım ve döşeme çalışmaları büyük hızla devam ediyor. Muhteşem Dolmabahçe Sarayı 5,6 ay içinde yapılacak toplantılar ve akşam yemekleri için hazır hale getirilecek.

21. Mayıs. 1909

Dolmabahçe Sarayı'nın çeşitli kat ve odalarında Vedad bey tarafından sürdürülen onarım çalışmaları yağmur nedeniyle kesintiye uğradı. Tüm çalışmalar, sezon sonundan önce bitmiş olacak. Bu çalışmaların tamamlanması dışında, sarayın tüm bölümleri kalorifer tesisatıyla ısıtılmış ve elektrikle aydınlatılmış olacak.

28. Mayıs. 1909

Sultan'ın doğumgünü kutlaması nedeniyle önümüzdeki 23. Temmuz'da Dolmabahçe Sarayı'nda bir yemek verilecek.

23. Temmuz. 1909

5. Mehmed Reşad'ın doğumgünü.

24. Temmuz. 1909

Doğumgünü kutlamaları nedeniyle Sultan, ziyaretçilerin bahçede serbestçe dolaşmaları için izin verdi. Bu müthiş gecede sarayın önüne demirleyen Şirket-i Hayriye vapurlarından ses ve ışık gösterileri yapıldı.

2. 3. 3. Hayat Tarih Mecmuası

Doktor Spitzer'in Hatıraları

"..... O günün akşamı, hazırlayıp verdiğim ilacın tesirini anlamak için saraya gittim. Padişah'ın iftarı bahçede etmek istediğini ve benim de oraya gideceğimi haber aldım. Bir ağaç kümesinin altına oturdum. Kimseye görünmeden etrafımdaki faaliyeti seyrettim. Gayet süslü bir çemenlik üzerinde saray ricalinden takriben elli kişi bir halka teşkil etmişler, yemekleri alıp veriyorlar, ara sıra da lokmalarından pek hoşlandıkları zaman da yiyorlar. Ramazanda on altı saatlik bir oruçtan sonra insani kusurlara bakılmıyor. Hizmet göremeyen mabeyncilerin bir kısmı bu düşünceyi bahane ediyorlar, çemenler üzerinde oturmuşlar, çubuklarını içiyorlar, rahatlıkla gülerek etraflarına bakınıyorlar.

Padişah'ın gayet tantanalı bir çiçek camekanı içinde ufak bir masanın önüne oturmuş, yalnız başına yemek yediğini gördüm. Nihayet huzuruna çıkmaklığım emredildi.

Padişah'ı siyah ve sırma işlemeli bir minder üzerinde, etrafı çiçek demetleriyle çevrili buldum....." (s. 54)

"..... Harem ağasına Harem kapısını açmasını emretti, kapı açılıncaya kadar beni salona götürdü. Harem ağası gelinceye kadar sabırsızcasına acele acele benimle beraber bir aşağı bir yukarı dolaştı. Nihayet Harem ağaları kapıyı açtılar, biz girer girmez tekrar kapadılar. Bir koridora geldik zannederim, benden evvel buraya hiç bir ecnebi girmemişti. Çünkü bu ana kadar hekim vesaire gibi buraya giren kadınlar Harem'e selamlıktan getirilmemişlerdi. Yer yer dolambaçlı bir koridordan geçmek için takriben on dakika sarfettik. İki Harem ağası önden gittiler, arkadan padişah gidiyordu, ben de gözlerim önde, biraz geriden onları takib ettim....."

"..... Bu suretle koridorun sonundaki ikinci kapıya geldik, burada kızlarağası padişahı karşıladı, bana da gözlerini açarak baktı. Salona girdik, bizim geldiğimiz bütün Harem'e yayılincaya kadar burada bir süre bekledik. Sonra tekrar ilerledik. Padişah önde ben arkada, gözünü gözümden ayırmayan kızlarağası da yanımda duvarları yaldızlı muhteşem bir odadan geçerek gayet tantanalı, hakikaten şahane, ışıklı, tavanı iki sıra büyük mermer sütunlara oturtulmuş bir salona girdik. Salonun iki uzun cephesinde nihayete kadar sıralı kapılar gördüm ki bunlar ağır ve kırmızı perdeleriyle bu sahaya ressamca bir güzellik veriyordu....."

"..... Kapıların herbiri bir dairenin kapısı. Soldan birincisi Valide Sultan'ın, ondan sonra kadınefendilerin, daha sonra ikballerin daireleri. Padişah bu kapılardan dördüncüsüne yaklaştı, perdeyi

kaldırdı, perdenin arkasından hemen odaya girilmiyordu, odalardanikinci bir perdeyle ayrılmış ayrılmış ikinci bir geçit vardı. Padişahın arkasından gederek bu odaya ilk adımımı atmak istediğim sırada Kızlarağası kolumdan bir tutuş tuttu ki, etrafına bakınarak beni bırakmak istemediğini anlatmak istedi. Tam bu sırada başı açık genç bir kızın salondan geçtiğini gördüm, Haremağası, kıza hiddetle baktı. Bu sırada padişah odaya girmişti, bana da girmekliğimi işaret etti. Çok süslü bir odanın duvarlarından birinin ortasında gayet sanatkarane bir lahur şal örtülü bir yatak gördüm. Bu yatakta, üzeri yine aynı kumaştan bir cibinlik altında, yüzü şal ile örtülü hasta kadınefendi yatıyordu....." (s. 56)

Dr. Spitzer'in Hatıraları, H.T.M, s. 1-6, 1965

Sultan Reşad'ın Başmabeyncisi Tevfik Bey'in Günlük Notları

13 Teşrinievvel 1326 (1910) Çarşamba

"..... Sefirlerin kabul edildiği deniz tarafındaki salonun yanındaki küçük odaya-ki Sultan Abdülmecid Hazretleri'nin resmi vardır-sadrazam paşa için; mezkur salona girilecek antişambr gibi yerde Hariciye Nazırı paşa; kara tarafındaki salonun antişambrında da Dahiliye Nazırına hususi yataklar yaptırıldı.

Yusuf İzzeddin Efendi Hazretleri araba ile geldiler. Büyük binekte kendisini Recai Bey ile birlikte karşılayıp sarı odaya götürdük. Yanındaki piyano odasında oturdu. Sabit Bey biraz oturup ayrıldı. Ben, yanlarında kaldım. Yusuf İzzeddin Efendi Hazretleri bana, pederi Sultan Abdülaziz'in yazın orada ve bir de şimdiki yazı odasıyla, somaki odada oturduğunu hikaye ettiler....."

"..... Bütün şehzadeler, saray mensubları deniz tarafındaki binek merdiveni başında toplandılar. Efendimiz hepsine "Allahaısmarladık" dediler. Söğütlü vapuruna binerken de rıhtımdakilere yine "Allahaısmarladık" diyerek iltifatta bulundular.

16 Teşrinievvel 1326 Cumartesi

Saraydaki tamirata nezaret ettim.

20 Teşrinievvel 1326 Çarşamba

Tamirat ve tefrişata devam edildi.

26 Teşrinievvel 1326 Salı

Kolera münasebetiyle suların matbah-ı amire'de kaynatılması kararlaştırıldı. Bu arada tabiblerin nezareti lüzumunu da teklif etmiştim, kabul olundu.

30 Teşrinievvel 1326 Cumartesi

Kolera sebebiyle sertabib Hayri Bey, tamirat için çalışan amelenin saray dahiline girmesini menetti. Kalorifer ocağı için ameleye ihtiyaç bulunduğu söylendikte, oranın, sarayın içi sayılamayacağından, bunlara müsaade edildi.

4 Teşrinisani 1326 Perşembe

Mimar Vedat Bey'e tamirat işlerinin hızlandırılması hatırlatıldı. Vazoların, gümüş aynanın vesairenin hamam odasında muhafaza

edilmesinin doğru olmayacağı, başka yere nakil için padişah hazretlerinden izin alındı.

6 Teşrinisani 1326 Cumartesi

Sadrazam Hakkı Paşa gelip huzura kabul olundu. Tamirat müteahhidlerinden üç kişi, dört, beş bin lira kadar alacaklarını henüz almadıkları için, amelelerin çalışmayacağını ifade ettiler. Boyacı da altı yüz liraya yakın alacağını verilmesini diledi. Sadrazam Paşa ile başmabeynci ve başkatip beyler birlikte yemek yiyorlardı. Vaziyeti onlara anlattım. Ne cevap vermem lazım geldiğini bildirmelerini rica ettim. Yakında meclise bu husus için bir kanun lâyhı verileceğini, paraların da yakında ödeneceğini bildirmemi söylediler. Bunları müteahhidlere ve boyacıya ilettim. Yeniden inşaata değil, başlanmış olup da noksan kalmış bulunan kısımların tamamlanmasının yerinde olacağını ilave ettim.

8 Teşrinisani 1326 Pazartesi

Enver Ağa ile, sarayın harem cihetini gezdim. Ameleye, nihayet iki gün içinde işlerini tamamlamalarını tembih ettim. Çünkü Doktor Nizameddin Bey kolera hastalığının arttığını ve mekteplerin de tatil edilmesinin kararlaştırıldığını telefonla bildirmişti. Vahideddin Efendi, Abdülhalim Efendi Hazretleri, şehzadelere masus odada idiler. Vahideddin Efendi'ye, tamiratın yakında tamamlanacağını söyledim. Misafir odalarından ikisinin, öteki yerlerden biraz fedakarlık

yapılarak, daha mükemmel döşetilmesini istedi. Kendisine kolera sebebiyle amelenin, işlerinden alınacağını, fakat kendisine ait dairenin bundan istisna edileceğini ifade ettim. Huzura çağrıldım. Tamirat işi hakkında efendimize malumat verdim. "Sultan Selim ve peder merhumu yarın ziyaret edeceğiz, sizi de götüreceğiz" buyurdular.

10 Teşrinisani 1326 Çarşamba

Hayri Bey'le birlikte, harem dairesinin tamirat işi beraberce gözden geçirildi. Ameleden, temizlik işlerinde çalışanlarla bazı zararsızlarının birkaç gün daha işlerine devamları kararlaştırıldı; vaziyet Mimar Vedad ve Ahmed Beyler'e bildirildi.

11 Teşrinisani 1326 Perşembe

Akşam yemeğinden sonra huzura çağrıldım. Padişah hazretleri benden, Beyaz Oda'nın halısının bayrama yetişip yetişmeyeceğini, içeri odadaki halıların da ne vakit geleceğini sordu. Akif Beyefendi'den tahkik edip neticeyi arzedeceğimi bildirdim. Sonra vükela buhranı hakkında fikrimi sordular. Emrullah Efendi, Hallacyan Efendi ve Rifat Paşa hakkında ifadelerde bulundum. Abdest almak için kalktıklarında: Halılar buraya yetişmezse Somaki odada görüşülür buyruldu.

15 Teşrinisani 1326 Pazartesi

Yıldız'da perakende eşya arasında bulunan bazı vazolar, Mefruşat İdaresi tarafından nakledilerek mabeyn-i hümayun'a gönderildi. Kalorifer bacasının (o sırada Dolmabahçe Sarayı'na kalorifer tesisatı yapılıyordu) münasip bir yere yapılması icabedeceği, başmabeynci ve başkatip tarafından ifade edildi ve bu mühim işin bir fen heyetine tetkik ettirilmesi hatırlatıldı.

17 Teşrinisani 1326 Çarşamba

Şadiye ve Nemika Sultanlar'ı zevcleri mabeyn-i hümayun'a gelerek vekalet verdiler. Muayede mahallinin üst katında sefirler ve davetliler için güzergahlar görüldü, lazım gelen tembihler yapıldı. Zülvecheyn denilen sofa ki, nikahın yapılacağı yerdir, minderler vesaire konularak hazırlandı.

21 Teşrinisani 1326 Pazar

Enver Ağa, padişah hazretlerinin şamdanları görmek istediğini bildirmişti. Hamam odası hazırlatılıp kendilerine haber verildi. Teşrif buyurdular. Şamdanlar ve üzerlerinde mücevherat bulunan bardak kapakları ve yaptırılan minekâri bardaklar manzurları oldu. Porselen bardaklar üzerindeki tarsilerin, gümüş kapaklar yaptırılarak üzerine konulması emir buyruldu.

Sebepe olarak da: "Şimdi tabiblerin fikrince, mikroplar öyle bardaklarda daha çok bulunuyormuş; o kapaklar, billur bardaklar tedarikiyle onlar üzerinde kullanılsın" diye ilave edildi. Bu arada leylâki porselenlerin evime götürülmesini, istediklerimi kullanmamı, istediklerimi de şuna buna hediye etmem emir buyruldu.

22 Teşrinisani 1326 Pazartesi

Yangına karşı borular döşenmesi ve musluklar tamamlanmış olduğundan bahisle, anahtarlarının teslim alınmasını bildiren ve komisyon reis vekili Hüsnü Bey'den gelen tezkire üzerine kabul muamelesi yapıldı.

23 Teşrinisani 1326 Salı

Saat onbirde Ahmed Rıza Bey, riyaset divânı katibi ile geldi. Rıza Bey, Mecdi Efendi ile beraber, benim odama da geldi, görüştük. Ahmed Rıza Bey'in kabulü için iznini almaya gittiğimde padişah hazretleri, Vahideddin Efendi'nin dairesinin hiç olmazsa bir iki odasının döşetilme işinin bayrama kadar mutlaka tamamlanmasını emretti.

27 Teşrinisani 1326 Cumartesi

Haremin tamiratını gözden geçirdim; çalışmaların hızlandırılması lüzumunu tembih ettim.

Kesilen kurbanlar, yukarı katta kara tarafındaki kabul odasında, yanlarında Vahideddin Efendi de bulunduğu halde, padişah hazretleri tarafından temâşa edildi.

Tekrar huzura döndüğümde şevketli efendimiz, Beyaz odada oturmuş, Vahideddin Efendi ayakta idi. Dairenin açılmasına dair Yusuf İzzedddin Efendi tarafından çıkarılan zorluklar hakkında konuşuyorlardı.

8 Kanunuevvel 1326 Çarşamba

Padişah hazretleri: "Ne kadar zahmet ise de Vahideddin Efendi dairesinin tamiratını görsünler" buyurmuşlar, gidip gördüm. Üst katın bir hafta, orta katın vesairenin bir ay içinde tamamlanabileceğı ve para verilirse on beş günde bitirileceğini öğrendim. Döndüğümde efendimizin yanında tabib vardı; girmeyi, hatta tabib gittikten sonra bile münasip görmediğimden, vasıta ile kendilerine arzettim.

Sultan Reşad'ın Başmabeyncisi Tefvik Bey'in Günlük Notları, H.T.M, s. 1-6, 1971

2. 3. 4 İstanbul Ansiklopedisi

Dolmabahçe Sarayı

"..... Sarayın içi Avrupa lüksünün bütün dekoratif şa'saalarile doludur. Odalar dizi halinde birbirini takib eder. Her daire geniş bir koridora açılır.

Padişahın hususi dairesinde, adeta Versailles Sarayının bir aksi vardır. Bütün möbleler Fransa'dan gelmiştir ve XIV. Louis üslubundadır. Operamızın bir dekoratörü bu sarayın salonlarından bir tanesini tamamen döşemek vazifesi ile tavsif edilmiştir ve Türklere Fransız sanatının ihtişamı hakkında bir fikir verecek şekilde çalışmıştır.

Dolmabahçe Sarayı'nın Mabeyn, Hünkar ve Valide daireleri ile Camlı köşk kısmı iki yüz küsür odayı ihtiva etmektedir. Mabeyn ve Hünkar dairelerinde sekiz büyük salon vardır. Bunlar altta, 'Medhal Salon', üst katta 'Merasim Salonu', 'Zülvecheyn Salonu', 'Mavi Salon', 'Harem Salonu' gibi muhtelif isimler taşımaktadır. Bu geniş salonlardan altısı 43, biri 35, ve haremdeki en büyüğü ise 47 metre uzunluğundadır.

Sarayın içinde tarihi hadiselerin geçtiği meşhur odaların da ayrıca isimleri vardır. Mabeyn dairesinin üst katında deniz tarafında ve köşedeki büyük salon sefirlerin kabul salonudur ve 'Kırmızı Salon' ismi ile anılır. Bu kısımda ve Zülveçheyin Salonu'na girerken sağ taraftaki salona 'Somaki Salon' denilmektedir.

Sarayın isim alan diğer odaları arasında 'Has Oda', 'Vükela Odası', 'Arz Odası' bulunmaktadır. Binanın sokak tarafında 'Müzik Odası' ismi ile anılan bir oda vardır. Aynı hizada ve hünkar dairesinde sırası ile 'Taş Oda', 'Aynalı Oda', 'Resim Odası', 'Esvab Odası' isimli salonlar sıralanmaktadır.

Eski hünkar dairesinin başlangıcında ve terasın yanındaki şömineli büyük salon da gene 'Kırmızı Oda' ismi ile haremın kabul odası olarak bilinmektedir..... "(s. 4678)

Reşad Ekrem Koçu, "Dolmabahçe Sarayı", İstanbul Ansiklopedisi, cilt IX, İst, 1961

2. 4. MEKANLARA İLİŞKİN BİLGİ VEREN KİTAPLARDAN YAPILAN ALINTILAR

2. 4. 1. Harem'in İçyüzü

"Kadife ve ipekli kumaştan yuvarlak ve değirmi bir kişilik yer şilteleri. Masa üzerinde çekme haneli ve direkli küçük ayna. Direkli yürüyen büyük ayna. Arusekli dolap. Oyulmuş ağaca tel ve sedef kakmalı dolap piyano. Eski iş gayet güzel kavukluk üstünde Kur'an-ı Kerim. Kerevet dolabının üstünde yazı takımı. Konsol üstünde oturtma saat. Billur su takımı. Küçük masa üstünde altı yedi mumlu gümüş şamdan. Yanındaki küçük tepsinin üstünde mum makası. Minder üstünde toparlak gümüş çilhane (para mahfazası), bir kenarda varil şeklinde, kadife kaplı, gümüş kakmalı küçük sandık (bu sandıkta hergün kullanılan küçük yüzük, küpe gibi kadın süsleri ve para saklanır). İçinde tesbihi ve başörtüsü ile küçük şilteli seccade (cariyelerde başörtüsü yoktur. Çünkü namazda kullanmazlar). Sarı büyük mangal." (s. 79)

Meşkhane

"Çırağan ve Dolmabahçe Saraylarında Mabeyn'e yakın dairenin zemin katı meşkhane idi. Meşkhane nöbetçileri, haremağaları ve muallimleri o yoldan girer, talebeler de meşkhanede bulunurdu. Sazende kalfalar her günkü entarileriyle bulunur, başlarına iki değirmi yaşmak örtüp

ense cihetinden toplar ve bunu serpuşlarına iğneleyerek örtünün iki ucunu omuzlarına, yahut hepsini arkalarına atarlardı." (s. 85)

"Yemekten sonra kadınefendiler ve ikballer saz sofasında toplanıp Padişahın teşrifini beklerler. İkinci haznedar görününce hepsi ayağa kalkıp sıralanırlar. Sultan Mecit girerken hepsi bir defa yere kadar eğilip temenna ederler. Padişah da; 'Memnun oldum. Beraber saz dinleriz; inşallah eğlenirsiniz' diye iltifat eder." (s.88,89)

"Saz sofasının deniz cihetinde sırmasaçaklarla süslü kadife perdeli pencereleri önündeki sedirde padişah hazretleri, sağdaki güvez ipek ve sırma ile işlenmiş erkan minderinde kadınefendiler, soldakinde de ikballer yeralırlar. Karşı taraftaki, başları pulla işlenmiş, sırma saçaklı al ihrama da sazandeler otururlar." (s.89)

"Saz, lütfen sazandelerin arzularına bırakılan makamdan başlar. Peşrev ve besteden sonra kemençe taksime başlarken önde kahveci usta, arkasında güzel giyinmiş gençler girerler. Usta, başındaki tabla fesinin kenarına sardığı yemenisinin üstüne ustalık alameti olarak ihsan olunan kabak çiçeği şekline benzer elmaslarını takınmıştır. Arkasında iki örgü saçı, entarisinin üstünde saltası vardır." (s.89)

"Kahvecilerden birinin elinde bir sitil vardır. Bu sitil, üç altın zincirle asılmış ayaklı leğen şeklindedir. Bu sitilde sıcak külde hararetini

muhafaza eden bir güğüm vardır. İçi pamuklu, yuvarlak ipekli küçük destimal ile bu güğümü kulpundan tutarak kahveyi fincana koyup padişah hazretlerine takdim eder." (s.90)

"Harem-i Hümayun ve sultan efendilerin maaşları aybaşıda çanta içinde atlas keselerle; kalfalarınkiler beyaz torba ile gelir. Büyük kalfalar kendi çekmecelerine koyarlar, küçükler kesedarlarına teslim ederler." (s.110,111)

"Şeker, kahve, mum, sabun, tuz ve biberleri de her aybaşıda gelir. Her dairede hanedan azasından kaç zat varsa tayınleri ayrı ayrıdır. Her zatın ismi küçük kıtada sırma ile işlenmiş yahut gümüş levhalar dikilmiş kilitli küçük meşin sandıklar içinde gelirdi." (s. 111)

"Öğle yemeği ile beraber üstü meşin kaplanmış kapakla kapanıp çuha çanta içine konup bağlanmış, kenarı gümüşlü büyük tepside reçel, kaşar peyniri, zeytin, sucuk, pastırma, havyar, yeşil salata; akşam yemeği ile de, aynı tepside tabaklarla mevsim meyveleri gelirdi."

"Sultanların yemek tablaları da harareti muhafaza etmek için içi pamuklu ile örtülü kahverengi ya da lacivert çuha çantaya konur ve etrafındaki kaytanla büzülüp bağlanırdı. Bunlar baş ve ikinci

tablakların başında dairelerine yakın olan bahçe kapılarının mermerliklerine getirilir, oradan aş nöbetçileri alırlar. Büyük kalfaların tablaları lacivert bez, umumi tablalar beyaz bez çantalarda bağlıdır. Bunlar da aş kapısının harem tarafında tablolara mahsus uzun masanın üzerine bırakılır." (s. 111)

"Üstü meşin kaplanmış yuvarlak meşin sandık içinde fodlalar da beraber getirilir." (s. 112)

"Her akşam kapaklı küçük bakır güğümle her tablanın hoşafı gelir. Hanedan tablaları hoşafı gelir. Hanedan tablaları içeri getirilince yemeğe çaşıgırlar, kilere ait olanlara kilerciler bakarlar. (s. 112)

"Sultan Mecit'in son senesine kadar sultanların sofraları, oturdukları odaların birinde bir kenara kurulurdu. Şöyle ki, yere yayılan sırmalı, pullu müdevver yaygı üzerine altı ayaklı gümüş iskemleye yine öyle bir örtü örtölüp üstüne yuvarlak gümüş bir tepsi oturtulur, kenarına ekşi takımı; tuz ve biberlik, limon suyu, ince tölbind destimal, üzerine mercan saplı veya fildişi çorba ve pilav kaşığı, bağa tatlı kaşığı ve ekmek konur, yanında diğör bir destimal bulunurdu. Su içilmediğinden su takımı konmazdı." (s. 113)

"Yemekten sonra eller yıkanıp sofranın etrafına konmuş küçük şiltelere oturulur, küçük şehzade ve sultanı varsa onlar da beraber

otururlar. Büyük kalfasını da bazen alırlardı." (s. 113)

"Her kalfanın destimali, sabunu, su dolu bir gümüş tası vardır. Eller silinir, su değiştirilip bir daha silinir, muslukta da sudan geçirilir. Umumi sofralar dairenin alt sofasına kurulur. Büyük bakır sini, bakır sahanlar kullanılır. Sularını, kaşıklarını kendileri getirirler; sonra kendileri yıkar, torbalarına koyarlar." (s. 114)

" Kahve takdiminden sonra, biraz istirahat edilinceye kadar Mabeyn-i Hümayun muayede (bayramlaşma) saati gelir, padişaha mahsus olan harem ve mabeyn dairelerinden, sofalarından geçilerek muayede salonunun üst tabakasının deniz cihetindeki koridorun tezyinatının kafesli yerlerinden muayede törenini görüp padişah hazretlerinin Haremi teşriflerine yakın dairelerine dönerek beklerlerdi." (s. 129)

"..... büyük avizelerden, duvarlardaki şamdanlardan yayılan havagazının alevleriyle biraz ısınmış olan misafir salonu, kış mevsimlerinde münasip yerlere konan birçok gümüş mangalların hararetiyle iyice ısıtılır." (s. 133)

"Pertevniyal Valide Sultan Hazretlerini evvelce görmemiştim. Oda kapısından girerken içeri göz gezdirdim. Dolmabahçe Sarayı'nın orta katteki odalarından denize bakan bir odaydı. Kalın perdelerin biraz loşlandırdığı odanın bir yan minderi ile bir kanepa, iki koltuk, bir kaç

sandalyesi, perdeleri vişne rengi atlas üzerinde çiçekli Hereke fabrikası kumaşından döşenmiş, yere de Hereke halısı serilmişti. Kapının yanında konsol mu, dolap mı bir şey vardı. Pertevniyal Valide Sultan kadife bir şilte üstünde pencerelere yakın oturuyordu." (s. 138)

Leyla Saz, H.İ., Milliyet Yayınları Tarih Dizisi, İstanbul, 1974

2. 4. 2. İbretnümâ

".....Dolmabağçe sarayına gidip çamaşır getirmemi Başmâbeynci Mehmed Bey söylemiş olduğundan orada hazır bulunan tebdil eskisi Hüseyin Ağa ile birlikte Efendimiz için getirmiş olduğu arabaya binerek Dolmabağçe sarayına gelip esvab almak üzere doğruca esvab odasına gitmiş isek de Efendimizin Esvabçıbaşı Mehmed Bey sual ettikten sonra bir şey veremeyeceğini söyledi. Anın üzerine Başmâbeynciye mahsus olan odada vükelânın olduğunu haber aldım. Tekmil vükelâ hazır oldukları halde girdim. Vükelâ beni görünce birden bire irkildiler. Ol zaman Hüseyin Avni Paşa "ne istiyorsun Fahri Bey" diye sordu. Ben, Efendimizin Topkapı Sarayına giderken gittikleri esnada yağmurdan ziyadesiyle ıslandıklarını ve çamaşır almak üzere geldiğimi söyledim. Esvapçıbaşı Mehmed Bey sormadan bir şey veremeyeceğini söylediler, emir buyursanız da bize lazım olan şeyleri alalım dedim. Her ne istenirse alınmasına müsaade olunduğundan bu sırada Tebdil eskisi Hüseyin Ağa dahi ardım sıra gelmiş idi. Esvapçıbaşının odasına gitmek üzere Mâbeynin bodrum katına indiğimde bizim mâbeynci beylerden Tahir, İbrahim ve Halit Beylere rast geldim, burada ne için gezdiklerini sual ettim. "Biz de bilmiyoruz" dediler. "Ben Efendimize çamaşır ve saire almağa geldim,bunları alıp Topkapı sarayına gideceğim, siz de gidermisiniz" dediğimde Tahir Bey "hay hay gideriz" diye cevap verip her ne lâzım olacak ise alarak cümlemiz saraya mahsus kayıklara binip Topkapı sarayına gittik....."(s. 5)

Baykal, S, İb, Mabeynci Fahri Bey'in Hatıraları ve İlgili Bazı Belgeler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989

2. 4. 3. Saray Hatıralarım

".....1331 (1915) senesinin eylülünün beşinci cumartesi günü Yıldızdan Beşiktaş'a indik. Dolmabahçe Sarayı'nda benim için bir başka alem başlayacaktı. Sultan Reşad'ın mahdumlarından merhum Necmeddin Efendinin dairesinde benim için bir oda hazırlandı, yerleştim. Yan pencereleri denize nâzır bu oda gayet zevkli döşenmişti. Ama, ben Beşiktaş Sarayı'nın bütün ihtişamına rağmen nedense Yıldız Sarayı'nı daha çok sevmiştim....."(s. 35)

"..... Dolmabahçe Sarayı çok büyüktür. Geniş sofaları, odaları, yüksek tavanları ve her suretle süslü duvarları ile belki de dünyada mevcut sarayların hepsine faik bir durumdadır. Deniz kenarında oyma, fildişi gibi işlenmiş sahil saray-ı hümayun, ampir stil devrinin en güzel mimari örneklerinden biridir. Padişahın bir çok maiyeti vardı. Mabeyn-i Hümayun dediğimiz yerde bir çok mukarrabin oturuyordu. Ailesine mensup Sultanlar, Şehzadeler de hep burada idi. Oğullarının en büyüğü Şehzade Ziyaeddin Efendi, maiyeti ile beraber burada ikamet ederdi. Birinci, ikinci ve üçüncü Haremleri ve maiyetleri Ömer Hilmi Efendi ve maiyetleri, hazinedar usta ve maiyeti ve diğer büyük ustalar ve maiyetleri sarayın muhtelif dairelerine yerleşmişlerdi....."(s. 43)

"..... Bu esnada Padişah uyanıyor. Sabahleyin nöbetçi bulunan musahip Şakir Ağayı çağırmağını irade buyuruyor. Gelen harem ağasına "Beşiktaş sarayına git, kuşçu başıyı bul, benim sevdiğim iki güvercin vardır, her birini ayrı kafeslere koyarak sana teslim etsin, onları bana getir." diyor. Ağa hemen kuşcuyu buluyor ve birlikte kuşhaneye gidiyorlar. (Beşiktaş ve Dolmabahçe sarayının arkasındaki bahçede müteaddit kuşhaneler vardı. Bir gün ben de talebelerim ile birlikte burayı ziyaret etmişim. Sultan Reşad bu kuşhanede bir odalı küçük bir köşk yaptırmıştı..... "(s. 58)

"..... Daire-i Hümayun'dan padişah dairesine gitmek icab ettiği vakit, Hazine dar kalfalardan biri elinde fener ile gelip davet eder. (Elektrik tesisatı yapıldıktan sonra bu fener usulü kaldırılmıştır). Sarayın içinde bu Kadın Efendiler yazın manto, kışın kürk giyerlerdi. Zat-ı şahanenin dairesine girince bu manto veya kürk çıkarılır, beraberinde gelen kalfaya teslim edilirdi....."(s. 60)

"..... Sarayda birisi hasta olursa, derhal haremdeki kapı vurulur ve kapı haricinde nöbet odasında bekleyen harem ağasına haber verilir. Ağa ile beraber nöbetçi doktor hareme girer. Eğer hasta ağırsa hemen hastaneye, hafif ise şehirdeki kapı yoldaşlarından (Saraylılardan) birinin evine çıkarılır. Saraydan lüzumlu olan para ve eşya gönderilir. Tamamen kesb-i afiyet edinceye kadar orada kalır. Zannederim bu sebepten sâri hastalık saraya girmemiştir. İki saraylı birbirleriyle

konusurken hasta olan kapı yoldaşları için "tımara çıktı" diye tedavi için şehre çıktığını bildirirler, bunlar bilâhare saraya avdet ederler..... "(s. 72)

"..... Padişahın iradesi ile Topkapı Sarayı'ndan, kapalı araba ile Enderun-u Hümayun Ağaları, Hazine kahyası, Başmabeynci maiyetinde 8 neferle jandarma zabiti olduğu halde bu mühim emanet Beşiktaş sarayına ve mabeynin taş merdivenine araba yanaşır. Araba kapusunun anahtarı hazine kahyasındadır. Parçalardan ibaret tahtı Enderun Ağaları muayede salonuna getirirler ve yekdiğerine rabtederler. İşbu tahtın oturulacak yeri ve arkası kırmızı kadife üzerine altın sırma ile işlenmiştir. Ve yine tahtın arkasında yukarıda cevahirle müzeyyen bir tac vardır. Ve iki yanı taraflarında altın saçakları sarkar. Tahtın ön tarafında kıymettar seccade yayılır. Muayede esnasında Padişah kime irade ettiyse saçağı göğüs hizasında olarak o şahıs tutar. Ziyaretçiler ise padişahın el veya eteğini öpmezler. Bu saçağı öperler. Taht hazırlandıktan sonra diğer zevat çekilir. Ertesi günü muayede merasimine kadar zabıt ve askerler gece de dahil olmak şartıyla beklerler....."(s. 97)

"..... Muayede merasimi için hazırlıklar çoktan başlamıştır. Bayramlık elbiseler, takılacak mücevherat, elbiseye uygun hotozlar (başlıklar) bilumum dairelerdeki saraylılardaki faaliyet görülecek şeydir. Öyle ya senede ancak iki defa yapılan bu muhteşem merasimde herkes birbirini resmi elbiselerle görecektir hususile

hariçten gelecek misafirler de var. Bunların içinde büyük Sultanlar, Padişah torunları, Şehzade haremleri, Mısırlı Prensler, Vükela Haremleri, velhasıl binbir gece merasimini andıran bu merasimi herkes gibi ben de helecanla bekliyordum. Merasim dairesi ile muayede salonunun arasında uzun bir yol (koridor) vardır. Bu koridoru müteakıb basık kafeslerin arkasından muayedeyi görmek mümkündür.

Evvela Kadın Efendiler, Padişah kerime ve torunları olan Sultanlar, Mısırlı Prensesler, Hazinedar Usta, Kâhya Kadın ve diğer şayan-ı hürmet ustalar, kalfalar, davetli bulunan diğer misafirler kendilerine evvelce tahsis edilen basık pencerelerin önünde muayedeyi seyredeler. Merasimin hitamında yine hareme avdet ederler. Yarım saat istirahat esnasında kahveciler kahve ikram ederler....."(s. 98)

"..... Biz yine Muayede salonuna avdet edelim: Oturduğumuz kafes arkasından gördüklerimi muktedir olabildiğim derecede arzedeceğim. İşbu muayede salonunu görenler zannederim ekaliyette kalır. Ömrümde bu derece büyük bir salona 22 küsur sene zarfında Mısırdaki Abidin, Kubbe, Re'suddin, Menteze Saraylarında dahi görmediğimi itiraf edeceğim. Bu salonun bir ucu Hünkâr dairesine, diğer ucu da mermer merdivenli kapıya dayanır. Hariçten dahi görüldüğü gibi, pencereleri çok yüksektir. Salon o kadar geniştir ki bu yüksek pencerelerden giren ziya bile tamamen salonu tenvir edemiyor. İşte bu salonun ortasında bulunan muazzam avizenin altında teşrifat

Müdür-i Umumisi onun arkasında biraz solda ikinci ve daha arkada üçüncü teşrifatçı durur. Bunlar el pençe divan durarak Padişahın emrini beklerler. Dört yol olmak üzere kırmızı kadifeden yol halısı vardır. Bu halılar adeta zaid şeklini alırlar. Padişah muayede salonuna teşrif ederken selâm havası çalınır....."(s. 101)

".....Beşiktaş (Dolmabahçe) Sarayında mabeyin salonlarından birinde Harem-i Hümayunun dahi istifade etmesi için Sultan Reşadın emriyle kafes kurulur. Salonun ortasında camilerimizde olduğu gibi mevlidhan için kürsi vardır. Üç basamaklı merdivenle çıkılır. Baş İmamla, Seccadeci Baş Sabit Bey mevlidhan olan zatın kürsiye çıkmasına yardım ederler. Mevlid okuyanlar üç kişidir.Cevahirli gülabdanla gül suyunu Enderun Efendiler, ellerinde beyaz eldivenle evvela Padişaha bilahare diğerlerine ve sonra da aynı şahıslar müzeyyen bardaklarla şerbet ve üç külâh şeker takdim ederler. Kafes arkasında bulunan Harem-i Hümayun'a dahi aynı şekilde tevziat yapılır. Salonun bu kısmında yani Haremin bulunduğu yerde mukabil taraftan görülmemesi için elektrik yakılmaz. Bu dini merasimin sonunda, padişah bir müddet Baş İmamla konuştuktan sonra Hareme avdet eder....."(s. 103)

Safiye Ünüvar, S.H, İst, 1964

2. 4. 4. Tarihi Odalar

Medhal Salon

"..... Medhal Salon diye de anılan bu sofa, ortada geniş bir kısımla, yanlara çıkıntı yapmış dört kısımdan oluşur. Deniz ve kara tarafındaki çıkıntılarla, giriş kapısına ve üst kat merdivenine giden çıkıntılar orta kısımdan büyük sütunlarla ayrılmıştır. Salon ölçüleri ile, tezyinatı ve ışık tertibatı ile insana muhteşem bir güzellik hissi vermektedir. Divanhanenin tezyinatında billura geniş bir yer ayrılmıştır. Orta kısmın dört köşelerine konulan şöminelerin üstü kristal parçaları ile süslenmiştir. Bu köşeler günün muhtelif saatlerinde ayrı ışıklarla pırıldar. Tavandaki büyük avizeden başka dört tarafa ayrıca ayaklı bakara sütun şamdanlar konulmuştur. Bir kristal zenginliği arasından ve ceviz çerçeveli büyük kapıların ardından sarayın meşhur billur merdiveni görünür.

Divanhane, bugün, muhtelif devirlerden kalmış eşyalarla döşelidir. Salon perdeleri ve siyah çerçeveli koltuk takımlarının üzeri, kırmızı zemin üzerinde krem çiçekli Hereke kumaşındandır. Ortada büyük bir Hereke halısı serilidir. Eskiden boş olan salonun orta kısmında bugün siyah pelesenk üzerinde bronz kakma bir masa vardır. Masanın üzerinde Abdülmecid tuğralı lacivert Sevr vazolar bulunmaktadır. Salonun iki köşesine karşılıklı ikişer büyük endam aynası yerleştirilmiştir. Buranın diğer eşyasını Yıldız mamulâtı insan boyu vazolar teşkil etmektedir. İki tarafa ve sütunlar arasına konulan

parçalı yıldız vazoları ile, merdivene açılan kapılar önündeki vazolar nevilerinin kıymetli parçalarıdır....." (s. 1,2)

Vezir Odası

"..... Dolmabahçe Sarayı'nın büyük mabeyn kapısından girilince sağ kolda bulunan deniz üstündeki oda, sadrazamların, vükelanın, vezirlerin intizar ve istirahat odasıydı. Sultan Reşad zamanında haftada iki gün sarayı ziyaretleri mutad olan sadrazamlar bu odada ağırlandılar ve burada yemek yerlerdi. Şeyhülislamlarla toplu bir halde saraya gelen vükela da bu odaya alınırlardı. Üç cepheye açılan on bir pencereli geniş odanın tavanları ve duvarları gayet güzel nakışlarla, yıldızlarla süslenmiştir. Kapının sağ ve solunda yıldızlı aynalı konsollar bulunmakta, yerde bütün salonu kaplayan kırmızı, yeşil desenli bir Hereke halısı serili bulunmaktadır. Ortada yıldızlı mermer masanın üstüne doğru büyük bir kristal avize uzanmaktadır. Odanın yıldızlı kanepeler, perdeleri ile eş olarak beyaz ipekli kumaşla kaplıdır. Sonraları büro halinde kullanılan bu salona muhtelif devirlerde yeni eşyalar konulmuştur....." (s. 6)

"..... II. Abdülhamid zamanında Dolmabahçe Sarayı kapalı kaldığı yıllarda bu odada da kumaşlar akmış, hatıralar tozlanıp, unutulmuştu. Meşrutiyetin ilanından ve V. Mehmed Reşad'ın tahta çıkmasından sonra küf kokan salonların, odaların kapıları, pencereleri açtırılmış, mefruşat dairesi büyük bir faaliyetle eski eşyaları yenilemiş ve malum salonları tekrar eski hizmetleri için hazırlamıştı....." (s. 9)

"..... Vükelanın toplu gelişlerinde kabul edildikleri bu odada hoş saatler de geçer, ramazanlarda iftarlardan sonra kahveler, şerbetler içilip, tatlı sohbetler edilirken, salona Esvabcıbaşı bir tepsi

kutularını vükelaya dağıtırdı....." (s. 10)

Sürre Odası

"..... Dolmabahçe Sarayı'nın Mabeyn binek salonuna girilince sol kolda bahçe üstündeki oda Sürre odası ismiyle anılırdı. Mabeynin bahçeye nazır bu cephesinde orta ve üst katlardaki dört köşe salonuna da birer küçük odadan geçilmektedir. Sürre odası on bir pencereli, kapısının sağında, solunda olmak üzere iki şömineli, tavanı açık bej üzerine nakışlı ve dört resimle süslü, duvarları griye boyanmış geniş bir salondur....." (s. 11)

Elçiler Kabul Salonu (Kırmızı Salon)

"..... Dolmabahçe Sarayı'nın Mabeyn dairesinde, üst katta bir tarafı denize, diğer tarafı ön bahçeye nazır olan köşe salon elçiler kabul salonudur. 19. asrın ikinci yarısından itibaren yabancı devlet elçileri padişahlara itimad mektuplarını vermek, yahut mülakatlarda bulunmak üzere alt kattan itibaren pek muhteşem salonlardan geçerek burada huzura kabul edilirlerdi. Hususi bir itina ile tezyin edilmiş ve döşenmiş olan bu büyük salona küçük bir bekleme salonundan geçilmektedir. İki kanatlı, ceviz kaplama, bronz tezyinatlı

ve ortada bronz madalyonlar içinde krizantemlerle süslü kapı huzuru şahaneye açılırdı.

Üç cepheye on bir penceresi bulunan büyük salonun tavanı, duvarları altın, gri ve pembe nakışlarla işlenmiştir. Duvarlar yerden bir metre irtifaa kadar oymalı maun bir bordürle çevrilmiştir.

Salonun ortasındaki büyük kristal avizelerden başka kapının iki tarafına rastlayan ve üzerlerinde büyük aynalar bulunan şöminelerin cepheleri de sürahi şeklinde kırmızı Bohemya kristallerden yapılmıştır. Salon Louis XV üslubunda, kırmızı Hereke kumaş ile kaplı bir takımla döşenmiştir. Aynı renkteki perdelerin altın yaldızlı kornişleri üç duvar üzerinde kalın bir bordür teşkil etmekte ve dikkatleri çekmektedir....."(s. 15)

".....Yüz sene içinde bu tarihi salondan, Avrupa'nın, Amerika'nın nice siyasileri gelip geçmiştir. Abdülmecid, Abdülaziz, ilk zamanlarda II. Abdülhamid, V. Mehmed Reşad ve VI. Mehmed Vahideddin bu salonda bir çok yabancı elçileri kabul etmişler, kah hoş, kah nahoş mülakatlarda bulunmuşlardı....."(s. 17)

Somaki Salon

".....Dolmabahçe Sarayı'nın Mabeyn dairesinin üst katında deniz cephesindeki salonlardan biri Somaki oda adını taşımaktadır. Tavan ve duvarları somaki taklidi sıva ile inşa edilmiş olan bu oda, biri merdiven başına, diğeri küçük bir koridora açılan iki kapısı ve üçü cephede, birer de yanlarda olmak üzere beş penceresi vardır. İki kapı arasında dallar ve çiçekler halinde işlenmiş mermerden güzel bir şömine bulunmaktadır....."(s. 20)

".....Somaki salon son Osmanlı hükümdarlarının bazı misafirleri ile görüştükleri önemli mekanlardan birisiydi. 30. Mayıs. 1876 salı günü tahta çıkan V. Murad da somaki salonda baz tebrikleri kabul etmişti....."(s. 21)

".....V. Mehmed Reşad zamanında iki Balkan hükümdarı Somaki salonda verilen konserlerde bulunmuşlardı. Bulgaristan Kralı Ferdinand ile Kraliçe 21. Mart. 1910 pazartesi günü akşamı ziyafetten sonra bu salonda şereflerine tertip edilmiş konseri dinlemişlerdi. 3. Nisan. 1910. pazar günü akşamı da aynı salonda Sırp Kralı Kara Yorgoviç'e bir piyano konseri verilmişti. Bu nağmelerde Somaki odanın şad ve mahzun hatıraları ürpermiş, belki yaşlı hükümdarın gözleri önünde pederi, amcası, büyük biraderleri geçmiş zamanların saadetleri ve hüsrancıları içinde görünüp kaybolmuşlardı....."(s. 24)

Zölveçheyn Salonu

".....Dolmabahçe Sarayı'nın büyük merasim salonlarından biri de Zölveçheyn salonudur. Bu salonun bir cephesi karaya, diğer cephesi denize nazırdır. Ayrıca iç mabeynle, dış mabeyn arasında bulunmaktadır. Bu vaziyeti de mevki dolayısıyla Zölveçheyn ismiyle anılmıştır. Tahminen kırk metre uzunluğunda ve yirmi metre genişliğinde olan sütunlarla süslenmiş bulunan bu salon, kumaşları kırmızı, beyaz yollu Herekeden, yaldızlı bir takımla döşenmiştir. Odanın tam ortasında, kapının karşısına gelen yerde, üstünde yaldızlı büyük bir ayna duran, kırmızı Bohem tezyinatlı muhteşem bir şömine bulunmaktadır....."(s. 25)

".....Eskiden Zölveçheyn salonu daha ziyade dini merasimlere tahsis edilirdi. Mevlidler burada okunur, nikahlar burada kıyılır, ramazanlarda huzur dersleri de Zölveçheyn salonunda yapılırdı. Ramazanlarda Zölveçheyn salonunda teravih namazları kılınırdı. Salona seccadeler serilir haremde gelecek kadınlar için de salonun nihayetine kafeslerle hususi bir yer ayrılmış olurdu.

Bundan başka sarayın, büyük ziyafetlere elverişli en müsaid salonu da burasıydı....."(s. 26)

".....Sarayda Meşrutiyet devrinin ilk resmi kabulü ve ziyafeti 21. Mart. 1910 tarihinde Bulgar Kralı ve Kraliçesine verilmişti. Henüz yeni yerleşilen Dolmabahçe sarayında alakalılar, pek göz kamaştıran

büyük bir ziyafet salonu tertip etmeye muvaffak olmuşlardı. Ziyafet yine Zülvecheyn salonunda verildi. Bir çok marangozlar çalıştırılarak bu salona tahtadan iskemle halinde ve üzerine yığılacak ağır yükü çekecek metanette bir sofra kuruldu. Bu sofra örtüldükten sonra beyazlaren eteğini kaldırarak altına bakmaya kalkışılmazdı, fakat bir kere ayıbı kapandıktan ve üstüne müteaddid cesim şamdanlar, çiçeklikler, yemişlikler konulduktan sonra temaşasına doyulmaz zengin ve dilnişin bir manzara vücade getirildi.

Davetlilerin adedi yüzü mütecaviz olacaktı. Padişah ve Kral ile maiyetindekilerden başka Veliahd, bütün ecnebi sefirlerle sefaret erkani, nazırlar, Ayan ve Mebusan Reisleri, başlıca ecnebi müesseseleri müdürleri ve Kraliçe hazır bulunacağı için ecnebi davetlilerin refikaları, hususu ile Hariciye Nazırının refikası, yüzü aşkın davetli için bu geniş sofayı baştan başa işgal eden azim bir sofra....."(s. 27)

Mavi Salon

".....Dolmabahçe Sarayı'nın Muayede salonundan sonra gelen kısmı hükümdarların harem dairesiydi. Harem dairesinde büyük merasimler, bayram tebrikleri, kabuller sarayın deniz cephesinden bahçe cephesine kadar uzanan muhteşem Mavi Salon'da yapılırdı. Bu büyük salonun tavanı üzerleri ağır altın yaldızlı oyma çerçeveler içinde yağlıboya muhtelif manzara resimleriyle süslenmiş, duvarlara

sütunlar, çiçekler, avizeler muhayyel salon resimleri nakşolunmuştur. Koridorlara çift kanatlı yaldız çerçeveli ayna konsollar konulmuştur....."(s. 28)

".....Salon birer çıkıntı teşkil eden iki cephesinde üç pencereyle aydınlanmaktadır. Ayrıca yan taraftaki merdiven başına bakan büyük camekan ve bunun mukabilindeki aralığa yapılan buzlu camlı üç pencereyle de Mavi Salon'a ışık verilmiştir. Salonun üstüne çıkıntı teşkil eden dört köşe odasının birer kapıları da buraya açılmaktadır. Mavi Salon Abdülmecid devrinden beri birçok merasimlere, neşeli toplantılara sahne olmuş, bu salolardan tüller içinde birbirinden güzel kadınlar birer rüya gibi gelip geçmişlerdir. Taçlı başları ve nişanlı göğüsleriyle sultanlar bu salonda uzun eteklerini sürümüşler, ince ve şuh kızlar renk renk tuvaletleriyle bu duvarların kenarlarında uçuşmuşlardır....."(s. 29)

".....Ellerinde gümüş başlı asaları, arkalarında sırmalı saltaları ve başlarında takma uzun saçlarıyla hazinedarlar, katipler, bayram sabahları bu salonda intizamı temine çalışmışlar, teşrifat sıralarına göre sultanlara, kadınlara yerlerini göstermişlerdi. O günlerde salonun yan tarafında da harem müzikası yerini alırdı. Bando takamını Tambour-Major denilen kız idare ederdi. Padişahın gireceği kapıdan büyük teşrifatçı kalfa görününce, müzika kumandanı elindeki topuzlu sarı maden kaplama asası üç parmağı arasında başının

üstünde çevirmeye başlar, aynı kapıdan ikinci hazinedirçıkınca asayı havaya fırlatıp tutar, müzika selam havasını çalarken, padişah sol tarafında üniformalı hazinedar usta, arkada daimi hizmette bulunan ikinci ve daha iki üç üniformalarını giymiş hazinedar kalfalarla sofaya çıkar, kapının önünde durur varsa validesi yoksa hazinedar ustası kendisinin yanında bulunurdu....."(s. 30)

.....Müzika Marşı Sultaniyi çalar, yaş itibariyle büyük ve küçük sultan efendiler, hanım sultanlar eteklerini sürterek aheste bir yürüyüşle yaklaşıp ihtiramla yerden bir temenna ile sağ tarafa sıra ile dizilirler ve el bağlayıp dururlardı. Kadınefendiler, ikballer de aynı merasimle sol tarafta dururlar, bu misafirlerin maiyetlerinde getirdikleri ustaları ve maiyeti kalfaları yer öpüp çekilir, uzakta bir kenarda dururlar. Marşı Sultani devam ederdi. Abdülmecid, haremın büyük mavi sofasında kadınları, çocukları, saraylıları arasında "Nice bayramlara" temennileriyle böylece birbirinden şad seneler geçirmiştir....."(s. 31)

Haluk Şehsuvaroğlu, T.O, İstanbul, 1954

2. 4. 5. Saray ve Ötesi

"..... Duvarlarından rutubet sızan, altından üstünden türlü kokuları ile mide bulandıran, yarı karanlık bir yolda sendelememeye dikkat ederek ilerlerken kendi kendime. "Bu yolun sonu daracık bir merdiven, oradan bir baca gibi kafamızı sokarak içeri girilecek bir delik olmak yakışır! " diyordum. Birden sağ tarafımızda bol bir güneş çağlayanı arasından bir bahçe başlangıcına çıkmış ve geniş bir nefesle ciğerlerimi Koltuk kapısının müsemmim havasından yıkamış oldum.

Yolun sağa tesadüf eden kapısı sarayın saat kulesinden başlayan ön bahçesinin müntehasına açılıyordu ve buradan on adımda hünkarların hususi gidiş mevkiblerinde kullanılan binektaşına varılırdı. Bunun mukabilinde de deniz gidişlerinde kullanılan bir başka binektaşı vardır. Bunların ne zaman ve nasıl kullanıldıklarını sonradan öğrendim.

İşte şimdi saraya giriyordum. Orta çağların denize doğru inen zindanlarına benzer bir yere gitmek vehmile geçtiğimiz basık, karanlık yoldan sonra alçak basamaklarla mermer merdiveni henüz çıkmaya başlamıştık....."(s. 7)

"..... Odanın kapısı hizasında, fakat kapıdan ziyade pencereye yakın geniş ve alçak bir sedirin kenarına oturdum. Bu sedir sarayın bağdaş kurarak oturmaya alışık adamlarına mahsusdu....."(s. 8)

"..... Saray bekçilerinden biri önümüze düştü ve bizi Mabeynin deniz tarafında geniş bir sofaya götürdü. Burada müdevver bir sofra, kenarda dört beş tabla, ma'hud siyah çadırla örtülü tabla vardı. Galiba yaver beylerle ilk muarefe bu her biri başka çeşitten eski iskemlelerle etrafı çevrilmiş, üzeri emsaline bakkal dükkanlarında tesadüf edilen çatallarla ve teker teker tabaklarla donanmış bir sofrada vuku'a geldi....."

".....Hep birbirimize baktık. Evvela sofranın haline, sonra yerde bekleyen müte'addid tablalara güldük. Sarayın yemek işine az çok herkesle beraber bizler de vakıfdık. Derhal umumi bir ittifakla kanaat hasıl oldu ki her işten evvel bu bozuk işi düzeltmek lazımdır..."(s. 23)

"..... Yalnız saray olarak düşünülüp yapılmış ve bu düşüncenin delaleti ile bazen pek nefis, ekseriya pek acib eşya ile doldurulmuş olan bu geniş binada idare teşkilatına müsaid hiç bir köşe yok gibiydi....." (s. 29)

"..... Dolmabahçe Sarayı ve müştemilatını gezip görmekle başladık. Sarayı uzaktan görenler yahud yalnız mabeyn cihetini gezmiş olanlar onun vüs'at ve ehemmiyeti hakkında pek nakıs fikirler edinmiş olacaktırlar. Biz de öyle idik, ancak bir günü büsbütün dolduran bir dolaşma esnasında anladık ki burası koskoca bir mahalledir ve asıl zihinlere dalgınlık veren baştan başa otuz seneden fazla bir metrukiyetten sonra bu mahallenin düşmüş olduğu hali harabidir.

Hiç bir tarafını, hiç bir köşesini görmedik ki bizi müteessir ve aynı zamanda nasıl imar ve ihya edilebilecek diye bir endişe ile mütehayyir etmiş olmasın....."

"..... her yemeğin tertibini Matbahıamire katibi ile kararlaştırmak vazifesini de ikinci Mabeynci Tevfik Bey üzerine aldı ve neticede Başmabeyncinin riyaseti altında katiblerden, yaverlerden diğer Mabeyn erkanından ve bizlerle beraber yemekte bulunmak isteyen beylerden yani Hünkârın bendeganından müteşekkıl bir heyet saraya layık ve tamamilen zamanın şera'itine muvafık bir sofrada yemek yemek imkanını bulabildiler. Ma'hud tabla usulü bu suretle tarihe karışmış oldu....."

"..... Yalnız evvelce bize ihtar edildiği vechile Mabeynin, yani Haremi Hümayunda ve onun mazafatı sayılan şehzadeler için, agavat ocağı ile Mabeynin dışı sayılan müştemilat sekenesi için tabla

usulünü, makul bir hadde indirildikten sonra, idame etmekten başka bir çare bulunmadı..... "(s. 70)

"..... Matbahı Hümayun dedim. Bu matbah, matbahı amireden büsbütün ayrı bir teşekküldü ve mabeynde hususi mahallinde ka'indi. Buradan yalnız Hünkarın şahsına mahsus yiyecek ihzar edilirdi. Kendisinden artakalanla da bendeganından bazıları müstefid olurdu. Hakikaten sanatında pek mahir olan aşçıbaşı ile muavinlerinin maharetini bazen bizler de tecrübe ile takdir etmek fırsatını bulurduk. Matbahı amirede yapılan tasarruf tedbirlerini matbahı hümayunda tatbik etmek muvafık olamazdı. Hatta bu siyaseti bize bir gün hasbihal arasında Tal'at da ihtar etti: "Bütün delikleri tıkamayınız!..." dedi....." (s. 84)

"..... Mabeynin akşam yemekleri kadar hazin ve gönülleri karanlık duygularla dolduran bir içtima tasavvur olunamaz. Sanki burada saray erkanından kalan üç beş kişi bir matem ayini için toplanmış olurlardı. İkinci mabeyncinin sakit riyaseti altında, ve Dolmabahçenin bir türlü arkası alınamayan elektrik tesisatının gecikmesi ile hala geniş sofalarda, odalarda boşluklara karşı soluyarak mücadele ediyor zan edilen mumların yorgun ziya dalgacılarıyla yarı karanlıkta bütün sofrayı bir gam havası örterdi....."

"..... Bu harem yolu mabeynin son kısmından başlayarak ve muayede salonunu dolaşa dolaşa giderek Haremi Hümayunun bu

salonla ittisal peyda eden kısmına müntehi olan bir yoldur ki oldukça uzundur. Muayede salonundan bakılınca bu yolu kısmen, basık kafeslerle örtülmüş olarak fark etmek mümkündür. Haremi Hümayun halkı muayede merasimini bu kafeslerin önüne serilmiş minderler üzerine oturarak temaşa ederlerdi....."(s. 141)

"..... Mabeyn cihetinde demir bir kapı vardı ve mabeynde nöbet tutan musahib bu kapıyı anahtar ile açar, yola girilince tekrar içeriden kilitler, bir hayli yürünüp yolun harem cihetinde müntehasına varılınca burada da bir ikinci demir kapı karşısında bulunulurdu. Musahib buna yumruğu ile vurur, içeriden harem nöbetini tutan musahib kapıyı açar ve bu suretle hareme girilince tekrar kapı kilitlenirdi....." (s. 141,142)

"..... Musahibin elinde büyük bir gümüş fener vardı ve yolun üzerinde müsavi fasılalarla gene böyle büyük kıtada ve pek güzel işlenmiş olduğuna dikkat etmemek mümkün olmayan müteaddid gümüş fenerler sıralanıyordu....." (s. 142)

"..... İstibdadın Yıldız Sarayı bal alınacak bir arı kovanı gibi kaynaşırken her ma'nasile bir meşrutiyet sarayı olan Sultan Reşad'ın Dolmabahçe Sarayı geniş salonları, divanhaneleri, müteaddid geniş odaları ile bomboş ve ıssızlığın içinde loş bir haldeydi. Hünkarın, odalarına kapanan bendegani, sekiz on bekçi, tek tük boy gösteren

harem ağaları, bu sarayın yüksek tavanları altında bir hayat eseri uyandırabilmek için kafi değildi. Odalarında yalnızlıklarının içine gömülerek sinen başmabeynci, başkatib, ikinci mabeynci, mabeyn müdürü, adedi dördü geçmeyen katiblerle bir o kadardan ibaret kalan yaerler bu تنها alemin ruhunu uyandırmaktan ihtar eder gibi ihtifa köşelerinden çıkmak icab ettikçe tüylü halıların üzerinden ayaklarının ucuna basarak yürür, bir tahta gıcırdasa yüreklerinde bir ürkeklik duyarlardı. Koca sarayda hüküm süren yegane saltanat sahibi sükut idi, öyle ki kazara yemek odasında mesela bir tabak düşüp kırılrsa bir afet gürültüsü kadar etrafta cınlar....."

"..... Hünkar haremden geç vakit, ancak öğle yemeği zamanında çıkardı. Onun da hayatı, sarayın zülvecheyn denilen geniş sofasından ötede, iç mabeynde denize nazır geniş oda ile bunun dışındaki sofada nöbet tutan iki üç bendegan ile bir inziva ömrü kabilindendi. Ancak o zaman sarayın resmi hayatı başlamış olur, başkatib ma'ruzat için huzura çıkar, başmabeynci misafirleri, za'irleri haber vermek, yahud herhangi bir vazifesine dair irade telakki etmek için geniş ve yüksek merdivenleri soluyarak tırmanırdı....." (s. 219,220)

"..... Yalnız Dolmabahçe'de böyle yüzü geçen davetliler için münasib tek bir yer vardı. Bir cephesi karaya, diğer cephesi denize nazır olan ve iç mabeynle dış mabeyn arasında bulunan ve galiba bunun için zülvecheyn namile tanınan geniş sofa intihab edildi. Bir çok marangozlar çalıştırılarak buraya beyaz tahtadan iskele halinde ve üzerine yığılacak ağır yükü çekecek metanette bir sofra kuruldu. Bu sofra örtüldükten sonra beyazların eteğini kaldırarak altına bakmaya kalkışılmazdı, fakat bir kere ayıbı kapandıktan ve üstüne müteaddit cesim şamdanlar, çiçeklikler, yemişlikler konduktan, muhtelif şarab kadehleri ile çiçekler serpiştirildikten sonra temaşasına doyulamaz zengin ve dilnişin bir manzara vücuda getirildi....."(s. 82)

"..... Nikah merasimi Dolmabahçe Sarayı'nda yapılırdı. Ekseriyet üzere sultanların vekili başmabeynci, damadların vekili başkatib idi. Bu vazife onlar için hem bir vesile'i şeref, hem bir sebebi istifade olurdu. Başka tabir bulamıyorum....."

"..... Nikah merasimi Dolmabahçe'nin büyük bir salonunda icra olunurdu. Hünkar bir kanapede, diğer zevat ve bunların başında hanedandan davet edilmiş bulunanlar, yerde, ipek minderler üzerinde diz çökerek oturmuş bulunurlardı....." (s. 94, 95)

"..... Teravîh için zülvecheyn salonunda seccadeler serilmiş, haremi hümayundan gelecek kadınlar için de salonun nihayetinde kafeslerle hususi bir yer ayrılmış olurdu. Müezzini şehriyari ki bunlar hademe'i hümayun zümresine dahil idiler ve icab ettikçe incesaz takımına da iştirak ederlerdi. Aralarında pek güzel sesliler vardı. İmamı şehriyari de sadasile edasile pek iyi bir tesir yapardı. İşte bu istihzarat ile teravîh kılınırdı....." (s. 132)

"..... Nihayet ramazanın bütün merasim ve tekellüfatı birer birer gelip geçtikten sonra bu silsilenin hatimesini bayram için yapılan muayede merasimi teşkil ederdi. Bunun da mahalli icrası Abdülmecid zamanından beri Dolmabahçe'nin meşhur muayede salonu idi. Abdülhamid bile her türlü evhama galebe çalarak babasının yaptırdığı sarayın muayede salonuna kadar gelmekten ve merasimi burada icra ettirmekten çekinmezdi....." (s. 142)

".....bayram namazını müteakib Dolmabahçe'nin bütün salonları, odaları akın akın gelenlerle dolardı ve başlarında amirleri, bütün teşrifat memurları oradan oraya koşarak, soluya soluya her tarafa yetişerek bu kalabalığı sınıflara ayırmak ve hünkarın önünde yapılacak geçit resmine bir intizam verebilmek için uğraşırlardı....." (s. 143)

"..... Bir kaç gün evvelden başlanarak muayede salonu hazırlanmış olurdu. Hazine'i hümayundan, tarihi bir kıymeti olduğundan bahsedilen altın kaplı taht getirilmiş, salonun kara tarafına dibde yerleştirilmiş bulunurdu, sefirlere, maiyetlerine, ecnebi muteberana salonun yukarı tahta nazır olan kısmında sandalyeler konulmuş, bir de büfe kurulmuş olurdu. Bir sıfatı resmiyesi olmadığı halde muayede merasimini temaşa etmek müsadesini alanlar için de gene salonun yukarısında sağ taraf ihzar edilir, mabeyn fanfare takımı gene yukarıda mahalli mahsusunu işgal ederdi....."(s. 143, 144)

"..... Mabeynden muayede salonuna giden oldukça uzun ve dar dehlizlerde hademe'i hümayun bir dizi teşkil eder ve istikbal merasimini ifa etmiş olurdu. Nihayet her iş bitip hünkar da bayram alayından ve namazından avdet edince, bir müddet muayede salonunun bir köşesinde bulunan hususi odada istirahat ettikten sonra odadan çıkar ve tahta doğru yavaş yavaş ilerlerdi....."(s. 144)

"..... Muayede salonu mesaha'i sathiye itibarile hadden aşırı geniş ve kubbesinin irtifa'ı itibarile de gene ma'kul ölçüleri tecavüz edecek derecede yüksek bir binadır ki mabeyn ile harem daireleri arasını işgal eder. Burası o kadar tannandır ki bir tarafında bağırılrsa ses bir uğultu halinde yuvarlana yuvarlana duvarlara çarpar....." (s. 146)

Halid Ziya Uşaklıgil, S.Ö, cilt 1-2, ist, 1940

2.5. GÖRSEL MALZEME ARŞİVLERİ

2.5.1. Alman Arkeoloji Enstitüsü

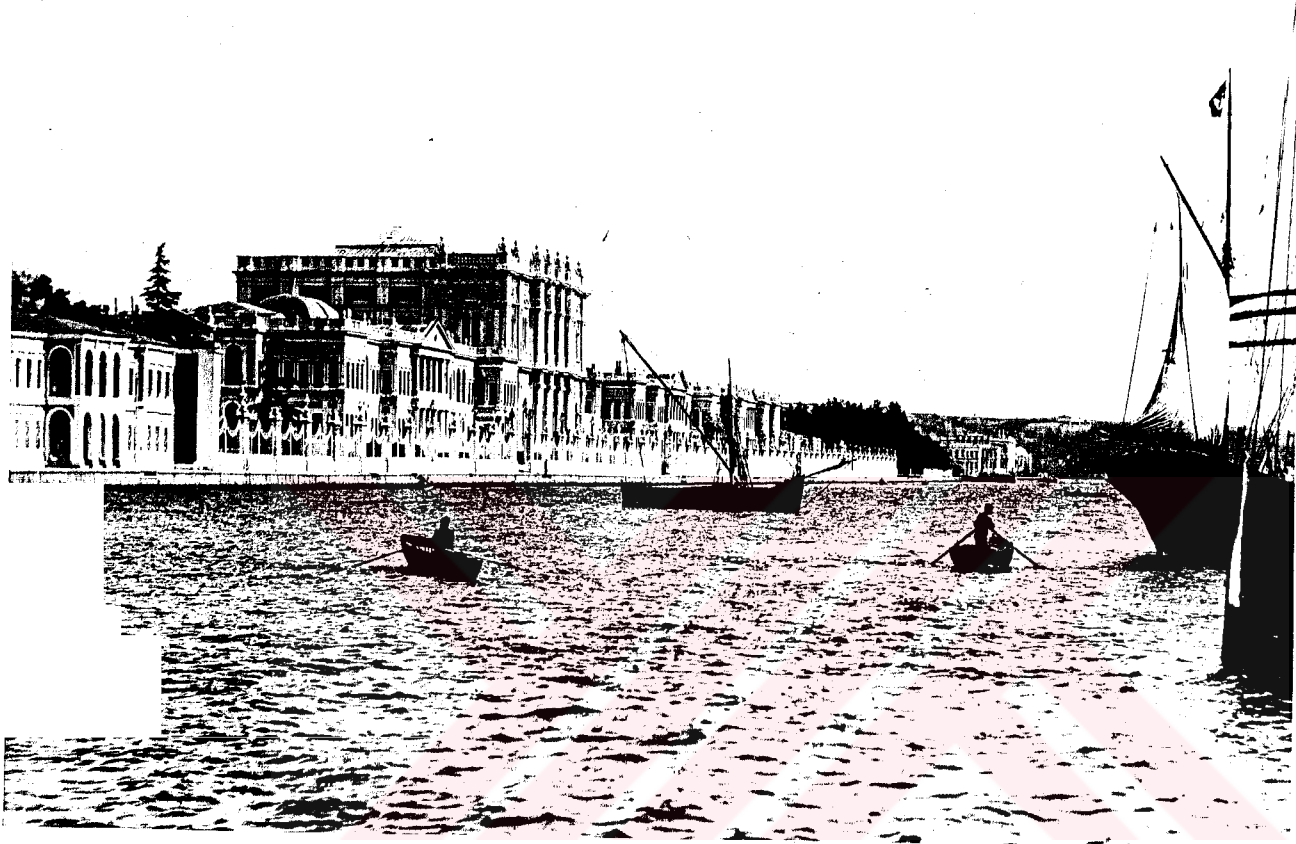

Foto 1, A.A.E, R 15.422

Denizden Dolmabahçe Sarayı, Abdullah Frères, yaklaşık 1880

Foto 2, A.A.E, 9301

Sayfa 126, Üsküdar'dan Dolmabahçe Sarayı,
Sébah & Joaillier

Foto 3, A.A.E, 9291

Sayfa 127, Üsküdar'dan Dolmabahçe Sarayı,
Sébah & Joaillier

344.
 Vue générale du port et du littoral, à l'embouchure du Ruisseau de Boppiger.

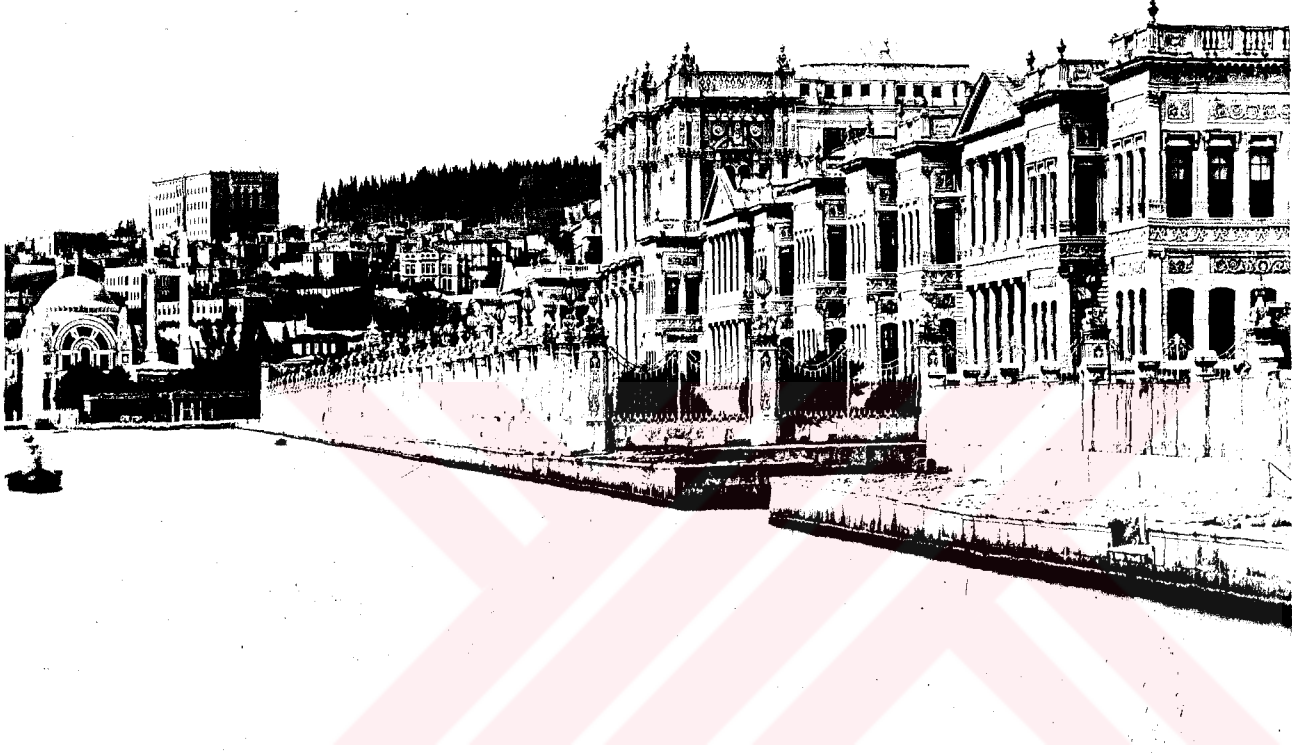

Foto 4, A.A.E, R 26.150 Repro
Denizden Dolmabahçe Sarayı,
G. Berggren, yaklaşık 1880

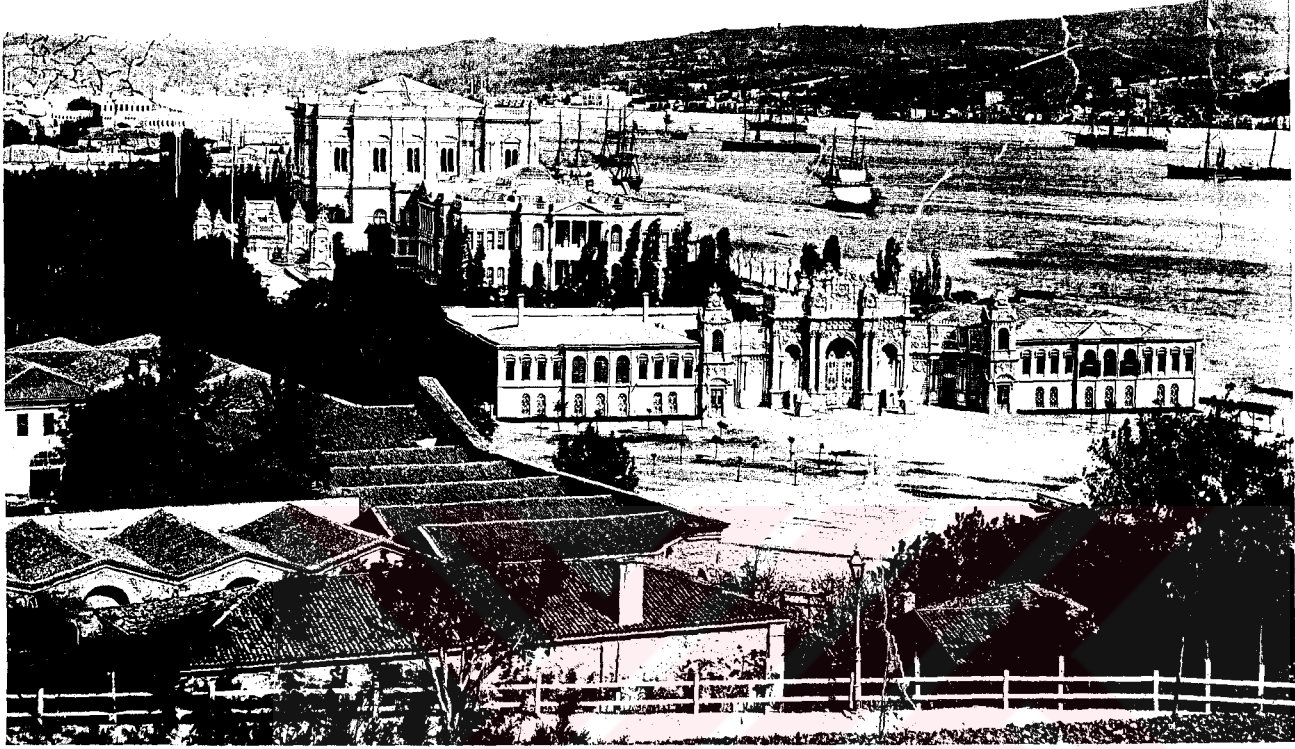

Foto 5, A.A.E, R 21.501

Dolmabahçe Sarayı giriş cephesi,

G.Berggren, yaklaşık 1880

Foto 6, A.A.E, 9306

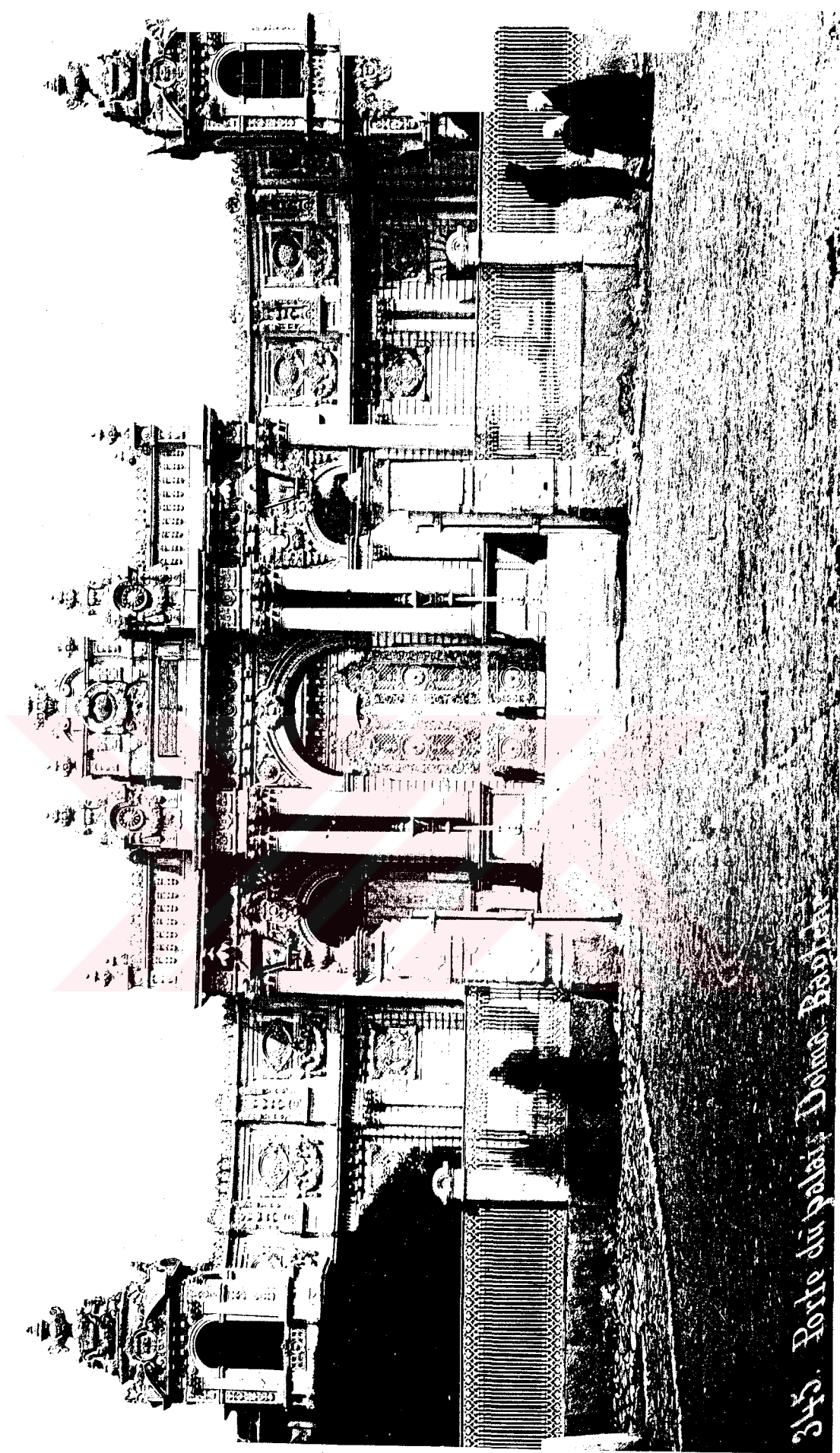
Sayfa 130, Dolmabahçe Sarayı giriş kapısı,

Sébah & Joailliér

Foto 7, A.A.E, 9303

Sayfa 131, Dolmabahçe Sarayı deniz cephesi,

Sébah & Joailliér

345. Porte du palais Dolma-Babalar

Foto 8, A.A.E, 134 + R 29. 322
Dolmabahçe Sarayı deniz kapısı,
G. Berggren, yaklaşık 1880

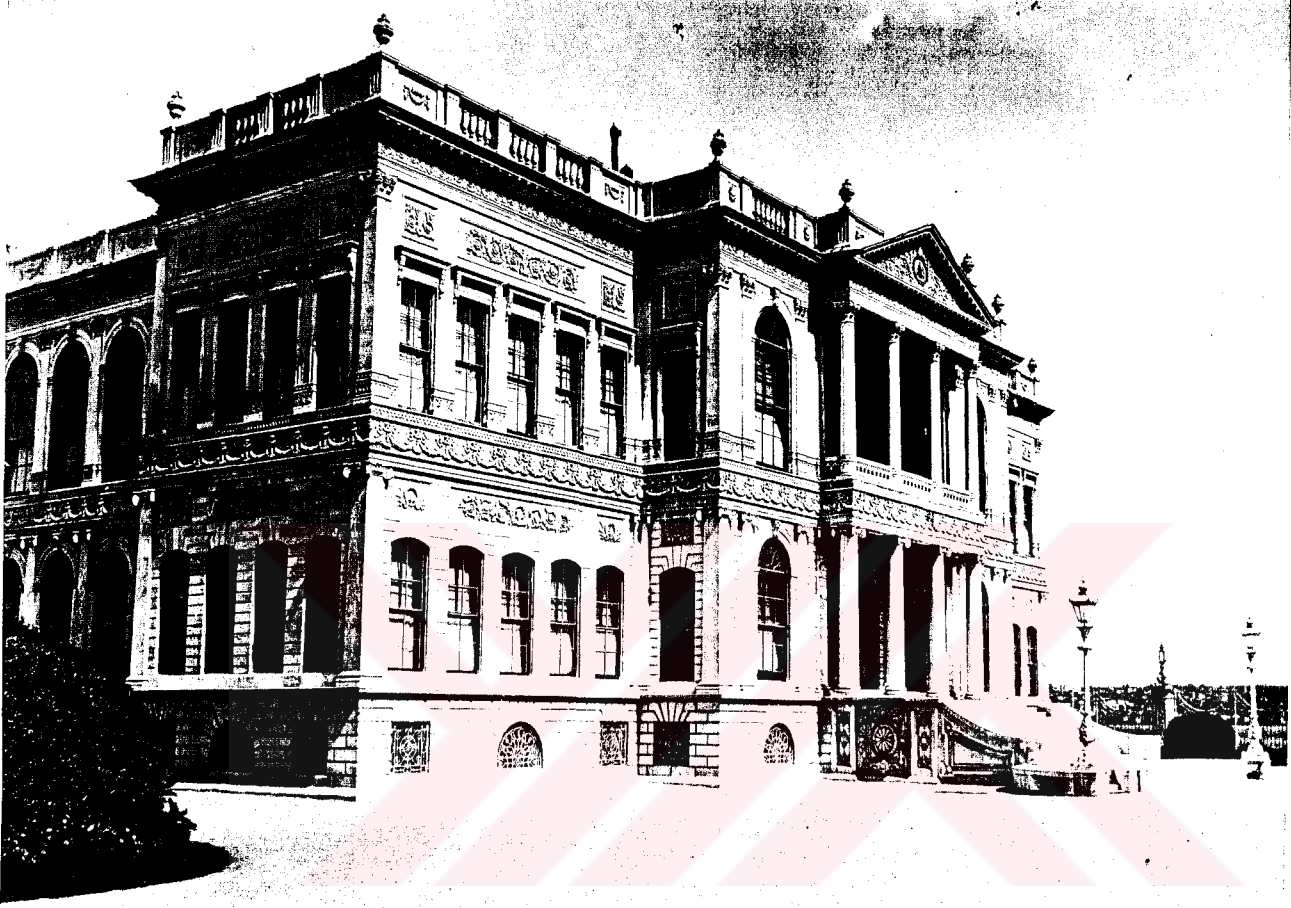

Foto 9, A.A.E, R 19. 615
Dolmabahçe Sarayı giriş cephesi,
B. Kargopoulo

Foto 10, A.A.E, R 29. 333
Dolmabahçe Sarayı bahçesi
G.Berggren, yaklaşık 1880

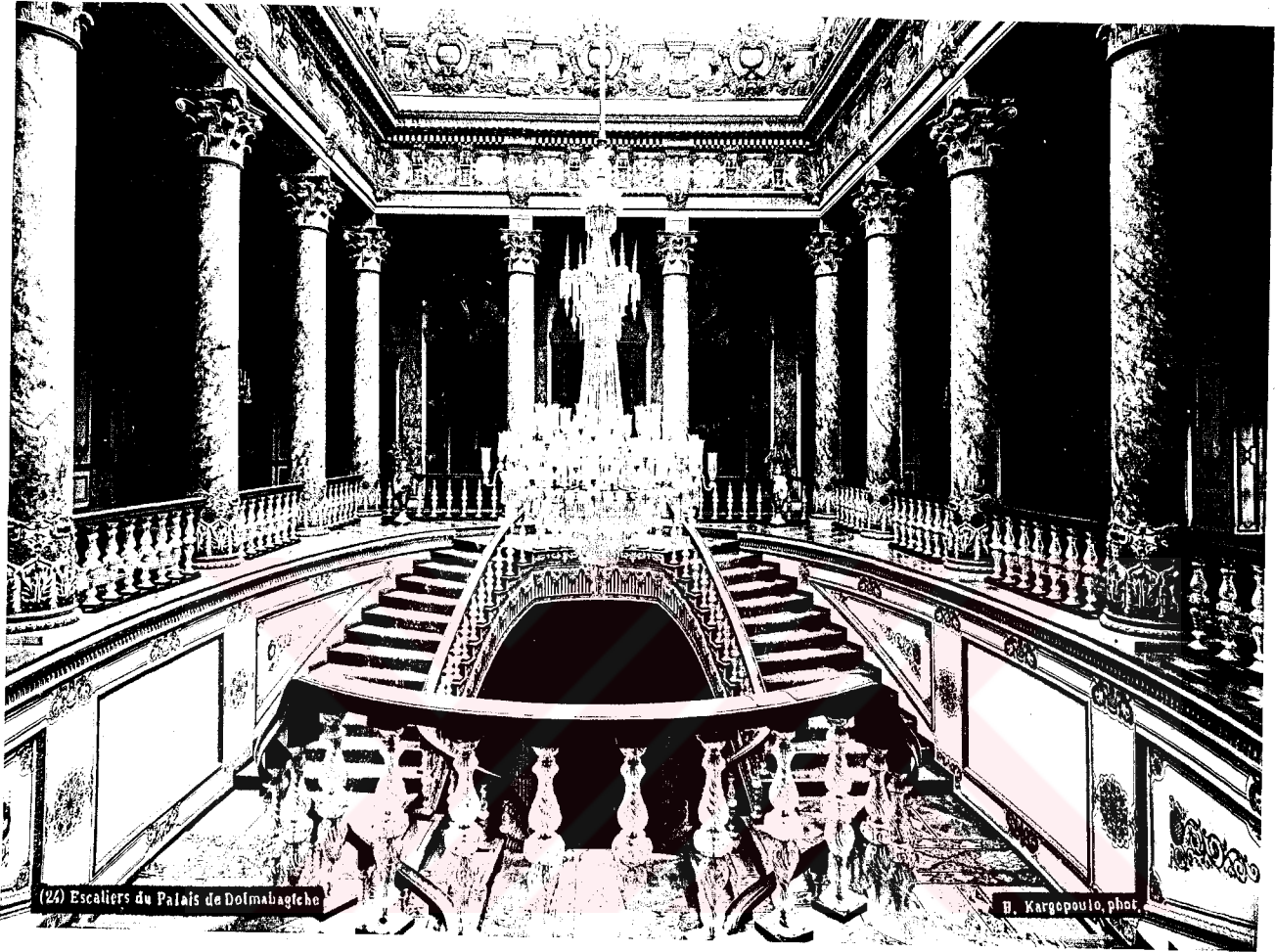

Foto 11, A.A.E, R 19. 618
Dolmabahçe Sarayı, Kristal Merdiven
B. Kargopoulo

Foto12, A.A.E, R 29. 336

Dolmabahçe Sarayı, Kristal Merdivenli Salon

G. Berggren, yaklaşık 1880

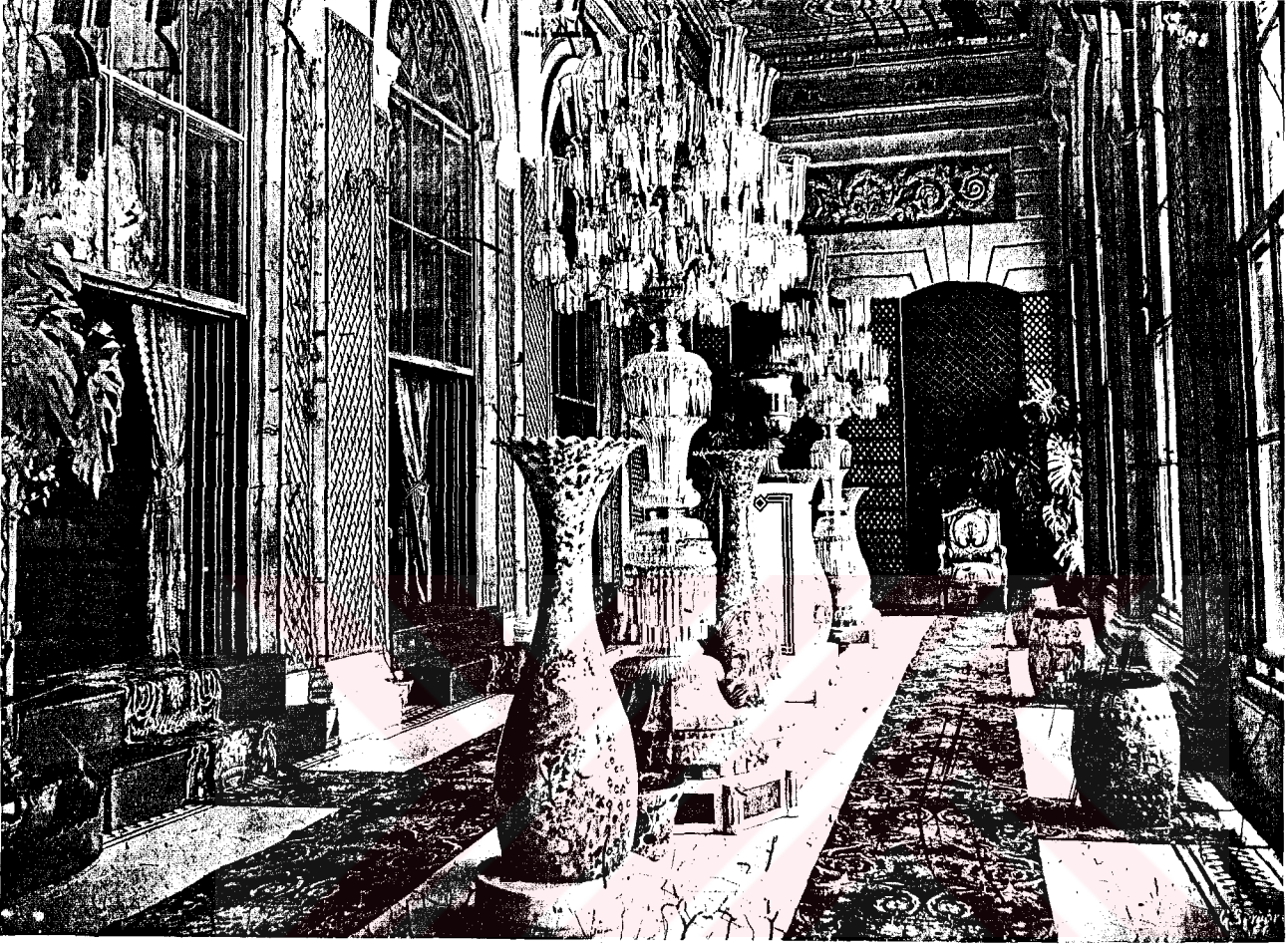

Foto13, A.A.E, R 29. 339
Dolmabahçe Sarayı, Çinili kısım
G.Berggren, yaklaşık 1880

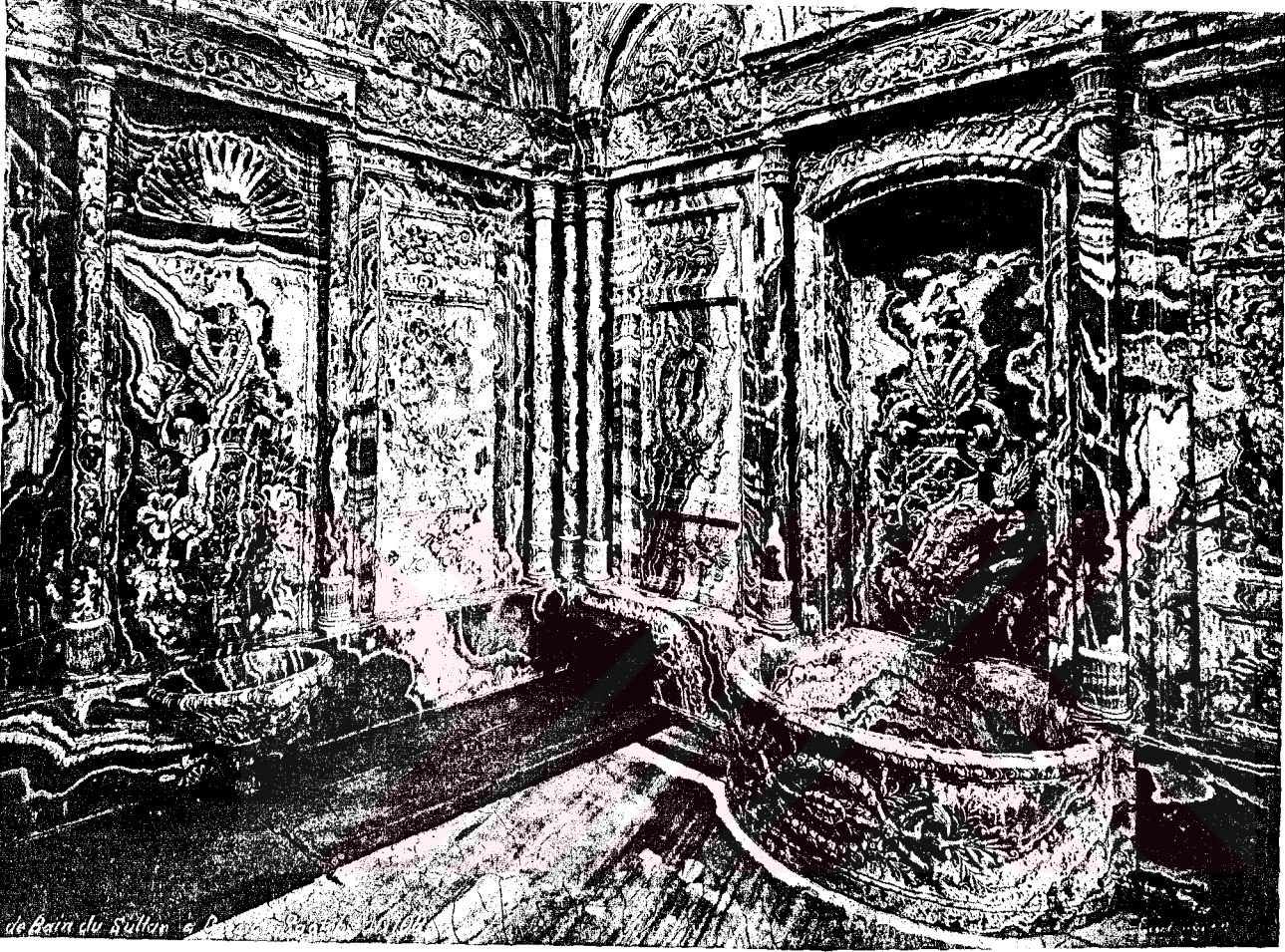

Foto 14, A.A.E, R 29. 338
Dolmabahçe Sarayı, Hünkâr Hamamı
G. Berggren, yaklaşık 1880

Foto 15, A.A.E, Repro R 19617
Dolmabahçe Sarayı, Türk Bürosu
B. Kargopoulo

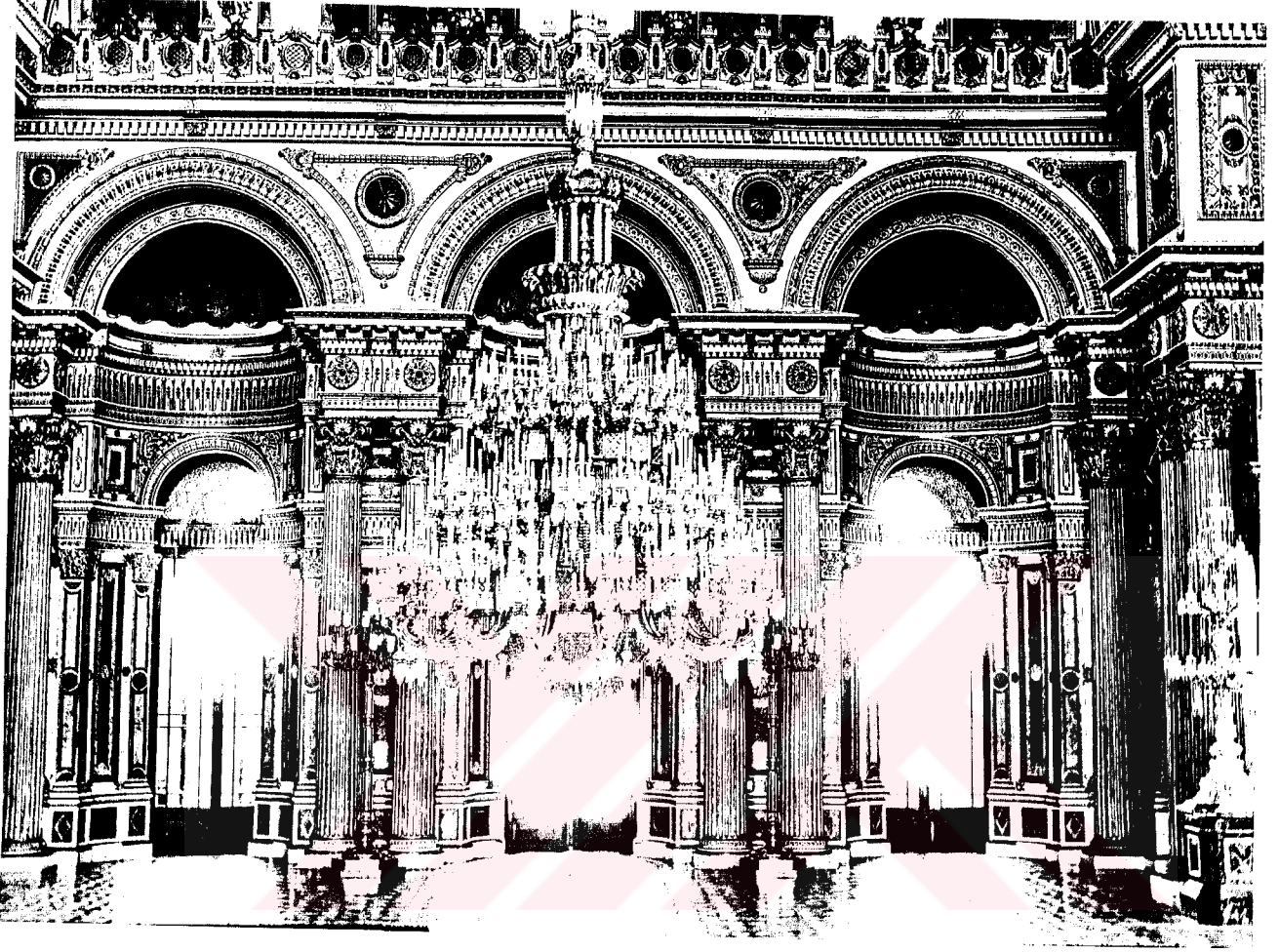

Foto16, A.A.E, R 19. 620

Dolmabahçe Sarayı, Muayede Salonu

B. Kargopoulo

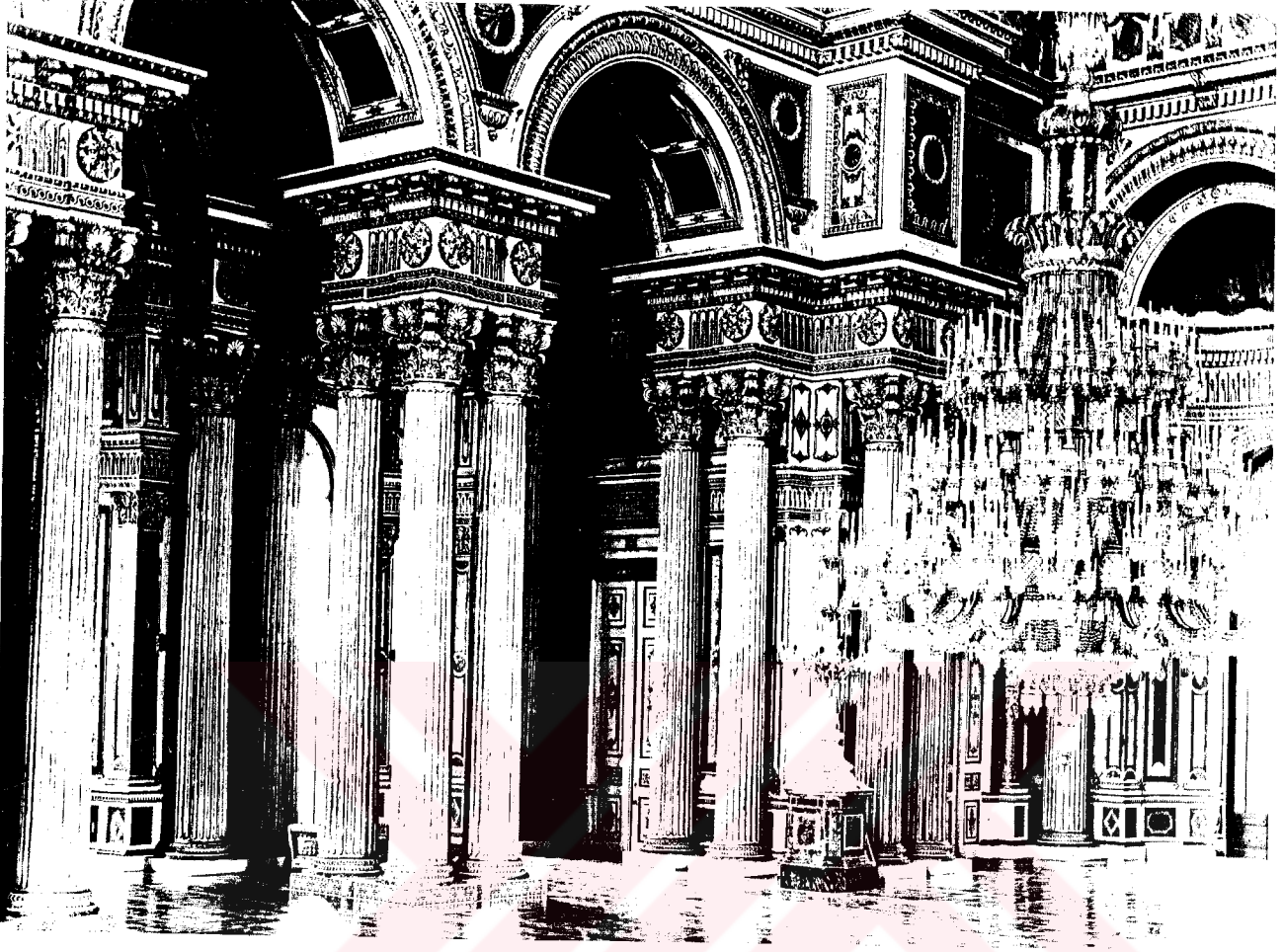
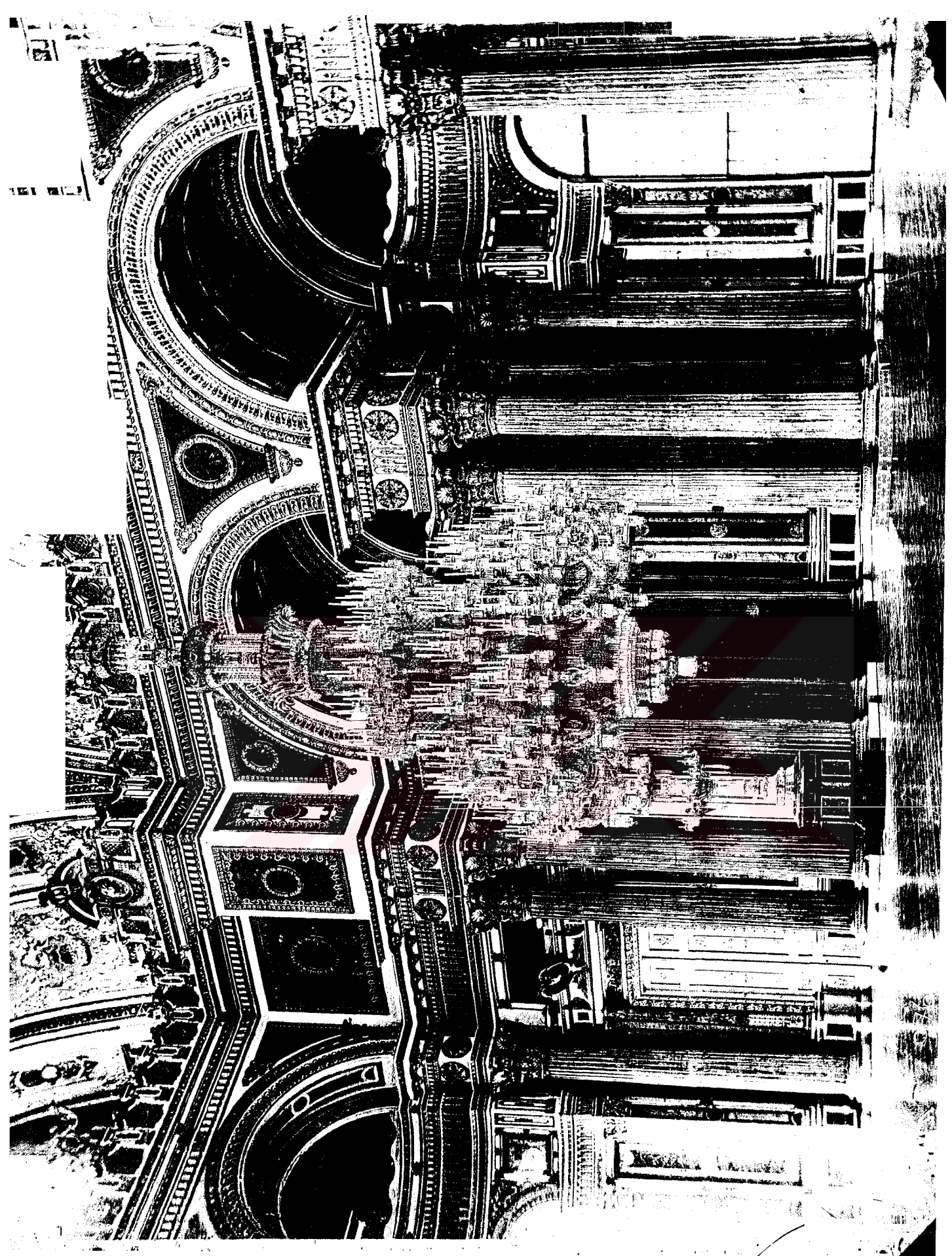

Foto 17, A.A.E. R 19. 621
Dolmabahçe Sarayı, Muayede Salonu,
B. Kargopoulo

Foto 18, A.A.E, 9765
Sayfa 144, Muayede Salonu,
Sébah & Joailliér

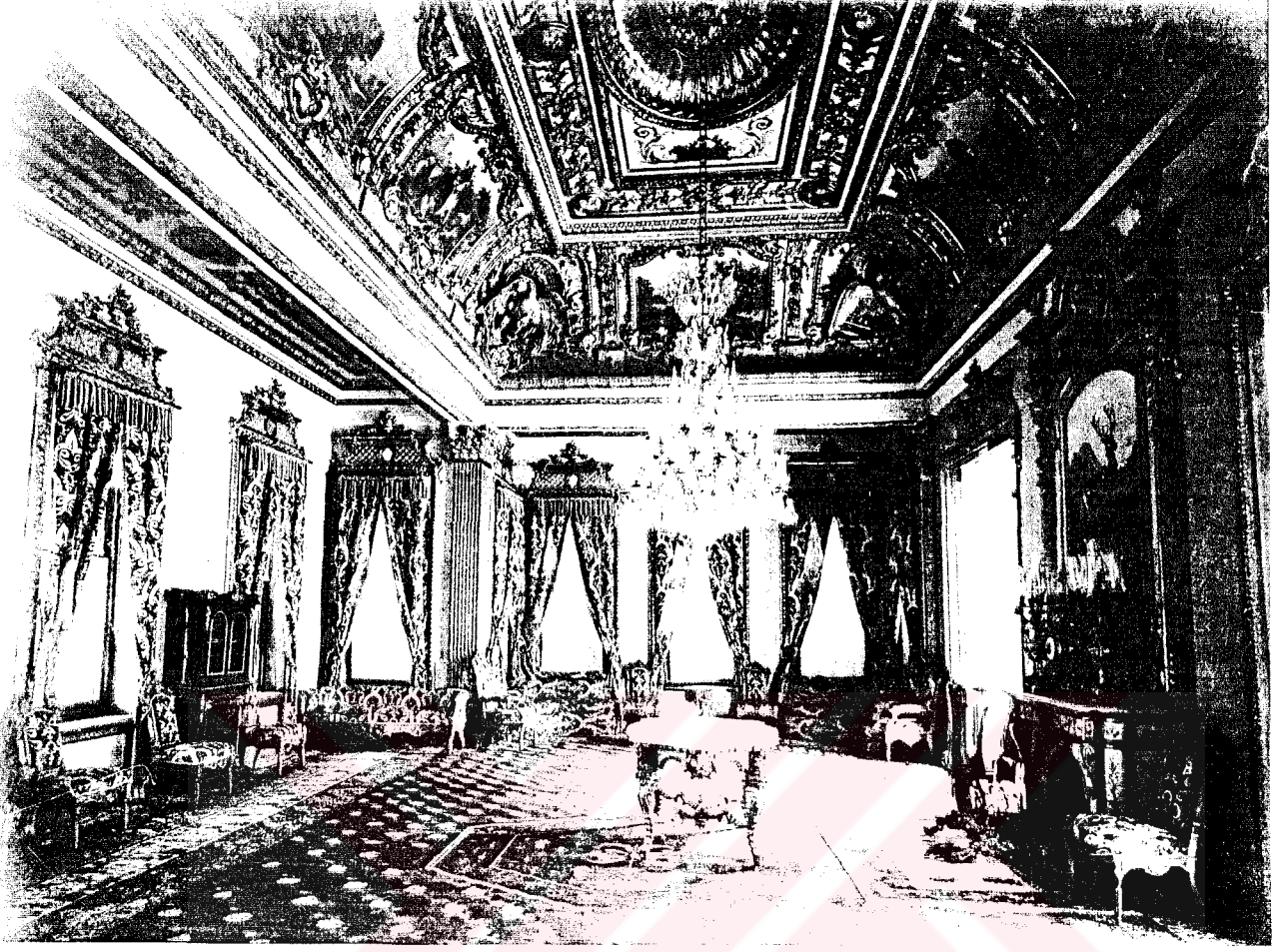

Foto 19, A.A.E, R 19. 622
Dolmabahçe Sarayı, Camlı Köşk,
B. Kargopoulo

Foto 20, A.A.E, R 19. 623

Dolmabahçe Sarayı, Camlı Köşk,

B. Kargopoulo

Foto 21, A.A.E, R 29. 332
Dolmabahçe Sarayı, Camlı Köşk,
G. Berggren

2.5.2. İslam Tarih, Sanat, Kültür Araştırma Merkezi

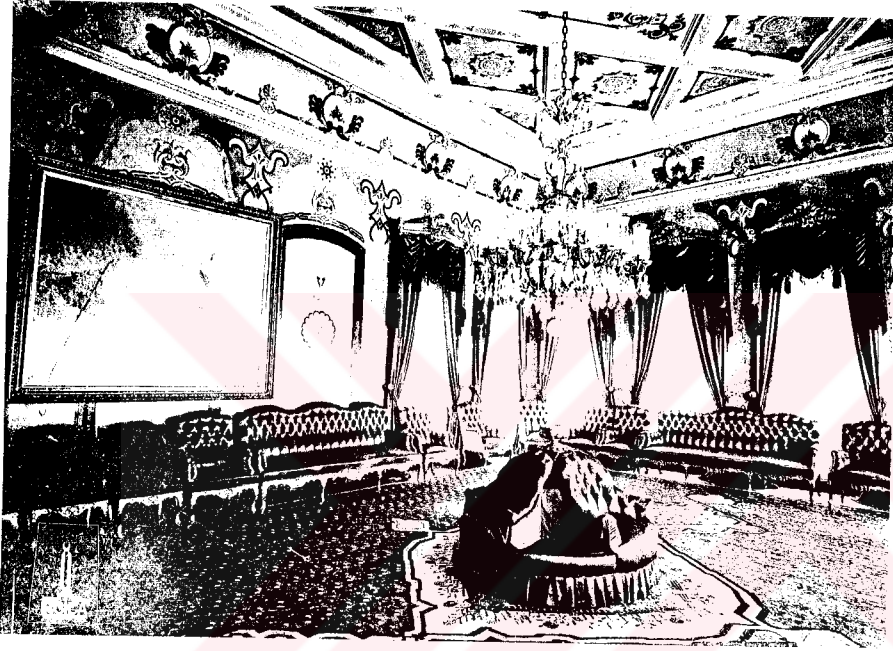

Foto 1, IRCICA, 90751/56

Dolmabahçe Sarayı giriş katında Elçiler Salonu,
B. Kargopoulo

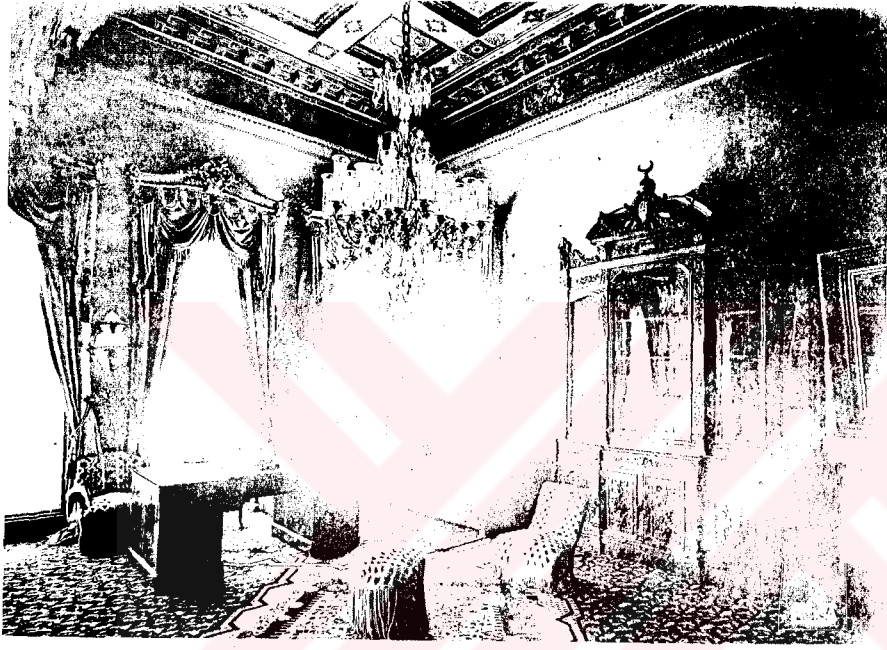

Foto 2, IRCICA, 90751/54
Dolmabahçe Sarayı'nda büro,
B. Kargopoulo

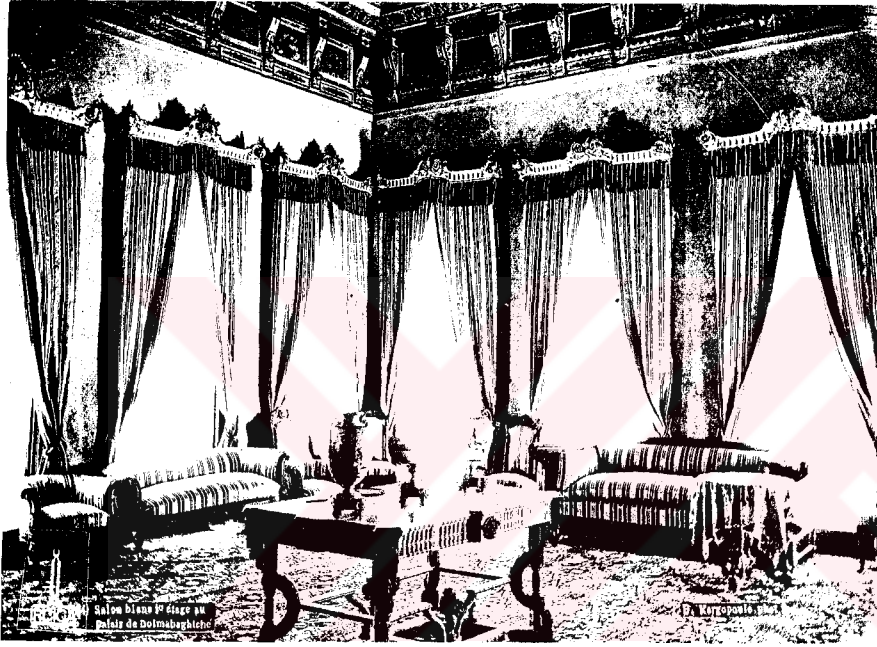

Foto 3, IRCICA, 90751/55
Dolmabahçe Sarayı birinci katında Beyaz Salon ,
B. Kargopoulo

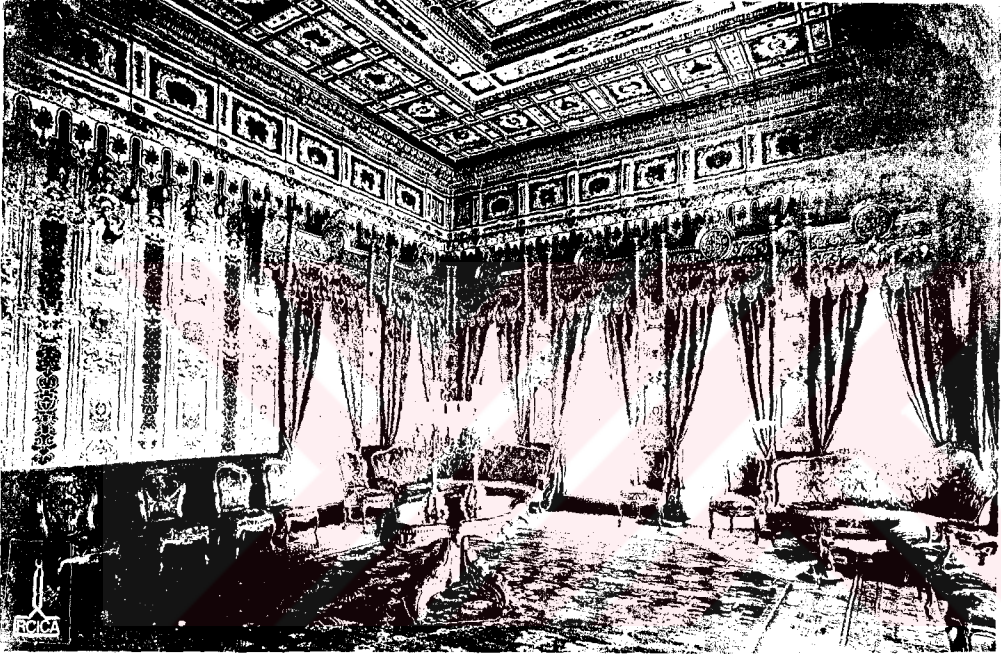

Foto 4, IRCICA, 90751/57
Dolmabahçe Sarayı birinci katında Elçiler Salonu,
B. Kargopoulo

Foto 5, IRCICA, 90751/58
Dolmabahçe Sarayı, Camlı Köşk'ün odalarından biri,
B. Kargopoulo

BÖLÜM 3. İNCELENEN KAYNAKLARDAKİ BİLGİLERE GÖRE
BELİRLENEBİLEN MEKANLAR

3. 1. MEDHAL SALON

".....Medhal Salon diye de anılan bu sofa, ortada geniş bir kısımla, yanlara çıkıntı yapmış dört kısımdan oluşur. Deniz ve kara tarafındaki çıkıntılarla, giriş kapısına ve üst kat merdivenine giden çıkıntılar orta kısımdan büyük sütunlarla ayrılmıştır. Salon ölçüleri ile, tezyinatı ve ışık tertibatı ile insana muhteşem bir güzellik hissi vermektedir. Divanhanenin tezyinatında billura geniş bir yer ayrılmıştır. Orta kısmın dört köşelerine konulan şöminelerin üstü kristal parçaları ile süslenmiştir. Bu köşeler günün muhtelif saatlerinde ayrı ışıklarla pırıldar. Tavandaki büyük avizeden başka dört tarafa ayrıca ayaklı bakara sütun şamdanlar konulmuştur. Bir kristal zenginliği arasından ve ceviz çerçeveli büyük kapıların ardından sarayın meşhur billur merdiveni görünür.

Divanhane, bugün, muhtelif devirlerden kalmış eşyalarla döşelidir. Salon perdeleri ve siyah çerçeveli koltuk takımlarının üzeri, kırmızı zemin üzerinde krem çiçekli Hereke kumaşındandır. Ortada büyük bir Hereke halısı serilidir. Eskiden boş olan salonun orta kısmında bugün siyah pelesenk üzerinde bronz kakma bir masa vardır. Masanın üzerinde Abdülmecid tuğralı lacivert Sevr vazolar bulunmaktadır. Salonun iki köşesine karşılıklı ikişer büyük endam aynası yerleştirilmiştir. Buranın diğer eşyasını Yıldız mamulâtı insan boyu vazolar teşkil etmektedir. İki tarafa ve sütunlar arasına konulan parçalı yıldız vazoları ile, merdivene açılan kapılar önündeki vazolar nevilerinin kıymetli parçalarıdır....." (s. 1,2)

ŞEHİSUAROĞLU, Haluk, T.O, İST, 1954

Değerlendirme:

Dolmabahçe Sarayı Mabeyn-i Hümayun'u giriş katındaki ilk salon Medhal Salon olarak adlandırılır. 1924 mekan tesbit çalışmasında, 1 numaralı mekan olarak tanımlanmıştır. Denize dik yerleştirilmiş bir dikdörtgen görünümündeki orta mekan dört yönde yan mekanla genişletilmiştir. Bu yan mekanlara yerleştirilen kolonlar bu mekanların orta mekanla olan ilişkisini belirler. Denize ve bahçeye bakan bölümler dar ve derindir.

Pilastrlarla bölünmüş duvar yüzeyleri düzdür. Mekanın dört köşesinde yer alan porselen şömineler ve üstlerindeki kristal parçalı dolgu dışında salonun tavanında kalemşi bezeme görülür. Dikdörtgen bir çerçeveleme içinde barok kıvrım dallar, deniz kabukları ve kartuşlar kullanılmıştır.

Tarihi Odalar adlı kaynak kitapta sözü edilen Abdülmecid tuğralı boulle işi masaları salonun iki yanında görmek mümkündür. Yine bu kaynakta sözü edildiği gibi siyah ahşap oymalı oturma takımı üzeri, kırmızı zemin üzerinde krem çiçekli Hereke kumaşıyla kaplıdır. Perdelerde de aynı kumaş kullanılmıştır.

Saraya girişin sağlandığı ana kapının hemen ardındaki Medhal Salon, günümüzde Dolmabahçe Sarayı selamlık bölümü gezisinin başladığı

ve bittiği mekandır. Bugün de eski fonksiyonu bilinen ve saray planı içindeki yeri nedeniyle aynı fonksiyonu yerine getiren mekanlardan biridir.

Kaynaklar

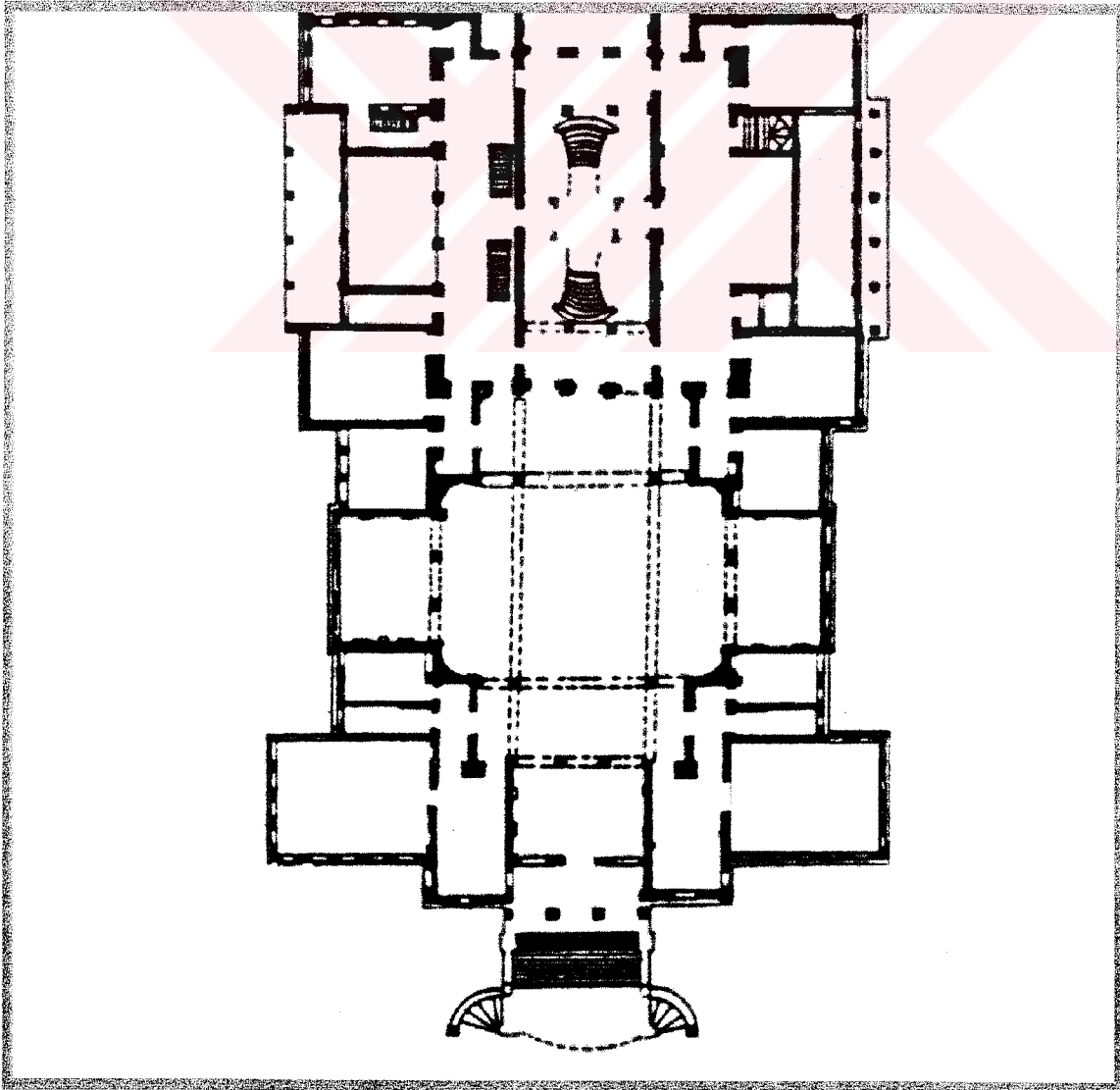
ŞEHİSUVAROĞLU, Haluk, T.O, İst, 1954

BATUR, Afife, Dolmabahçe Sarayı, Dünden Bugüne İ.A, cilt: 3

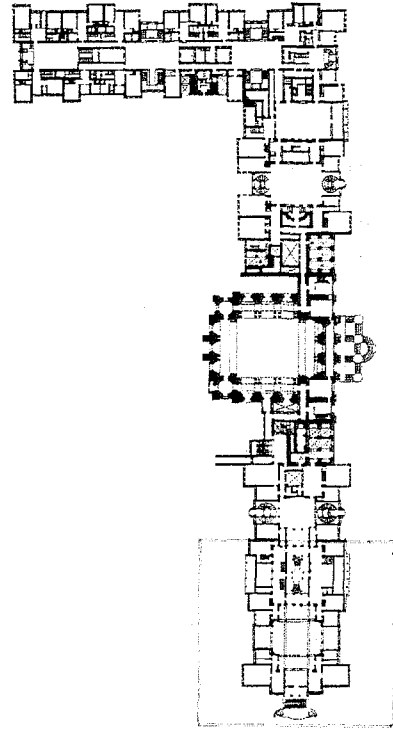
TUĞLACI Pars, Osmanlı Mimarlığında Balyan Ailesi'nin Rolü

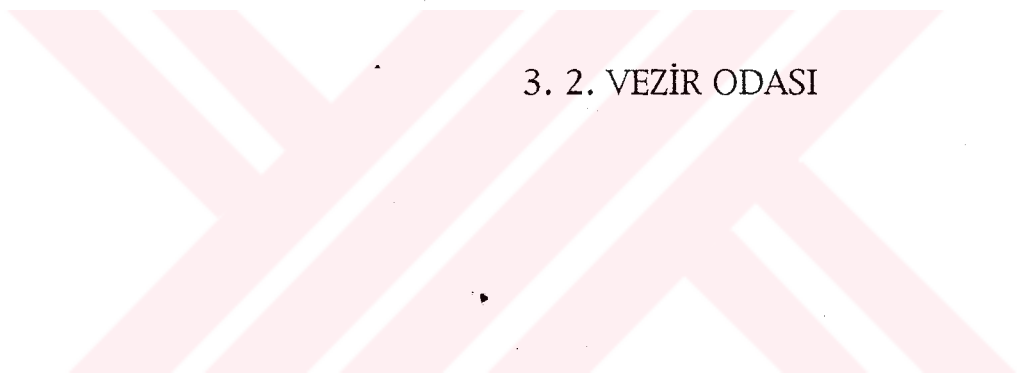
ZEMİN KAT PLANI

Plan 3. 1

ZEMİN KAT PLANI
STONORU KAT PLANI

3. 2. VEZİR ODASI

"..... Dolmabahçe Sarayı'nın büyük mabeyn kapısından girilince sağ kolda bulunan deniz üstündeki oda, sadrazamların, vükelanın, vezirlerin intizar ve istirahat odasıydı. Sultan Reşad

bu odada ağırlandırlar ve burada yemek yerlerdi. Şeyhülislamlarla toplu bir halde saraya gelen vükela da bu odaya alınırlardı. Üç cepheye açılan on bir pencereli geniş odanın tavanları ve duvarları gayet güzel nakışlarla, yıldızlarla süslenmiştir. Kapının sağ ve solunda yıldızlı aynalı konsollar bulunmakta, yerde bütün salonu kaplayan kırmızı, yeşil desenli bir Hereke halısı serili bulunmaktadır. Ortada yıldızlı mermer masanın üstüne doğru büyük bir kristal avize uzanmaktadır. Odanın yıldızlı kanepe takımları, perdeleri ile eş olarak beyaz ipekli kumaşla kaplıdır. Sonraları halinde kullanılan bu salona muhtelif devirlerde yeni eşyalar konulmuştur....."(s. 6)

ŞEHİSUVAROĞLU, Haluk, T.O, İst, 1954

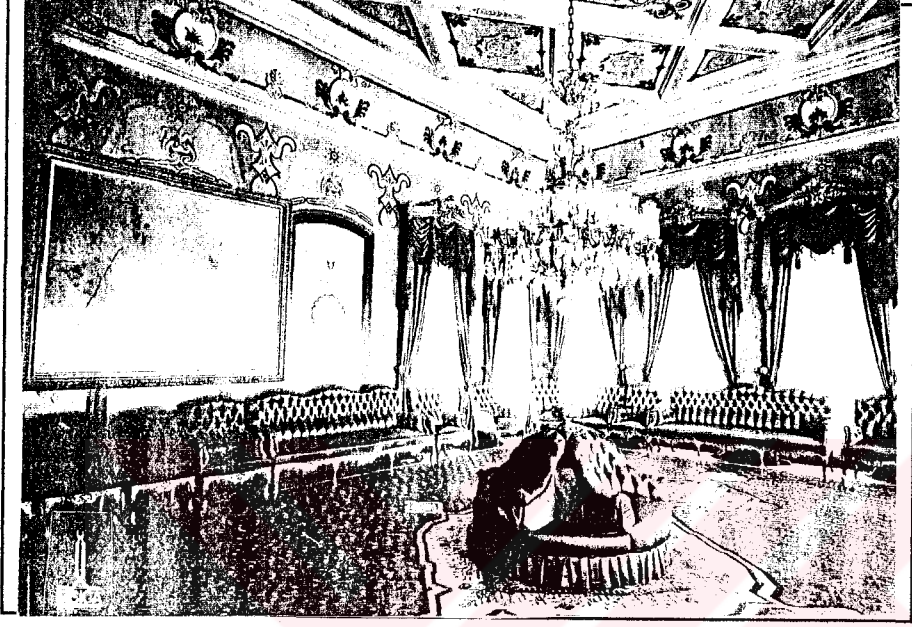

Foto 1, IRCICA, 90751/56

Dolmabahçe Sarayı giriş katında Elçiler Salonu,
B. Kargopoulo

Foto 2

Dolmabahçe Sarayı Elçiler Salonu'nun günümüzdeki durumu.

Değerlendirme:

Mabeyn-i Hümâyun'da, Medhal Salon'dan girilince sağ kolda yeralan birbirine geçişli iki odadan ikincisi, denize bakan salondur. Sadrazam ve vezirlerin dinlenme odası olarak kullanılmıştır. Sultan Reşad döneminde haftada iki gün sarayı ziyaret eden sadrazamlar bu odada ağırlandıkları ve bu odada yemek yerlerdi. Kapının iki yanında birer şömine yeralır. Üç cepheye açılan onbir pencereli geniş odanın tavan ve duvarları yaldızlı bitkisel bezemelidir. Duvar ve tavan bezemelerinde bej zeminde kahve, kırmızı, sarı tonları kullanılmıştır.

Vezirler odası adıyla anılan ve kullanıldığı dönemde vezirlerin dinlenme odası olarak fonksiyonunu yerine getiren mekan daha sonraki dönemlerde olarak kullanılmıştır. Mekanın kullanımda olduğu döneme ilişkin erişilebilen en eski kaynak Yıldız Albümlerinde bulunan Kargopoulo tarafından çekilmiş olan fotoğraftır.

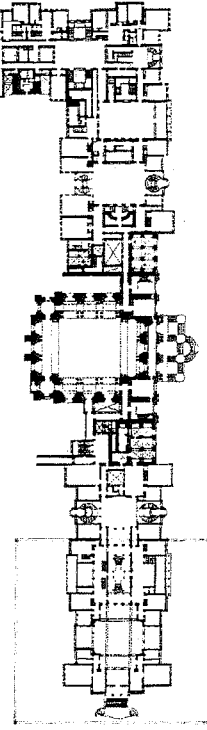
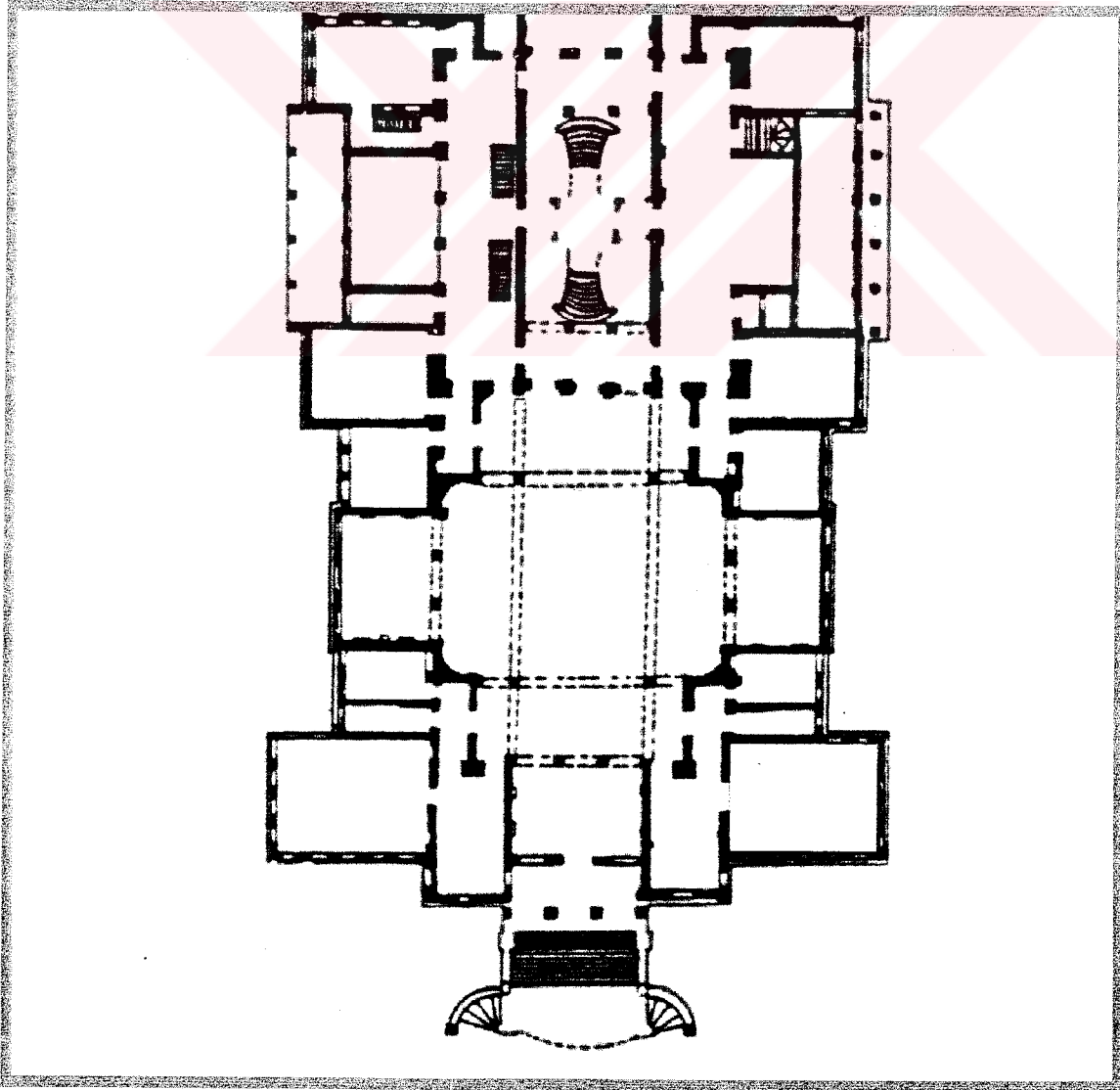
Günümüzde gezi güzergahı dışındaki bu mekan Dolmabahçe Sarayı müdür odasından geçilen bir depo mekanı durumundadır. 1924 kayıtlarında 6 numara verilmiş olan mekan, misafir odası olarak adlandırılmaktadır. Oda, zaman içinde sarayın çeşitli bölümlerinden getirilen eşyalarla özgünlüğünü yitirmiştir.

Kaynaklar:

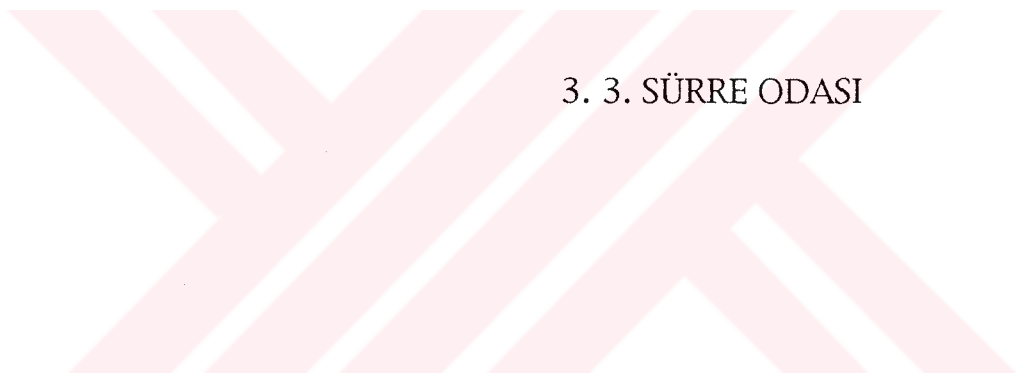
ŞEHİSUVAROĞLU, Haluk, T.O, İstanbul, 1954

IRCICA, 90751/56

ZEMİN KAT PLANI

Plan 3. 2

3. 3. SÜRRE ODASI

"..... Dolmabahçe Sarayı'nın mabeyn binek salonuna girilince sol kolda bahçe üstündeki oda Sürre odası ismiyle anılırdı. Mabeynin bahçeye nazır bu cephesinde orta ve üst katlardaki dört köşe salonuna da birer küçük odadan geçilmektedir. Sürre odası on bir pencereli, kapısının sağında, solunda olmak üzere iki şömineli, tavanı açık bej üzerine nakışlı ve dört resimle süslü, duvarları griye boyanmış geniş bir salondur..... "(s. 11)

ŞEHİSUVAROĞLU Haluk, T.O, İst, 1954

Değerlendirme:

Dolmabahçe Sarayı Mabeyn-i Hümâyun'da, Medhal Salon'dan girilince sol kolda, bahçeye bakan birbirine geçişli mekanlardan ikincisi, bahçe üstündeki geniş odadır. Kapıdan girişte iki yanda birer şömine yeralır. Kapıdan girildiğinde sağ tarafta büyük bir çini soba vardır. Sobanın bu mekana geç bir dönemde taşındığı düşünülebilir. Mekan, üç cepheye açılan onbir pencerelidir. Duvarlarda bezeme yoktur. Bitkisel bezemeli tavanda bej, sarı tonları hakimdir.

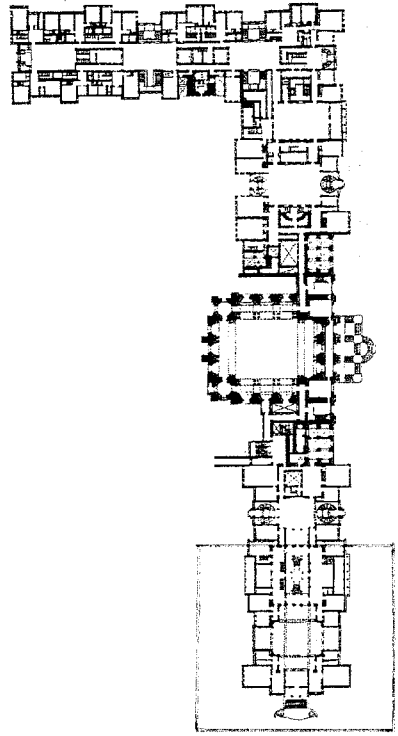
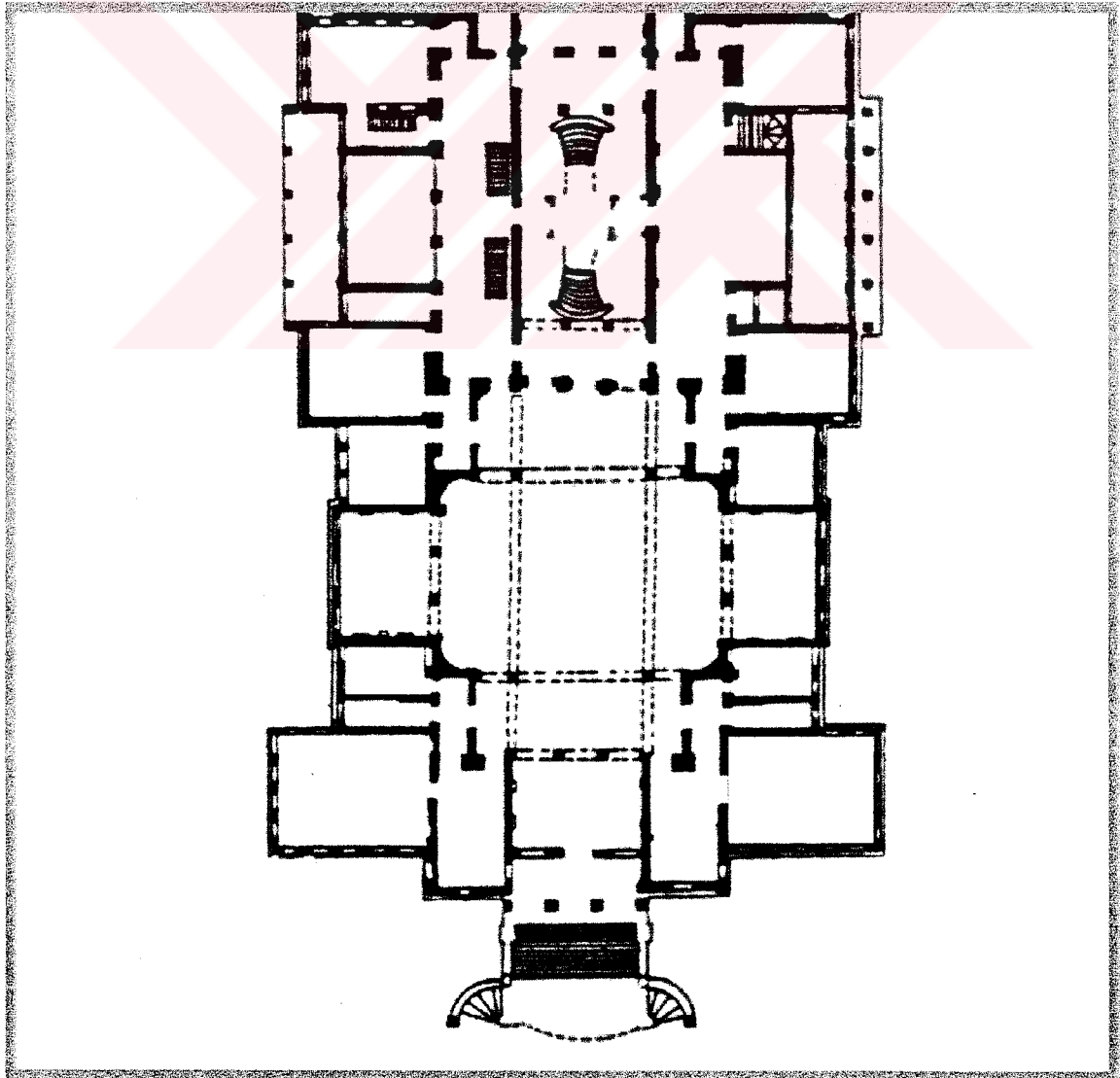
Tarihi Odalar adlı kaynak kitapta da Sürre Odası olarak adlandırılmaktadır. Sultan'ın bu odadan her yıl Hicaz'a gönderilen "Sürre Alayı"nı seyrettiği düşünülmektedir.

Günümüzde gezi güzergahı dışındaki bu mekan Dolmabahçe Sarayı'nda görevli polislerin kullandığı bir mekan durumundadır. 1924 kayıtlarında 3 numara verilmiş olan mekan, Vükela odası olarak adlandırılmaktadır. Mekan bugün, yapının kullanımda olduğu dönemde yüklenen fonksiyondan çok farklı bir amaçla kullanılmaktadır.

Kaynak:

ŞEHİSUAROĞLU Haluk, T.O, İst, 1954

ZEMİN KAT PLANI

3. 4. SERTABİB ODASI

B.O.A

Cevdet Saray Belge no: 3675

Saray ve Harem dairelerinde hergün nöbet beklemek üzere tayin edilmiş hâzık bir doktor, bir muavin ve bir cerrahın maaş arttırımı ve 4 doktor, 5 muavin, 5 nefer cerrah daha...

Takrir-i dâireleridir ki

Saray-ı Hümayûn ve Harem-i iffet makrûn-ı şâhânedede be-her gün bir hâzık tabîb ve Tıbhâne-i âmireden bir muâvin efendi ve Cerrahane-i mamureden bir cerrah nevbet beklemek üzre bâ-irâde-i seniyye tayin buyurulan malumü'l-esâmî etıbbâ ve muâvin ve cerrahinden maâş-ı kadîmleriyle memur olanlardan mâ-adâ freng kullarının maâş-ı kadîminin 250 guruş zammıyla müceddeden maaş tahsis buyurulan 4 nefer tabib kullarına 2750 guruş ve 5 nefer muavin efendi kullarına 1000 guruş ve 5 nefer cerrahîn kullarına dahi 750 guruş ve İbrahim Efendi kullarının tekaüdlük mâhiyesi 150 guruş ki cem'an 4650 guruş işbu 1252 senesi Saferü'l-hayr mâhiyeleri olmak üzre Mahsûre Hazine-i çelilesinden itâ buyurulması bâbında emir hazret-i men-lehül-emrindir.

fî 29 Safer sene 52

Sûret-i tahrir oluna!

"..... Sarayda birisi hasta olursa, derhal haremdeki kapı vurulur ve kapı haricinde nöbet odasında bekleyen harem ağasına haber verilir. Ağa ile beraber nöbetçi doktor hareme girer. Eğer hasta ağırsa hemen hastaneye, hafif ise şehirdeki kapı yoldaşlarından (Saraylılardan) birinin evine çıkarılır. Saraydan lüzumlu olan para ve eşya gönderilir. Tamamen kesb-i afiyet edinceye kadar orada kalır. Zannederim bu sebepten sâri hastalık saraya girmemiştir. İki saraylı birbirleriyle konuşurken hasta olan kapı yoldaşları için "tımara çıktı" diye tedavi için şehre çıktığını bildirirler, bunlar bilâhare saraya avdet ederler..... "(s. 72)

ÜNÜVAR, Safiye, S.H, İst, 1964

Değerlendirme:

Başbakanlık Osmanlı Arşivinde Cevdet Saray Tasnifi 3675 no'lu 1352 tarihli arşiv belgesinden alınan bilgiye göre sarayda her gün nöbet beklemek üzere görevlendirilmiş uzman bir doktor, bir yardımcı ve bir cerrahın bulunduğu belirtilmektedir. Aynı belgede bu sayının da yetmediği, 4 doktor, 5 yardımcı, 5 stajyer cerrahın daha sarayda görevlendirilmesi ve maaşlarının arttırılması gereği üstünde durulmaktadır. Aynı şekilde Saray Hatıralarım'da Harem bölümündeki hastalara da öncelikle nöbetçi doktorun müdahale ettiği vurgulanmaktadır. Buna göre bu kişilerin gün içinde nöbet beklemeleri için oturacakları, hatta geceyi geçirecekleri bir mekan ya da mekanların olması zorunludur.

1924 yılında yapılan mekan tesbit çalışmasında odalar üzerindeki eski türkçe sayılar temel alınarak tüm mekanlar bu doğrultuda numaralanmıştır. Buna göre, sarayın Mabeyn-i Hümayun girişinde, Medhal Salon üzerinde, sol kolda yeralan, küçük bir aralığa açılan iki küçük mekandan biri olan "4 numaralı oda", "Sertabib odası" olarak adlandırılmaktadır. Oda tek girişli, bahçe tarafına açılan iki pencerelidir. Küçük ve yalın bir mekan oluşu olarak tasarlandığını düşündürür.

Günümüzde saray gezi güzergahı üzerinde olmayan bu mekan saray koruma görevlilerinin odası olarak kullanılmaktadır. Bu mekana

ilişkin ulaşılabilen belgeler ışığında sarayda mutlaka nöbet bekleyen doktorların olduğu ve bu kişilere ayrılmış mekan ya da mekanların varlığı kesinlik kazanmaktadır.

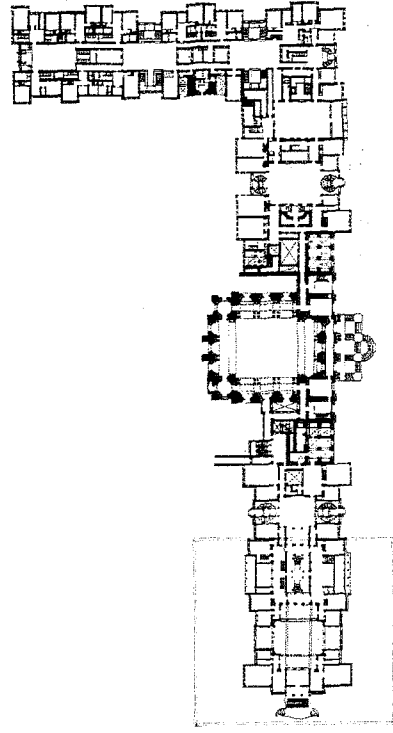
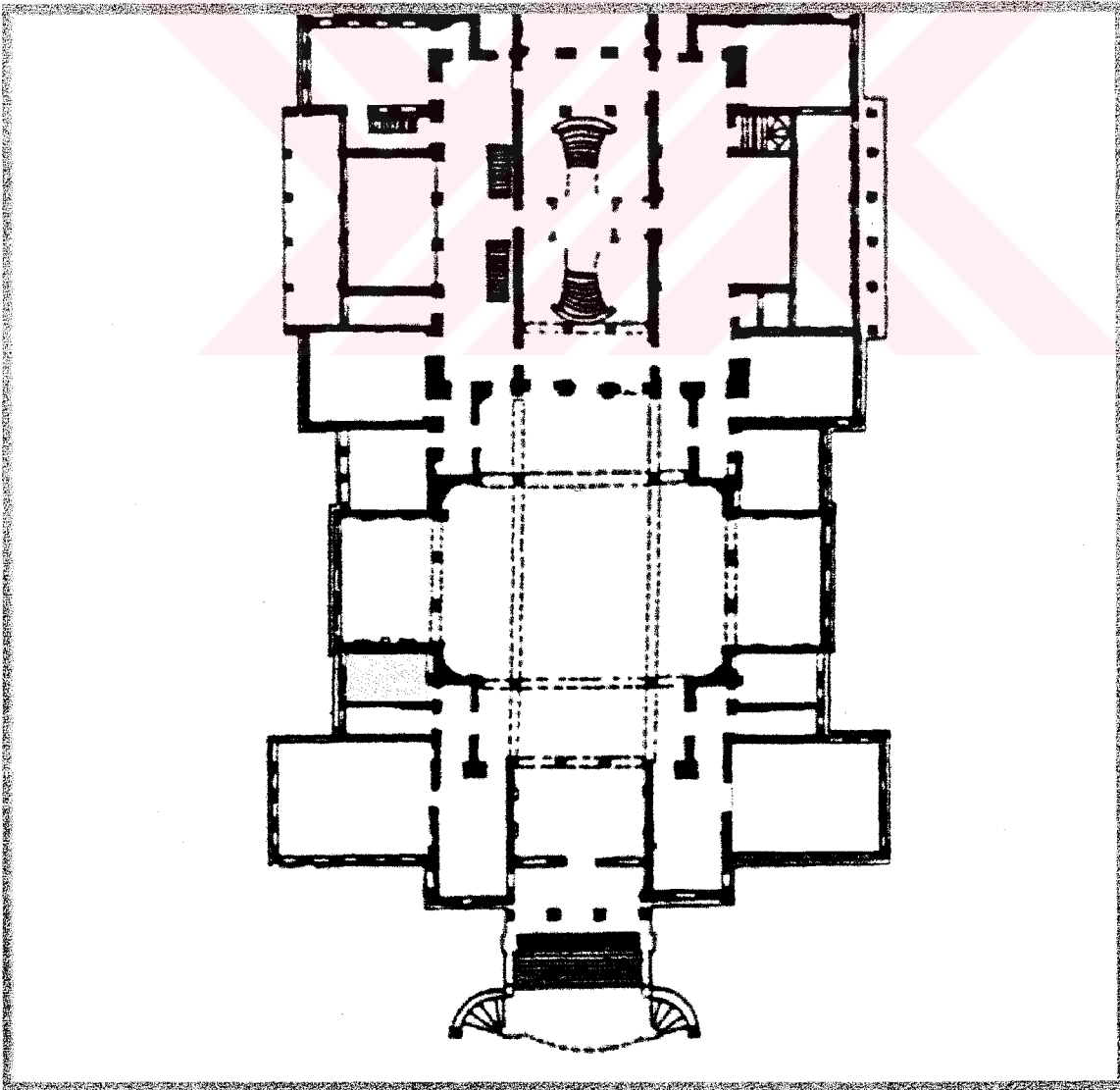
Kaynaklar:

B.O.A Belge no: 3675

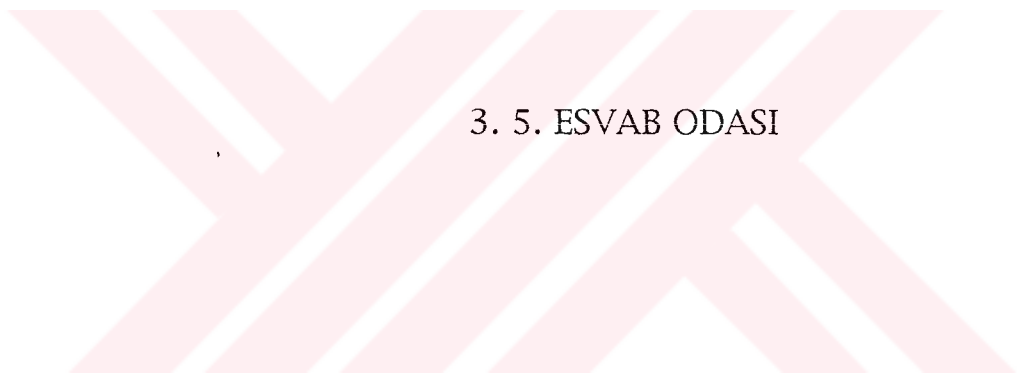
ÜNÜVAR, Safiye, S.H, İst, 1964

ZEMİN KAT PLANI

Plan 3. 4

3. 5. ESVAB ODASI

".....Dolmabağçe sarayına gidip çamaşır getirmemi Başmâbeynci Mehmed Bey söylemiş olduğundan orada hazır bulunan tebdil eskisi Hüseyin Ağa ile birlikte Efendimiz için getirmiş olduğu arabaya binerek Dolmabağçe sarayına gelip esvab almak üzere doğruca esvab odasına gitmiş isek de Efendimizin Esvabçıbaşı Mehmed Bey sual ettikten sonra bir şey veremeyeceğini söyledi. Anın üzerine Başmâbeynciye mahsus olan odada vükelânın olduğunu haber aldım. Tekmil vükelâ hazır oldukları halde girdim. Vükelâ beni görünce birden bire irkildiler. Ol zaman Hüseyin Avni Paşa "ne istiyorsun Fahri Bey" diye sordu. Ben, Efendimizin Topkapı Sarayına giderken gittikleri esnada yağmurdan ziyadesiyle ıslandıklarını ve çamaşır almak üzere geldiğimi söyledim. Esvapçıbaşı Mehmed Bey sormadan bir şey veremeyeceğini söylediler, emir buyursanız da bize lazım olan şeyleri alalım dedim. Her ne istenirse alınmasına müsaade olunduğundan bu sırada Tebdil eskisi Hüseyin Ağa dahi ardım sıra gelmiş idi. Esvapçıbaşının odasına gitmek üzere Mâbeynin bodrum katına indiğimde bizim mâbeynci beylerden Tahir, İbrahim ve Halit Beylere rast geldim, burada ne için gezdiklerini sual ettim. "Biz de bilmiyoruz" dediler. "Ben Efendimize çamaşır ve saire almağa geldim,bunları alıp Topkapı sarayına gideceğim, siz de gidermisiniz" dediğimde Tahir Bey "hay hay gideriz" diye cevap verip her ne lâzım olacak ise alarak cümlemiz saraya mahsus kayıklara binip Topkapı sarayına gittik....."(s. 5)

BAYKAL, S, İb, Mabeynci Fahri Bey'in Hatıraları ve İlgili Bazı Belgeler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989

"..... Vükelanın toplu gelişlerinde kabul edildikleri bu odada hoş saatler de geçer, ramazanlarda iftarlardan sonra kahveler, şerbetler içilip, tatlı sohbetler edilirken, salona Esvabcıbaşı bir tepsi içinde dış kiralarını getirir, Başmabeynci murassa saatleri, sigara kutularını vükelaya dağıtırdı..... "(s. 10)

ŞEHSUVAROĞLU, Haluk, T.O, İst, 1954

Değerlendirme:

Sultan Abdülaziz döneminde Mabeynci Fahri Bey'in anılarını yazdığı kaynaktan aldığımız bilgiye göre Dolmabahçe Sarayı Mabeyn bölümü bodrum katında yeralan bir esvabcı odasından bahsedilmektedir. Haluk Şehsuvaroğlu da Tarihi odalar adlı eserinde, esvabcıbaşılardan sözeder. Bu durumda saray içinde bu görevdeki kişilere ait bir ya da bir kaç mekanın ayrılmış olması doğaldır.

1924 yılında yapılmış olan mekan tesbit ve numaralama çalışmaları sırasında Medhal Salon ile Kristal Merdiven alt sahanlığının bağlandığı yerde sol kolda yeralan, aynı hole açılan biri küçük biri daha büyük iki odadan oluşan 8 ve 9 numaralı odaların oluşturduğu dairenin seccadeci ve esvabcıbaşı odaları olduğu belirtilmiştir. Bu bilgiye göre, 8 numaralı oda seccadeci ve esvabcı yatak odası, 9 numaralı oda ise seccadeci ve esvabcıbaşılardan vazife odaları olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, Harem-i Hümayun'da Mavi Salon'un köşe dairelerinden birinin bir odası 1924 mekan tesbit çalışmasında 76 numaralı oda, Elbise Odası olarak tanımlanmıştır. Böylesi bir odanın Harem'de ve olasılıkla Sultan'ın özel dairesi olarak tanımlanacak bir bölgede yer alması doğal bir durum olarak değerlendirilmelidir.

6. Ağustos. 1855 tarihli Journal de Constantinople gazetesinde yeralan makaleden aldığımız bilgi ışığında Mavi Salon'un bahçeye bakan dairelerinden birinin Sultan'ın yatak odasının da yer aldığı daire olduğunu söylemek mümkündür. Eğer planda 73 numara ile

gösterilen mekanın Abdülmecid'in yatak odası olduğu düşünülürse, hemen yanındaki 76 numara ile gösterilen mekanın da Elbise Odası olması normaldir. Bu durumda, 76 numaralı mekan Elbise Odası olarak kabul edilirse, kaynaklara dayanarak, Mabeyn-i Hümayun'da bodrum katta ya da giriş katında bir Esvabcıbaşı Odası olması ihtimali oldukça kuvvetlidir.

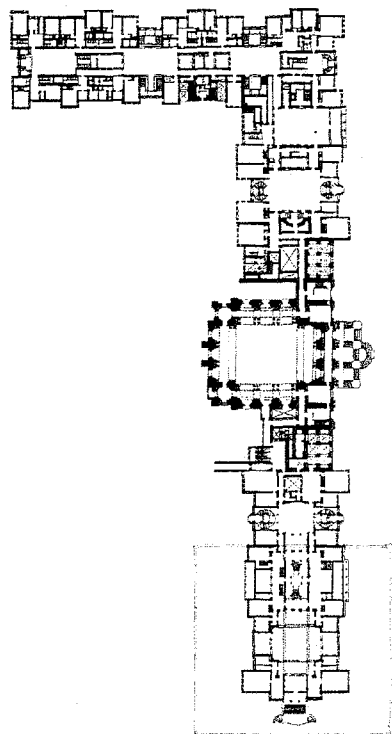
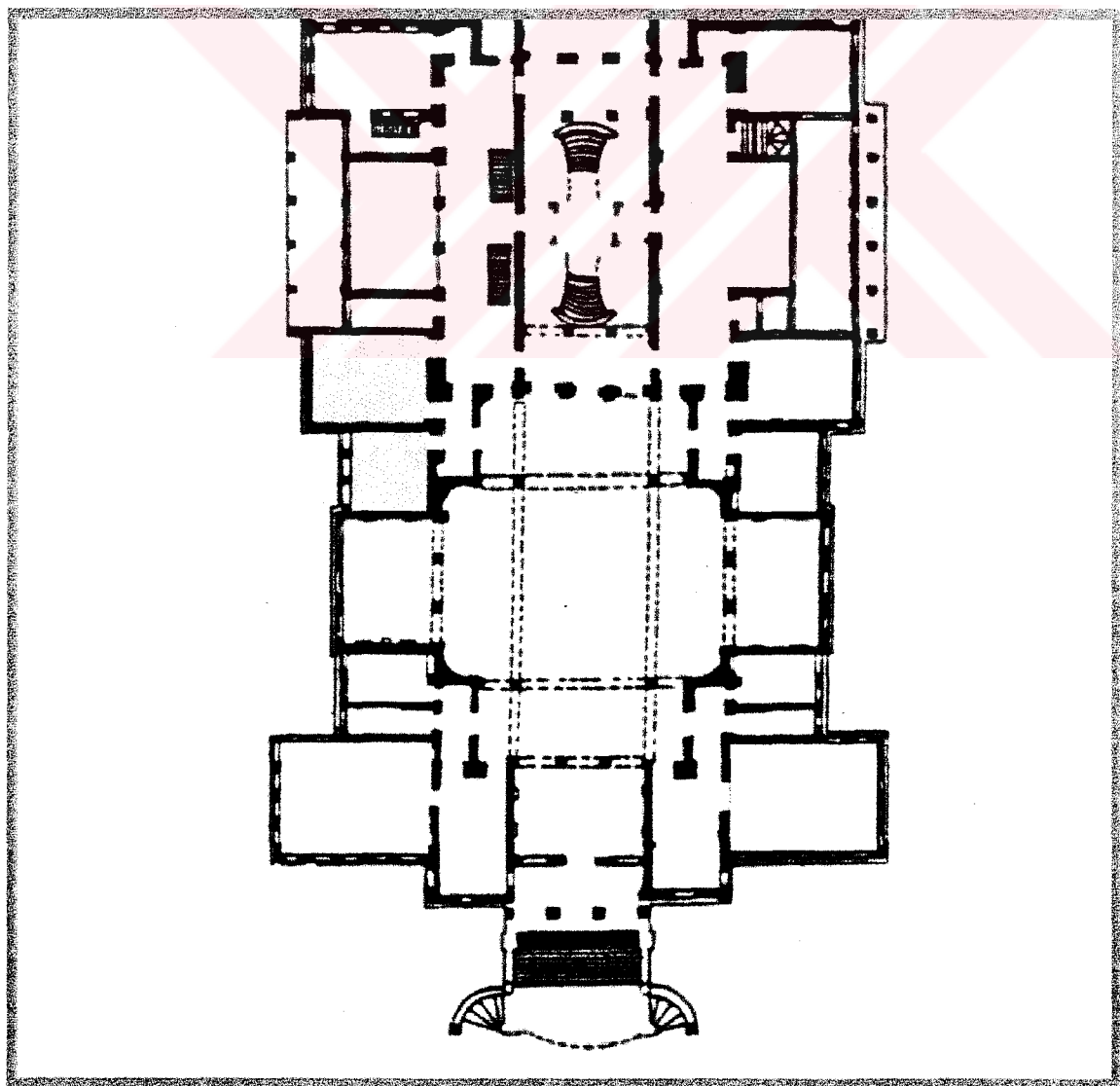
Saray gezi güzergahı üzerinde olmayan 8 ve 9 numaralı mekanlar günümüzde rehberlerin dinlenme odası olarak kullanılmaktadır.

Kaynaklar:

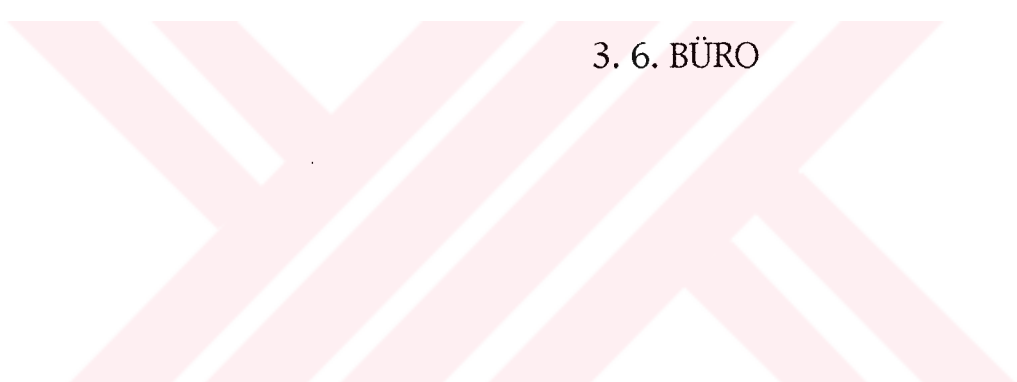
BAYKAL, S, İb, Mabeynci Fahri Bey'in Hatıraları ve İlgili Bazı Belgeler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989

ŞEHİSUVAROĞLU, Haluk, T.O, İst, 1954

ZEMİN KAT PLANI

Plan 3. 5

3. 6. BÜRO

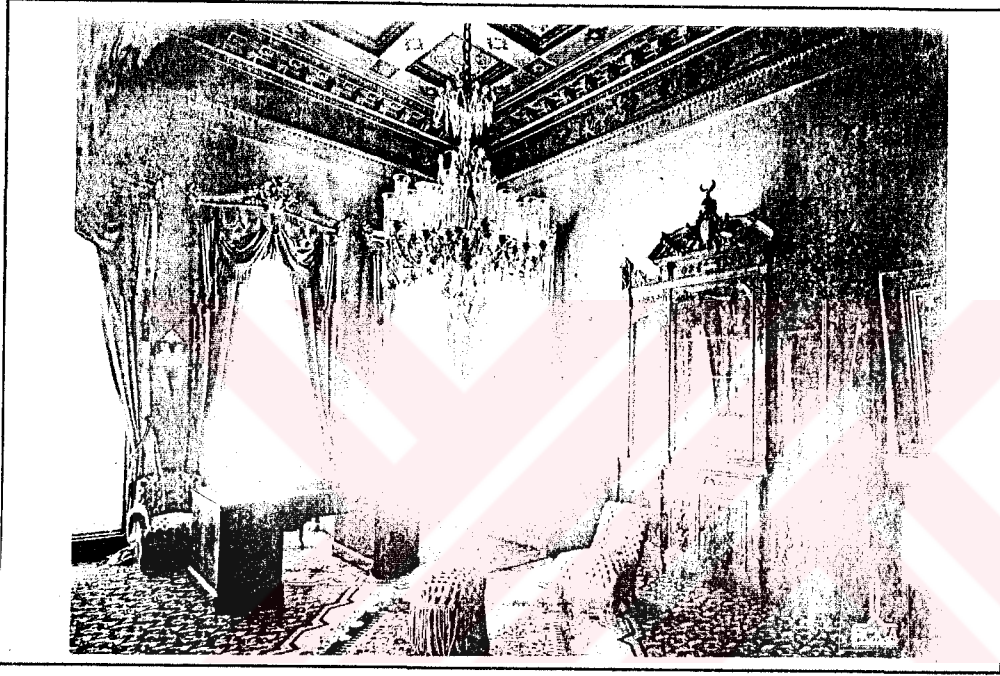

Foto 1, IRCICA, 90751/54
Dolmabahçe Sarayı'nda büro,
B. Kargopoulo

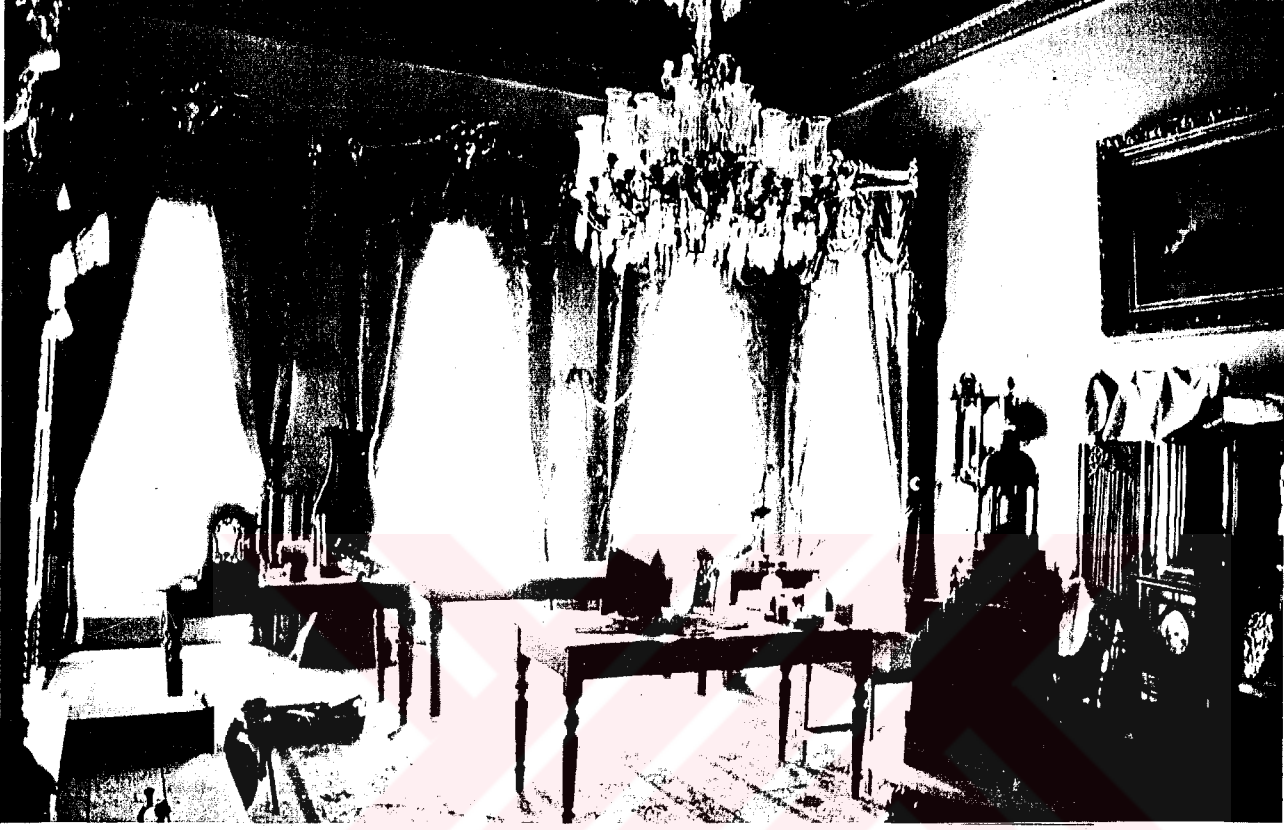

Foto 2

"Büro" mekanının günümüzdeki durumu.

Değerlendirme

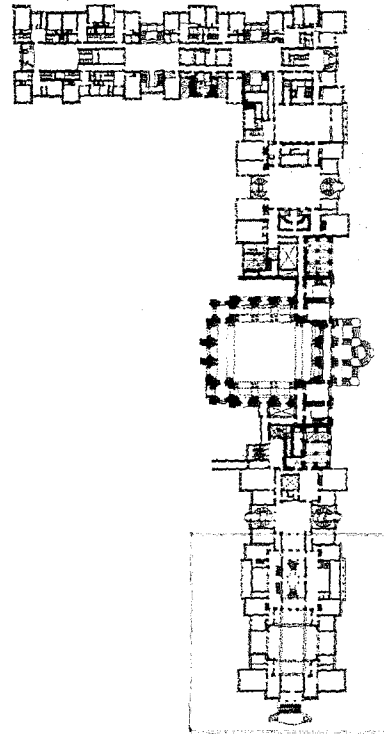
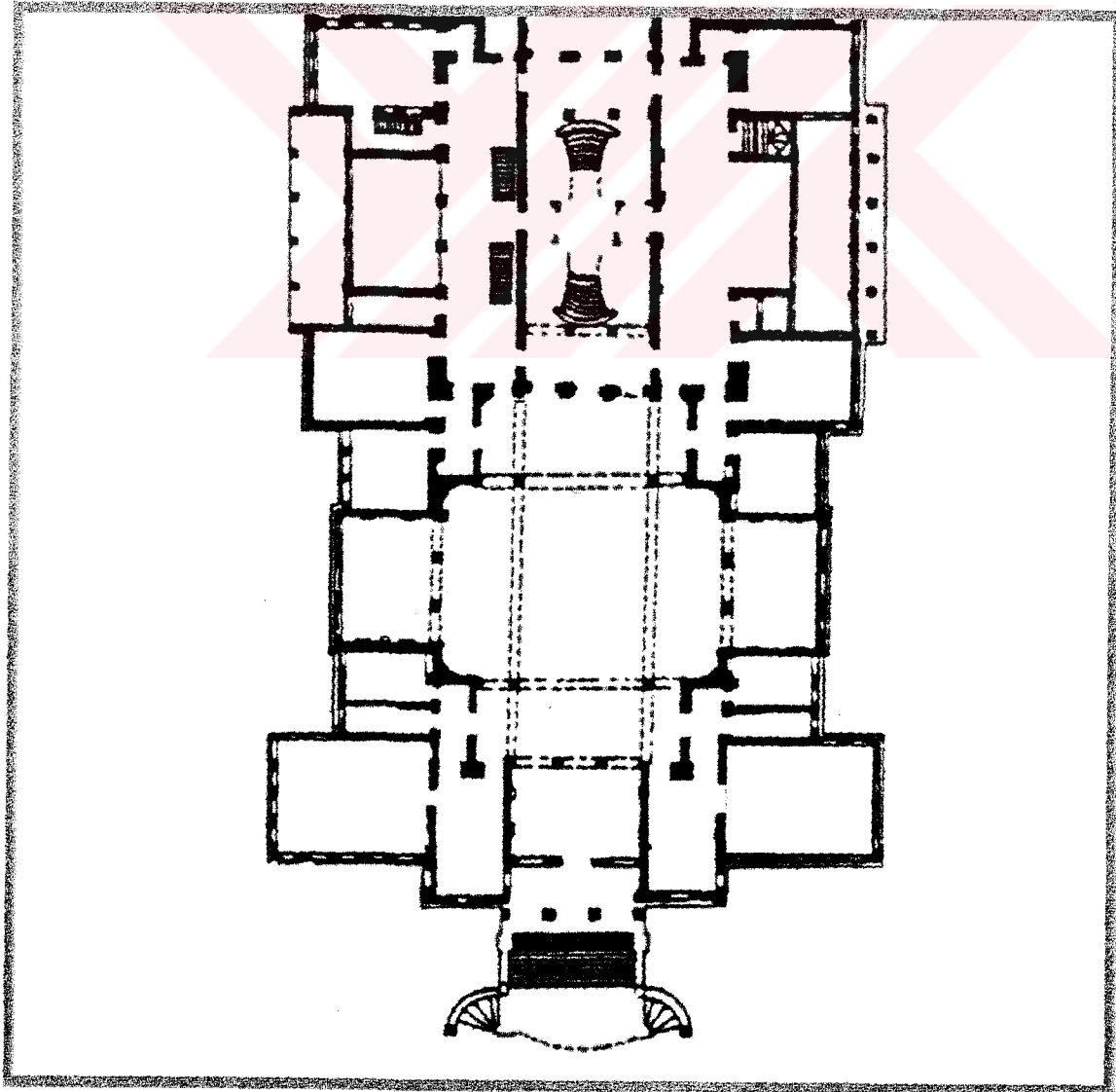
Yıldız albümlerinde saptanan, B. Kargopoulo tarafından çekilmiş olan, tarihsiz fotoğrafta görülen mekan, fotoğraf altında, Dolmabahçe Sarayı'nda büro olarak verilmiştir. Fotoğrafta mekanın tamamı algılanamadığı ve hareketli objelerin çoğunun yer değiştirmiş olduğu gözönüne alınarak, değiştirilmesi daha güç olan mimariye bağlı elemanlar incelenerek mekan saptanmaya çalışılmıştır.

Öncelikle fotoğrafta bir kısmı gözükmekte olan tavan bezemesi temel alınarak yapılan araştırmada, mekanın Dolmabahçe Sarayı Mabeyn-i Hümayun'da, 1924 mekan tesbit çalışmasında 11 numara ile tanımlanan mekan olduğu anlaşılmıştır. Medhal Salonla Çinili kısım arasındaki iki odalı dairenin bir odasıdır. İki girişli mekanın kapıları ortasında bir şömine yeralır. Deniz cephesine açılan dört pencerelidir. Avize dışında, fotoğrafta tesbit edilen tüm taşınabilir objelerin değişmiş olduğu görülmektedir. Gezi güzergahı dışında yeralan mekan günümüzde de büro olarak kullanılmaktadır.

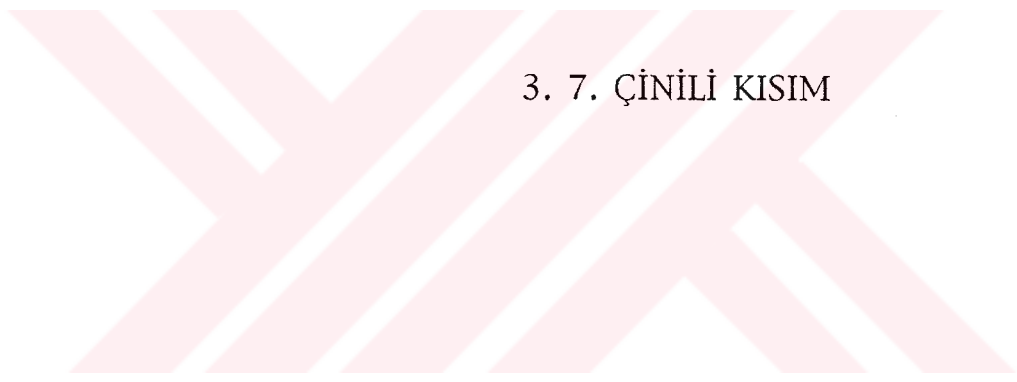
Kaynak

IRCICA, 90751/54

ZEMİN KAT PLANI

Plan 3. 6

3. 7. ÇİNİLİ KISIM

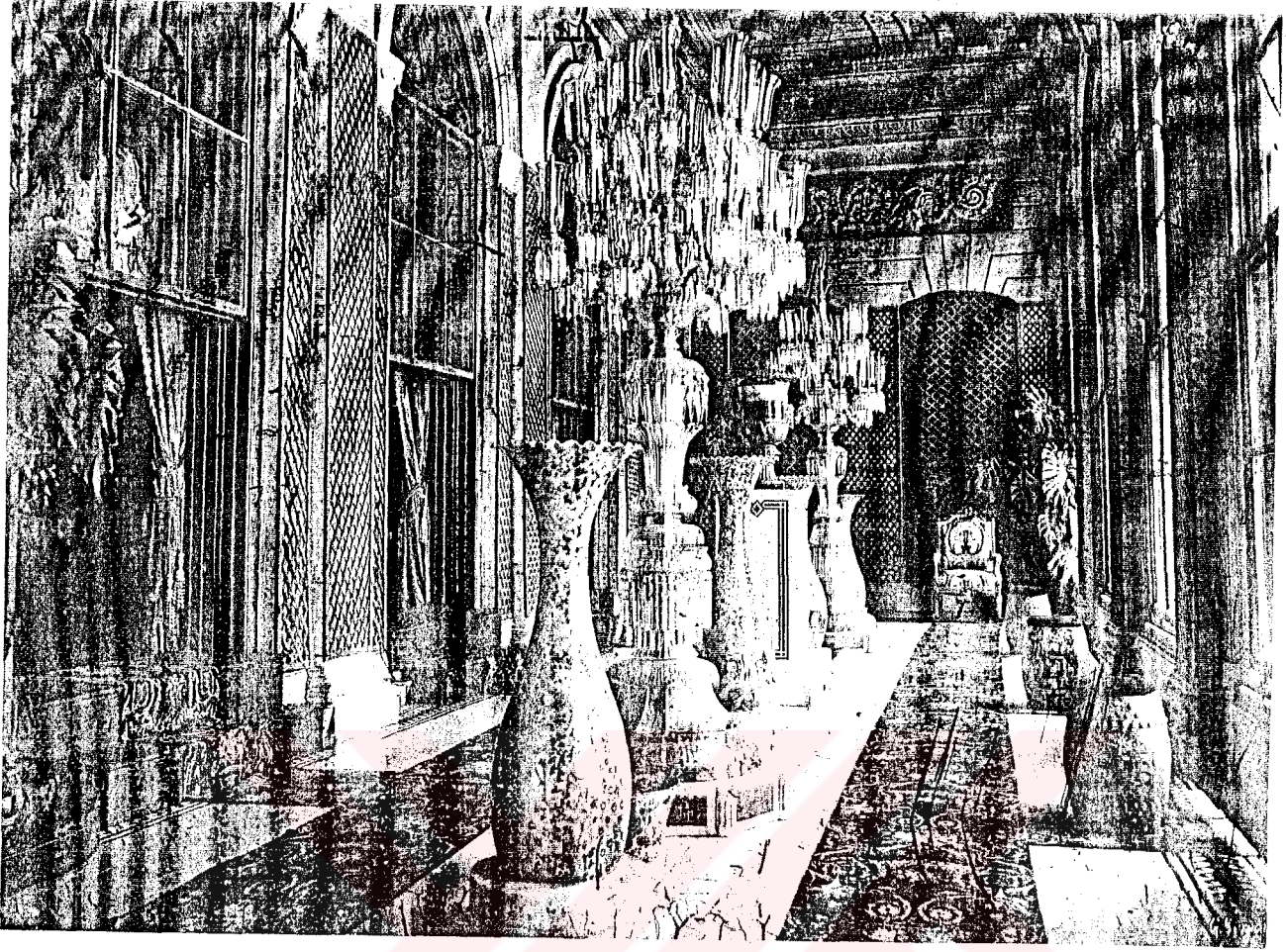

Foto 1, A.A.E, R 29. 339

Yazı Mahalli,

G. Berggren, 1880

Foto 2

Yazı Mahalli'nin günümüzdeki durumu.

Değerlendirme:

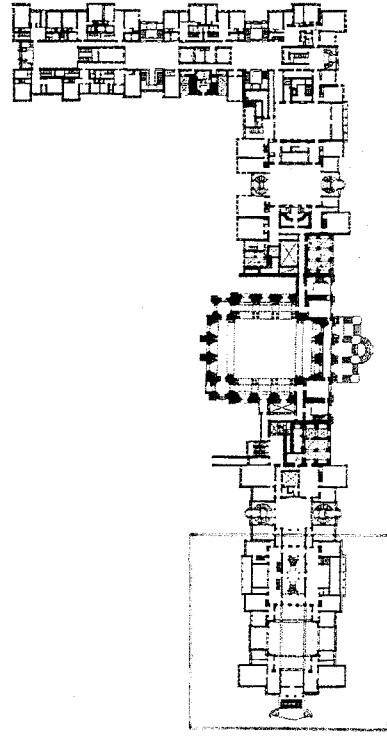
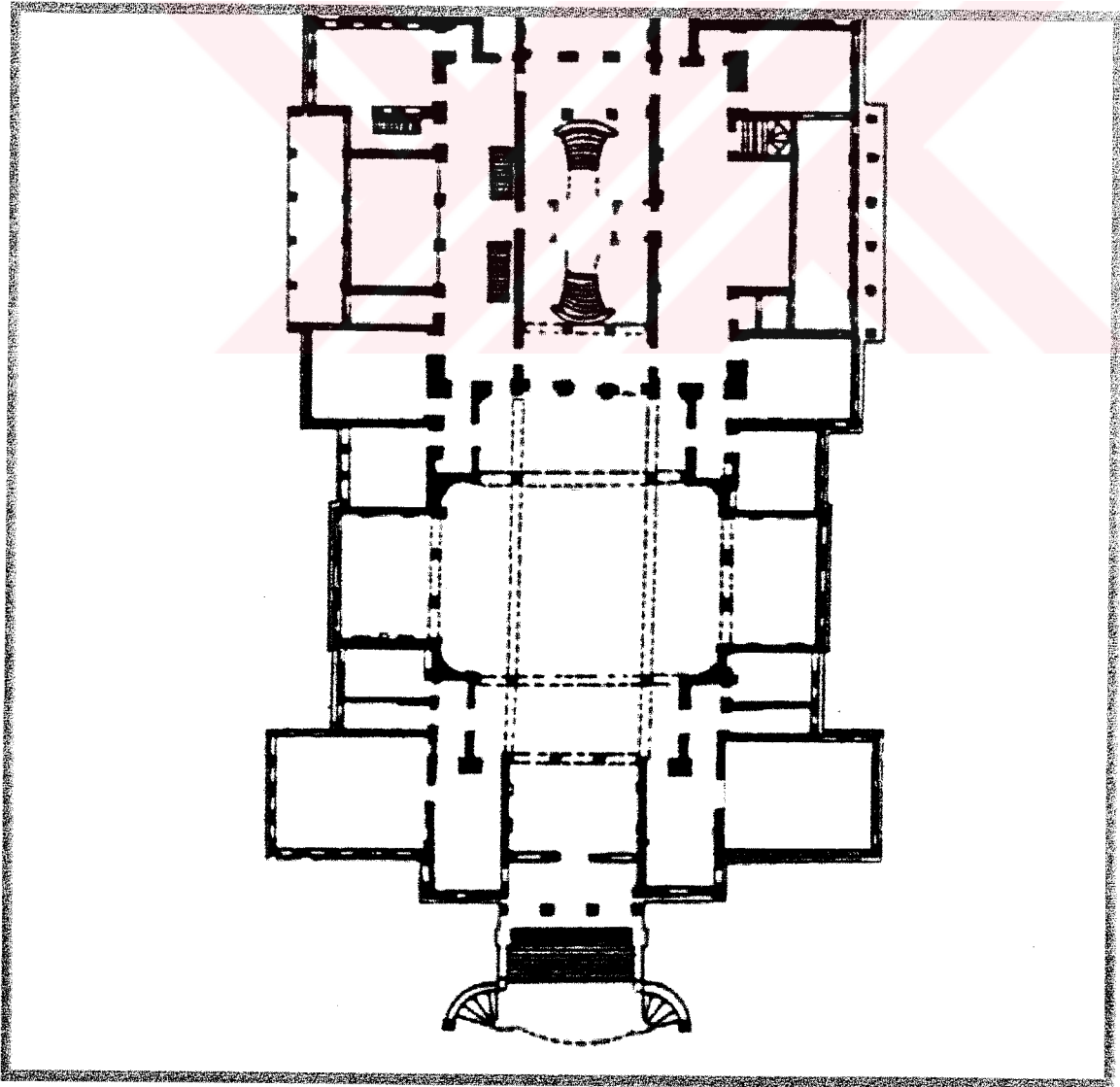
Dolmabahçe Sarayı gezi güzergahı üzerinde yeralan ve Yazı Mahalli, Çinili Kısım olarak adlandırılan, 1924'de 14 numara verilmiş olan mekana ait ulaşılabilen tek belge Alman Arkeoloji Enstitüsü fotoğraf arşivinde bulunan fotoğraftır. G. Berggren imzalı fotoğraf yaklaşık olarak 1880 tarihlidir. Mekanla ilişkin yazılı belge olmamasına rağmen, fotoğraftan çok önemli saptamalar yapılabildiği söylenebilir.

Fotoğraftan, mekanın o yıllarda kapalı bir balkon gibi kullanıldığı ve hem Saray içine, hem de dışarıya yuvarlak kemerli, giyotin pencerelerle bağlandığı görülmektedir. Saray içine açılan pencerelerin arasında ahşap kafesli panolar kullanılmıştır. Yer döşemesi sekizgen fayanstır. Bu nedenle mekanın Çinili Kısım olarak adlandırıldığı söylenebilir. Tavan kalemışı bezemelidir. Mekanda yeralan tüm taşınabilir eşya mekanın ortasında arka arkaya sıralanmıştır. Bu eşyaların iki tarafında yolluklar serilidir. Kaideler üzerine yerleştirilmiş iki büyük porselen vazo ve iki büyük kristal şamdan ve dışarıya açılan her pencerenin önünde birer puf yeralır. Ayrıca, mekanda salon bitkileri de kullanılmıştır.

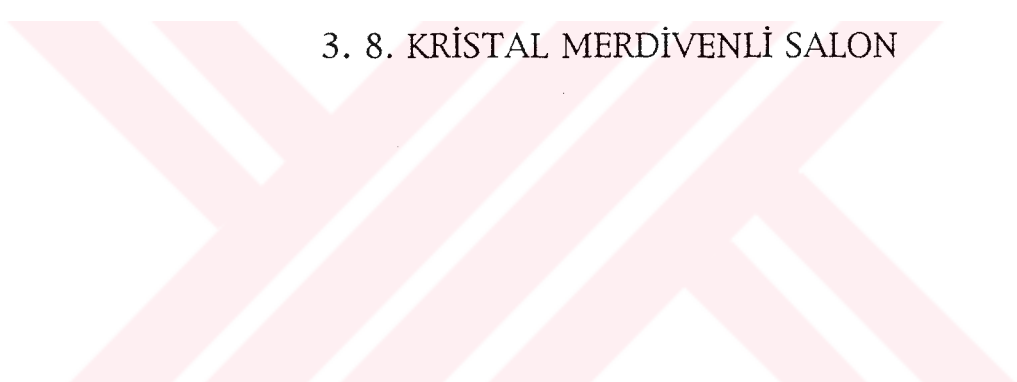
Çinili Kısım, günümüzde fotoğrafta görülen durumundan oldukça farklıdır. Mekanı Saray içine bağlayan pencereler kaldırılmış durumdadır. Mekandaki tüm taşınabilir obje de değişmiştir.

A.A.E, R 29. 339

ZEMİN KAT PLANI

Plan 3.7

3. 8. KRISTAL MERDİVENLİ SALON

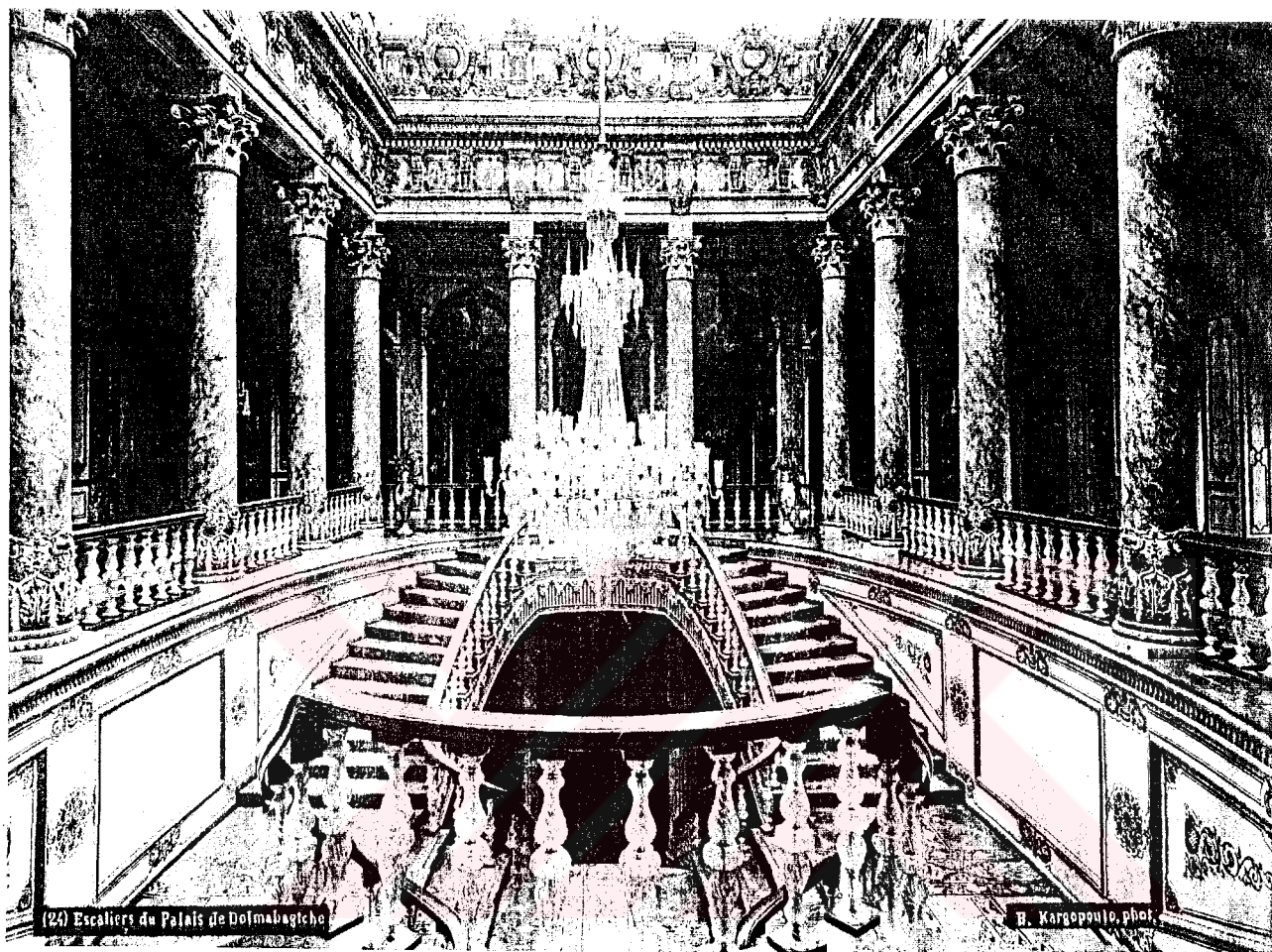

Foto 1, A.A.E, R 19. 618

Dolmabahçe Sarayı, Kristal Merdiven

B. Kargopoulo

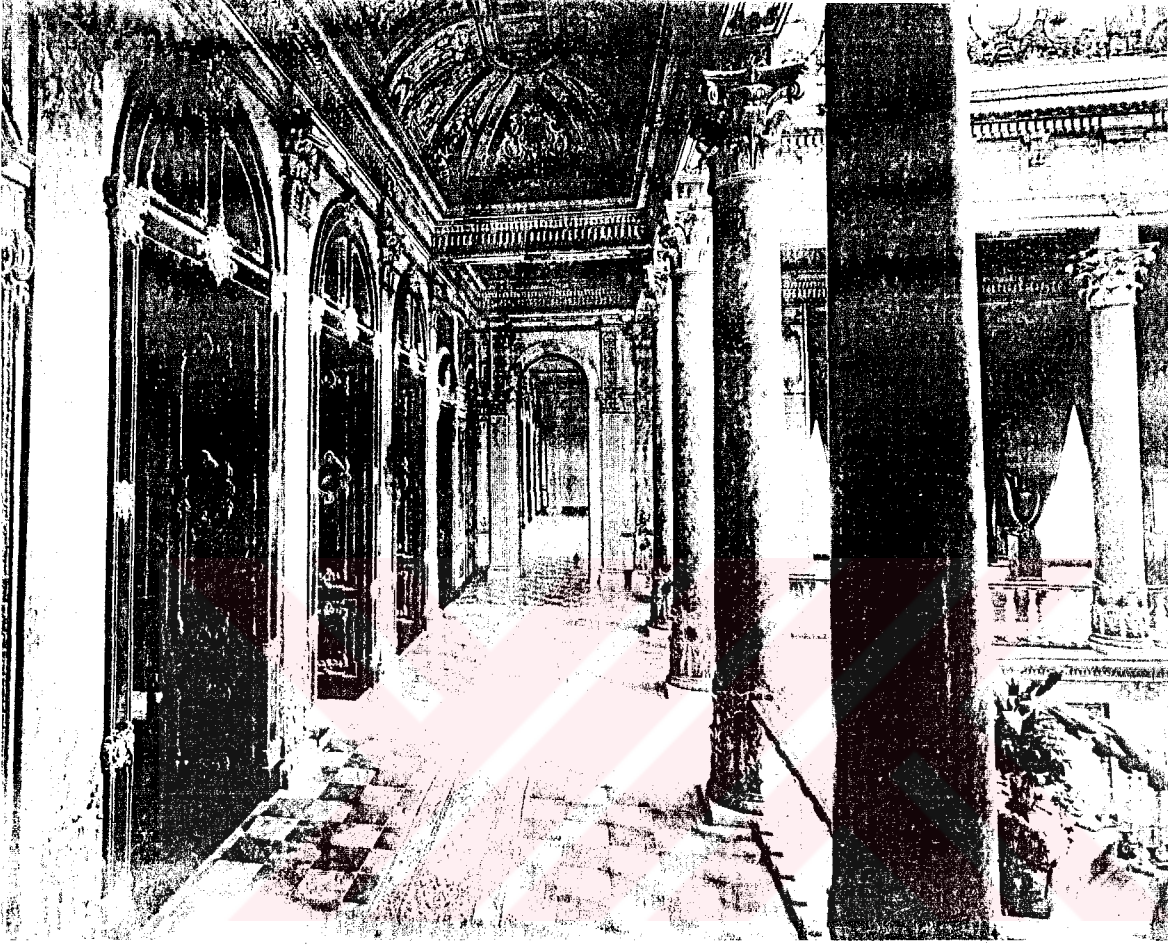

Foto 2, A.A.E. R 29. 336

Dolmabahçe Sarayı, Kristal Merdivenli Salon

G. Berggren, yaklaşık 1880

Foto 3

Kristal Merdivenli Salon'un günümüzdeki durumu

Değerlendirme:

Kristal Merdivenli Salon, Resmi Daire'nin iki plan birimini birleştirerek, bütünleyen bir çekirdek mekandır. Merdiven, denize paralel bir dikdörtgen hacim içine yerleştirilmiştir. Mermer taklidi sütunlarla çevrelenmiş mekanda sütun başlıklarında ve deniz-kara tarafındaki çıkıntılı bölümlerde tavanlarda yoğun altın varak kullanılmıştır. Merdiven, zeminde geniş tutulmuş, orta sahanlığa doğru hafifçe daraltılmış, daha geniş ve uzun görünmesi sağlanmıştır. Sahanlıktan sonra çift kolla çıkan merdiven üst bölümde yeniden birleşir. Korkuluklarda kullanılmış olan sarmal, som kristal parçalardan oluşan elemanlar mekanın Kristal Merdivenli Salon olarak adlandırılmasının nedenidir. Yaklaşık 1880'de G. Berggren tarafından çekilmiş olan Kristal Merdivenli Salon'a ait iki fotoğraf, 19. yüzyılda, mekanın bugünkü durumundan oldukça farklı olarak yok denecek kadar az eşyaya sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Fotoğraflarda sadece bir kaç vazo tesbit edilmiştir. Parke yer döşemesi üzerinde de ince yol halıları kullanılmıştır. Kristal Merdivenli Salon, bir bağlayıcı mekan olarak düşünüldüğünde, az sayıda taşınabilir obje olması ya da hiç olmaması doğal karşılanmalıdır. Bugün, mekanda görülen tüm taşınabilir objelerin zaman içinde, farklı dönemlerde eklendiği ve mekanın özgün görünümünü değiştirdiği söylenebilir.

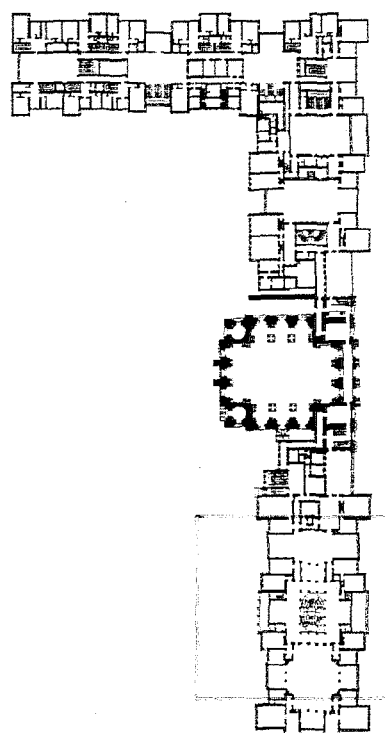
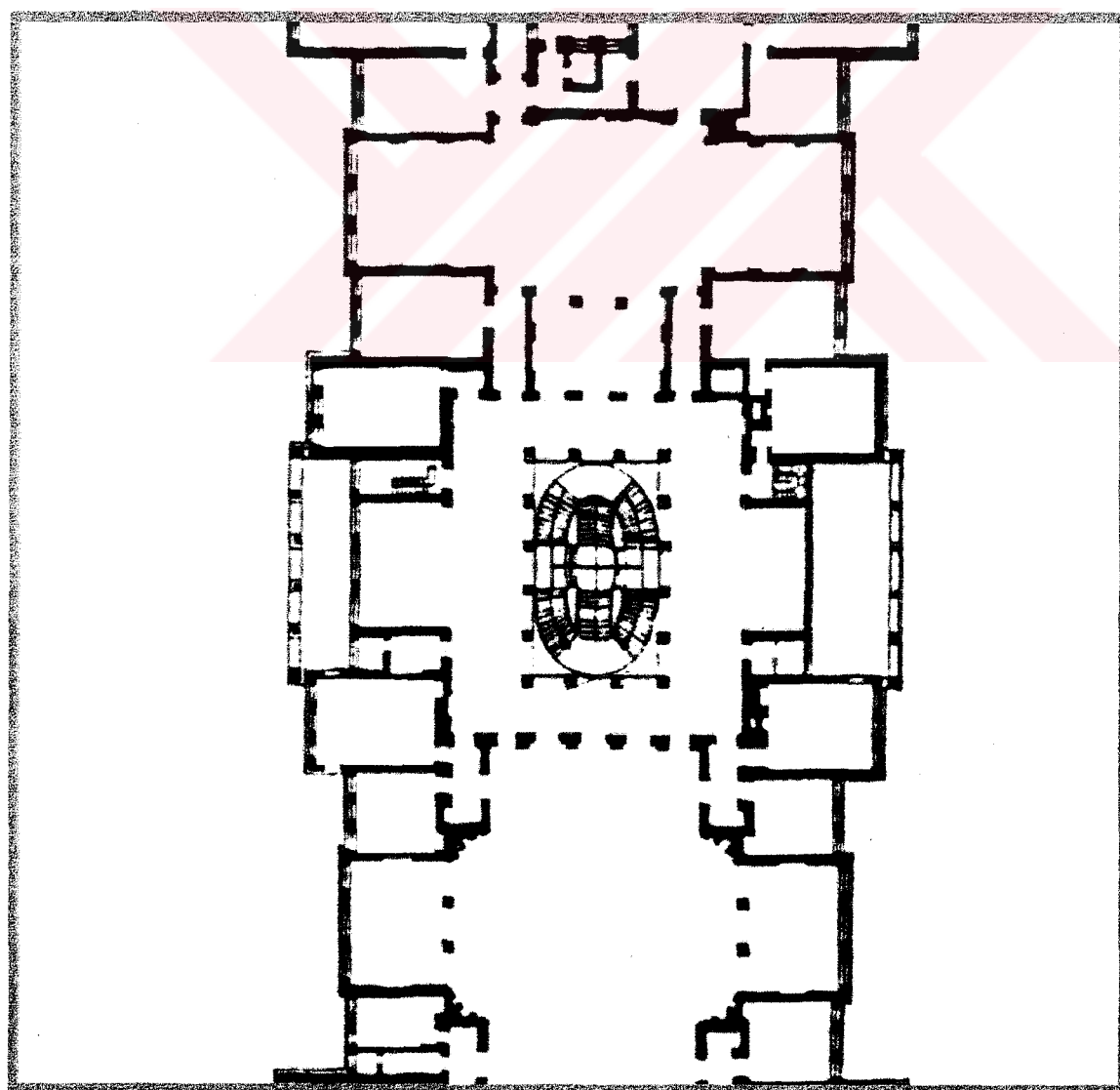
Kaynaklar

A.A.E, R. 19 618

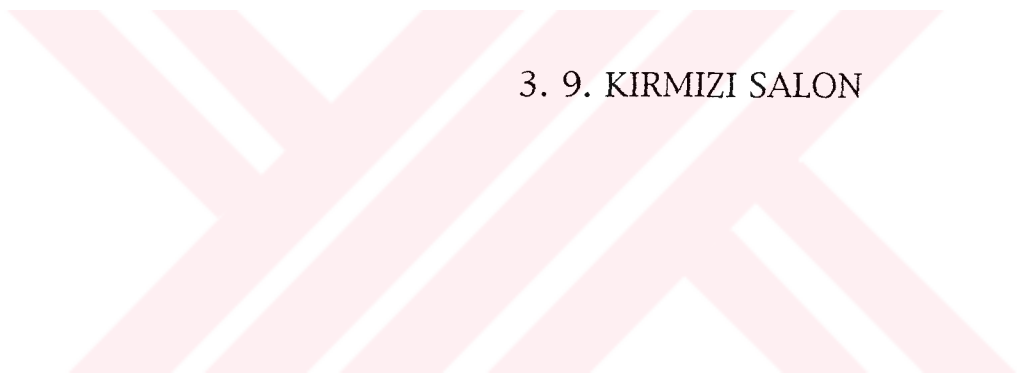
A,A,E, R. 29 336

BATUR, Afife, Dolmabahçe Sarayı, Dünden Bugüne İ.A, cilt: 3

1. KAT PLANI

Plan 3. 8

3. 9. KIRMIZI SALON

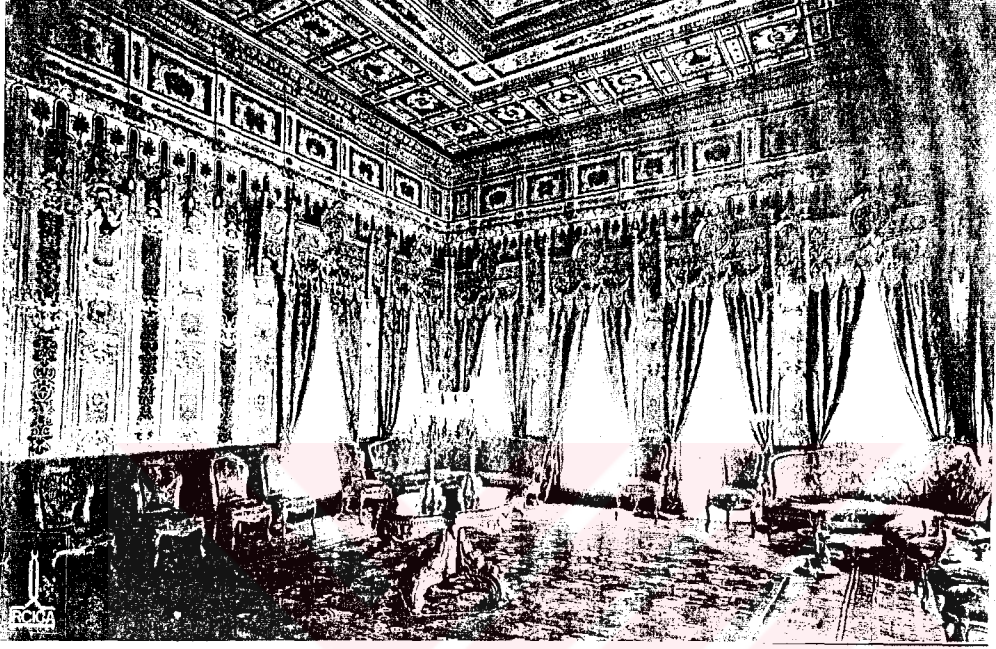

Foto 1, IRCICA, 90751/57

Elçi Kabul Salonu,

B. Kargopoulo

Foto 2
Elçi Kabul Salonu'nun günümüzdeki durumu

""..... Dolmabahçe Sarayı'nın Mabeyn dairesinde, üst katta bir tarafı denize, diğer tarafı ön bahçeye nazır olan köşe salon elçiler kabul salonudur. 19. asrın ikinci yarısından itibaren yabancı devlet elçileri padişahlara itimad mektuplarını vermek, yahut mülakatlarda bulunmak üzere alt kattan itibaren pek muhteşem salonlardan geçerek burada huzura kabul edilirlerdi. Hususi bir itina ile tezyin edilmiş ve döşenmiş olan bu büyük salona küçük bir bekleme salonundan geçilmektedir. İki kanatlı, ceviz kaplama, bronz tezyinatlı ve ortada bronz madalyonlar içinde krizantemlerle süslü kapı huzuru şahaneye açılırdı.

Üç cepheye on bir penceresi bulunan büyük salonun tavanı, duvarları altın, gri ve pembe nakışlarla işlenmiştir. Duvarlar yerden bir metre irtifaa kadar oymalı maun bir bordürle çevrilmiştir.

Salonun ortasındaki büyük kristal avizelerden başka kapının iki tarafına rastlayan ve üzerlerinde büyük aynalar bulunan şöminelerin cepheleri de sürahi şeklinde kırmızı Bohemya kristallerden yapılmıştır. Salon Louis XV üslubunda, kırmızı Hereke kumaş ile kaplı bir takımla döşenmiştir. Aynı renkteki perdelerin altın yaldızlı kornişleri üç duvar üzerinde kalın bir bordür teşkil etmekte ve dikkatleri çekmektedir....."(s. 15)

".....Yüz sene içinde bu tarihi salondan, Avrupa'nın, Amerika'nın nice siyasileri gelip geçmiştir. Abdülmecid, Abdülaziz, ilk zamanlarda

II. Abdülhamid, V. Mehmed Reşad ve VI. Mehmed Vahideddin bu salonda bir çok yabancı elçileri kabul etmişler, kah hoş, kah nahoş mülakatlarda bulunmuşlardı....."(s. 17)

ŞEHİSUVAROĞLU, Haluk, T.O, ist, 1954

Değerlendirme:

Süfera Salonu köşe odalarının en önemlisi, Kırmızı Salon olarak bilinen ve denize doğru uzanan dikdörtgen bir hacim olan Elçi Kabul Odasıdır. Mekana küçük bir odadan geçilir. Osmanlı'da sultanı,

döşeme ve bezemelerde hakim renktir. Döşeme ve bezemelerdeki kırmızı ve altın rengi işlemenin etkisiyle Kırmızı Salon olarak adlandırıldığı düşünülebilir. Tavan, dikdörtgen bir orta bölüm çevresine yerleştirilen karelerden oluşmaktadır. Kartuşlarda natüralist çiçekler yer alır. Duvarlar boş alan bırakılmaksızın bezeme ve çiçeklerle doldurulmuştur. Mekanın boyutları düşünüldüğünde böylesine ağır bezeme programının bu boyutta bir salon için aşırı yüklü olduğu söylenebilir. Bu durumu mekanın Dolmabahçe Sarayı içindeki önemine bağlamak doğru olur.

Dolmabahçe Sarayı, Medhal Salon'dan girişte sağ koldaki vezir odasından başlayarak yabancı elçiler padişaha ulaşmak, onunla konuşabilmek için onlar için özel olarak döşenmiş mekanlardan geçerek bu odaya ulaşırlardı. Odaya ilişkin bulunabilen en erken tarihli belge B. Kargopoulo tarafından çekilmiş olan fotoğraftır. Bu fotoğraf ışığında salonun bugünkü tefrişinin tamamen farklı olduğu, zaman içinde salonun taşınabilir objelerle doldurulduğu anlaşılmaktadır. Buna karşılık mekanda duvar ve tavan bezemeleri ile kornişler özgün halleriyle günümüze ulaşmış durumdadır. 1924 kayıtlarında 31 numaralı salon, Elçi Kabul Salonu, Kırmızı Salon olarak adlandırılan mekan saray gezi güzergahı üzerindedir.

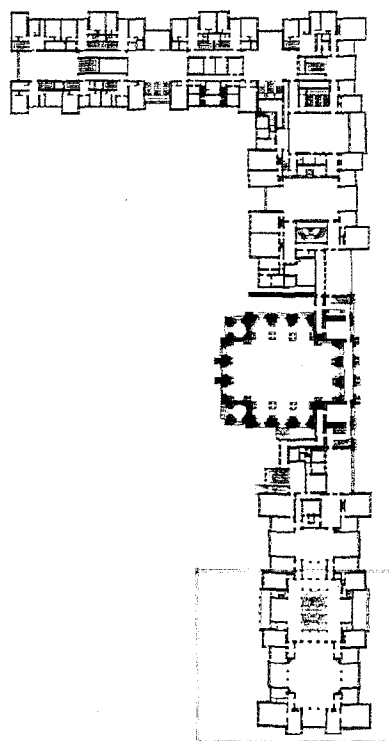
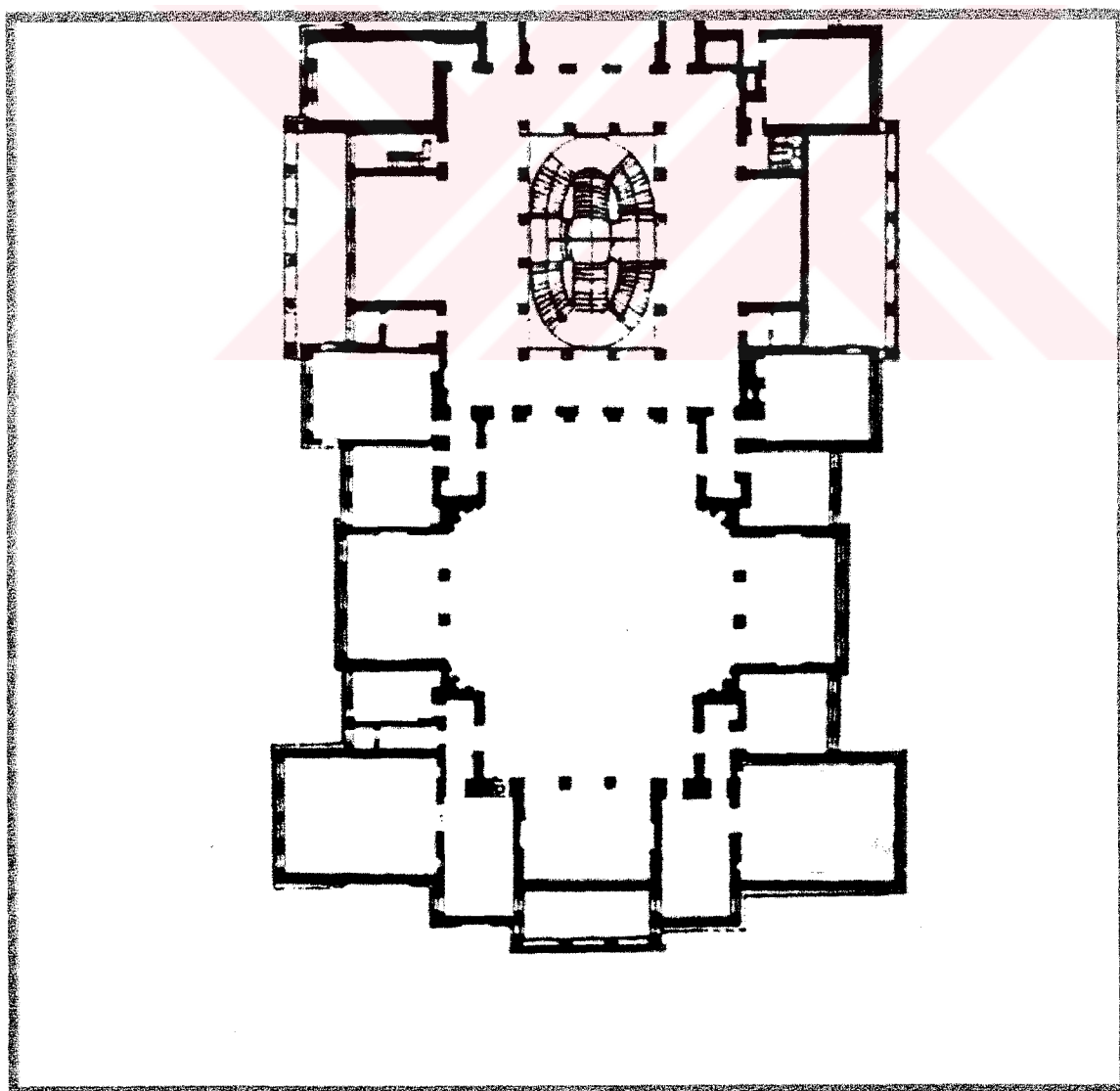
Kaynaklar

IRCICA, 90751/57

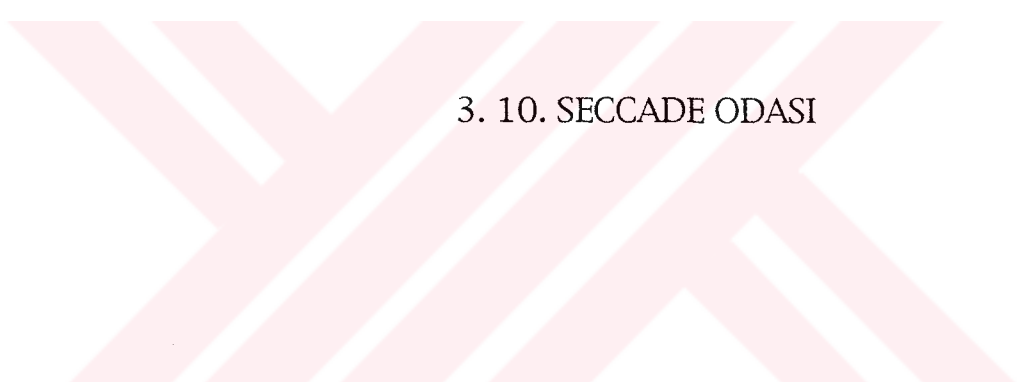
ŞEHİSUVAROĞLU, Haluk, T.O, İst, 1954

1. KAT PLANI

Plan 3. 9

3. 10. SECCADE ODASI

M.S.A

Evrak I 630

Seccade odasıyla hamam odasının onarım keşfi

Saray-ı Hümâyûnlar Ebniye-i Seniye Tamirâtı Ser Mimar-ı Hazret-i
Şehriyarî

Mehmed Vedad

Mahall-i inşaat Mabeyn-i hümâyûnda seccade odasıyla hamam
odalarının tamirâtı

237 ve 238 numaralı keşif defterlerinin mündericâtı evvelce tahmin
edilmişalbuki inşayı ameliyatda mezkûr keşif defterlerindeki
noksanlar 237, 238 numaralı defterler battal edilerek onların yerine
işbu defterin kâim olması içün tanzim edilmiştir.

fi 21 1326

İnşaat ve ameliyatın nev'i

Mabeyn-i Hümayun birinci katındaki seccade odasının tamirâtı
hakkında keşif defteri

- Parke ve sıva tamiriyle cilası 1400 guruş

- Oda tavanının sökölmesi ve aynı şekilde resmi mucibince
müceddeden tavan imali 2170 guruş

- Koltuk silme inşası 1100 guruş
- Mezkûr odanın harici pencereleri kara.... ağacından müceddeden inşası 1760 guruş
- Dahili pencerelerin tamiri 440 guruş
- Maun kapıların ve dolapların cilası 252 guruş
- Tavanın müceddeden yağlı... kalemi ma yaldız 4560 guruş
- Odanın yağlıboyası 532 guruş
- Cam vaz'ı 396 guruş
- 12. 610 guruş

Değerlendirme:

Seccade odası, 1924'de yapılan mekan tesbit çalışmasında 33 numaralı oda olarak gösterilmiştir. Milli Saraylar Arşivi 1326 tarihli 630 nolu arşiv belgesinde Seccade Odasında Mimar Vedat tarafından yapılan onarımların dökümü verilmiştir. Belgede, Seccade odasının yerine ilişkin tek bilgi Dolmabahçe Sarayı birinci katında olduğunun belirtilmesidir. Sultan Reşad döneminde, Mimar Vedat yönetiminde yapılan restorasyon çalışmalarında seccade odasının da tamamen elden geçmiş olduğunu yapılan işlerin dökümüne bakarak saptamak mümkündür.

Süfera Salonu'na girişte, sağ kolda bir daire oluşturan üç hacimden en sondaki Seccade odası olarak adlandırılmıştır. Günümüzde mekanda yer alan taşınabilir objelere bakarak, böyle bir fonksiyonu yerine getirmiş olduğunu saptamak mümkün değildir. Bu mekan dışındaki diğer iki hacimin de bu odanın işlevine bağlantılı birer işlevi yerine getirdikleri düşünülebilir. Seccade odası, gezi güzergahı dışındadır.

Sarayın Mabeyn-i Hümayun bölümünde ve Süfera Salonu gibi Batılı motifler, objelerle süslü ve sefirlerin kabul edilip, ağırlandığı ayrıcalıklı bir mekanın köşe odalarından birinin Seccade Odası olduğunu kabul etmek mekanların kuruluş düzenlerini kavramak yolunda önemli bir adım sayılmalıdır. Bu adla anılan bir mekanın

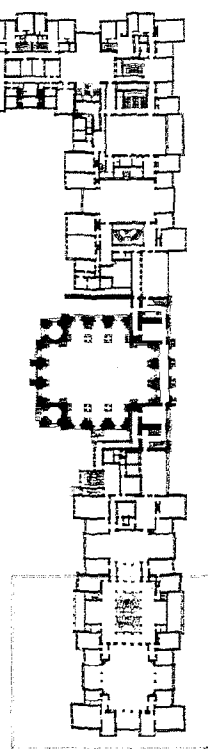
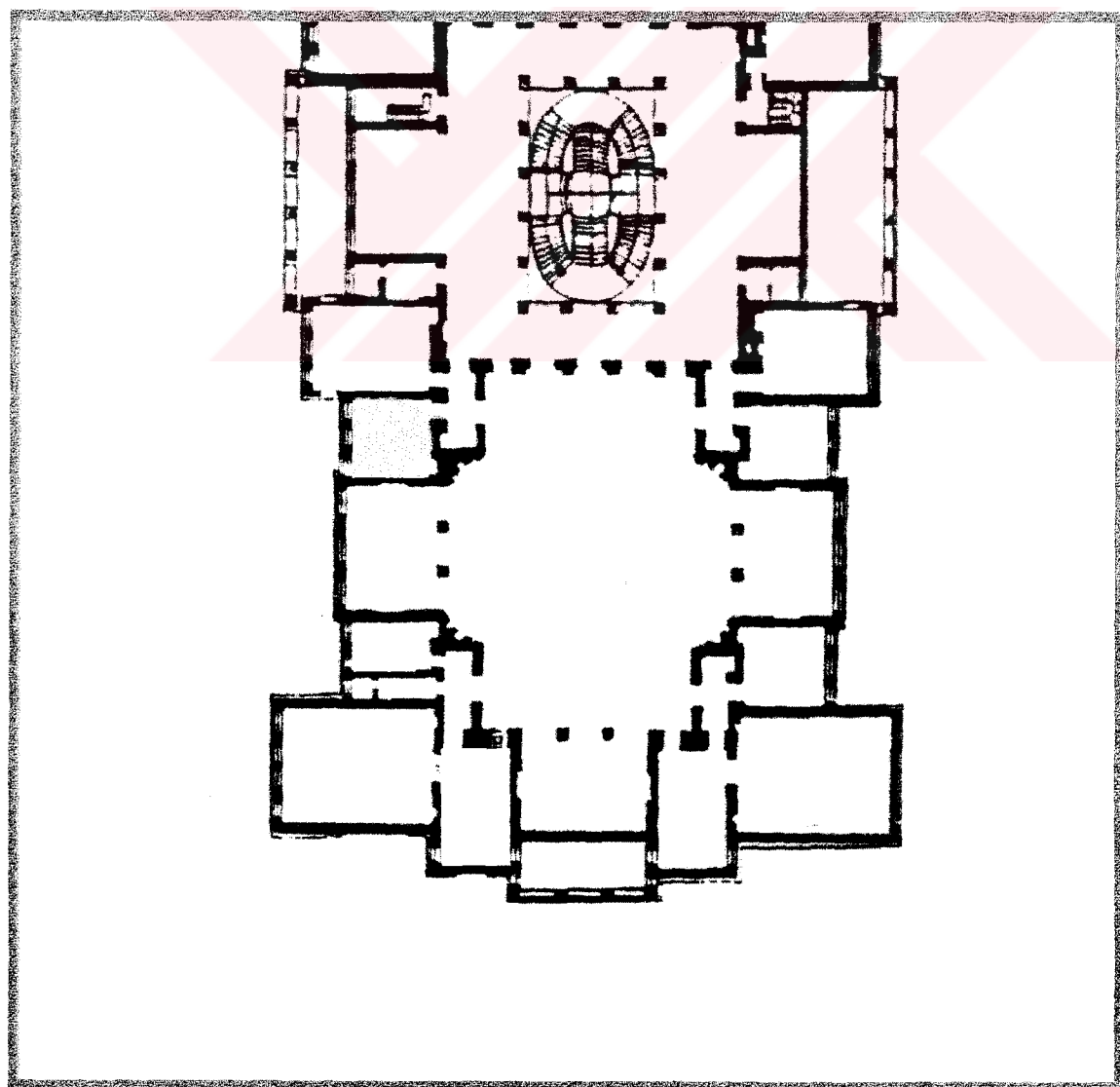
varlığını ortaya koyan, 1326 tarihli bir onarım belgesi olması, mekanın Sultan Reşad döneminde Seccade Odası olarak kullanılmaya başlandığını, bu amaçla Mimar Vedat tarafından onarıldığını düşündürmektedir. Bu işlevde bir mekanın ancak bir Osmanlı Sarayı'nda karşımıza çıkabileceğini bilmek de ayrıca önem taşır.

Kaynaklar:

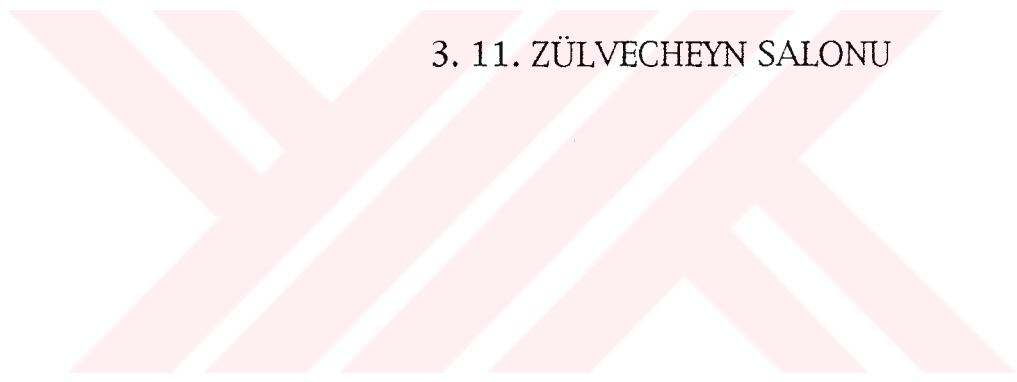
M.S.A, Evrak I, 630

1. KAT PLANI

Plan 3. 10

3. 11. ZÜLVECHEYN SALONU

17 Teşrinisani 1326 (1910) Çarşamba

Şadiye ve Nemika Sultanlar'ı zevcleri mabeyn-i hümayun'a gelerek vekalet verdiler. Muayede mahallinin üst katında sefirler ve davetliler için güzergahlar görüldü, lazım gelen tembihler yapıldı. Zülvecheyn denilen sofa ki, nikahın yapılacağı yerdir, minderler vesaire konularak hazırlandı.

Tevfik Bey'in Günlük Notları, H.T.M, s. 1-6, 1971

".....Dolmabahçe Sarayı'nın büyük merasim salonlarından biri de Zülveçeyn salonudur. Bu salonun bir cephesi karaya, diğer cephesi denize nazırdır. Ayrıca iç mabeynle, dış mabeyn arasında bulunmaktadır. Bu vaziyeti de mevki dolayısıyla Zülveçeyn ismiyle anılmıştır. Tahminen kırk metre uzunluğunda ve yirmi metre genişliğinde olan sütunlarla süslenmiş bulunan bu salon, kumaşları kırmızı, beyaz yollu Herekeden, yaldızlı bir takımla döşenmiştir. Odanın tam ortasında, kapının karşısına gelen yerde, üstünde yaldızlı büyük bir ayna duran, kırmızı Bohem tezyinatlı muhteşem bir şömine bulunmaktadır....."(s. 25)

".....Eskiden Zülveçeyn salonu daha ziyade dini merasimlere tahsis edilirdi. Mevlidler burada okunur, nikahlar burada kıyılır, ramazanlarda huzur dersleri de Zülveçeyn salonunda yapılırdı. Ramazanlarda Zülveçeyn salonunda teravih namazları kılınırdı. Salona seccadeler serilir haremde gelecek kadınlar için de salonun nihayetine kafeslerle hususi bir yer ayrılmış olurdu.

Bundan başka sarayın, büyük ziyafetlere elverişli en müsaid salonu da burasıydı....."(s. 26)

".....Sarayda Meşrutiyet devrinin ilk resmi kabulü ve ziyafeti 21. Mart. 1910 tarihinde Bulgar Kralı ve Kraliçesine verilmişti. Henüz yeni yerleşilen Dolmabahçe sarayında alakalılar, pek göz kamaştıran büyük bir ziyafet salonu tertip etmeye muvaffak olmuşlardı. Ziyafet yine Zülveçeyn salonunda verildi. Bir çok marangozlar çalıştırılarak

bu salona tahtadan iskemle halinde ve üzerine yığılacak ağır yükü çekecek metanette bir sofra kuruldu. Bu sofra örtüldükten sonra beyazlaren eteğini kaldırarak altına bakmaya kalkışılmazdı, fakat bir kere ayıbı kapandıktan ve üstüne müteaddid cesim şamdanlar, çiçeklikler, yemişlikler konulduktan sonra temaşasına doyulmaz zengin ve dilnişin bir manzara vücade getirildi.

Davetlilerin adedi yüzü mütecaviz olacaktı. Padişah ve Kral ile maiyetindekilerden başka Veliahd, bütün ecnebi sefirlerle sefaret erkanı, nazırlar, Ayan ve Mebusan Reisleri, başlıca ecnebi müesseseleri müdürleri ve Kraliçe hazır bulunacağı için ecnebi davetlilerin refikaları, hususu ile Hariciye Nazırının refikası, yüzü aşkın davetli için bu geniş sofayı baştan başa işgal eden azim bir sofra....."(s. 27)

ŞEHİSUVAROĞLU, Haluk, T.O, İst, 1954

"..... Hünkar haremden geç vakit, ancak öğle yemeği zamanında çıkardı. Onun da hayatı, sarayın zülvecheyn denilen geniş sofasından ötede, iç mabeynde denize nazır geniş oda ile bunun dışındaki sofada nöbet tutan iki üç bendegan ile bir inziva ömrü kabilindendi. Ancak o zaman sarayın resmi hayatı başlamış olur, başkatib ma'ruzat için huzura çıkar, başmabeynci misafirleri, za'irleri haber vermek, yahud herhangi bir vazifesine dair irade telakki etmek için geniş ve yüksek merdivenleri soluyarak tırmanırdı..... "(s. 219,220)

UŞAKLIGİL, Halid Ziya, S.Ö, cilt: 1

".....Yalnız Dolmabahçe'de böyle yüzü geçen davetliler için münasib tek bir yer vardı. Bir cephesi karaya, diğer cephesi denize nazır olan ve iç mabeynle dış mabeyn arasında bulunan ve galiba bunun için zülvecheyn namile tanınan geniş sofa intihab edildi. Bir çok marangozlar çalıştırılarak buraya beyaz tahtadan iskele halinde ve üzerine yığılacak ağır yükü çekecek metanette bir sofra kuruldu. Bu sofra örtüldükten sonra beyazların eteğini kaldırarak altına bakmaya kalkışılmazdı, fakat bir kere ayıbı kapandıktan ve üstüne müteaddit cesim şamdanlar, çiçeklikler, yemişlikler konduktan,

doyulamaz zengin ve dilnişin bir manzara vücuda getirildi....."(s. 82)

UŞAKLIGİL, Halid Ziya, S.Ö, cilt: 2

".....Teravîh için zülvecheyn salonunda seccadeler serilmiş, haremi hümayundan gelecek kadınlar için de salonun nihayetinde kafeslerle hususi bir yer ayrılmış olurdu. Müezzinini şehriyari ki bunlar hademe'i hümayun zümresine dahil idiler ve icab ettikçe incesaz takımına da iştirak ederlerdi. Aralarında pek güzel sesliler vardı. İmamı şehriyari de sadasile edasile pek iyi bir tesir yapardı. İşte bu istihzarat ile teravîh kılınırdı....." (s. 132)

UŞAKLIGİL, Halid Ziya, S.Ö, cilt: 2

Değerlendirme:

Dolmabahçe Sarayı, Mabeyn-i Hümayun'da birinci katta yer alan en büyük tören salonlarından biridir. 1924 mekan tesbit çalışmasında 39 numara ile tanımlanmıştır. Denize dik yerleştirilmiş bir merkez hol ve köşe odalarından oluşan Zülvecheyn Salonu oval planlıdır. İkişer kolonla ayrılmış yan sahınlarda simetrik olarak düzenlenmiş bahçe ve deniz girişleri oluşturulmuştur. Belki de bu yüzden salon, iki cepheli anlamında Zülvecheyn olarak adlandırılmaktadır. Salon, bir dikdörtgenin içbükeyleştirilmesiyle ovale dönüştürülmüş bir mekandır. Mekanın tam ortasında bir şömine yeralır. Tavan bölümü, kabartmalı, altın yaldızlı yoğun bitkisel bezemelidir.

Kaynaklar, Zülvecheyn Salonu'nun Sarayda verilen büyük ziyafetler için kullanıldığını, özellikle de dini törenlere ayrılmış bir mekan olduğundan sözeder. Buna göre, mevlidlerin burada okunduğunu, nikahların burada kıyıldığını biliyoruz. Tarihi Odalar, Saray ve Ötesi gibi kaynaklarda ramazan ayında Zülvecheyn Salonunda teravih namazlarının kılındığı, salona seccadeler serdiği haremden gelecek kadınlar için de salonun bir köşesinde kafesli bir bölüm ayrıldığı belirtilmektedir. Bu mekanda yapılan tüm dini törenlerde Harem halkının bu kafesli bölüm ardında olaya katılmış olduğu söylenebilir.

Bugün, saray gezi güzergahı üzerinde yer alan Zülvecheyn Salonu, taşınabilir eşyalarındaki olası değişim dışında değişikliğe uğramamış

ve kullanımda olduğu dönemdeki fonksyonu bilinen mekanlardan biridir.

Kaynaklar

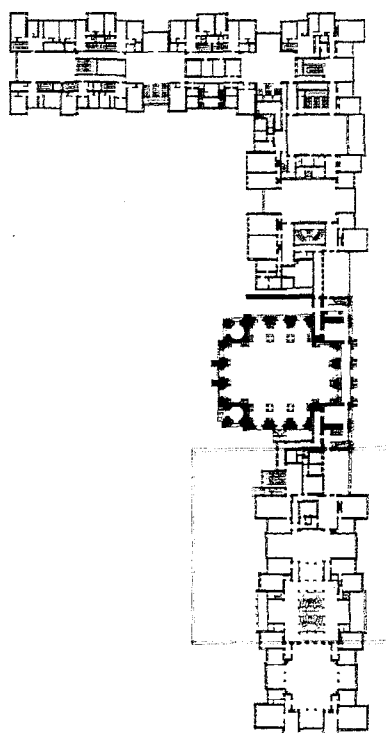
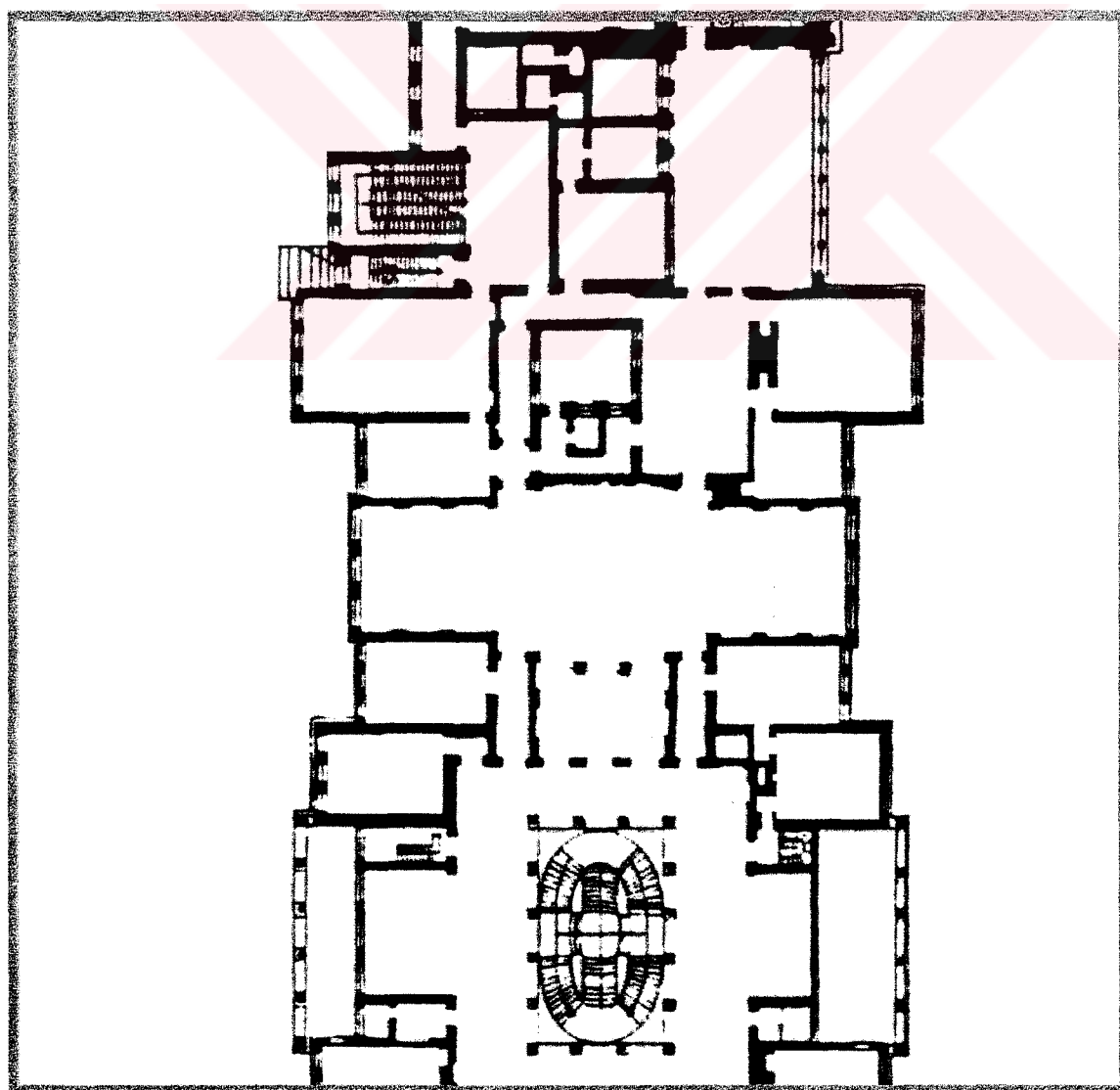
Tevfik Bey'in Günlük Notları, H.T.M, s. 1-6, 1971

ŞEHİSUVAROĞLU, Haluk, T.O, İst, 1954

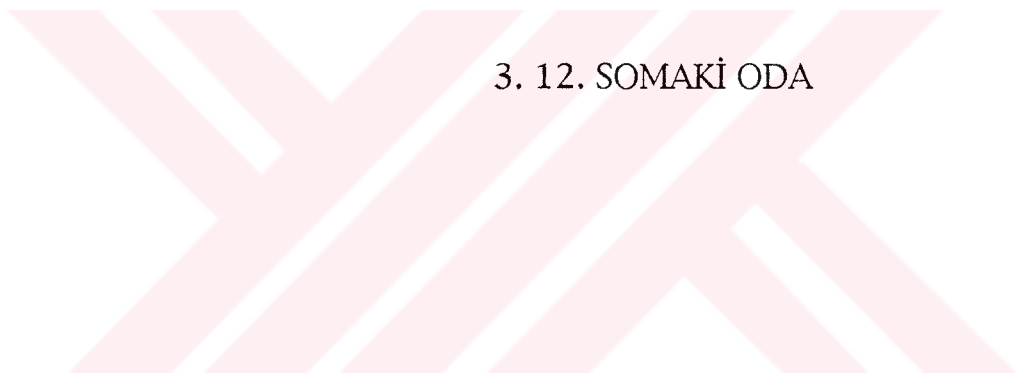
UŞAKLIGİL, Halit, Ziya, S.Ö, 1 ve 2. ciltler

BATUR, Afife, Dolmabahçe Sarayı, Düünden Bugüne İ.A, c. 3

1. KAT PLANI

Plan 3. 11

3. 12. SOMAKİ ODA

M.S.A

Defter no: 1924

Dolmabahçe Sarayı Somaki ve Mâi Odalarda yapılan onarımlar.

Hazine-i Hâssa-i Şâhâne

İnşaat ve Tamirat komisyonu

Dolmabağçe Saray-ı Hümayunundaki Somaki Odasından Mâi odaya çifte kanatlı bir kapu vaz'ına lüzum hâsıl olmasına veya bunun 2200 guruşla yapılması kâbil olacağı anlaşılmasına binaen mezkûr kapunun müsâraatan i'mâli tedkikat komisyonunca kararlaştırılmış olduğu şerefrız-i hazret-i şehriyârî tarafından olan 23 Teşrînisânî 329 tarihli tezkirede tebliğ ve işbar buyurulduğundan ol vechile muâmele-i lâzimenin sür'at-i mümkinine ile ifâsı zımnında merbûtu bulunan keşfnâme ile işbu tezkire ebniye-i seniyye idâresi müdüriyetine tevdi kılındı.

fi 26 Teşrînisânî 329

Serian ve âcilen Muhâsebeye

fi 27 Teşrînisânî 329

585 numaralı keşfnâme. Somaki odası kapusu tamiratı. Müteahhidin 27 Şaban 330 tarihli tediye senedine rabt.

14 Kânunisânî 329 tarihli Ersek Efendi tarafından verilen keşf

fi Şaban 1330

Dolmabahçe Saray-ı Hümâyûnunda zât-ı hazret-i pâdişâhiye mahsus dâirede somaki oda'dan mâi oda'ya açılmak üzere ve mevcut kapulara muvâfık olarak imal edilmek muvâfık olmayıp da iâde edilecek olursa ...ü zebân tabla olmamak ve bir mah zarfında teslim etmek üzere mecîdiye yalnız gurus hesâbıyla 4000 gurusla i'mâl etmeği taahhüd eylerim.

".....Dolmabahçe Sarayı'nın Mabeyn dairesinin üst katında deniz cephesindeki salonlardan biri Somaki oda adını taşımaktadır. Tavan ve duvarları somaki taklidi sıva ile inşa edilmiş olan bu oda, biri merdiven başına, diğeri küçük bir koridora açılan iki kapısı ve üçü cephede, birer de yanlarda olmak üzere beş penceresi vardır. İki kapı arasında dallar ve çiçekler halinde işlenmiş mermerden güzel bir şömine bulunmaktadır....."(s. 20)

".....Somaki salon son Osmanlı hükümdarlarının bazı misafirleri ile görüştükleri önemli mekanlardan birisiydi. 30. Mayıs. 1876 salı günü tahta çıkan V. Murad da somaki salonda bazı tebrikleri kabul etmişti....."(s. 21)

".....V. Mehmed Reşad zamanında iki Balkan hükümdarı Somaki salonda verilen konserlerde bulunmuşlardı. Bulgaristan Kralı Ferdinand ile Kraliçe 21. Mart. 1910 pazartesi günü akşamı ziyafetten sonra bu salonda şereflerine tertip edilmiş konseri dinlemişlerdi. 3. Nisan. 1910 pazar günü akşamı da aynı salonda Sırp Kralı Kara Yorgoviç'e bir piyano konseri verilmişti. Bu nağmelerde Somaki odanın şad ve mahzun hatıraları ürpermiş, belki yaşlı hükümdarın gözleri önünde pederi, amcası, büyük biraderleri geçmiş zamanların saadetleri ve hüsrancıları içinde görünüp kaybolmuşlardı....."(s. 24)

11 Teşrinisani 1326 (1910) Perşembe

Akşam yemeğinden sonra huzura çağrıldım. Padişah hazretleri benden, Beyaz Oda'nın halısının bayrama yetişip yetişmeyeceğini,

Beyefendi'den tahkik edip neticeyi arzedeceğimi bildirdim. Sonra vükela buhranı hakkında fikrimi sordular. Emrullah Efendi, Hallacyan Efendi ve Rifat Paşa hakkında ifadelerde bulundum. Abdest almak için kalktıklarında: Halılar buraya yetişmezse Somaki odada görüşülür buyruldu.

Tevfik Bey'in Günlük Notları, H.T.M, sayı: 1-6, 1971

8. Nisan. 1856

1. Nisan salı akşamı M. Dantery ve M. Felicien yönetimindeki Fransız topluluğu Sultan'a Dolmabahçe Sarayı'nda bir gösteri sundu. Sarayın birbirinden güzel odalarından biri, yöneticiler tarafından kısa zamanda, paravanlar ve zengin mobilyalar yardımıyla değiştirilerek gösteri salonu haline getirildi. Sahnenin solunda orkestra yerliyordu. Sayısız kandilin aydınlattığı oda büyüleyici görünüyordu. akşam sekizde, Sultan, sahnenin karşısındaki yerini aldı ve gösteri başladı.

J.C, 8. Nisan. 1856

Değerlendirme:

Harem-i Hümayun birinci katında denize cephesi olan mekanlardan biridir. 27 m²'lik hacmiyle küçük sayılabilecek bir odadır. 1924 mekan tesbit çalışmasında 42 numaralı mekan olarak gösterilmiştir. Tavan ve duvarlarında kullanılan somaki taklidi sıva nedeniyle bu adla anıldığı düşünülebilir. Mekan, biri zemin kata bağlantılı bir merdivene, diğeri küçük bir koridora açılan iki kapılıdır. İki kapı arasında mermer bir şömine yer alır. Deniz cephesinde üç, yan cephelerde birer olmak üzere beş pencere vardır.

Tarihi Odalar adlı kaynak kitaptan edinilen bilgiler doğrultusunda, Somaki Oda'yı Osmanlı hükümdarlarının özel misafirlerini ağırladıkları önemli bir mekan olarak tanımlamak mümkündür. 1876'da, V. Murad'ın tahta çıkışı sırasında tebrikleri bu mekanda kabul etmiş olması mekanın önemini belirtir. Menmed Reşad döneminde de bu odada yabancı hükümdarlar şerefine konserler verilmiştir.

Bu bilgiler ışığında, 8. Nisan. 1856 tarihli, Journal de Constantinople gazetesinde verilen haberde sözü edilen mekanın da Somaki Oda olabileceği düşünülmelidir. Haberde, mekan adı ve yeri verilmemiş, sarayın birbirinden güzel odalarından birinin kısa sürede bir gösteri salonu haline getirilerek M. Dantery ve M. Felicien yönetimindeki

Fransız topluluk tarafından bu mekanda, Sultan Abdülmecid huzurunda bir gösteri sunulduğu anlatılmaktadır.

Kaynaklardaki bilgilere dayanarak, Somaki odanın zaman içinde özel görüşme ve ağırlama mekanı olma özelliğini yitirmeden sürdürdüğünü söylemek mümkündür.

Somaki Oda, günümüzde saray gezi güzergahı dışındadır. Mimariye bağlı süslemeleri ve mekanla bütünleşmiş durumdaki taşınabilir eşyaları hemen hemen hiç değişmemiş, iyi korunmuş az sayıdaki mekandan biridir.

Kaynaklar

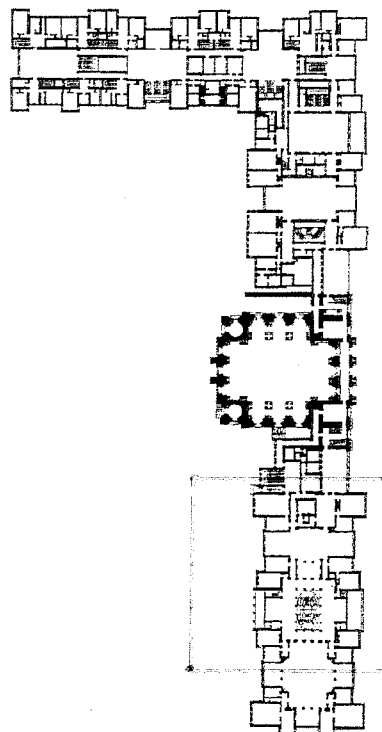
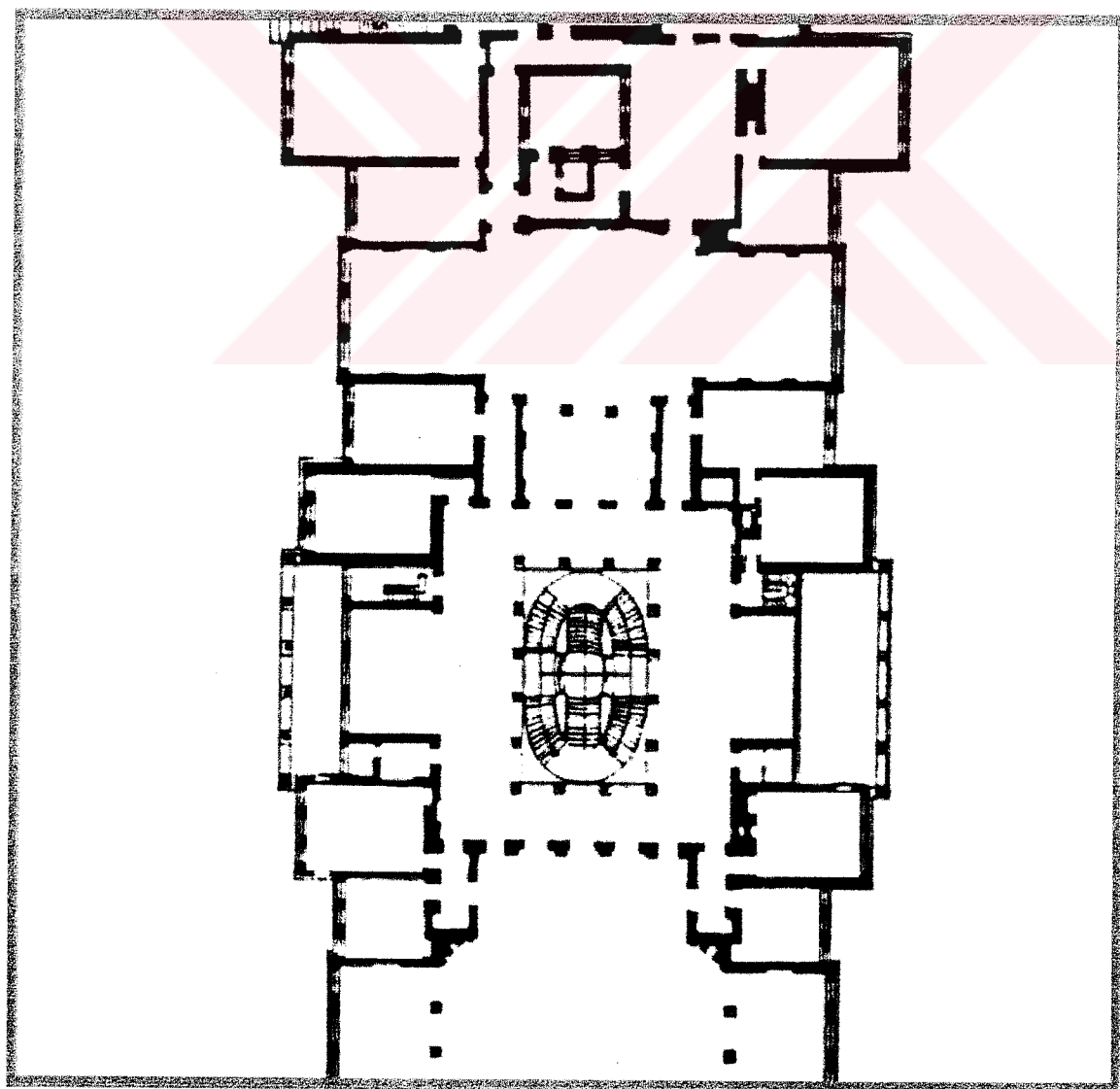
M.S.A, Defter no: 1924

ŞEHİSUVAROĞLU, Haluk, T.O, İst, 1954

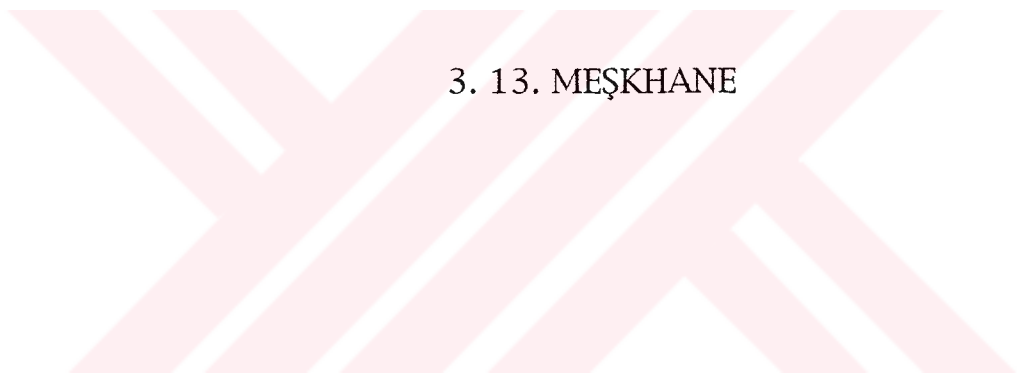
Tevfik Bey'in Günlük Notları, H.T.M, sayı: 1-6, 1971

J.C, 8. Nisan. 1856

1. KAT PLANI

Plan 3. 12

3. 13. MEŞKHANE

M.S.A

Evrak I 122

Dolmabahçe Sarayı meşkhanesine alınan müzik aleti, nota vs.

Dârü's -Saâde Ağasına,

Meşkhane için müceddeden mübayaası ve i'tâsı muktezî idiği
kalfa tarafından verilip leffen takdim kılınan bir kıt'a memhûr
varakada muharrer on kalem saz takımının serian mübayaa ve itha
etdirilmesi hususuna himem-i aliyye-i fahimâneleri sezânâr
buyurulması hakkında emr-ü fermân.

fi 25 Teşrinisanî 1298

....	...	kundura	...	keman için nota
aded	aded	aded	notası	aded
3	2	2	2	2

keman kirişı takımı	kundura ... kirişı	... kirişı takımı
aded	aded	aded
10	2	4

küçük keman için reçine kutu	kundura ... için reçine kutu
aded	aded
10	2

Meşkhane için mübayaa ve teslim olunan eşyanın mikdarıyla bahası

Mücedded kemân	5 aded	1000 guruş
Mücedded ok	5 aded	100 guruş
piyano kirişı takımı	2 aded	100 guruş
kemân kirişı takım	10 aded	50 guruş

Cem'an yekûn: 1250

..... mübayaa ve meşkhaneye teslim olunan eşyanın mikdarıyla
bahası

peleseng piyano	1 aded	4800 guruş
piyano iskemlesi	2 aded	500 guruş
nota	6 aded	240 guruş
agorta ücreti	3 defa	300 guruş
mesarif-i nakliye		260 guruş

Cem'an yekûn: 11. 750

Meşkhaneye teslim olunan sazların ve sairenin mikdarı

mücedded kemân	5 aded	1000 guruş
mücedded ok	5 aded	100 guruş
müstamel kundura	1 aded	
mücedded piyano iskemlesi	2 aded	
piyano kirişi takımı	2 aded	100 guruş

keman kirişı takımı	10 aded	50 guruş
musikî kağıdı	2 paket	
mücedded piyano	1 aded	4800 guruş
nota	3 aded	
piyano için defter	2 aded	
kundura için kırış		
agorta	1 aded	
kundura	1 aded	
emanet	2 aded	
piyano	1 aded	
piyano	2 aded	
piyano iskemlesi	2 aded	
mücedded keman	5 aded	
mücedded ok	5 aded	

..... den alınan eşyanın mikdarı

agorta ücreti	2 aded	200 guruş
piyano iskemlesi	2 aded	200 guruş

mesârif-i nakliye 140 guruş

nota defteri 6 aded 140 guruş

piyano 1 aded 4400 guruş

diğer piyano 1 aded 4800 guruş

Beşiktaş Saray-ı Hümayûnu'nda vâkı meşkhâne için mübayaa olunan eşyanın mikdarını mübeyyin pusuladır.

Guruş		aded
80	Yazı takımı maa edevat	2
70	Kanadlı ceviz masa	1
50	 müdevver	2
20	Su karlığı	2
35	Sağır ve kebîr kâse	3
25	Bilur su kadehi	12
30	Kristal su kadehi	4
35	Kapaklı Saksonya bardak	2
30	Fincan maa tabak	12
10	Kahvealtı tabağı	12

100	Kebîr ve sağır muhtelif tepsi	5
460	Ceviz iskemle	24
84	Sac mangal masa	3
40	Bakırdan kahve güğümü	1
32	Muhtelif kahve cezvesi	4
40	Piyano ve kemanların nakliyesi	
90	Eşyâ-yı mezkûrenin nakliyesi	
50	Mezkûr eşyâyı mübayaa eden	
	memurun mesârif-i müteferrikası	
10	Kahve kutusu	
5	Kahve kaşığı	
25	Saksonya tütün tablası	10
1321		

Değerlendirme:

Milli Saraylar Arşivi 1298 tarihli 122 nolu evrak ve Harem'in İçyüzü adlı kaynak kitaptan Dolmabahçe Sarayı'nda bir Meşkhane olduğu öğrenilmektedir. Harem'in İçyüzü'nde Mabeyn'e yakın dairenin zemin katının meşkhane olduğu belirtilmektedir. Sözü edilen mekan bugün Dolmabahçe Sarayı Mabeyn-i Hümayun birinci katında Müzik Odası olarak adlandırılan 47 numaralı odadan farklı bir yeri tarif etmektedir. Harem'in İçyüzü'nde adı geçen mekan, Harem bölümünün Mabeyn'e yakın dairelerinden birinin zemin katı olarak tanımlanmıştır. Oysa, günümüzde Mabeyn-i Hümayun'un birinci katındaki 47 numaralı mekanda bir kaç müzik aleti, nota takımı ve sehpaları sergilenmekte ve gezi saray güzergahı üzerindeki bu oda müzik odası olarak adlandırılmaktadır. Birbirine geçişli iki mekandan Zülvecheyn Salonu'na yakın olan 47 numaralı oda üç pencereyle bahçeye açılır. Yer döşemesi kahverengi tonlarında bal peteği desenli parkedir. Sonuç olarak, Dolmabahçe Sarayı'nda bir meşkhanenin varlığı kesindir. Ancak kaynaklar bu mekanı, bugün müzik odası olarak bilinen mekandan farklı bir yerde tarif etmektedir.

Bu bilgiler ışığında, Meşkhane olarak anılan mekanın Abdülmecid döneminde kullanımda olduğunu ve bu Sultan'ın Harem'de düzenlenen saz gecelerine katıldığını, meşkhanede sazende olarak yetiştirilen öğrencileri bu özel gecelerde dinlediği kaynaklardan öğrenilmektedir. Milli Saraylar Arşivi 122 nolu, 1298 tarihli arşiv belgesinde ise, Meşkhaneye alınan keman, piyano gibi batılı müzik aletleri, nota takımları ve meşkhane için alınan tüm malzemenin

mikdarı ve bu malzeme için ne kadar harcandığı konusunda detaylı bilgi verilmiştir. Belgenin tarihi gözönünde tutularak, batı tarzında müzik aletlerinin kullanılacağı böylesi bir Müzik Odası oluşturulmasının belki de ancak bu tarihte mümkün olduğu düşünülebilir.

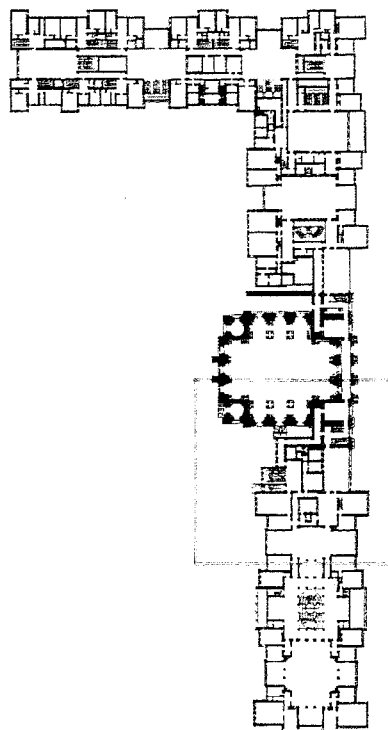
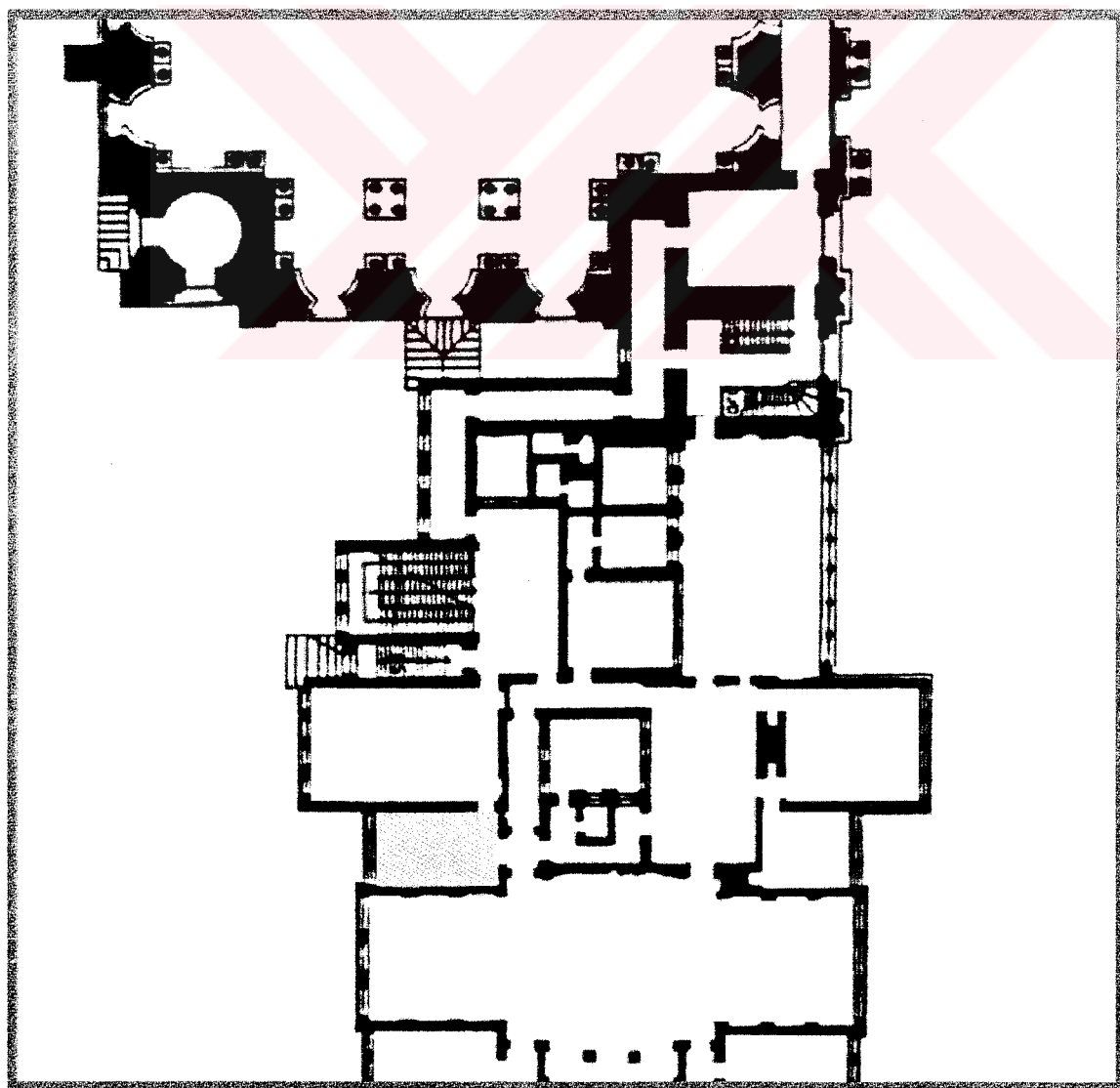
Kaynaklar:

M.S.A, Evrak I 122

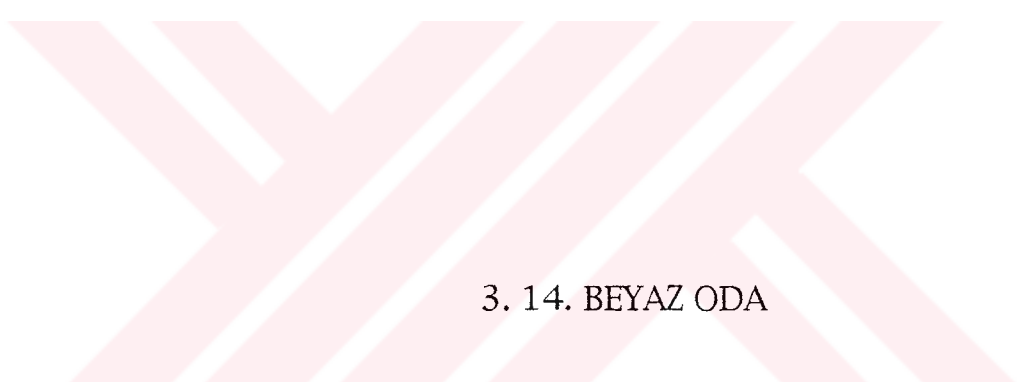
SAZ, Leyla, H.İ, İst, 1974

UMUR, Suha, "Dolmabahçe Sarayı'nda Türk Yapımı Bir Piyano", Milli Saraylar Dergisi 1994/1995,s. 70-77, İst, 1996

1. KAT PLANI

Plan 3. 13

3. 14. BEYAZ ODA

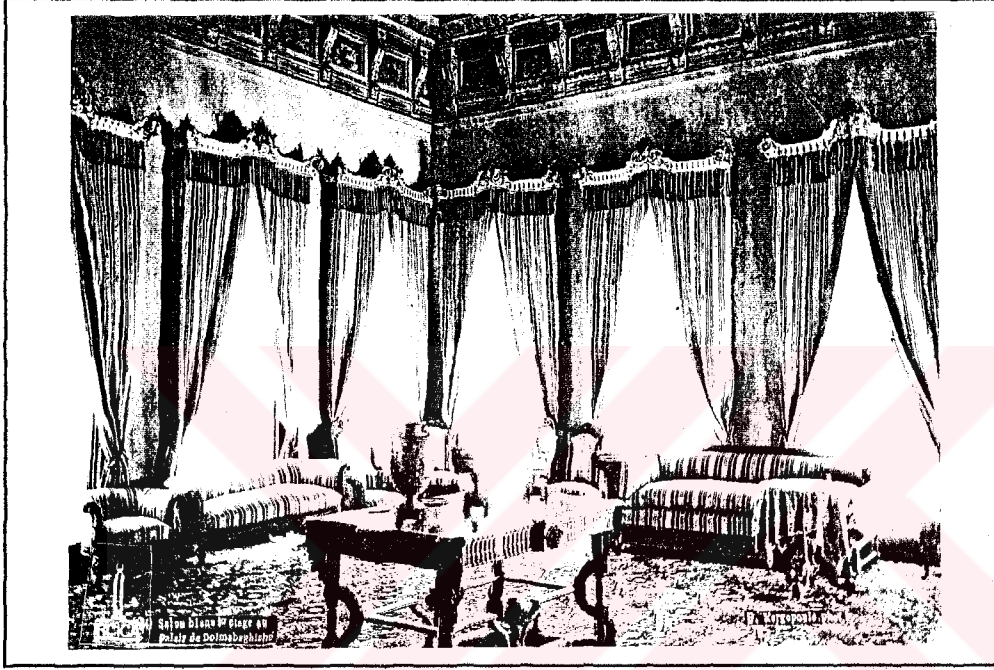
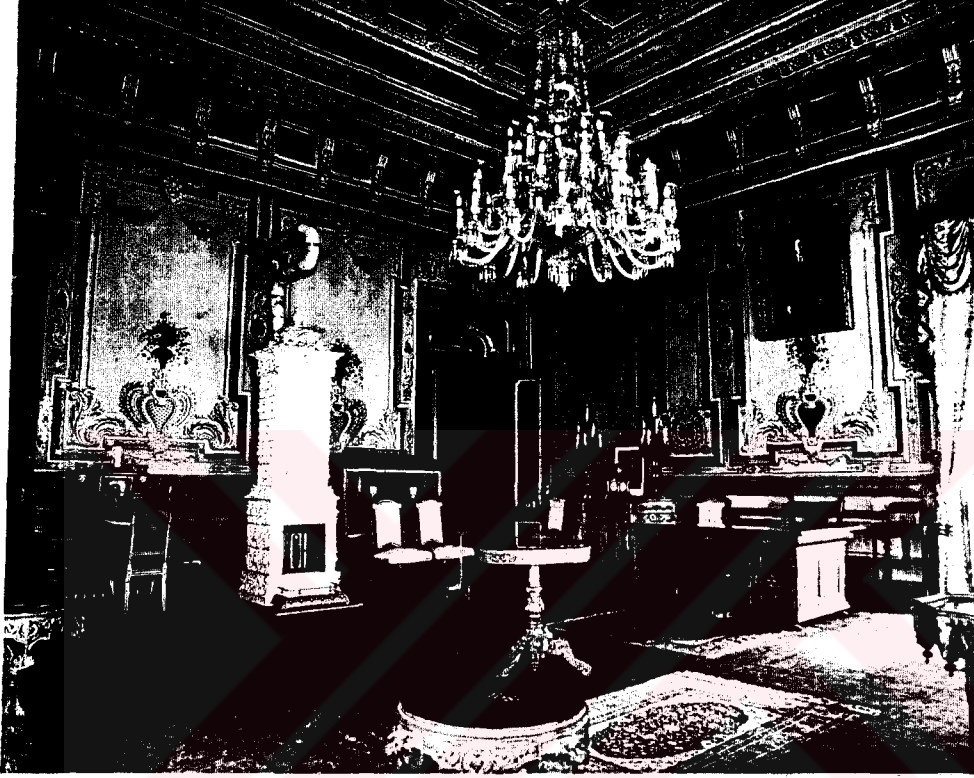

Foto 1, IRCICA, 90751/55
Dolmabahçe birinci katında Beyaz salon,
B. Kargopoulo

İSTANBUL
DOLMABAHÇE
SARAYI

Foto 2

Dolmabahçe birinci katında "Beyaz Salon"un bugünkü durumu.

11 Teşrinisani 1326 Perşembe

Akşam yemeğinden sonra huzura çağrıldım. Padişah hazretleri benden, Beyaz Oda'nın halısının bayrama yetişip yetişmeyeceğini, içeri odadaki halıların da ne vakit geleceğini sordu. Akif Beyefendi'den tahkik edip neticeyi arzedeceğimi bildirdim. Sonra vükela buhranı hakkında fikrimi sordular. Emrullah Efendi, Hallacyan Efendi ve Rifat Paşa hakkında ifadelerde bulundum. Abdest almak için kalktıklarında: Halılar buraya yetişmezse Somaki odada görüşülür buyruldu.

27 Teşrinisani 1326 Cumartesi

Haremin tamiratını gözden geçirdim; çalışmaların hızlandırılması lüzumunu tembih ettim. Kesilen kurbanlar, yukarı katta kara tarafındaki kabul odasında, yanlarında Vahideddin Efendi de bulunduğu halde, padişah hazretleri tarafından temâşa edildi.

Tekrar huzura döndüğümde şevketli efendimiz, Beyaz odada oturmuş, Vahideddin Efendi ayakta idi. Dairenin açılmasına dair Yusuf İzzedddin Efendi tarafından çıkarılan zorluklar hakkında konuşuyorlardı.

Tevfik Bey'in Günlük Notları, H.T.M, sayı: 1-6, 1971

Değerlendirme:

Mabeyn-i Hümayun'da birinci katta, Zülvecheyn Salonuna açılan, Somaki Odanın karşı köşesindeki, Abdülmecid Efendi Kütüphanesi olarak bilinen, birbirine geçişli üç mekanın oluşturduğu dairenin denize bakan, büyük odasıdır. 1924 mekan tesbit çalışmasında 44 numaralı mekan olarak tanımlanmaktadır.

Yıldız Albümlerinde bulunan bir fotoğrafta Dolmabahçe Sarayı, birinci katta Beyaz Oda olarak tanımlanan bir mekana rastlanmıştır. Fotoğraftan belirlenebilen tavan bezemesi ve pencere sayısına bağlı kalınarak yapılan araştırmada Beyaz Oda adıyla adlandırılan mekanın Mabeyn-i Hümayun birinci katında Zülvecheyn Salonuna açılan, Somaki Odanın karşı köşesinde yeralan, birbirine geçişli üç mekandan oluşan dairenin denize açılan, büyük odası olduğu tesbit edilmiştir.

Ayrıca, Tevfik Bey'in günlük notlarında da Beyaz Oda'dan sözedilmektedir. 1326 tarihli kaynaktan Beyaz Oda'nın Sultan için önemli bir mekan olduğu ve Sultan Reşad döneminde bu mekanda özel kabullerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Tevfik Bey'in günlük notlarından çıkarılabilecek bir başka sonuç da, Beyaz Oda'nın Somaki Oda'yla eşdeğer tutulmasıdır.

Günümüzde Abdülmecid Efendi Çalışma Odası olarak bilinen mekan dördü yan cephelerde olmak üzere sekiz pencerelidir. Denize açıldığı ve bol pencereli olduğu için günün hemen her saatinde aydınlık bir mekandır. Mekanın Beyaz Oda olarak adlandırılmasında, döşeme ve dekorasyona hakim rengin etkisi yanında, bu durumun da etkili olmuş olacağı düşünülebilir. Tavan, tören mekanlarına özgü bir yoğunlukla bezenmiştir. Tavan ve duvarlarda altın varak kullanılmıştır. Fotoğrafta tesbit edilebilen taşınabilir eşyanın tümü değişmiş durumdadır.

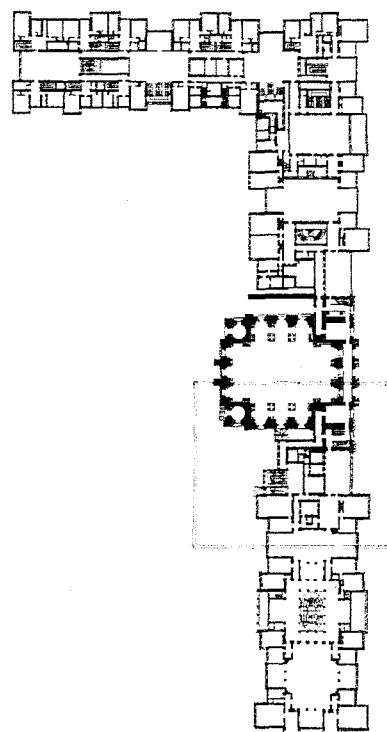
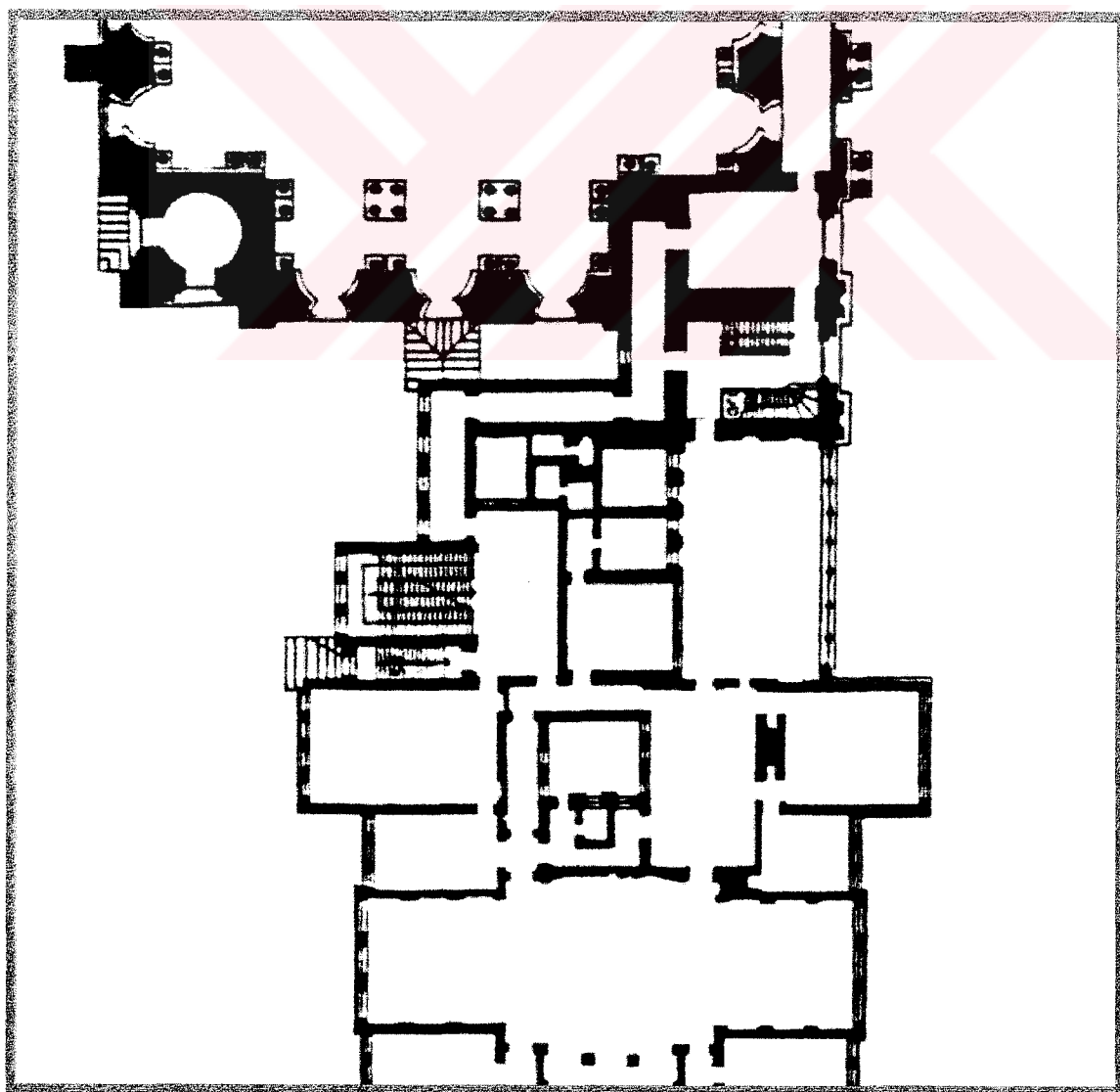
Gezi güzergahı dışındaki Beyaz oda, fonksiyonu ve döşeme unsurlarıyla bütünüyle değişmiş mekanlardan biridir.

Kaynaklar

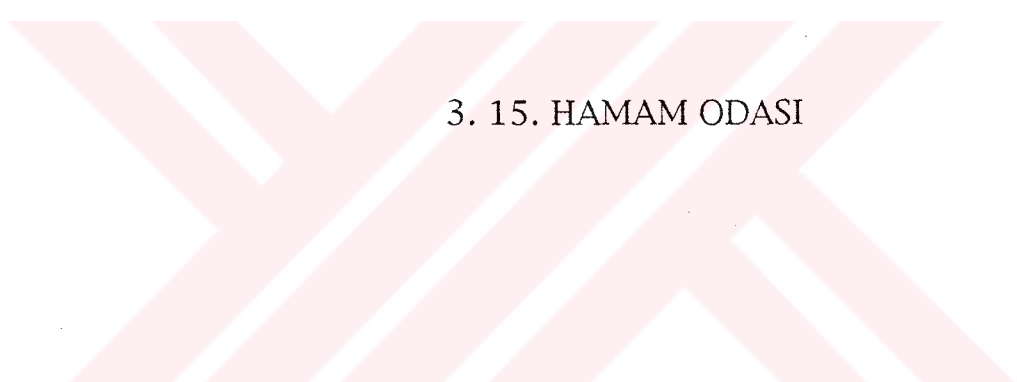
IRCICA, 90751/55

Tevfik Bey'in Günlük Notları, H.T.M, sayı: 1-6, 1971

1. KAT PLANI

Plan 3. 14

3. 15. HAMAM ODASI

M.S.A

Evrak I 630

Seccade odasıyla hamam odasının onarım keşfi

Saray-ı Hümâyûnlar Ebniye-i Seniye Tamirâtı Ser Mimar-ı Hazret-i
Şehriyârî

Mehmed Vedad

Mahall-i inşaat Mabeyn-i hümâyûnda seccade odasıyla hamam
odalarının tamirâtı

237 ve 238 numaralı keşif defterlerinin mündericâtı evvelce tahmin
edilmişalbuki inşayı ameliyatda mezkûr keşif defterlerindeki
noksanlar 237, 238 numaralı defterler battal edilerek onların yerine
işbu defterin kâim olması için tanzim edilmiştir.

fi 21 1326

İnşaat ve ameliyatın nev'i

Mabeyn-i Hümâyûn birinci katında hamam odasının tamirâtı
hakkında keşif defteridir.

1) Çerçeve tamiri: Mezkûr odada dış ve iç çerçevelerin ma kasa ve
pervaz ve iplerinin tamiriyle cilâsı111 648 guruş

2) Basamak inşası: Ebadı mucibince mezkûr odada bulunan
radyatörlerin altına kara ağacından bir aded basamak inşasıyla cilâsı
ve yerine vaz'ı 80 guruş

- 3) Parke tamiri: Aynı odanın parkesinin çizili suretde tamiriyle cilâsı. 482 guruş
- 4) Kapı tamiri: Hamam kapısında çatlak olan kaplamaların tamiri 60 guruş
- 5) Cilâ: Sıva dibi hamam odası kapısıyla aynı dairede zât-ı şâhâneye mahsûs odaların on iki aded kapılarının çizilmiş ve zedelenmiş olduğundan mükemmel suretde cilâsı. 945 guruş
- 6) Sıva tamiri: Duvarlarda çatlak bulunan mahallerin hâlis alçı ile tamiri. 16 guruş
- 7) Yağlıboya: Mezkûr odada duvarın mükemmel suretde yağlıboyası ma iskele dâhil olacağı halde 697 guruş
- 8) Pencereilerin kırılmış olan camlarının tezdidi. 36 guruş
- 9) Çengel vaz'ı: Kapıların arkalarında bulunan çengellerin aynı cinsinden olmak üzere yerlerine vaz'ı 15 guruş
- 10) Kartonpiyer tamiri: Pencere pervazlarının üzerindeki kırılmış olan yaldızlı kartonpiyerlerin diğerk kısmına müşâbe olmak üzere tamiri ma yaldızı. 50 guruş
- 11) Koltuk silme: Mezkûr odanın koltuk silme sıvaları çürümüş olduğundan feshiyle müceddeden sıva imali ve molozlarının harice nakli 160 guruş
- 12) Kalem tamiri: Tavan koltuk silmelerinin kalem tamiri. 4500 guruş

21 Teşrinisani 1326 Pazar

Enver Ağa, padişah hazretlerinin şamdanları görmek istediğini bildirmişti. Hamam odası hazırlatılıp kendilerine haber verildi. Teşrif buyurdular. Şamdanlar ve üzerlerinde mücevherat bulunan bardak kapakları ve yaptırılan minekâri bardaklar manzurları oldu. Porselen bardaklar üzerindeki tarsilerin, gümüş kapaklar yaptırılarak üzerine konulması emir buyruldu.

Tevfik Bey'in Günlük Notları, H.T.M, sayı: 1-6, 1971

Değerlendirme:

Hamam odası, 1924 yılında yapılmış olan mekan tesbit çalışmasında 46 numaralı mekan olarak gösterilmiştir. Milli Saraylar Arşivi 1326 tarihli 630 nolu arşiv belgesinde hamam odasında Mimar Vedat tarafından yapılan onarımların dökümü verilmiştir. Sultan Reşad döneminde, Mimar Vedat yönetiminde yapılan restorasyon çalışmalarında hamam odasının da tamamen elden geçmiş olduğunu yapılan işlerin dökümüne bakarak saptamak mümkündür.

Hünkar Hamamını oluşturan birbirine geçişli üç hacimden ilkidir. Saray gezi güzergahı üzerinde yeralan mekan hamam dinlenme odası, hamam odası olarak adlandırılmaktadır.

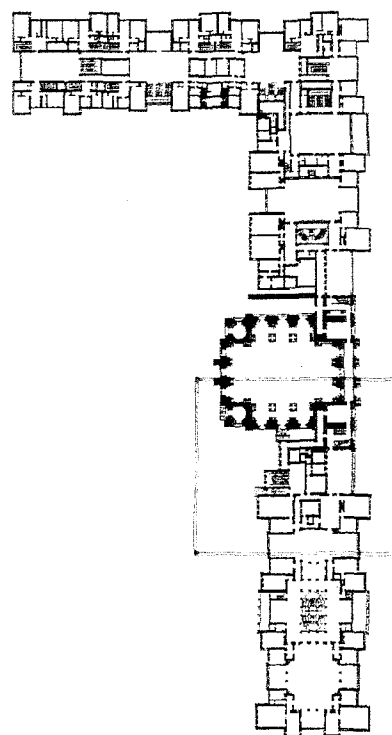
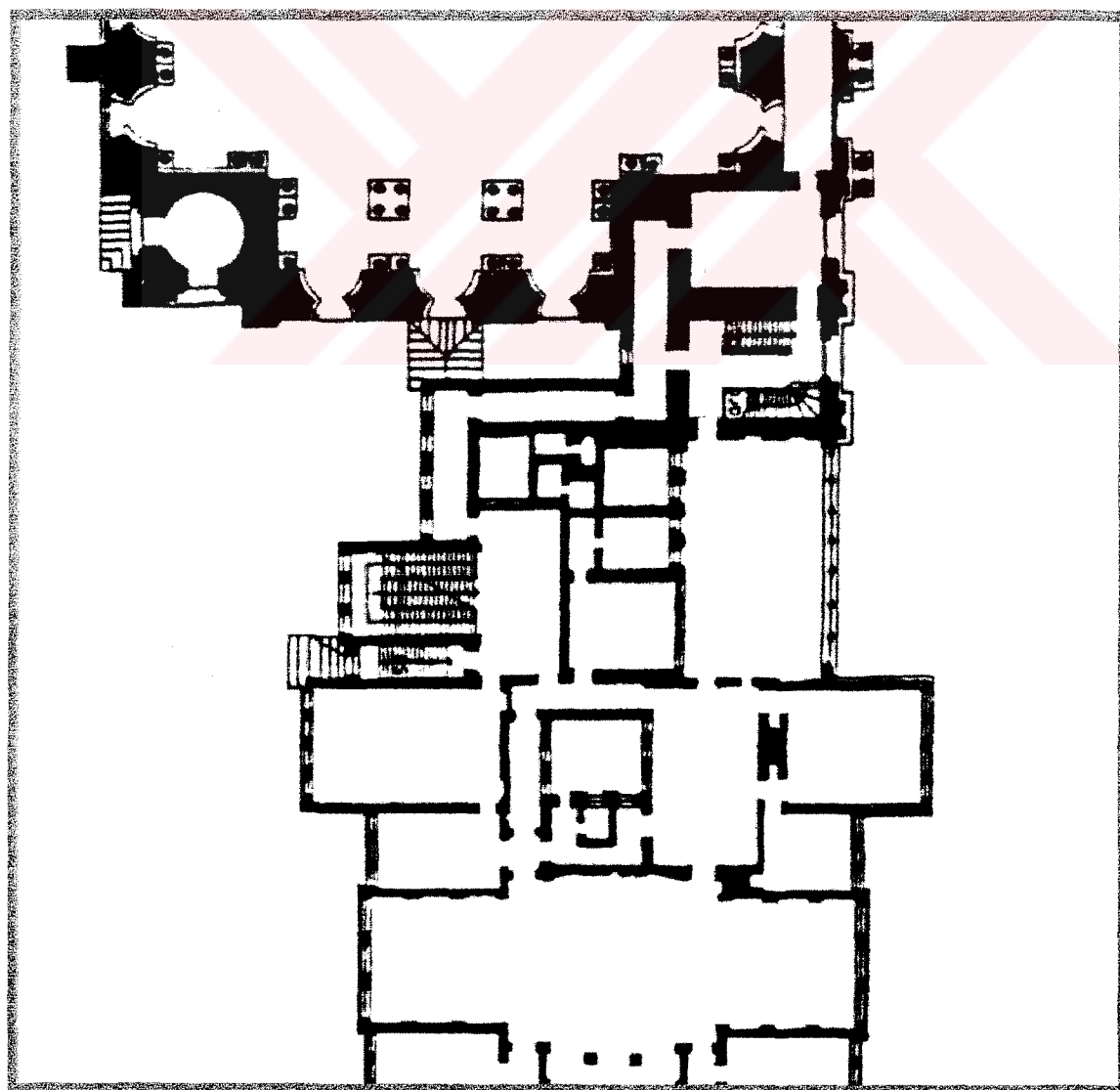
Mabeyn-i Hümayun'un önemli bölümlerinden biri olan Hünkar Hamamı girişindeki hamam odası adıyla anılan küçük dinlenme mekanı yerine getirdiği fonksiyon nedeniyle Osmanlı saray mimarlığının önemli mekanlarındandır.

Kaynaklar:

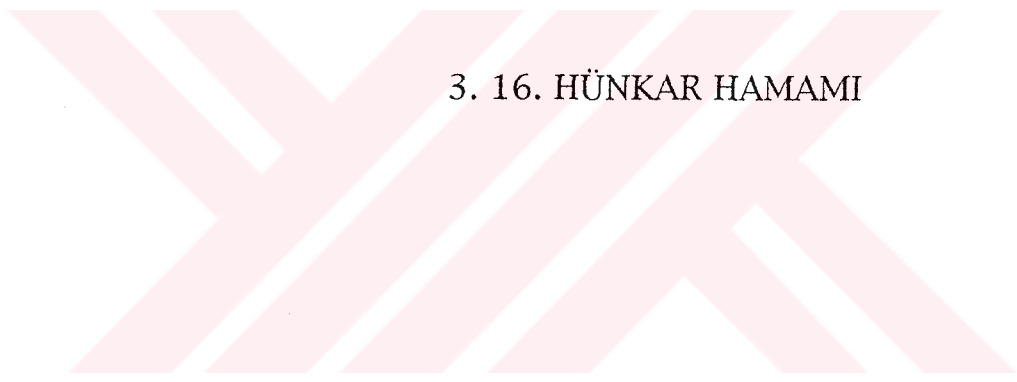
M.S.A, Evrak I 630

Tevfik Bey'in Günlük Notları, H.T.M, sayı: 1-6, 1971

1. KAT PLANI

Plan 3. 15

3. 16. HÜNKAR HAMAMI

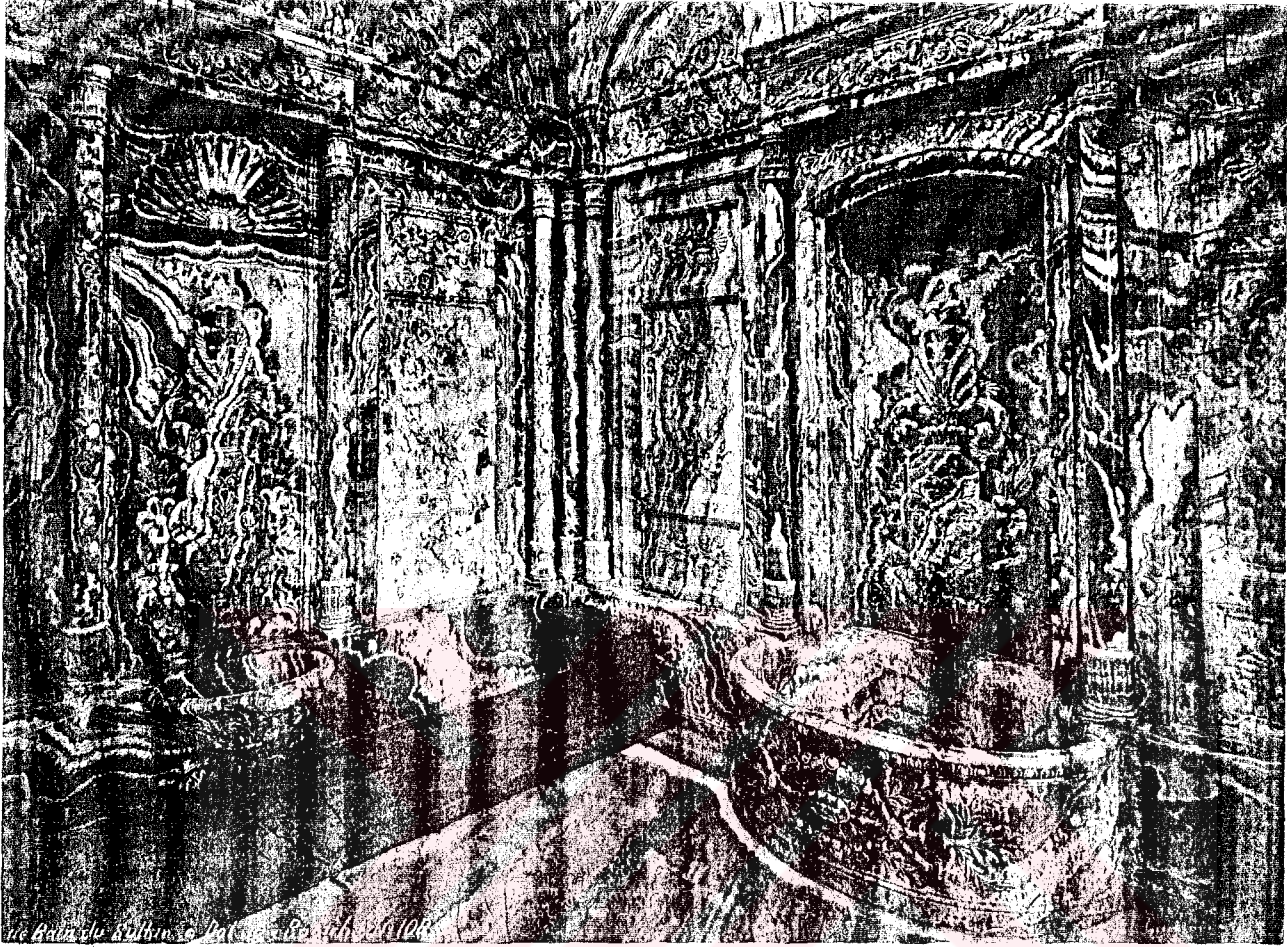

Foto 1, A.A.E, 134 + R 29.338

Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi

Hünkar Hamamı, G. Berggren, 1880

Foto 2
Hünkar Hamamı'nın bugünkü durumu.

Değerlendirme:

Hünkar hamamı, Mabeyn-i Hümayun'da, bir koridor üzerinde birbirinden geçilen üç hacimden oluşan bir dairedir. Hamam bölümüne, Hamam odasından geçilerek, Abdülmecid tuğralı masif bir kapıdan girilir. Hamama açılan kapılarda kapı tokmakları da kristaldir. Solda tuvalet bölümü yer alır. Sağ kolda iki odalı Hamama girilir. Hamam mekanı bir soğukluk ve bir sıcaklıktan oluşur. Sıcaklık bölümü bej üzerine pembe damarlı alabastır ile kaplanmıştır. Sıcaklık duvarları adeta dış cephe duvarları gibi biçimlendirilmiştir. Hamamda iki büyük kurna yer alır. Musluklar gümüştür. Yer döşemesi gri mermerdir.

Hamam tekne tonoz biçiminde bir metal-cam örtü ile örtülmüştür. Tüm metal bölümler boşluk bırakılmaksızın 'C' kıvrımları, karşılıklı kıvrım dallar arasında madalyonlar, akant yaprakları, deniz kabukları, volütler, güllerle süslenmiştir. Üst örtüde cam kullanımı, mekanın açıldığı deniz cephesine bakan terastan da alınan ışıkla Hamamın çok aydınlık olmasını sağlamıştır.

Alman Arkeoloji Enstitüsü fotoğraf arşivinde bulduğumuz, G. Berggren imzalı yaklaşık 1880 yılına ait fotoğrafta Hünkar Hamamı alabastr kaplamalı sıcaklık bölümü gösterilmiştir. Kurnanın altında yeralan bugün yerinde olmayan, fotoğraftan ahşap olduğu anlaşılan hamam iskemlesi hamam bölümünün o yıllarda kullanımda olduğunu düşündürmesi bakımından önemlidir.

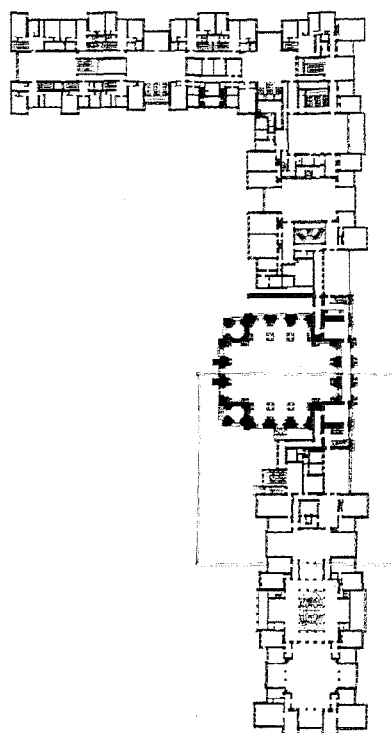
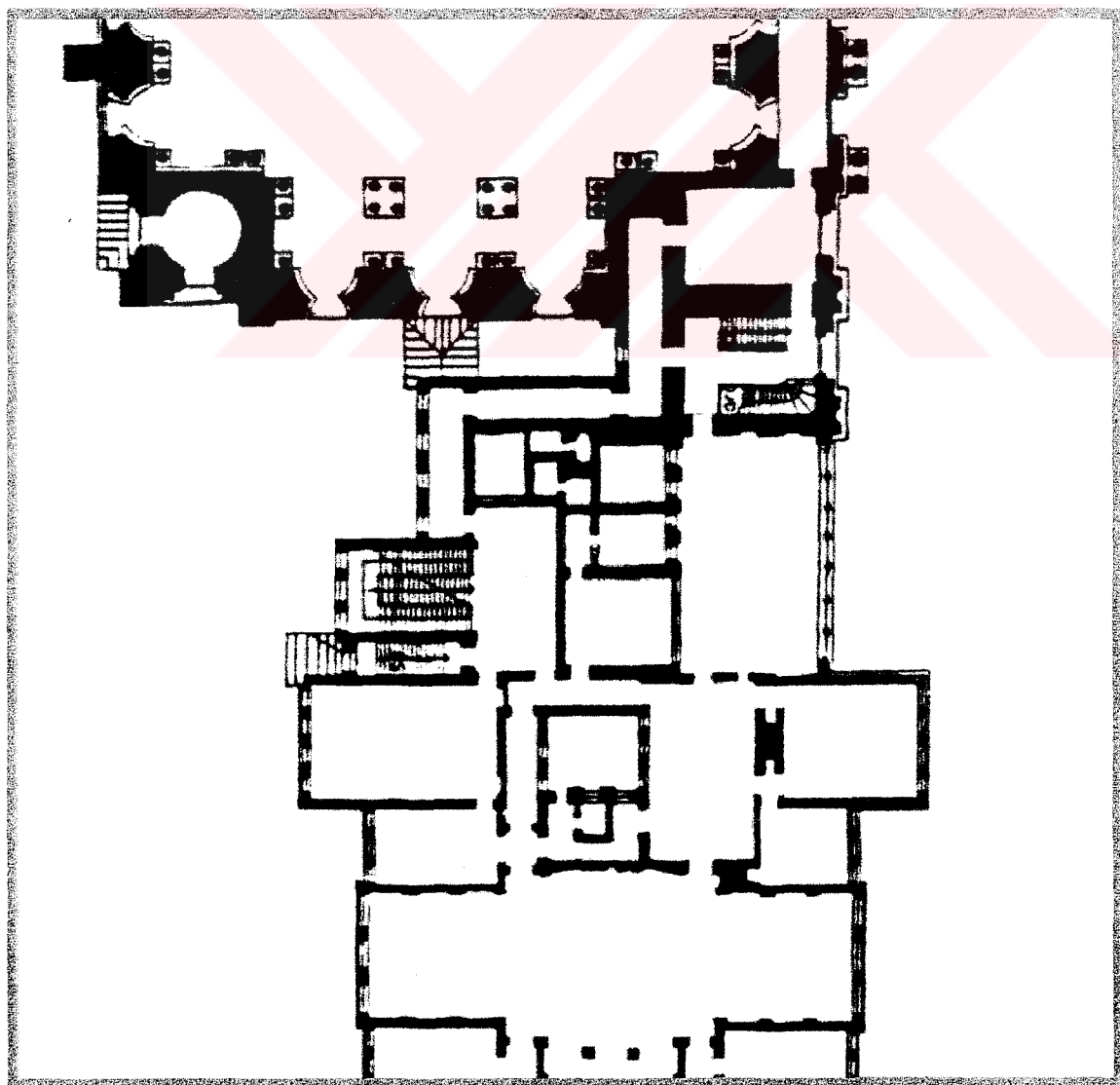
Hünkar Hamamı, Dolmabahçe Sarayı Mabeyn-i Hümayun'da ve saray gezi güzergahi üzerindedir. Hamam, dinlenme odası, soğukluk-sıcaklık bölümleriyle üç mekandan oluşan bu dairenin, Sarayın kullanımda olduğu dönemde de aynı adlarla anılan mekanlardan oluştuğunu söylemek mümkündür.

Kaynaklar:

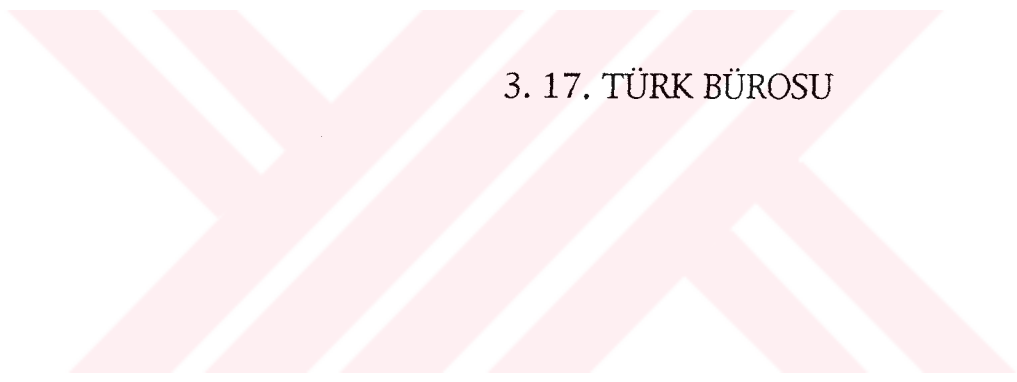
A.A.E, 134 + R 29.338 Repro

BATUR, Afife, "Dolmabahçe Sarayı", İ.A, cilt 3, İstanbul, 1994

1. KAT PLANI

Plan 3. 16

3. 17. TÜRK BÜROSU

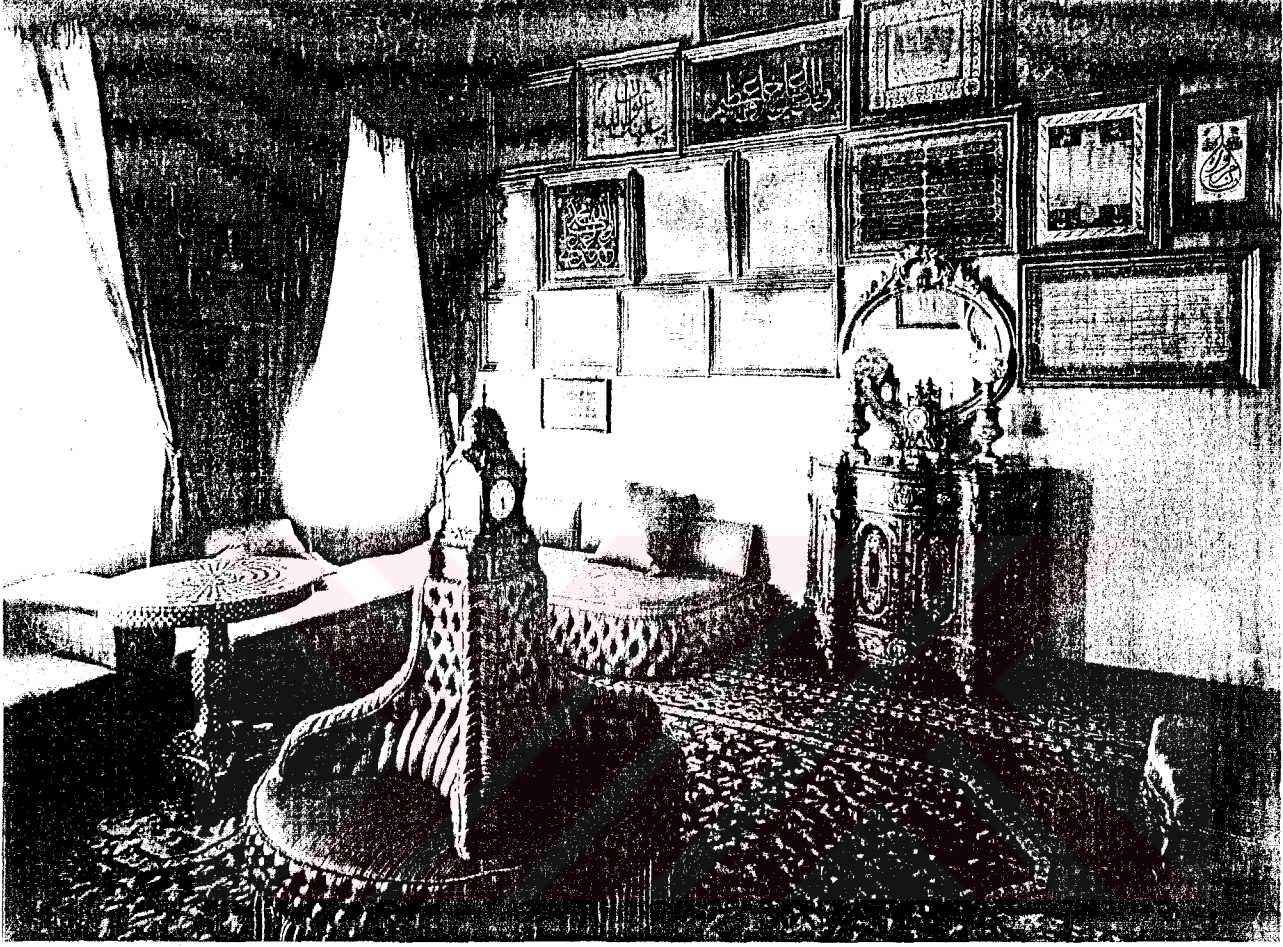

Foto 1, A.A.E, R 19. 617
Dolmabahçe Sarayı,Türk Bürosu
B. Kargopoulo

Değerlendirme

Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivinde, B. Kargopoulo imzalı, Dolmabahçe Sarayı'nda Türk Bürosu olarak geçen bir mekan fotoğrafı saptanmıştır. Fotoğrafta mimariye bağlı elemanların açık olarak görülmemesi nedeniyle mekanın yeri tesbit edilememektedir. Mekan tesbitlerinde en çok bilgi edinilen tavan bezemesine ilişkin hiç bir bilgi yoktur. Sadece duvarlarda bezeme olmadığı saptanmaktadır. Mekanın ortasında yeralan, arkalık tepesi saatli ilginç oturma elemanına da hiç bir mekanda rastlanmamıştır.

"Türk Bürosu" olarak geçen mekanın Dolmabahçe sarayı içindeki yeri mimariye bağlı herhangi bir ipucu olmaması nedeniyle bilinmemesine rağmen, mobilyalara ve duvarları kaplayan hat levhalara bakılarak mekanın muhtemelen okuma odası (Kur'an) olarak kullanılmış olabileceği söylenebilir. Bu işlevde bir odanın da büyük olasılıkla Harem bölümünde yer aldığı düşünülmelidir.

Kaynak

A.A.E, R 19617

3. 18. HAREM KORİDORU

".....Harem ağasına Harem kapısını açmasını emretti, kapı açılınca kadar beni salona götürdü. Harem ağası gelinceye kadar sabırsızcasına acele acele benimle beraber bir aşağı bir yukarı dolaştı. Nihayet Harem ağaları kapıyı açtılar, biz girer girmez tekrar kapadılar. Bir koridora geldik zannederim, benden evvel buraya hiç bir ecnebi girmemişti. Çünkü bu ana kadar hekim vesaire gibi buraya giren kadınlar Harem'e selamlıktan getirilmemişlerdi. Yer yer dolambaçlı bir koridordan geçmek için takriben on dakika sarfettik. İki Harem ağası önden gittiler, arkadan padişah gidiyordu, ben de gözlerim önde, biraz geriden onları takib ettim....."

Dr. Spitzer'in Hatıraları, H.T.M, s. 1-6, 1965

".....Muayede merasimi için hazırlıklar çoktan başlamıştır. Bayramlık elbiseler, takılacak mücevherat, elbiseye uygun hotozlar (başlıklar) bilumum dairelerdeki saraylılardaki faaliyet görülecek şeydir. Öyle ya senede ancak iki defa yapılan bu muhteşem merasimde herkes birbirini resmi elbiselerle görecektir hususile hariçten gelecek misafirler de var. Bunların içinde büyük Sultanlar, Padişah torunları, Şehzade haremeleri, Mısırlı Prensler, Vûkela Haremeleri, velhasıl binbir gece merasimini andıran bu merasimi herkes gibi ben de helecanla bekliyordum. Merasim dairesi ile muayede salonunun arasında uzun bir yol (koridor) vardır. Bu koridoru müteakıb basık kafeslerin arkasından muayedeyi görmek mümkündür....."

ÜNÜVAR, Safiye, S.H, İst, 1964

".....Bu harem yolu mabeynin son kısmından başlayarak ve muayede salonunu dolaşı dolaşı giderek Haremi Hümayunun bu salonla ittisal peyda eden kısmına müntehi olan bir yoldur ki oldukça uzundur. Muayede salonundan bakılınca bu yolu kısmen, basık kafeslerle örtülmüş olarak fark etmek mümkündür. Haremi Hümayun halkı muayede merasimini bu kafeslerin önüne serilmiş minderler üzerine oturarak temaşa ederlerdi....."(s. 141)

UŞAKLIGİL, Halid Ziya, S.Ö, c. 2, ist, 1940

Değerlendirme:

Mabeyn-i Hümayun'u, Harem-i Hümayun'a bağlayan koridordur. Dolmabahçe Sarayı'nda iki ana kütleyle birbirine bağlayan bir bağlayıcı mekan olarak tanımlanabilir. Harem Koridoru, Muayede Salonu'na yarım daire pencerelerle açılır. Böylece, Muayede Salonu'nu tepeden gören bu gizli pencerelerin ardından, Harem halkının Muayede Salonu'nda gerçekleşen tüm törenleri izlemesi sağlanmıştır. Saray Hatıralarım, Saray ve Ötesi adlı kaynak kitaplar Harem Koridoru'nun kullanımı hakkında bilgi vermektedir. Sultan Abdülmecid'in özel doktoru, Dr. Spitzer, kendisini bu koridoru görebilen ilk yabancı olarak nitelemiştir.

Harem Koridoru'nun, Mabeyn-i Hümayun'u Harem-i Hümayun'a bağlamaya yönelik fonksiyonu bugün de doğal olarak sürmektedir. Günümüzde koridorda görülen çok sayıda taşınabilir objenin esas mekanlarının Harem Koridoru olmadığı çok açıktır. Harem Koridoru'nda yeralan çok sayıdaki taşınabilir objenin zaman içinde mekana eklenmiş eşyalar olduğu düşünülebilir.

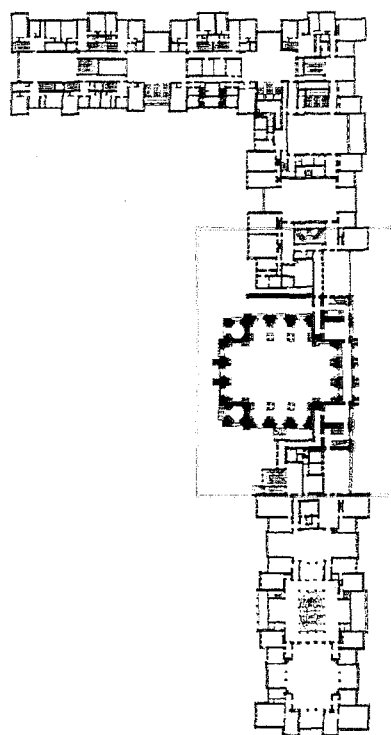
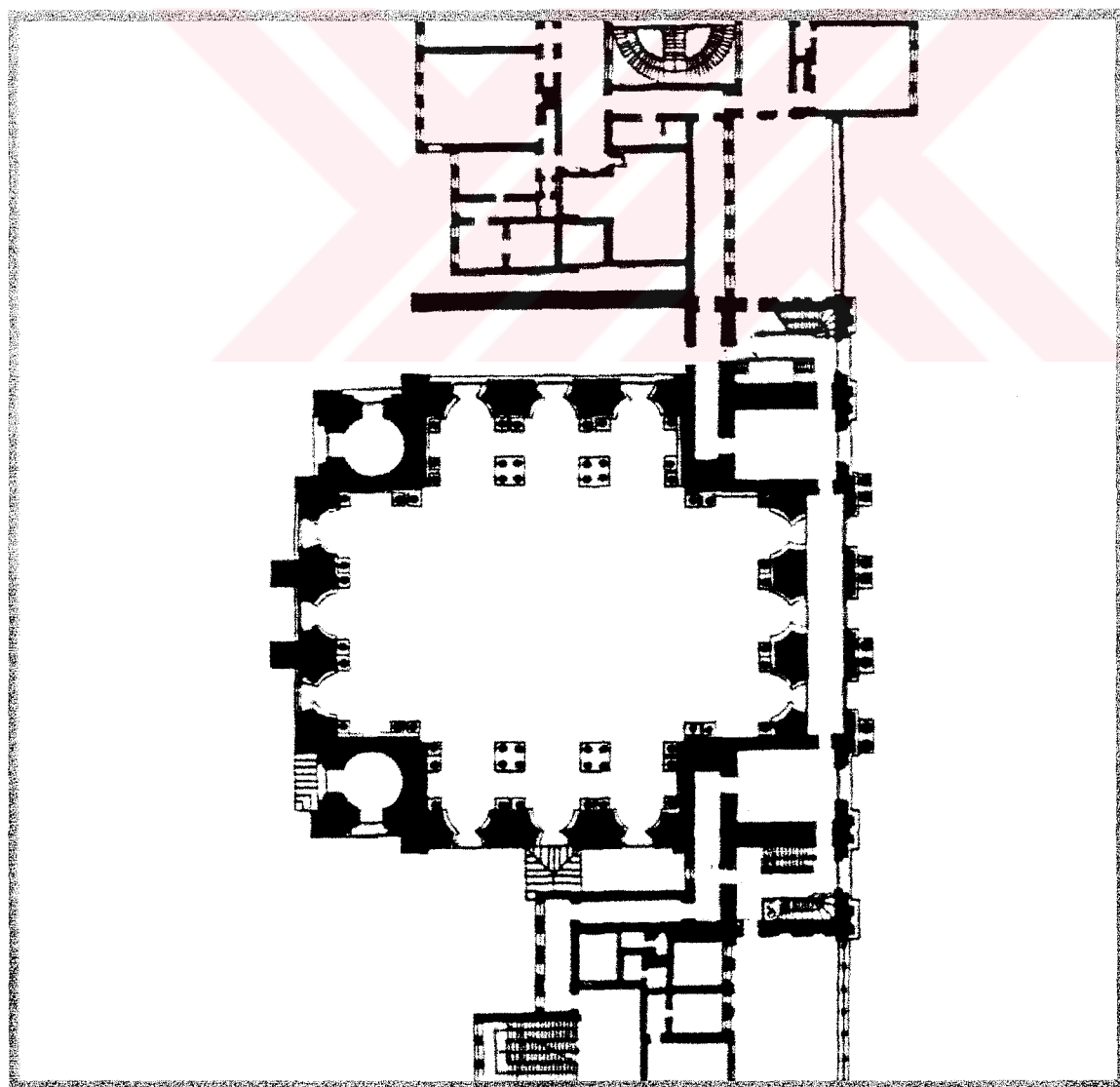
Kaynaklar

Dr. Spitzer'in Hatıraları, H.T.M, s. 1-6, 1965

ÜNÜVAR, Safiye, S.H, İst, 1964

UŞAKLIGİL, Halid Ziya, S.Ö, c. 2, ist, 1940

1. KAT PLANI

Plan 3. 17

3. 19. MUAYEDE SALONU

Feuilleton (tefrika) 6. Ağustos. 1855

Journal de Constantinople

Dolmabahçe Sarayı

Boğaz'ın sırtlarına yaslanmış bu muhteşem sarayla ilgili hayranlığımı daha önce de belirtmiştim. Saray, pavyonlarının, galerilerinin ve bahçelerinin güzelliğiyle hayranlık uyandırıyor. Bugün, 'muayede salonu' dışında bitmiş bir eserle karşı karşıyayız. La salle du throne 'muayede salonu', iki ana yapıyı birbirine bağlayan bir orta salon, bir ağırlık noktası görünümünde. Bu salon, hemen aynı plandaki Ayasofya'nın iç mekanıyla bile mukayese edilemez. Orta nef, yan neflerden mermer sütun gruplarıyla ayrılmış durumda. Kubbe, tüm mekanı içine alır biçimde tasarlanmış. Detaylardaki bu ihtişam, süslemelerdeki zenginlik bana olağanüstü, hatta yapımı imkansız gibi gözüküyor! Mermerler çok çeşitli ve ender bulunanlardan, sütun başlıkları ve süsleme panolarında kullanılan altın yaldızlı süsleme öğeleriyle birleşerek bu salonu daha büyük, daha önemli ve 'tek' hale getirmekte. Bu durumda, Sultan Abdülmecid'in kendi konutu durumundaki bu sarayı yaptırma düşüncesi şöyle özetlenebilir: İhtişamı sağlayacak tüm mimari ve sanat objeleri biraraya getirilerek Osmanlı Devleti'nin gücü ve diğer bir çok devletlerden farklı olarak gerçek medeniyeti kolaylıkla yakalamış olduğu üstünde durulmak istenmiş gibidir. Bu durumda, Batılı rafine motifler, doğu beğenisi ile birleşerek şüphesiz bu isteğe erişilmiştir.

M.S.A

Evrak II 301

Şeker ve Kurban bayramlarında Muayede Salonu'nda padişahı tebrikleri izlemeye gelen misafirlere iskemlelerin yetmediği hususunda.

İyd-ı fitr ve İyd-i adhâda mâyide-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet penâhiyi seyr-ü temaşâ etmek üzere Dolmabağçe Sarayı Mabeyn-i Humâyunun dîvan yerine gelen efrenc müsâfirine orada bulunan sandalyenin adem-i kifâyesine mebnî lüzum görünen bâlâda muharrer iki düzine hasır örme ve siyah cilalı sandalyenin hazine-i hâssa-i şâhânedan bil-mübayağa i'tâsı hususuna müsâade-i aliyyeleri şâyân buyurulmak bâbında emr-ü ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

fî 8 Şubat 1315

Sarayda Tarihi Tahtın Hazırlanması

"..... Padişahın iradesi ile Topkapı Sarayı'ndan, kapalı araba ile Enderun-u Hümâyun Ağaları, Hazine kahyası, Başmabeynci maiyetinde 8 neferle jandarma zabiti olduğu halde bu mühim emanet Beşiktaş sarayına ve mabeynin taş merdivenine araba yanaşır. Araba kapusunun anahtarı hazine kahyasındadır. Parçalardan ibaret tahtı Enderun Ağaları muayede salonuna getirirler ve yekdiğerine rabtederler. İşbu tahtın oturulacak yeri ve arkası kırmızı kadife üzerine altın sırma ile işlenmiştir. Ve yine tahtın arkasında yukarıda cevahirle müzeyyen bir tac vardır. Ve iki yanı taraflarında altın saçakları sarkar. Tahtın ön tarafında kıymettar seccade yayılır. Muayede esnasında Padişah kime irade ettiyse saçığı göğüs hizasında olarak o şahıs tutar. Ziyaretçiler ise padişahın el veya eteğini öpmezler. Bu saçığı öperler. Taht hazırlandıktan sonra diğer zevat çekilir. Ertesi günü muayede merasimine kadar zabıt ve askerler gece de dahil olmak şartıyla beklerler....."(s. 97)

"..... Biz yine Muayede salonuna avdet edelim: Oturduğumuz kafes arkasından gördüklerimi muktedir olabildiğim derecede arzedeceğim. İşbu muayede salonunu görenler zannederim ekaliyette kalır.

Ömrümde bu derece büyük bir salona 22 küsur sene zarfında Mısırdaki Abidin, Kubbe, Re'suddin, Menteze Saraylarında dahi görmediğimi itiraf edeceğim. Bu salonun bir ucu Hünkâr dairesine, diğer ucu da mermer merdivenli kapıya dayanır. Hariçten dahi görüldüğü gibi,

pencereleri çok yüksektir. Salon o kadar geniştir ki bu yüksek pencerelerden giren ziya bile tamamen salonu tenvir edemiyor. İşte bu salonun ortasında bulunan muazzam avizenin altında teşrifat Müdür-i Umumisi onun arkasında biraz solda ikinci ve daha arkada üçüncü teşrifatçı durur. Bunlar el pençe divan durarak Padişahın emrini beklerler. Dört yol olmak üzere kırmızı kadifeden yol halısı vardır. Bu halılar adeta zaid şeklini alırlar. Padişah muayede salonuna teşrif ederken selâm havası çalınır....."(s. 101)

ÜNÜVAR, Safiye, S.H, İst, 1964

".....Nihayet ramazanın bütün merasim ve tekellüfatı birer birer gelip geçtikten sonra bu silsilenin hatimesini bayram için yapılan muayede merasimi teşkil ederdi. Bunun da mahalli icrası Abdülmecid zamanından beri Dolmabahçe'nin meşhur muayede salonu idi. Abdülhamid bile her türlü evhama galebe çalarak babasının yaptırdığı sarayın muayede salonuna kadar gelmekten ve merasimi burada icra ettirmekten çekinmezdi....." (s. 142)

".....bayram namazını müteakib Dolmabahçe'nin bütün salonları, odaları akın akın gelenlerle dolardı ve başlarında amirleri, bütün teşrifat memurları oradan oraya koşarak, soluya soluya her tarafa yetişerek bu kalabalığı sınıflara ayırmak ve hünkarın önünde yapılacak geçit resmine bir intizam verebilmek için uğraşırlardı....." (s. 143)

"..... Bir kaç gün evvelden başlanarak muayede salonu hazırlanmış olurdu. Hazine'i Hümayundan, tarihi bir kıymeti olduğundan bahsedilen altın kaplı taht getirilmiş, salonun kara tarafına dibde yerleştirilmiş bulunurdu, sefirlere, maiyetlerine, ecnebi muteberana salonun yukarı tahta nazır olan kısmında sandalyeler konulmuş, bir de büfe kurulmuş olurdu. Bir sıfatı resmiyesi olmadığı halde muayede merasimini temaşa etmek müsadesini alanlar için de gene salonun yukarısında sağ taraf ihzar edilir, mabeyn fanfare takımı gene yukarıda mahalli mahsusunu işgal ederdi....." (s. 143, 144)

"..... Mabeynden muayede salonuna giden oldukça uzun ve dar dehlizlerde hademe'i Hümâyûn bir dizi teşkil eder ve istikbal merasimini ifa etmiş olurdu. Nihayet her iş bitip hünkar da bayram alayından ve namazından avdet edince, bir müddet muayede salonunun bir köşesinde bulunan hususi odada istirahat ettikten sonra odadan çıkar ve tahta doğru yavaş yavaş ilerlerdi....."(s. 144)

".....Muayede salonu mesaha'i sathiye itibarile hadden aşırı geniş ve kubbesinin irtifa'ı itibarile de gene ma'kul ölçüleri tecavüz edecek derecede yüksek bir binadır ki mabeyn ile harem daireleri arasını işgal eder. Burası o kadar tannandır ki bir tarafında bağırılrsa ses bir uğultu halinde yuvarlana yuvarlana duvarlara çarpar....." (s. 146)

UŞAKLIGİL, Halid Ziya, S.Ö, c. 2, İst, 1940

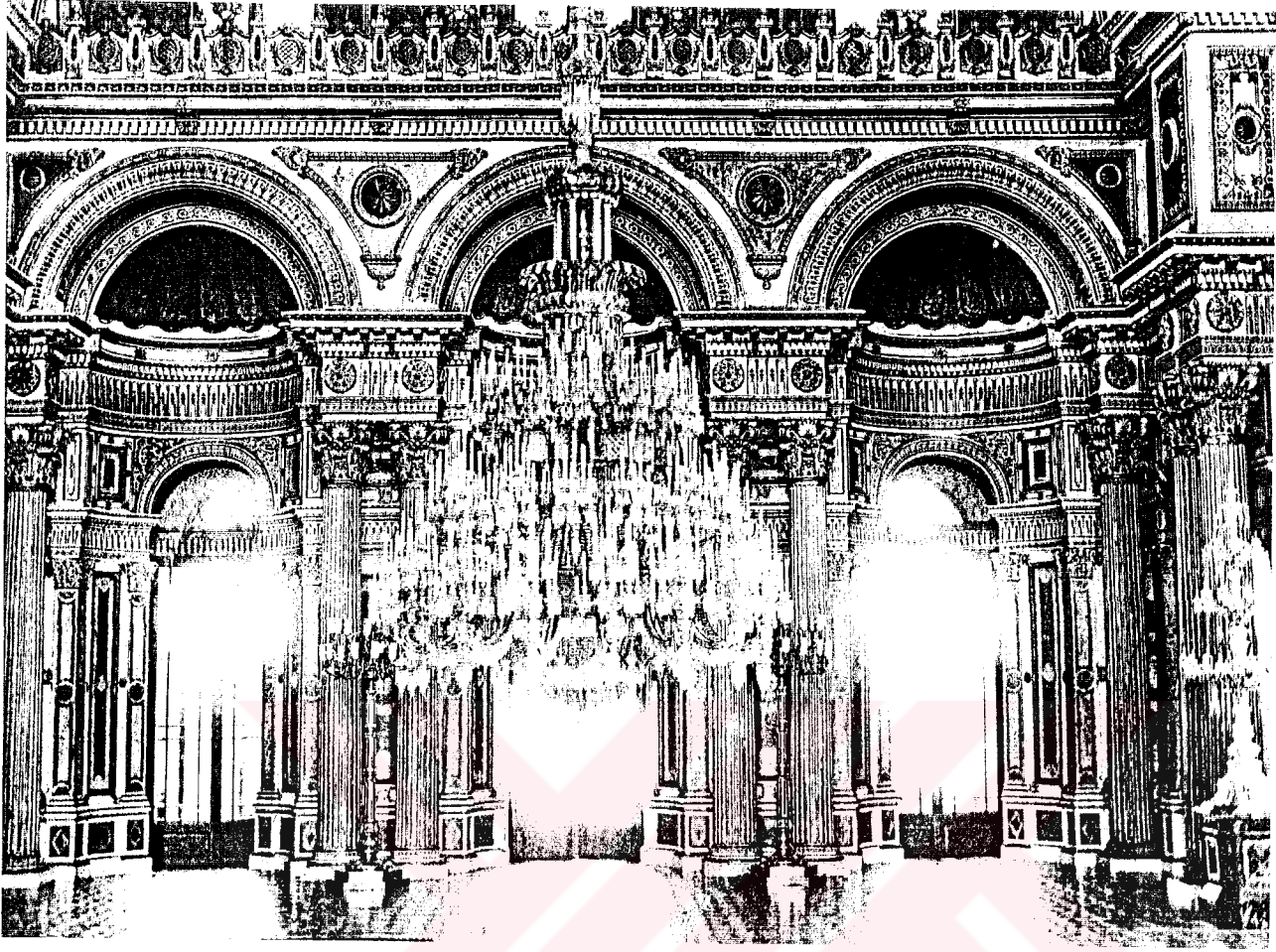
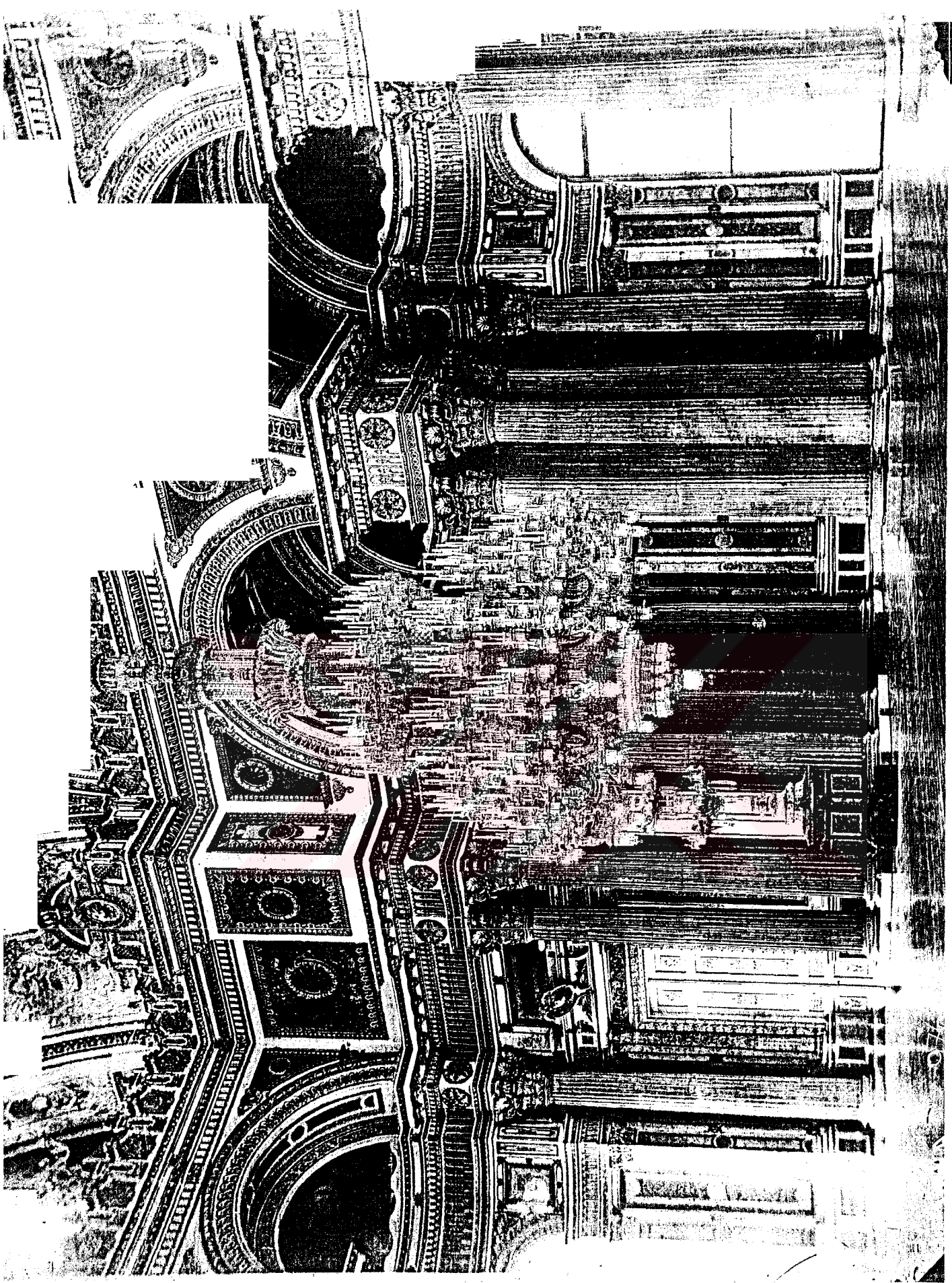

Foto 1, A.A.E, R 19. 620

Muayede Salonu, Sebah Joaillier

Foto 2, A.A.E, R 19. 621

Muayede Salonu, Sebah Joaillier

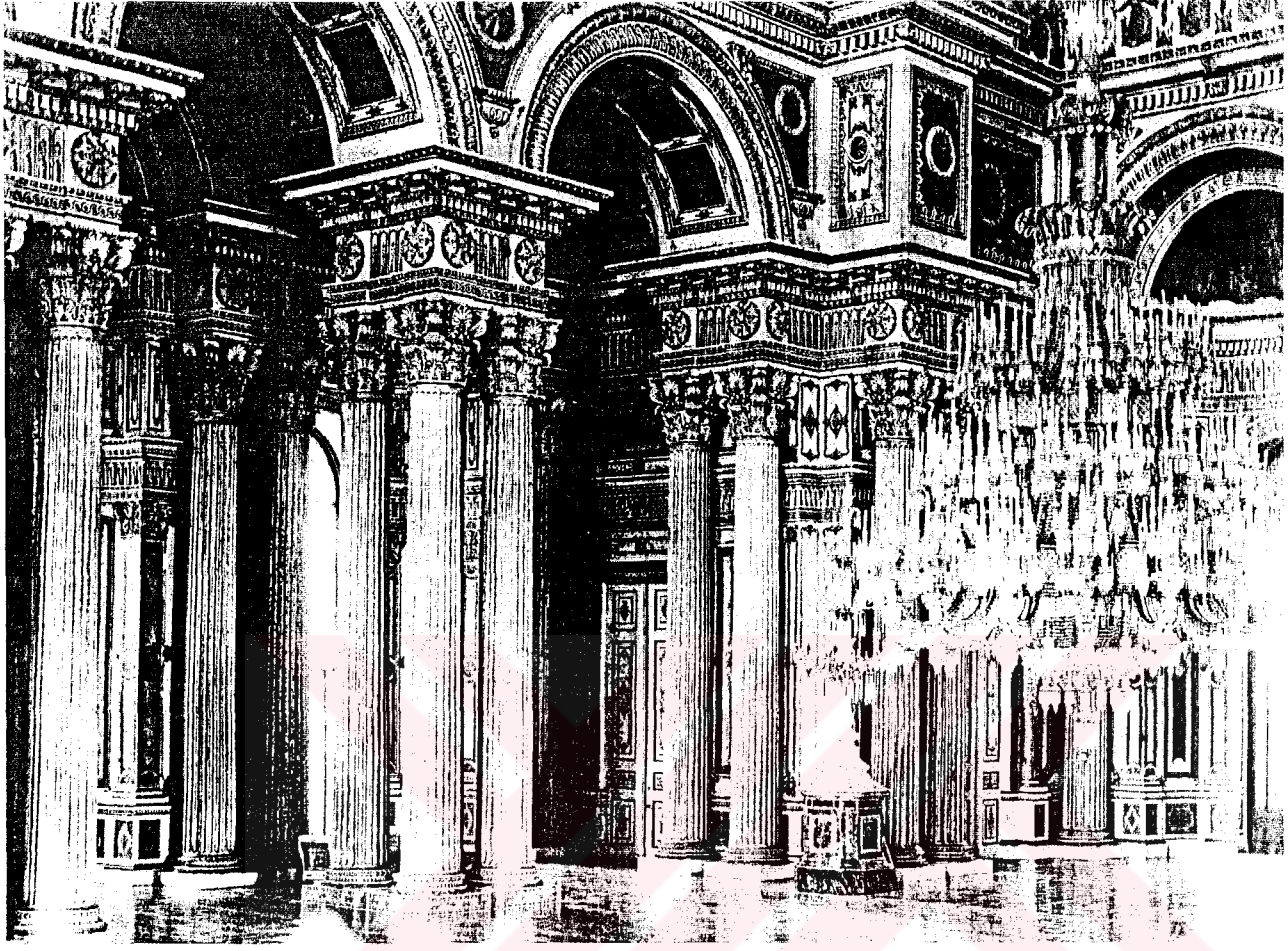

Foto 3, A.A.E, 9765 + R 26

Muayede Salonu, Sebah Joaillier

Foto 4

Muayede Salonu'nun bugünkü durumu.

Değerlendirme:

Mabeyn-i Hümâyûn ile Harem-i Hümâyûnu birbirine bağlayan Muayede Salonu, bu iki ana bölümün tam ortasında yer alır. Sarayın en büyük mekanıdır. Muayede Salonu, taşıyıcı dört ayağa oturan, çoğunluğu dekoratif 56 sütunun yer aldığı ve yüksekliği 36 m.'ye ulaşan pandantifli bir kubbe ile örtülmüştür. Ancak kubbe dışarıdan görülmeyecek şekilde çatı örtüsü içinde gizlenmiştir. Salonun köşelerindeki dört küçük odadan kara tarafındakilerin üst örtüsü kubbe, deniz tarafındakilerin ise düz tavanıdır.

Muayede Salonu'nda alt bölümlerde dekoratif bezeme, özellikle başlık, friz ve tablalarda yoğunlaşmıştır. Mekanın üst bölümlerinde süsleme programı, altyapının yüklü, yer yer taşkın ama klasik çizgili stilize dekorasyonundan oldukça farklıdır. Bezeme öğeleri, gölgelendirilip, derinlik verilerek, resimsi bir dille yansıtılmıştır. Natüralist çiçek demetleri, iki yana açılan perdeler, vazolar, şamdanlar ve mimari perspektif süsleme unsurları olarak kullanılmıştır. Kubbe yüzeyinde resmedilen sekiz kemerli baldaken gökkubbe ve cennet imgelerine referans vermektedir. Kubbeli baldaken gökyüzü iktidar ve hükümdarlık sembolüdür. Baldakenler, gök mimarisinde cennet köşklerinin simgesidir.

Bu salon, İmparatorluğun temsili bir mekanı, bir taht salonudur. Türklerde kubbe-hükümdar-taht bağlantısının 19. yüzyıl ikinci

yarısında Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu'nda anlamını koruyarak bir kez daha karşımıza çıkmış olması bakımından büyük önem taşır. Muayede Salonu kubbesi, yapı kütlesi üstünde söz sahibi kılınmamış, gizlenmiş bir örtü olmasına rağmen, mekanla arasındaki doğal bağ nedeniyle önemini kendisi vurgular.

Çok geniş bir alana yayılan Muayede Salonu'nda alttan ısıtma sağlanmıştır. Yalnızca büyük törenler için kullanılan salonun bodrumunda yer alan altı ocakta yakılan ateşlerle oluşturulan sıcak hava, hava kanallarıyla yukarıdaki salona verilmiştir. Salonun beden duvarlarından sıcak hava kanallarının geçirilmesi halinde, salonun duvar ve tavanlarındaki büyük yüzeylerde yapılmış olan zengin alçı süslemelerin, altın varak kaplamaların, eşsiz stuko panoların, arkasından kanal geçen yerlerde farklı genleşmeler nedeniyle yer yer çatlayıp bozulacağı, kanal yüzeylerine konan tozların yanarak islenmeler meydana getireceği, bundan dolayı süslemelerin görünümlerinin bozulup çirkinleşeceği düşünülmüş olmalıdır ki bu tür bir uygulamadan sakıncaları nedeniyle kaçınılmıştır. Sakıncalı bulunan kanallı sistem yerine, düzenlemeye bir yenilik getirilmiş, bodrum katının tüm boşluğundan sıcak hava deposu olarak kullanılma yoluna gidilmiştir. Bodrum katın zemin döşemesi içerisinde inşa edilmiş 6 adet ocak ateşlenerek bu katın tüm havası 80-90 C'a kadar ısıtılmış, esas salonun döşemesine basan stuko kolon plintuslarında teşkil edilmiş ventillerden tabii sürkülasyonla salon içine alınmıştır.

İstanbul'da kaloriferin henüz kullanılmadığı bir dönemde kurulmuş olan bu sistemde yakıt olarak Dolmabahçe Sarayı yakınında yer alan gazhanenin bir yan ürünü olan kok kömürü kullanılmıştır. Bu gazhanenin Abdülmecid tarafından, Sarayın arkasında, sarayın aydınlatma ve ısınma gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulmuş olduğunu ve 1851'de kullanıma açıldığını biliyoruz. O dönem için, kalorisi çok yüksek, duman ve is çıkarmayan bir yakıt olarak kokkömürünün havagazının yan ürünü olarak üretiliyor olmasının hypocaustum sisteminin seçilmesinde önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Muayede Salonu, her dönemde İmparatorluğun önem ve görkeminin sergilendiği bir mekan olarak, sultanın tüm bayramlaşma törenlerinin gerçekleştiği yer olmuştur. Muayede Salonu için İngiltere'de imal edilmiş olan 4.5 tonluk kristal avize bu mekanı simgeleyen en önemli objedir. Bayramlaşma törenlerinde Topkapı Sarayı'nda bulunan altın kaplamalı taht bu salona getirilerek kurulur ve Sultan bu tahtta devletin ileri gelenleriyle bayramlaşırdı. Taht, kara tarafındaki kısma kurulur, padişah dinlenme odaları olarak adlandırılan, kubbeli, küçük mekanlardan çıkarak tahtına oturur ve böylece bayramlaşma töreni başlardı. Bayramlaşma törenleri yanısıra, kimi devlet törenleri ve önemli toplantılarda da Muayede Salonu kullanılmıştır.

Muayede Salonu'na ait sarayın kullanıma açıldığı dönemde B. Kargopoulo tarafından çekilmiş fotoğraflarda, bu mekan için özel

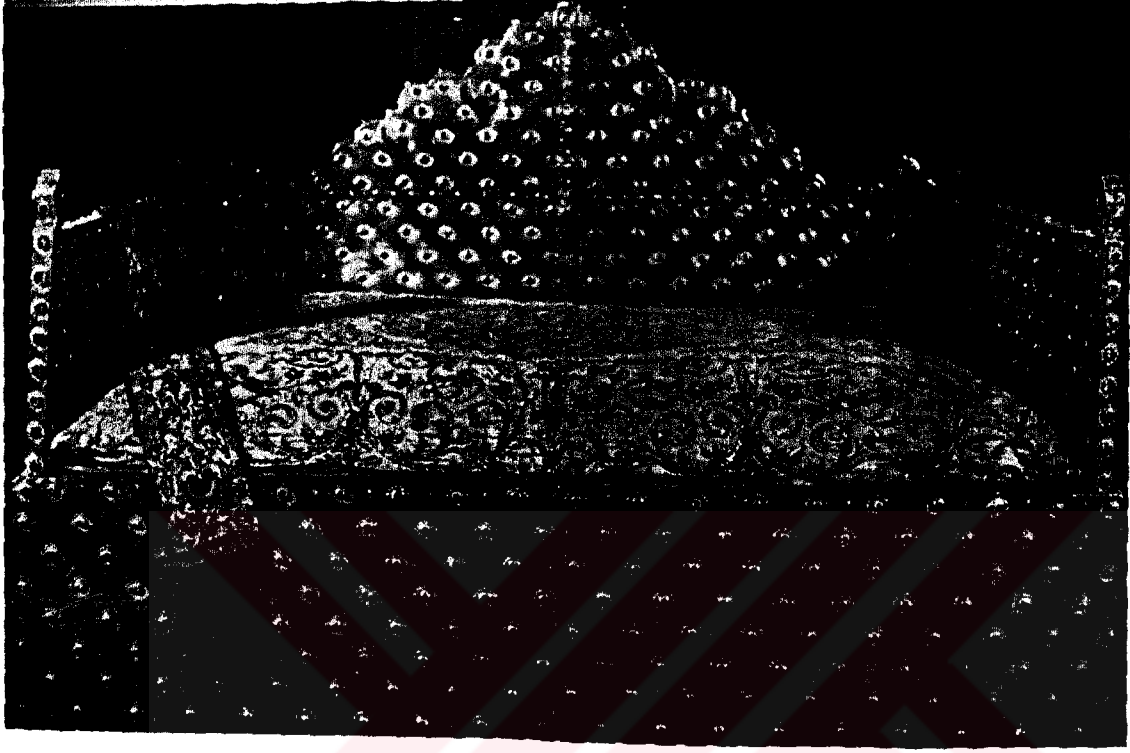

Foto 5

Bayramlaşma Törenleri için Topkapı Sarayı'ndan Dolmabahçe Sarayı'na getirilen
"Altın Taht"

olarak tasarlanmış avize ve şamdanlar dışında halı dahil hiç bir hareketli objenin olmadığı görülmektedir. Saray Hatıralarım, Saray ve Ötesi gibi kaynaklarda da detaylı olarak anlatıldığı gibi yalnızca tören sırasında kullanılmak üzere Topkapı Sarayı'ndan getirilen altın taht tören bitiminde geri götürülmüştür. Aynı kaynaklardan alınan bir başka bilgiye göre, sefirlere ve maiyetlerine töreni izleyebilmeleri için galeri bölümünün tahtı gören kısmı, yalnızca izlemek amacıyla gelen seyirciler için yine galeride sağ taraf ayrılmıştı, mabeyn fanfar takımı da galeri bölümüne yerleşirdi. Harem halkının da yapılan törenleri harem koridorundan Muayede Salonu'na bakan yuvarlak kemerli kafesli pencerelerden izlediklerini biliyoruz. Milli Saraylar Arşivi 1315 tarihli 301 nolu arşiv belgesinde ise şeker ve kurban bayramlarında Muayede Salonu'nda yapılan törenlerde padişahı izlemeye gelen misafirlere iskemlelerin yetmediği, daha fazla iskemleye ihtiyaç olduğu üzerinde durulmaktadır.

Günümüzde, saray gezi güzergahı üzerinde olan ve "300 numaralı salon", "Muayede Salonu" olarak tanıtılan bu mekanda kullanıma açıldığı günlerden farklı olarak kanepe, masa, paravana, halı gibi hareketli objelerin sergilendiğini görüyoruz. Muayede Salonu, kullanıldığı dönemde mekana yüklenen işlev bilindiği halde, kullanıldığı dönemdeki haliyle sergilenemeyen mekanlardan biridir.

Kaynaklar:

J.C, 6. Ağustos. 1855

ÜNÜVAR, Safiye, S.H, İst, 1964

UŞAKLIGİL, Halid Ziya, S.Ö, c. 2, İst, 1940

M.S.A, Evrak II, 301

MEREY, Lemi Ş. "Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu'nun Isıtma Donatımı", İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Dergisi, sayı 4, İstanbul, 1978.

ÖGEL, Semra, "Abdülmecid Döneminin Mimari Resimli İki Kubbe Yüzeyi", Milli Saraylar Dergisi, sayı 1, İstanbul, 1987

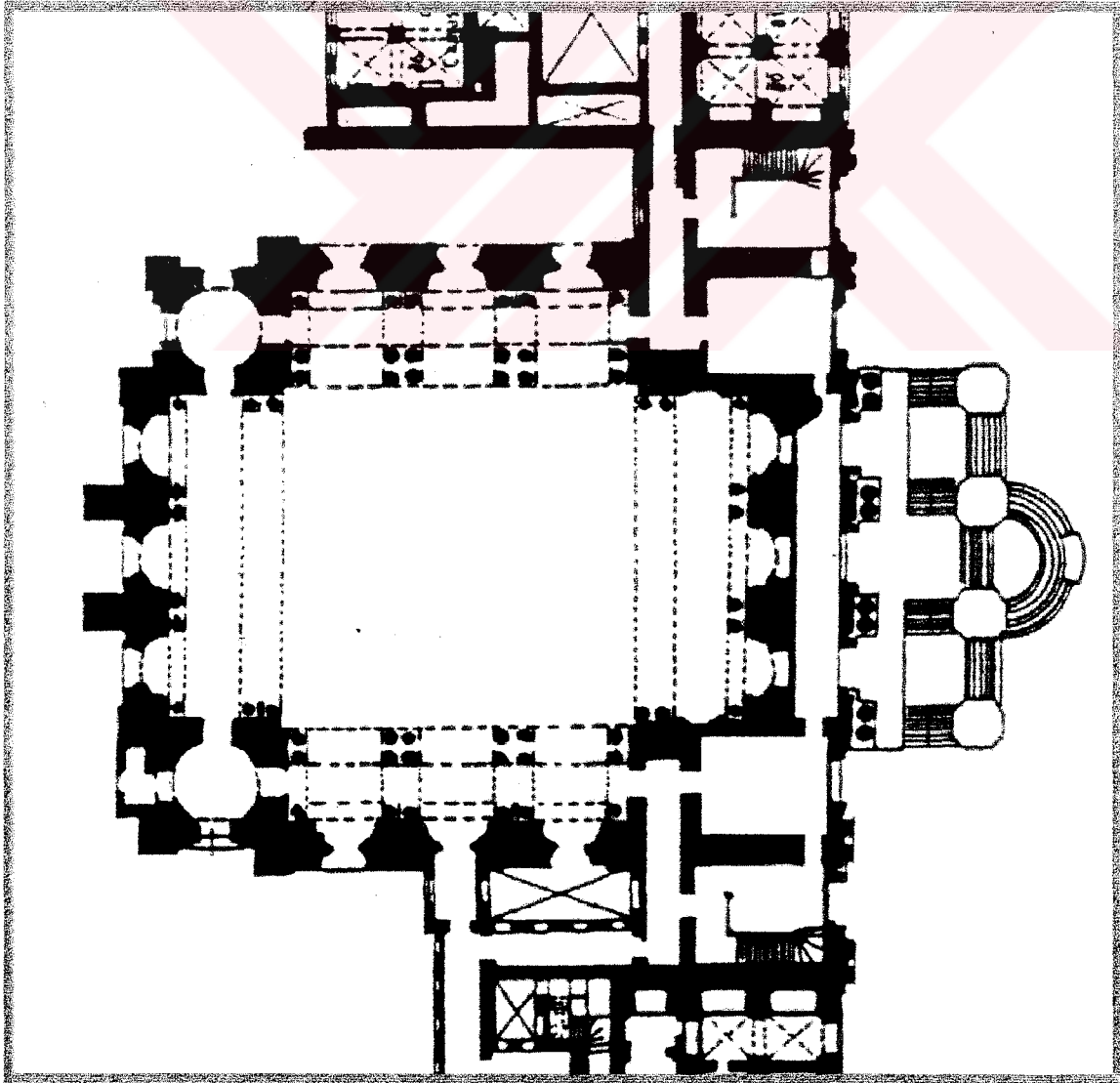
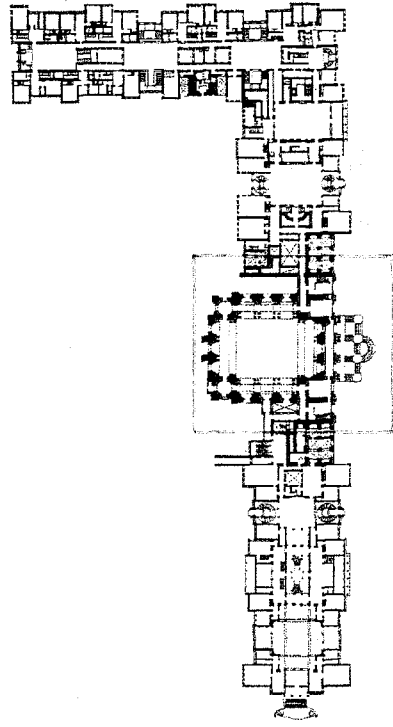
BATUR, Afife, "Dolmabahçe Sarayı", İ.A, cilt 3, İstanbul, 1994

A.A.E, Repro R 19620

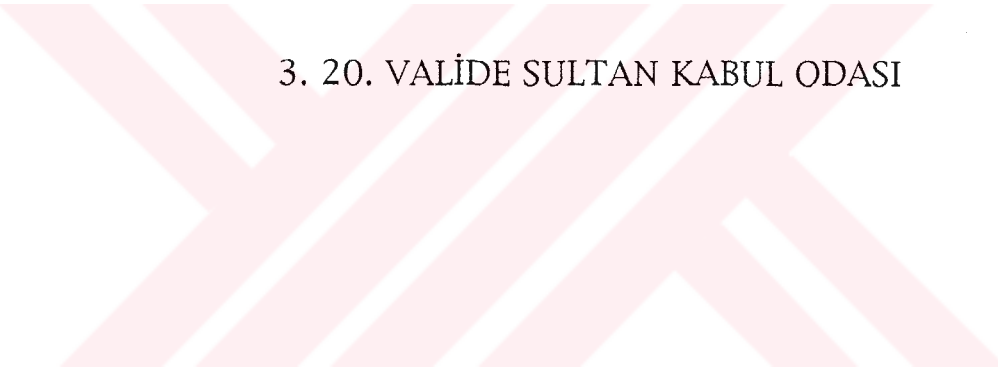
A.A.E, Repro R 19621

A.A.E, 9765 + R 26

ZEMİN KAT PLANI

Plan 3. 18

3. 20. VALİDE SULTAN KABUL ODASI

Feuilleton (tefrika) 9. Aralık. 1853

Journal de Constantinople

Beşiktaş'taki Yeni Sarayın Odalarından Biri Hakkında:

Sizlere, Harem bölümünde, Boğaz'a bakan en büyük odalardan birini tasvir etmek istiyorum. Sultan'ın mimarları, M. Carabet ve oğullarının mimarlığını yaptıkları bu saray, iç dekor zenginliği ile hepimizin hayranlığını kazandı. Bahsettiğimiz bu odanın, diğerlerinin arasında farklı bir durumu ve yeri var. Bu odanın tamamı, yetenekli sanatçı M. Séchan tarafından dekore edilmiş ve döşenmiş durumdadır. Bu arada, Constantinople için büyük bir şans olan önemli ve büyük sanatçı M. Séchan'dan bahsetmemiz gerekiyor.

M. Séchan, M. Le Marquis Lavalette tarafından tanıtılmış ve daha sonra Reşid Paşa'yı ziyaret etmişti. Bu sırada, Paris'deki Opera Binası'nın döşenmesi işini tamamlamış durumdaydı ve Louvre'da Apollon galerisinin restorasyon işini sürdürmekteydi. Bu sırada vezir, ona bu yeni sarayın odalarından birini tamamen 14. Lui üslubunda döşemesini teklif etti. Çalışmalar Sultan'a sunularak, onayı alındı. Bu teklifin yapıldığı yıl 1851'di.

Oda, M. Séchan'a, sadece kapı ve pencereleri açılmış dört duvar olarak teslim edildi. Odanın duvarlarında kullandığı bağaları kendi atölyesinde oluşturdu ve monte etti. Odanın oval formu kornişlerinden ortada yeralan diğerlerinden daha yüksekti. Kapı ve

pencerelerin yüzeyleri de kartuşlarla süslenerek, bu kartuşların iç bölümleri de süsleme öğeleriyle doldurulmuştur. Sultan, bu odayı benzersiz, özel bir mekan haline getirmek istemişti. Bu nedenle de oda, parça parça işlenerek, tümünde Paris'den getirilen boyalar ve altın varak kullanılmıştır. Özel bir önem verildiği belli tavan süslemesinde, tamamen altın varak kullanılarak oluşturulan arabesk motiflerin yanında çiçekler, meyveler, imparatorluğu simgeleyen motifler ve köşelerde denize ait simgesel öğeler kullanılmıştır.

M. Séchan uzun zamandır Paris Opera Binasının kubbe süslemesi ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Ancak, bu çalışma tamamen kendine özgüydü ve buradan hiç bir esinlenmeye rastlanmıyordu. İki kapının ortasında, tamamen mermerden işlenerek oluşturulmuş çok büyük bir şömine yer almaktaydı. Şöminenin cephesinin iki yanında yer alan bronz kollu şamdanların ortasında ve iki yanda Sevres vazoları görülür. Odada yer alan Boulle mobilyalar, cam eşyalar ve diğerleri de aynı özellikleri taşımaktalar. Duvardaki, 14. Lui dönemine ait boulle duvar saati hepimizin ilgisini çekti. 14. Lui dönemine ait böylesine değerli boulle örnekleri Fransız saraylarında bile rastlamak çok zordur. Bu nedenle, birbirleriyle büyük uyum içindeki boulle sehpa, koltuklar, sandalyeler ve Aubusson halısından çok fazla söz etmeyeceğim. Altın ve gümüş işlemeli ipek kumaşın kullanıldığı duvar döşemesinden henüz söz etmedim. Duvar kaplaması, mobilyalarda kullanılan döşemeler ve perdelerin tümünde Türk pavyonunu simgeleyen ve Sultan'ın da favori rengi olan kırmızı kullanılmıştır.

Bir Osmanlı sarayına Fransız sanatını taşıyan M. Séchan'ın oluşturduğu eseri izlemek gerçekten mutluluk verici. Sultan'ın da M. Séchan'ın yaptığı işlerden memnun olduğunu kendi dairesinde başka mekanları döşeme işini de M. Séchan'a vermesinden anlıyoruz.

G. N (Georges NOGUES)

J.C, 9. Aralık. 1853

"Pertevniyal Valide Sultan Hazretlerini evvelce görmemiştim. Oda kapısından girerken içeri göz gezdirdim. Dolmabahçe Sarayı'nın orta katteki odalarından denize bakan bir odaydı. Kalın perdelerin biraz lořlandırđı odanın bir yan minderi ile bir kanepeler, iki koltuk, bir kaç sandalyesi, perdeleri vişne rengi atlas üzerinde çiçekli Hereke fabrikası kumaşından döşenmiş, yere de Hereke halısı serilmişti. Kapının yanında konsol mu, dolap mı bir şey vardı. Pertevniyal Valide Sultan kadife bir şilte üstünde pencerelere yakın oturuyordu."(s. 138)

SAZ, Leyla, H.İ, İst, 1974

Değerlendirme:

Harem-i Hümayun'un en önemli mekanlarından biri olan Valide Sultan Kabul Odası 1924 mekan tesbit çalışmasında 61 numara ile belirlenmiştir. Harem koridorunun sonunda, Harem-i Hümayun'a geçişte, sağ tarafta, denize cephesi olan, dokuz pencereli mekandır. Dolmabahçe Sarayı içinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Bu özelliğini odayı oluşturan tüm mimariye bağlı elemanlar ve tüm taşınabilir eşyada görmek mümkündür. Oda hakkında bugüne dek ulaşılmamış bir belge olarak 9. Aralık. 1853 tarihli Journal de Constantinople'da saptanan bir makale mekanın hangi düşünceyle ve nasıl tasarlandığına dair çok önemli bilgiler vermektedir. Belgede mekan adı verilmemiş, ancak mekan en ince ayrıntısına kadar tanımlanmıştır. Sözü edilen oda bugün Valide Sultan Kabul Odası olarak adlandırılan mekandır. Belgede mekanın Séchan tarafından kapı ve pencere boşlukları bırakılmış dört duvar halinde teslim edildiğinden sözedilmektedir. Valide Sultan Kabul Odası'nda kullanılan tüm boyalar ve altın yaldız Séchan tarafından Fransa'dan getirilerek uygulanmıştır. Bu ayrıcalıklı yaklaşım mekanın her köşesinde kendini hissettirmektedir.

Valide Sultan'ın Osmanlı saray yaşamı içindeki ayrıcalıklı rolü düşünüldüğünde, geleneğin sorgulanmaya başlandığı düşünülen Dolmabahçe Sarayı'nda da Valide Sultan'a ait bir mekanın diğer

mekanlardan önce ve böylesine bir önemle döşenmesini yine geleneksel Osmanlı saray yaşamı, daha da önemlisi Harem içindeki hiyerarşi içinde aramak yanlış olmayacaktır.

Valide Sultanın herkesten üstün konumu Harem kurumunun esasıydı. O, hem Sultan ailesinin vesayetinden hem de Harem hanesinin günlük işleyişinin idari denetiminden sorumluydu. Valide Sultan Kabul Odası'nın, plan üzerindeki merkezi konumu sayesinde Harem'in her köşesine ulaşma olanağı, onun Harem kurumunun yöneticisi ve Sultan ailesinin koruyucusu rollerinin somut kanıtıdır. Harem'in fiziksel yapısı buranın hakim sakininin padişah değil de Valide Sultan olduğu kanısını uyandırır.

Şehzadenin tahta çıkışından önce annesinin oynadığı hayati rol, şehzade Padişah, annesi de Valide Sultan olunca kurumsal olarak daha güvenli ve herkes tarafından gözle görülebilir bir role dönüşüyordu. Valide Sultan oğlunun eğitmeni ve koruyucusu rollerini sürdürüyordu. Ünü ve önemi, ayrıca herkesin kandisine, en azından resmen gösterdiği saygı ona gücünü kullanmak için daha geniş ve daha meşru bir alan sağlıyordu.

Çift girişli mekanın kapıları diğer mekanlardan farklı olarak açık renk ahşap üzerine altın yaldızlıdır ve kapıların üzerinde odanın önemini arttıran birer kilit sistemi vardır. İki kapı arasında tamamı

mermerden oymalı büyük bir şömine yeralır. Bu şömine de bu mekanın ve hatta sarayın eşi olmayan objelerinden biridir. Şöminenin cephesinin iki yanında yeralan bronz kollu şamdanların ortasında ve iki yanda Sevres vazoları görülür.

Tamamı altın varaklı ve yine bu mekana özel olarak tasarlanmış üç boyutlu tavan bezemesinde arabesk motiflerin yanında çiçekler, meyveler,imparatorluğu simgeleyen motifler ve köşelerde denize ait simgesel öğeler kullanılmıştır. Dolmabahçe Sarayı'nda sadece bu odada rastlanan bir özellik de duvarların da kumaşla kaplanmış olmasıdır. Özel dokunmuş, kırmızı ipek kumaş oturma grubu ve perdeler dışında duvarlarda da kullanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda Sultan'ın gücünün, otoritesinin simgelendiğine inanılan kırmızı rengin kullanımı önemlidir.

Günümüzde saray gezi güzergahı üzerinde yeralan Valide Sultan Kabul Odası, plan üzerindeki yeri ve taşınabilir eşyası değişmemiş az sayıdaki mekandan biridir.

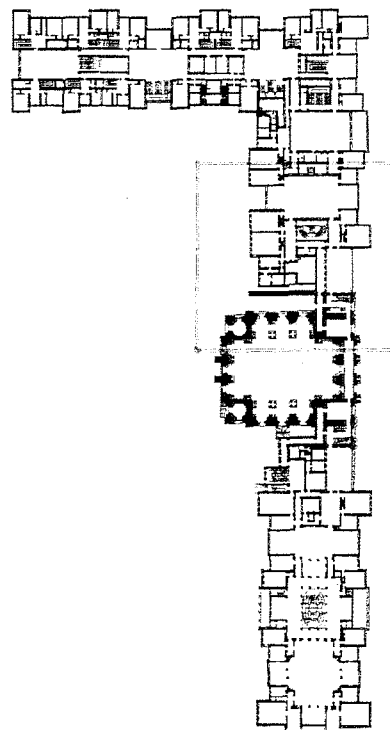
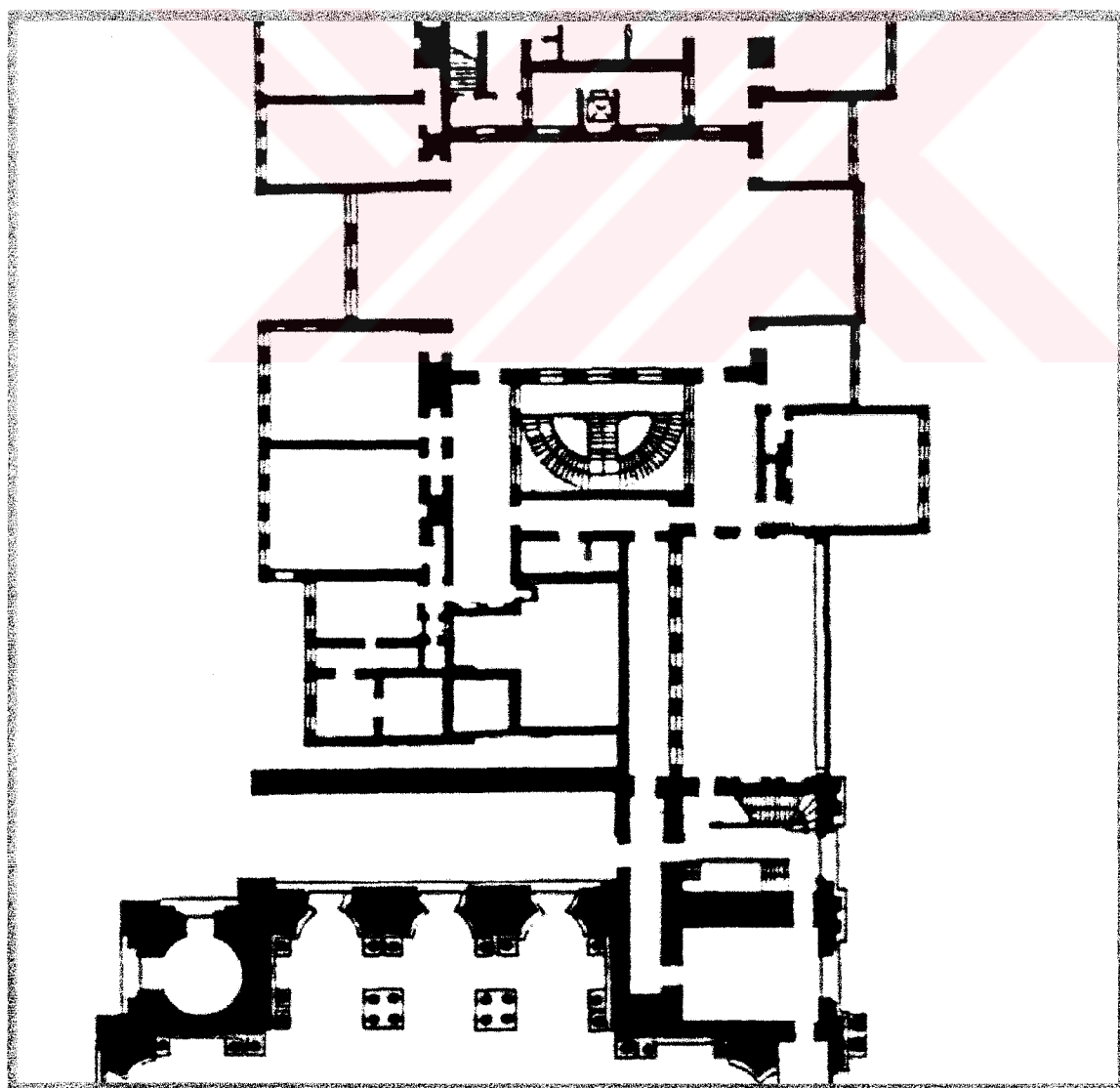
Kaynaklar

Peirce, L, P, Harem-i Hümayun, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996

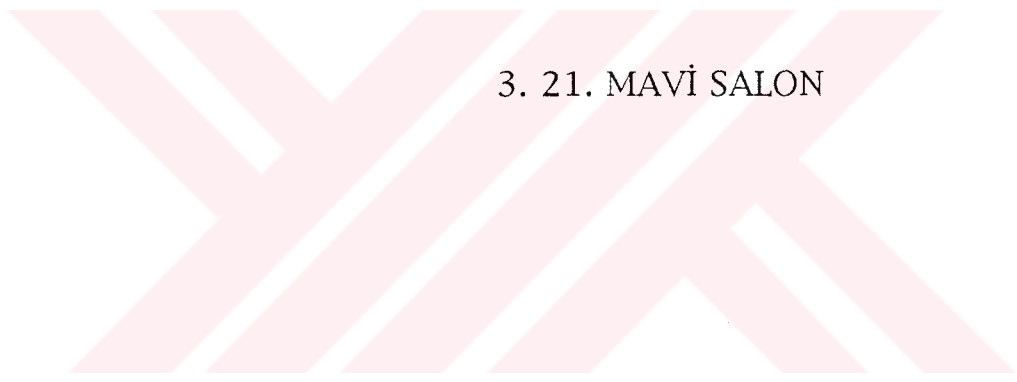
SAZ, Leyla, H.İ, İst, 1974

J.C 9. Aralık. 1853

1. KAT PLANI

Plan 3. 19

3. 21. MAVI SALON

".....Biraz önce bahsettiğimiz salon, diğerlerine göre daha yüksek tavanlı bir mekandı. Salonda yedi büyük ayaklı avize yer almaktaydı. Bu avizelerin gövde kısımları bronzdan bir palmiye görünümünde, üst kısımları, yani kollar, ağacın yaprakları ve dalları olarak düşünülmüş ayaklı aydınlatmalar şeklindeydi. Tüm mekanları süsleyen aksesuarlar mimar M. Carabet'in eserini kuşkusuz daha da güzelleştiriyordu. Mekanlarda kullanılan mobilya ve tüm aksesuarlar birbirinin takımı ve birbirini bütünler şekilde düşünülmüştü. Örneğin tüm aynalar, konsollarıyla takımdı, aydınlatma elemanları da odadaki mobilyalarla uyum içindeydi....."

J.C, 6. Ağustos. 1855

".....Bu suretle koridorun sonundaki ikinci kapıya geldik, burada kızlarağası padişahı karşıladı, bana da gözlerini açarak baktı. Salona girdik, bizim geldiğimiz bütün Harem'e yayılınca kadar burada bir süre bekledik. Sonra tekrar ilerledik. Padişah önde ben arkada, gözünü gözümden ayırmayan kızlarağası da yanımda duvarları yıldızlı muhteşem bir odadan geçerek gayet tantanalı, hakikaten şahane, ışıklı, tavanı iki sıra büyük mermer sütunlara oturtulmuş bir salona girdik. Salonun iki uzun cephesinde nihayete kadar sıralı kapılar gördüm ki bunlar ağır ve kırmızı perdeleriyle bu sahaya ressamca bir güzellik veriyordu....."

Dr. Spitzer'in Hatıraları, H.T.M; s. 1-6, 1965

".....Dolmabahçe Sarayı'nın Muayede salonundan sonra gelen kısmı hükümdarların harem dairesiydi. Harem dairesinde büyük merasimler, bayram tebrikleri, kabuller sarayın deniz cephesinden bahçe cephesine kadar uzanan muhteşem Mavi Salon'da yapılırdı.

Bu büyük salonun tavanı üzerleri ağır altın yaldızlı oyma çerçeveler içinde yağlıboya muhtelif manzara resimleriyle süslenmiş, duvarlara sütunlar, çiçekler, avizeler muhayyel salon resimleri nakşolunmuştur. Koridorlara çift kanatlı yaldız çerçeveli ayna konsollar konulmuştur....."(s. 28)

".....Salon birer çıkıntı teşkil eden iki cephesinde üç pencereyle aydınlanmaktadır. Ayrıca yan taraftaki merdiven başına bakan büyük camekan ve bunun mukabilindeki aralığa yapılan buzlu camlı üç pencereyle de Mavi Salon'a ışık verilmiştir. Salonun üstüne çıkıntı teşkil eden dört köşe odasının birer kapıları da buraya açılmaktadır. Mavi Salon Abdülmecid devrinden beri birçok merasimlere, neşeli toplantılara sahne olmuş, bu salolardan tüller içinde birbirinden güzel kadınlar birer rüya gibi gelip geçmişlerdir. Taçlı başları ve nişanlı göğüsleriyle sultanlar bu salonda uzun eteklerini sürümüşler, ince ve şuh kızlar renk renk tuvaletleriyle bu duvarların kenarlarında uçuşmuşlardır....."(s. 29)

".....Ellerinde gümüş başlı asaları, arkalarında sırmalı saltaları ve başlarında takma uzun saçlarıyla hazinedarlar, katipler, bayram

sabahları bu salonda intizamı temine çalışmışlar, teşrifat sıralarına göre sultanlara, kadınlara yerlerini göstermişlerdi. O günlerde salonun yan tarafında da harem müzikası yerini alırdı. Bando takamını Tambour-Major denilen kız idare ederdi. Padişahın gireceği kapıdan büyük teşrifatçı kalfa görününce, müzika kumandanı elindeki topuzlu sarı maden kaplama asayı üç parmağı arasında başının üstünde çevirmeye başlar, aynı kapıdan ikinci hazinedar çıkınca asayı havaya fırlatıp tutar, müzika selam havasını çalarken, padişah sol tarafında üniformalı hazinedar usta, arkada daimi hizmette bulunan ikinci ve daha iki üç üniformalarını giymiş hazinedar kalfalarla sofaya çıkar, kapının önünde durur varsa validesi yoksa hazinedar ustası kendisinin yanında bulunurdu....."(s. 30)

".....Müzika Marşı Sultaniyi çalar, yaş itibariyle büyük ve küçük sultan efendiler, hanım sultanlar eteklerini sürterek aheste bir yürüyüşle yaklaşıp ihtiramla yerden bir temenna ile sağ tarafa sıra ile dizilirler ve el bağlayıp dururlardı. Kadınefendiler, ikballer de aynı merasimle sol tarafta dururlar, bu misafirlerin maiyetlerinde getirdikleri ustaları ve maiyeti kalfaları yer öpüp çekilir, uzakta bir kenarda dururlar. Marşı Sultani devam ederdi. Abdülmecid, haremın büyük mavi sofasında kadınları, çocukları, saraylıları arasında "Nice bayramlara" temennileriyle böylece birbirinden şad seneler geçirmiştir....."(s. 31)

ŞEHİSUVAROĞLU, Haluk, T.O, İst, 1954

Değerlendirme:

Harem-i Hümayun'da, bir tarafı denize, diğer tarafı bahçeye bakan, sarayın en büyük Salonlarından biridir. Salonun denize ve bahçeye doğru çıkıntılı, eyvan görünümlü iki cephesi üçer pencereyle dışarı açılır. 1924'de yapılan mekan tesbit çalışmasında 67 numaralı salon olarak gösterilmiştir. Tavan, kalem işi bezemelerle doldurulmuştur. Altın yaldızlı bitkisel bezemeli çerçeveler içinde manzara ve çiçek resimleri yer alır. Duvarlarda da boşluk bırakılmaksızın kalem işi bezeme kullanımı devam eder. Mekana açılan kapıların iki yanına, Dr. Spitzer'in de anılarında bahsettiği iki yana toplanmış durumdaki kırmızı perdeler resmedilmiştir. Salona girişi sağlayan dört kapının iki yanında birer konsol ve kapının üst kısmında birleşen, çerçeveleri altın yaldız bitkisel bezemeli aynalar yer alır. Dört köşe odasının birer kapısı da Mavi Salon'a açılır.

Mavi Salon, Harem halkının bayramlaştığı salondur. Sultan, erkeklerin bayram tebriklerini Muayede Salonu'nda, kadınların bayram tebriklerini ise bu Mavi Salon'da kabul ederdi. Salonda, perdeler, döşemelik kumaşlar, duvar ve tavan resimlerinde ağırlıklı olarak kullanılan renk, Salona adını veren mavidir.

6. Ağustos. 1855 tarihli Journal de Constantinople gazetesinden edinilen bilgiye göre Mavi Salon Séchan tarafından döşenmiştir. 1855

tarihli bu belgede mekan adı verilmemekte, ancak tanımlanan mekanın Mavi Salon olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, o tarihlerde mekanın henüz bu ismi taşımadığını, kullanıma açıldığı dönemde, bir adı olmadığını, adını büyük olasılıkla zaman içinde verilmiş olduğunu düşündürmektedir.

Salonun Séchan tarafından döşendiğini ortaya koyan belge dışında, salonda yer alan sekiz konsolun alt kısımlarında tesbit edilen Séchan damgaları da Harem'in bu en büyük, en önemli salonunun Séchan tarafından döşenmiş olduğuna kesinlik kazandırır.

Mavi Salon, gezi güzergahı üzerindedir ve kullanıma açıldığı dönemdeki durumuyla günümüze gelebilen az sayıdaki mekandan biridir. Duvar, tavan resimleri, ayna ve konsolları, kullanılan döşemelik, perdelik kumaşlarıyla, özgünlüğünü yitirmemiş, ulaşılan belgelerde tanımlanan düzenini koruyan, Harem-i Hümayun'u simgeleyen önemli bir salondur.

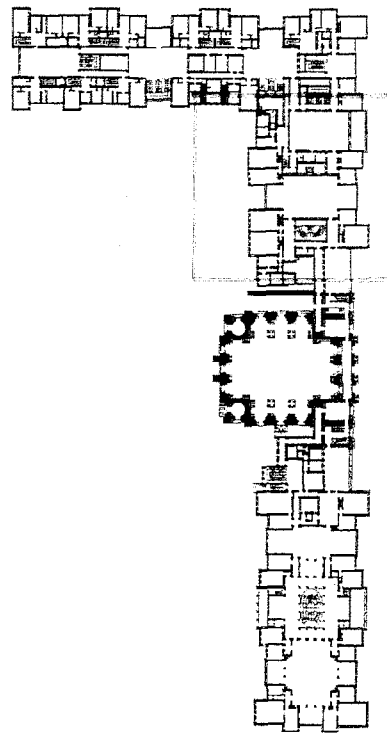
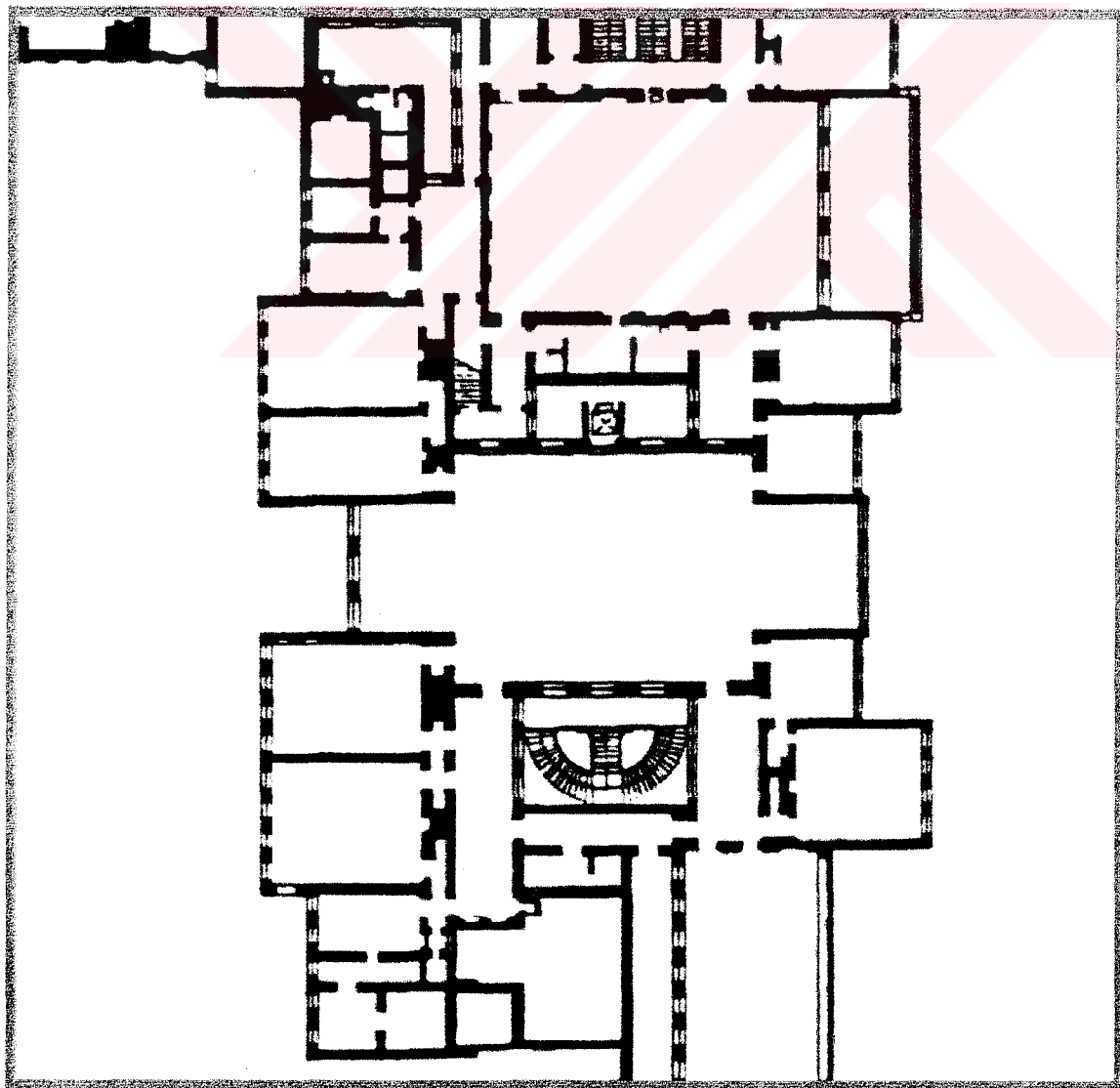
Kaynaklar

J.C, 6. Ağustos. 1855

Dr. Spitzer'in Hatıraları, H.T.M, s. 1-6, 1965

ŞEHİSUAROĞLU, Haluk, T.O, İstanbul, 1954

1. KAT PLANI

Plan 3. 20

3. 22. PADİŞAHA MAHSUS ODA

M.S.A

Defter no: 1000

Beşiktaş Sarayı'nda padişaha mahsus 9 pencereli odanın tamiri.
(1326)

Beşiktaş Saray-ı Hümayununda kâin daire-i(?) padişahiye mahsus
dokuz pencereli bir odanın mesarif-i kazâiyyesi.

Yekûn		Eşya		Fiyatı
Cinsi				
Guruş	Para	mikdarı	Guruş	Para
251	50	125.80 m.	2	Saten
20		10 m.	2	Saten
180		6 top	30	Kirpas
0		72 m.	0	Kumaş
289	75	13.80 m.	21	Atlas
0		8 m.		Kumaş
0		56 m.		Kumaş
225		9 takım	25	Paraçollu baston
8		10.20 m.		Mesarif-i müteferrika

214		10.20	21		Atlas
383	25	73 m.	5	25	Tül
11		- kıyye	22		Sarı çivi
20		2 paket	10		Siyah çivi
10		4 paket	2	50	Halka
7	50	- kıyye	15		Çivil(?)
42		6 paket	7		Makara tiresi
2	25	9 aded	0	25	Kemik halka
3939		25.25 m.	60		Uşak yol halısı
84		42 m.	2		Saten ...
189		9 m.	21		Atlas
35		17.50 m.	2		Saten ...
52	50	2.50 m.	21		Atlas
360		9 aded	40		Halkalı korniş

Yekûn		Eşya	Fiyatı		Cinsi
Guruş	Para	mikdarı	Guruş	Para	
0		2 aded			Göker

360	9 çift	40	Çifteli tül
20	1 paket	20	Dip çivisi
5.50	1 kıyye	5.50	Tutkal
0			Yorgancı ve yevmiyesi

Tefrişât-ı mebhûse bâlâda ale'l-müfredât-ı muharrer olduğu üzere 8506 guruş ve 25 santim sarfıyla ikmal kılınmış olmağla ol babda emr-u ferman hazret-i men-lehü'l emrindir.

17 Mart 326

Değerlendirme:

Milli Saraylar Arşivi, 1000 no'lu, 1326 tarihli defterde saptanan ve padişaha mahsus, dokuz pencereli oda olarak tanımlanan mekanın, belgede daha fazla bilgi verilmediği halde, yapılan incelemeler sonucunda Sultan Reşad tarafından yatak odası olarak kullanılan mekan olduğu anlaşılmıştır. 1924 mekan tesbit çalışmasında 115 numarayla tanımlanan mekanın Sultan Reşad tarafından kullanıldığı dönemde, padişaha mahsus, dokuz pencereli oda olarak tarif edilmiş olduğu ortaya çıkmaktadır.

Mekan saptama çalışmalarında öncelikle dokuz pencereli mekanlar belirlenmiş, daha sonra bu mekanlar arasında bir eleme yapılmıştır. Belgede sözü edilen, mekanın onarımında kullanılmak üzere satın alınan malzeme ve yine belgede geçin yorgancı yevmiyesi, mekanın yatak odası olarak kullanıldığını kesinleştirmiştir. Böylece Sultan Reşad dönemine ait bu belgenin, Sultan'ın yatak odası onarımına ait olduğu saptanmıştır.

Tek girişli, deniz cephesine açılan dokuz pencereli bu büyük odanın, duvarların da Harem bölümünde hemen tüm mekanlarda görüldüğü gibi bezeme yoktur. Tavan ise, sarı, kahverengi tonlarında bitkisel bezemeli kalemişi bezemelidir. Odada yer alan karyolanın "M. R" harflerini taşıması da , mekanın Sultan Mehmed Reşad'ın yatak odası olduğunun bir başka kanıtıdır.

Bugün, saray gezi güzergahı üzerinde yeralan mekan, kullanımda olduğu dönemdeki işlevi ile, yani Sultan Mehmed Reşad yatak odası olarak sergilenmekte ve tanıtılmaktadır. Mekana ait taşınabilir eşyanın değişmiş olabileceği düşünülmektedir.

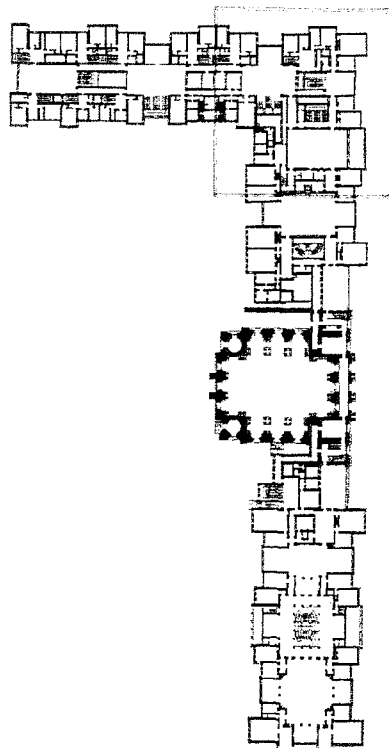
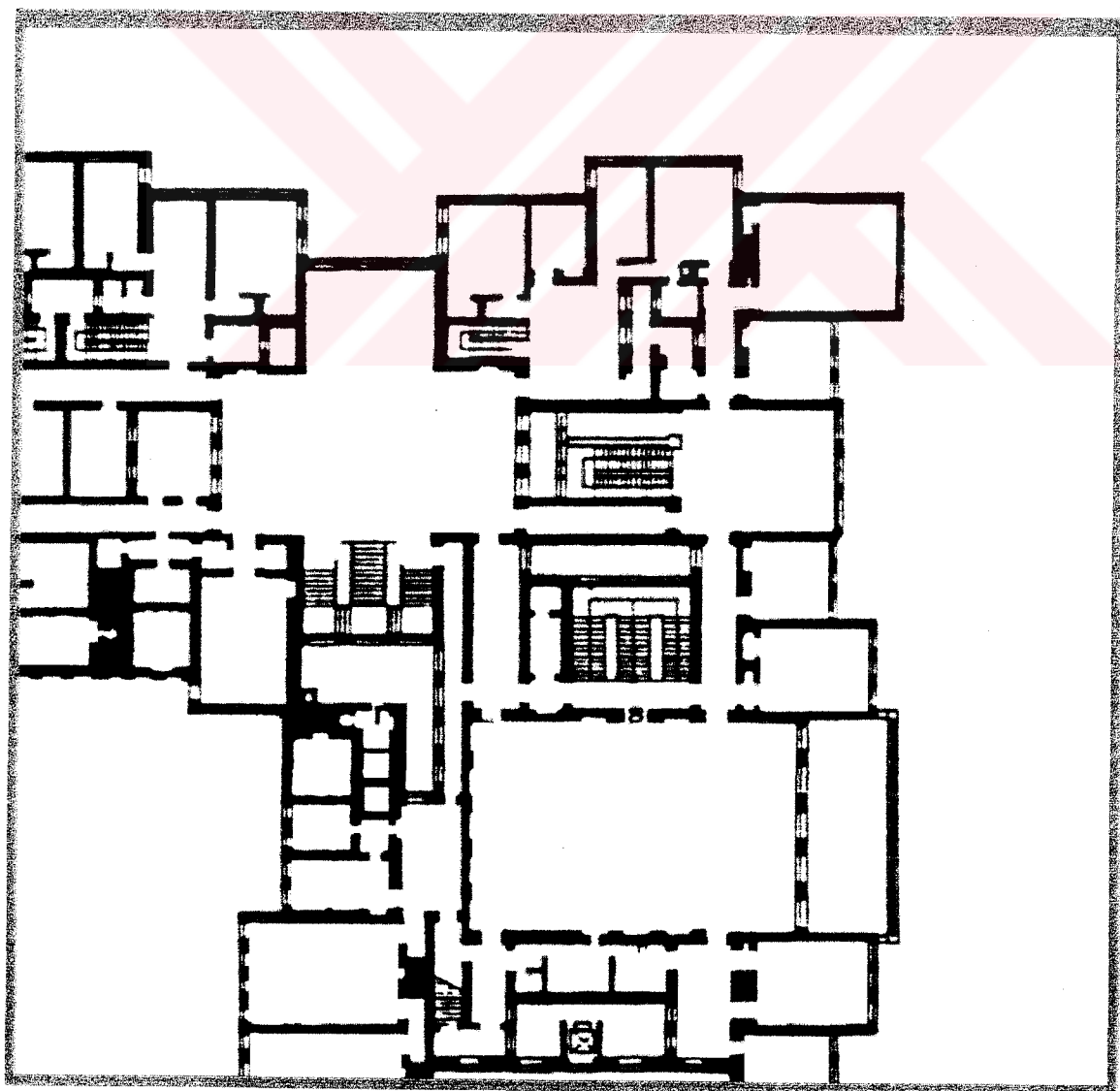
Kaynaklar

M.S.A, Defter no: 1000

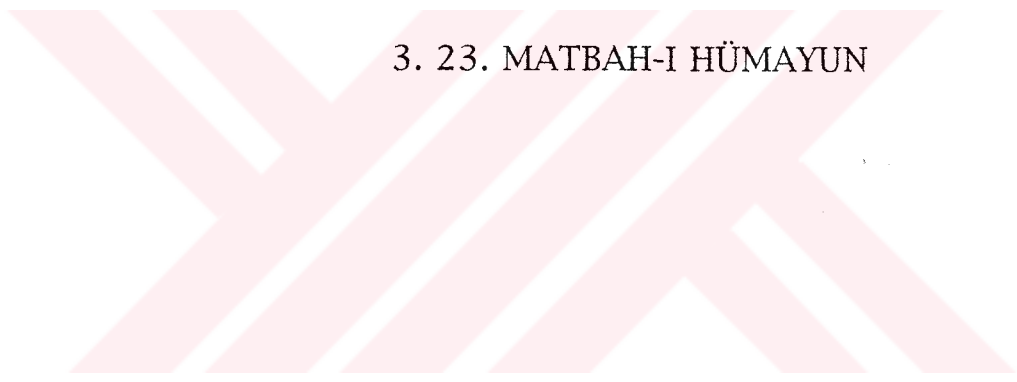
TUĞLACI,Pars, Osmanlı Mimarlığı'nda Balyan Ailesinin Rolü

1. KAT PLANI

Plan 3. 21

3. 23. MATBAH-I HÜMAYUN

B.O.A

Cevdet Saray Belge no: 6248

Bir ayda Padişaha ve Valide Sultanın mutfaklarına verilen erzak ve eşya. (1267)

Zât-ı şevket-simât cenâb-ı mülûkâne ile mehd-i ulyây-ı saltanat-ı seniyye devletlü ismetlü Sultan-ı aleyhi'ş-şan efendimiz hazretlerine mahsus matbah-ı hâssa-ı şâhânede bâ-matbah takdim olunan etime-i nefise ve kilâr-ı mekârim-âsâr-ı hazret-i şehinsâni lâzımesinden olmak üzere işbu altmış yedi senesi Saferül-hayrı gurrelerinden gâyetine değin ber-vech zîr verilmiş ola erzâk-ı mütenevvîa ve eşyâ-i müteferrikanın kemiyetini mübeyyin defterdir.

Matbah-ı Hâssa-i Cenâb-ı mülûkâne

şeker-i ...	şeker-i gubar	revgan-ı sade	Un	Revgan-ı zey
kıyye	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
20	897	92	651	243
revgan-ı	soğan	badem	dakik- has	irmik
zeyt...	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
şişe	1750	12	400	37
nişasta	şeker-igubar	güllaç	fıstık- çam	fıstık-ı şam
kıyye	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
30	55	30	45	0

penayir	ahududu	yumurta	tuz-ı eflak	fasulye-i huşk
kıyye	kıyye	aded	kıyye	kıyye
90	15	1600	232	100

nan-ı huşk	nohud	nan-ı amasya	arpa-i milh	dönkal
kıyye	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
15	20	6	12	4.5

bahar	darçın	sirke	sarmsak	kadayıf-ı nan
kıyye	kıyye	kıyye	kıyye	çift
8	3	36	20	176

somun	süd-i halis	kaymak	tavuk	piliç
kıyye	kıyye	kıyye	aded	aded
36	1273	119	918	20

kestane	hindi	kakula	karanfil	şariye-i has
kıyye	aded	dirhem	dirhem	kıyye
3	34	150	150	15

limon	ayva	emrut	elma	revzan-ı tere
aded	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
4300	238	81	538	4

bekmez	potato	portakal	buğday	bulgur
desti	kıyye	aded	kıyye	kıyye
1	6	100	5	22.5

aded	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
3000	4	1	1	1

tarhana	kağıd harcı	kalbur-ı un	kıyma tahtası	mahfaza-i değirmen
kıyye	kıyye	aded	aded	aded
4	11	2	2	1

seped-i çamaşuy	süpürge-i meydan	sagir çemberli	çakşır kazık
aded	aded	kıyye	deste
15	50	5	5
elek-i harir	elek-i kıl	harc-ı belbade	sicim
aded	aded	aded	kıyye
5	5	2	1
.....		siyah amerika	karakalem sahan
aded	aded	çift	maa kapak
4	4	2	aded 5
çukur beyaz tabak	sac mangal maa tahtası		
aded	aded		
5	2		

Berây-ı lâzıme-i mezkûrin

sabun	kahve	astar-ı çini	astar-ı kaba
kıyye	kıyye	top	top
90	8	30	24

Berây-ı lâzıme-i kılar-ı Mabeyn-i Hümayun

şeker-i	revgan- sade	fıstık-ı şam	yumurta	penayir	
kıyye	kıyye	kıyye	aded	kıyye	
145	10	1.5	400	70	
havyar	basdırma	sucuk	tuz-ı külah	süd-i halis	
kıyye	kıyye	kıyye	aded	kıyye	
24	30	8	4	725	
incir	çekirdeksiz üzüm	rezaki	erik	turşu	
kutu	kutu	kutu	kutu	sandık	
1	2	2	2		
emrut	elma	enar-ı tatlı	portakal	tatlı limon	enar-ı ekşi
kıyye	kıyye	kıyye	aded	aded	kıyye
160	150	201	1270	1500	2

üzüm-ü çavuş-ı sergi	limon
kıyye	aded
162	1500

Kemiyet-i Edevat-ı mezbûrîn ve mühimmat-ı müteferrikin

şeker-i ...	şeker-i gubar	revgan-ı sade	revgan-ı zeyt	un
kıyye	kıyye	kıyye	şişe	kıyye
145	952	972	96	651
soğan	badem	dakik-i hâs	irmik	nişasta
kıyye	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
1720	12	400	37	30
güllac	fıstık-ı çam	fıstık-ı şam	penayir	ahududu
kıyye	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
20	4.5	2	160	15
yumurta	tuz-ı eflak	fasulye-i huşk	nan-ı huşk	nohud
aded	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
2000	232	100	15	60
nan-ı Amasya	alpa-i milh	behar	darçın	sirke
kıyye	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
6	12	8	3	36
sarmsak	kadayıf-ı nân	somun	süd-i hâlis	kaymak
kıyye		kıyye	kıyye	kıyye
20	176	36	1998	119

tavuk	piliç	hindi	kakula	karanfil	şa'siye-i has
aded	aded	aded	dirhem	dirhem	kıyye
918	20	34	150	150	15

şa'siye-i has	emrut	elma	tatlı nar	döngel	üzüm-i halis
sandık	kıyye	kıyye	kıyye	aded	kıyye
1	241	688	201	1370	162

tatlı limon	ayva	limon	bostan	kebab-ı fındık
aded	kıyye	aded	aded	kıyye
1500	238	5800	50	45

kebab-ı kestane	kebab-ı üzüm	kebab-ı incir	kestane kozu
kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
45	45	45	3

revgan-ı tere	pekmez	batata		enar-ı ekşi	buğday
kıyye	desti	kıyye	teneke	kıyye	kıyye
4	1	6	1	2	5

bulgur	ceviz-i Rumi	fındık içi	şeker-i barut	şekerçi boyası
kıyye	aded	kıyye	kıyye	kıyye
22.5	3000	4	1	1

.....	tarhana	havyar	basdırma	sucuk	tuz-ı külah
aded	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye	aded
1	4	24	30	8	4

kıyma tahtası	kalbur-ı un	mahfaza-i değirmen	seped-i çamaşuy
aded	aded	aded	aded
2	2	1	50

süpürge-i meydan	sagir çenberli	çakşır kaşık	taklid kaşık
aded	aded	deste	deste
50	5	5	5

çakşırsicim aded	vasat aded	elek-i havir aded	elek-i kıl aded
2	6	5	5
..... kıyye	 aded	 çift	 çift
4	4	2	80
sac mangal maa tahtası aded	asel-i kömec kutu	incir kutu	üzüm kutu
2	1	1	14
			rezaki kutu
			2

esik-i serfice kıyye	turşu sandık	maden saplı çatal deste	kezalik bıçağı deste
2	1	1	1

kezalik kaşığı deste	saksonya salata tabağı aded	saksonya kahvealtı tabağı aded
1	10	10

karakalem sahan maa kapak aded	beyaz çukur tabak aded	karakalem salata tabağı aded
5	5	10

karakalem kahvealtı tabağı aded	taklid üzüm tabağı aded	taklid kahvealtı tabağı aded
10	10	10

taklid çorba kasesi maa kapak aded	beyaz battal kase aded	vasat kavanoz aded
5	5	5

Mesârif-i perâkende-i mezkûrin

Akçe

060 Şekerli leblebi baha ve tanzim

048 Taze yumurta baha

027 Örtü ve büzme tanzim olunmasına terziye ücret

039 Ücret-i kayık

015 Baha-i

189

016 Baha-i havyar

005 Fındık içi

025 Ayaz Ağa çiftliğine bargir kirası

033 Perakende hammaliye

016 Tathîr-i büzme

284

020 Lahm-ı dana

014 Penâyir-i kaşar

375 Ma-i leziz baha

030 Kahve

050 Hammalların mahiyesi

773

180 Baha-i nân-ı has

048 Ba-pusula çöpçüler mesarîfât-ı müteferrikası

609 Ba-pusula Ayvazin mesârîfi

120 Mâhiye-i hademe-i kilar

217.5

1947.5

0032 Baha-i penbe ve ücret-i güllac lâzime-i tanzim-i minder tabla

Anbar-ı Amire cânibinden peyderpey sûret-i ale'l hesabda ahz ile Sâhil Sarây-ı Hümayun-u mezkûr kilar-ı seniyyelerine idhal kılınmış olan erzak-ı mütenevvia ve eşyâ-i müteferrikadan şehir-i mezbur zarfında icabı vechile bervech-i bâlâ tevzî ve itâ olunmuş olan erzâk-ı mütenevvia-ı mezkûre ve mesârîfat-ı perakendenin keyfiyet ve kemiyetini şâmil anbar-ı mezbur cânibine işbu defter-i müfredat bâ-takdîm itâ kılındı.

fî gurre-i Rebiülevvel sene 267

es-Sayyid Mehmed

"..... Matbahı Hümayun dedim. Bu matbah, matbahı amireden büsbütün ayrı bir teşekküldü ve mabeynde hususi mahallinde ka'indi. Buradan yalnız Hünkarın şahsına mahsus yiyecek ihzar edilirdi. Kendisinden artakalanla da bendegânından bazıları müstefid olurdu. Hakikaten sanatında pek mahir olan aşçıbaşı ile muavinlerinin maharetini bazen bizler de tecrübe ile takdir etmek fırsatını bulurduk. Matbahı amirede yapılan tasarruf tedbirlerini matbahı hümayunda tatbik etmek muvafık olamazdı. Hatta bu siyaseti bize bir gün hasbihal arasında Tal'at da ihtar etti: "Bütün delikleri tıkamayınız!..." dedi....." (s. 84)

UŞAKLIGİL, Halid Ziya, S.Ö, cilt: 1

Değerlendirme:

Bodrum katta, Mabeyn-i Hümayun tarafında, bugün 'Değerli Eşyalar' sergi salonu olarak kullanılan mekanın altındaki mekan, Matbah-ı Hümayun olarak adlandırılan Sultana ait mutfak ve kiler mekanlarıdır. Bu mutfakta, Saray ve Ötesi'nde Halid Ziya Uşaklıgil tarafından da anlatıldığı gibi, sadece Sultan için usta aşçılar tarafından yemek yapılır, artan yemekler de hizmetindeki kişilere dağıtılırdı. Ayrıca, Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan 6248 no'lu belgede Matbah-ı Hümayun için alınan erzak ile mutfak malzemesinin türü ve mikdarı verilmiştir. Satın alınan malzemenin çeşitliliği Sultan'ın özel mutfağının önem ve büyüklüğünü belirtir.

Matbah-ı Hümayun, biri yemeklerin yapıldığı mutfak bölümü, diğeri, fazla erzağın depolandığı, belki de yemek yapımına hazırlık aşamalarının gerçekleştirildiği yanyana iki mekandan oluşmaktadır. Mutfak bölümünde, girişin solunda büyük, davlumbazlı ocak yer alır. Aynı mekanda mermer lavabolar vardır. Girişte karşıda, kahvenin saray hayatı içindeki yerini kanıtlayan bir kahve ocağı görülür. Yer döşemeleri kare biçiminde taştandır. Kiler olarak kullanıldığı düşünülen mekana girişte solda, üstten ahşap kapaklı, havalandırma delikli, depolama amacıyla kullanıldığı düşünülen bir dolap yer alır. Aynı mekanda, bir de oval, mermer lavabo vardır. Kiler, iki pencere ile dışarı açılır. Her iki mekanda da yer döşemesi kare biçiminde taştandır. Üst örtü, çapraz tonozdur.

Dolmabahçe Sarayı'nın işlevlerini aydınlatan mekanlardan biri durumundaki Sultan'ın özel mutfağı gezi güzergahı dışındadır. Plan üzerindeki yeri ve fonksiyonuyla olduğu gibi korunması gerekli çok önemli mekanlardan biridir.

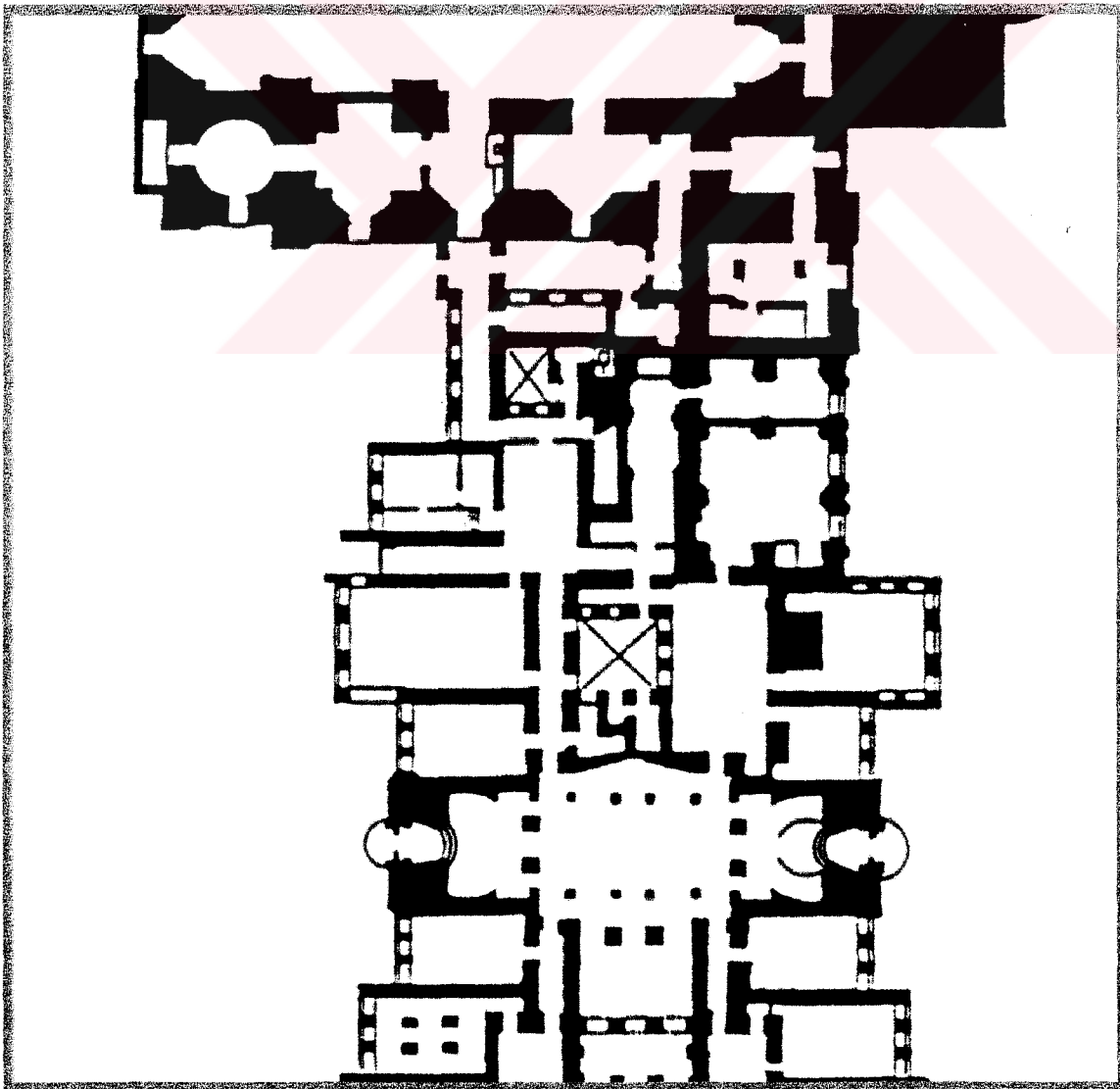
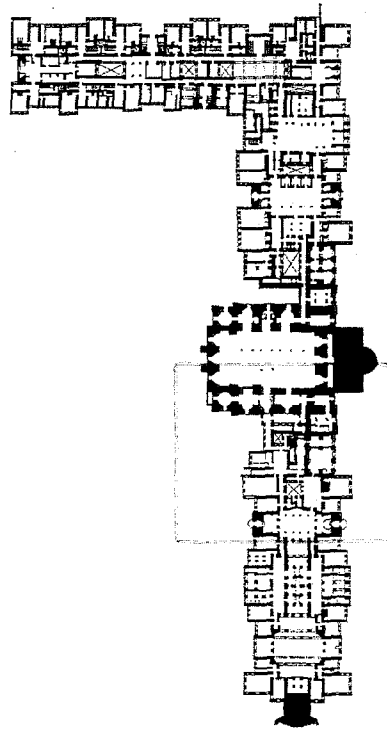
Kaynaklar

B.O.A, Belge no: 6248

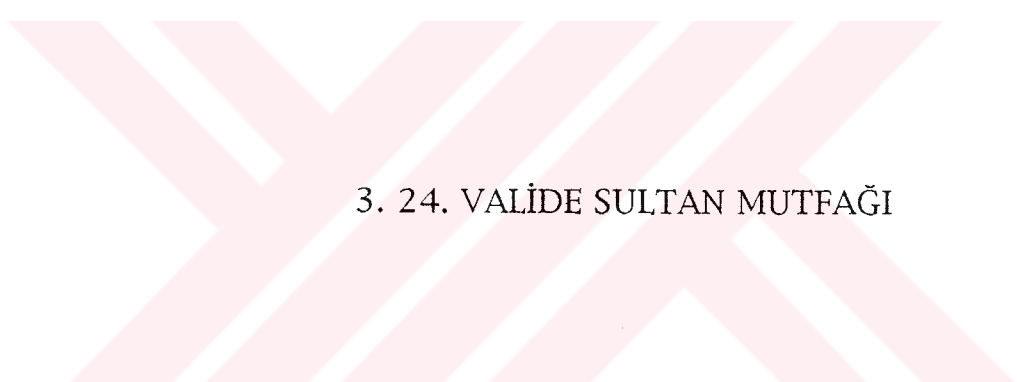
UŞAKLIGİL, Halid Ziya, S.Ö, cilt: 1, s. 84

BODRUM KAT PLANI

Plan 3. 22

3. 24. VALİDE SULTAN MUTFAĞI

B.O.A

Cevdet Saray Belge no: 6248

Bir ayda Padişaha ve Valide Sultanın mutfaklarına verilen erzak ve eşya. (1267)

266

Zât-ı şevket-simât cenâb-ı mülûkâne ile mehd-i ulyây-ı saltanat-ı seniyye devletlü ismetlü Sultan-ı aleyhi'ş-şan efendimiz hazretlerine mahsus matbah-ı hâssa-ı şâhânede bâ-matbah takdim olunan etime-i nefise ve kilâr-ı mekârim-âsâr-ı hazret-i şehinsâni lâzımesinden olmak üzere işbu altmış yedi senesi Saferül-hayrı guresinden gâyetine değin ber-vech zîr verilmiş ola erzâk-ı mütenevvîa ve eşyâ-i müteferrikanın kemiyetini mübeyyin defterdir.

Matbah-ı Hâssa-i Cenâb-ı mülûkâne

şeker-i ...	şeker-i gubar	revgan-ı sade	Un	Revgan-ı zey
kıyye	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
20	897	92	651	243
revgan-ı	soğan	badem	dakik- has	irmik
zeyt...	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
şişe	1750	12	400	37
nişasta	şeker-igubar	güllaç	fıstık- çam	fıstık-ı şam
kıyye	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
30	55	30	45	0.5

penayir	ahududu	yumurta	tuz-ı eflak	fasulye-i huşk
kıyye	kıyye	aded	kıyye	kıyye
90	15	1600	232	100

nan-ı huşk	nohud	nan-ı amasya	arpa-i milh	dönkal
kıyye	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
15	20	6	12	4.5

bahar	darçın	sirke	sarmsak	kadayıf-ı nan
kıyye	kıyye	kıyye	kıyye	çift
8	3	36	20	176

somun	süd-i halis	kaymak	tavuk	piliç
kıyye	kıyye	kıyye	aded	aded
36	1273	119	918	20

kestane	hindi	kakula	karanfil	şariye-i has
kıyye	aded	dirhem	dirhem	kıyye
3	34	150	150	15

limon	ayva	emrut	elma	revzan-ı tere
aded	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
4300	238	81	538	4

bekmez	potato	portakal	buğday	bulgur
desti	kıyye	aded	kıyye	kıyye
1	6	100	5	22.5

ceviz-i rumi	fındık içi	şeker-i barut	şekerci boyası	şeste
aded	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
3000	4	1	1	1

tarhana	kağıd harcı	kalbur-ı un	kıyma tahtası	mahfaza-i değirmen
kıyye	kıyye	aded	aded	aded
4	11	2	2	1

seped-i çamaşuy	süpürge-i meydan	sagır çerberli	çakşır kazık
aded	aded	kıyye	deste
15	50	5	5
elek-i harir	elek-i kıl	harc-ı belbade	sicim
aded	aded	aded	kıyye
5	5	2	1
.....		siyah amerika	karakalem sahan
aded	aded	çift	maa kapak
4	4	2	aded 5
çukur beyaz tabak	sac mangal maa tahtası		
aded	aded		
5	2		

Berây-ı lâzime-i mezkûrin

sabun	kahve	astar-ı çini	astar-ı kaba
kıyye	kıyye	top	top
90	8	30	24

Berây-ı lâzime-i kılar-ı Mabeyn-i Hümayun

şeker-i	revgan- sade	fıstık-ı şam	yumurta	penayir
kıyye	kıyye	kıyye	aded	kıyye
145	10	1.5	400	70
havyar	basdırma	sucuk	tuz-ı külah	süd-i halis
kıyye	kıyye	kıyye	aded	kıyye
24	30	8	4	725
incir	çekirdeksiz üzüm	rezaki	erik	turşu
kutu	kutu	kutu	kutu	sandık
1	2	2	2	1

emrut	elma	enar-ı tatlı	portakal	tatlı limon	enar-ı ekşi
kıyye	kıyye	kıyye	aded	aded	kıyye
160	150	201	1270	1500	2

üzüm-ü çavuş-ı sergi	limon
kıyye	aded
162	1500

Kemiyet-i Edevat-ı mezbûrîn ve mühimmat-ı müteferrikin

şeker-i ...	şeker-i gubar	revgan-ı sade	revgan-ı zeyt	un
kıyye	kıyye	kıyye	şişe	kıyye
145	952	972	96	651

soğan	badem	dakik-i hâs	irmik	nişasta
kıyye	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
1720	12	400	37	30

güllac	fıstık-ı çam	fıstık-ı şam	penayir	ahududu
kıyye	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
20	4.5	2	160	15

yumurta	tuz-ı eflak	fasulye-i huşk	nan-ı huşk	nohud
aded	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
2000	232	100	15	60

nan-ı Amasya	alpa-i milh	behar	darçın	sirke
kıyye	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
6	12	8	3	36

sarınsak	kadayıf-ı nân	somun	süd-i hâlis	kaymak
kıyye		kıyye	kıyye	kıyye
20	176	36	1998	119

tavuk	piliç	hindi	kakula	karanfil	şa'siye-i has
aded	aded	aded	dirhem	dirhem	kıyye
918	20	34	150	150	15

şa'siye-i has	emrut	elma	tatlı nar	döngel	üzüm-i halis
sandık	kıyye	kıyye	kıyye	aded	kıyye
1	241	688	201	1370	162

tatlı limon	ayva	limon	bostan	kebab-ı fındık
aded	kıyye	aded	aded	kıyye
1500	238	5800	50	45

kebab-ı kestane	kebab-ı üzüm	kebab-ı incir	kestane kozu
kıyye	kıyye	kıyye	kıyye
45	45	45	3

revgan-ı tere	pekmez	batata		enar-ı ekşi	buğday
kıyye	desti	kıyye	teneke	kıyye	kıyye
4	1	6	1	2	5

bulgur	ceviz-i Rumi	fındık içi	şeker-i barut	şekerci boyası
kıyye	aded	kıyye	kıyye	kıyye
22.5	3000	4	1	1

.....	tarhana	havyar	basdırma	sucuk	tuz-ı külâh
aded	kıyye	kıyye	kıyye	kıyye	aded
1	4	24	30	8	4

kıyma tahtası	kalbur-ı un	mahfaza-i değirmen	seped-i çamaşuy
aded	aded	aded	aded
2	2	1	50

süpürge-i meydan	sagir çenberli	çakşır kaşık	taklid kaşık
aded	aded	deste	deste
50	5	5	5

çakşırsicim aded		vasat aded		elek-i havir aded		elek-i kıl aded
2		6		5		5
..... kıyye	 aded	 çift	 çift	 çift	kahve kıyye	sabun kıyye
4	4	2	80	24	90	90
sac mangal maa tahtası aded		asel-i kömec kutu		incir kutu	üzüm kutu	rezaki kutu
2		1		1	14	2

esik-i serfice kıyye	turşu sandık	maden saplı çatal deste	kezalik bıçağı deste
2	1	1	1

kezalik kaşığı deste	saksonya salata tabağı aded	saksonya kahvealtı tabağı aded
1	10	10

karakalem sahan maa kapak aded	beyaz çukur tabak aded	karakalem salata tabağı aded
5	5	10

karakalem kahvealtı tabağı aded	taklid üzüm tabağı aded	taklid kahvealtı tabağı aded
10	10	10

taklid çorba kasesi maa kapak aded	beyaz battal kase aded	vasat kavanoz aded
5	5	5

Mesârif-i perâkende-i mezkûrin

Akçe

060 Şekerli leblebi baha ve tanzim

048 Taze yumurta baha

027 Örtü ve büzme tanzim olunmasına terziye ücret

039 Ücret-i kayık

015 Baha-i

189

016 Baha-i havyar

005 Fındık içi

025 Ayaz Ağa çiftliğine bargir kirası

033 Perakende hammaliye

016 Tathîr-i büzme

284

020 Lahm-ı dana

014 Penâyir-i kaşar

375 Ma-i leziz baha

030 Kahve

050 Hammalların mahiyesi

773

180 Baha-i nân-ı has

048 Ba-pusula çöpçüler mesarîfât-ı müteferrikası

609 Ba-pusula Ayvazin mesârifi

120 Mâhiye-i hademe-i kılar

217.5

1947.5

0032 Baha-i penbe ve ücret-i güllac lâzime-i tanzim-i minder tabla

Anbar-ı Amire cânibinden peyderpey sûret-i ale'l hesabda ahz ile Sâhil Sarây-ı Hümayun-u mezkûr kılar-ı seniyyelerine idhal kılınmış olan erzak-ı mütenevvia ve eşyâ-i müteferrikadan şehir-i mezbur zarfında icabı vechile bervech-i bâlâ tevzî ve itâ olunmuş olan erzâk-ı mütenevvia-ı mezkûre ve mesârifat-ı perakendenin keyfiyet ve kemiyetini şâmil anbar-ı mezbur cânibine işbu defter-i müfredat bâ-takdim itâ kılındı.

fi gurre-i Rebiülevvel sene 267

es-Sayyid Mehmed

B.O.A

Cevdet Saray Belge no: 1254

Merhume Valide Sultanın matbahında bulunan bakır ve evani vesaireye dair.

Cennet mekân-ı firdevs âşîyan Valide Sultan-ı aleyhi's şân-tâbe serâhâ-hazretlerinin nefs-i aliyyelerine mahsus Matbah-ı Hassa-i Cenâb-ı mülûkâneye ve daire-i aliyyeleriyle tevâbiatları ve kayıkcıyanına mahsus Matbah-ı Harem-i Humayun-ı Hazret-i şâhânedan tahsisan verilü gelmiş olan et'ime-i mütenevvîa kaylarıyla(?) zât-ı seniyyelerine mahsus fazla olarak Matbah-ı mazbur kılar-ı seniyyelerinde tevkîf kılına gelmiş olan düfûndan sahan ve levazımat-ı sâirenin keyfiyet ve kemiyetini hâvî ber-vech-i zîr defteridir.

Edevât-ı Nühâsiyye olarak

Yaldızlı dövmeli muhas sahan maa kapak	77 aded
Kezâlik çorba tası maa kapak	3 aded
Kezâlik pilav tenceresi maa kapak	6 aded
Pilâv..... maa kapak	3 aded
Muhas kapak	12 aded

Hasab meşrûe	4 aded
Bilâ kapak yoğurt tası	2 aded
Nuhas kaymak tabağı	2 aded
Nuhas sevgan hokka	1 aded
Tepsi-i börek	1 aded
Kuşhane	30 aded
Helvahâne maa kapak	5 aded
Yedek maa kapak	1 aded

Değerlendirme:

Bodrum katta, Harem bölümünde, Valide Sultan Kabul Odası'nın karşı köşesinde yer alan mekan Valide Sultan Mutfağı olarak adlandırılmaktadır. Mutfak ve kiler olarak tasarlanmış bir mekandır. Sadece Valide Sultan ve yakın çevresine hizmet eden bu mutfak, yine ona ait mutfak malzemesi ve erzağın da depolandığı bir mekandır. Günümüze ulaşan ocakları ve mutfak malzemeleriyle kolayca tanımlanabilmektedir.

Girişte sağda bir kapıyla ayrılmış durumdaki içi beyaz fayansla kaplı küçük mekanın içinde yer alan metal askılıklar ve üstten ahşap kapaklı, havalandırma delikli dolaba bakılarak kiler olarak kullanıldığı düşünülebilir. Girişin hemen karşısında, büyük, davlumbazlı bir ocak yer alır. Girişte solda bir de kahve ocağı vardır. Ocakların bulunduğu alanın hemen yanındaki mekanda karşılıklı iki oval, mermer lavabo ve alt kısımları ahşap kapaklı tezgahlar yer alır. Lavaboların yer aldığı iç kısım yarıya kadar beyaz fayans kaplıdır. Bu bölüm üç pencereyle bahçeye açılır. Yer döşemeleri kare taştır. Mekanın üst örtüsü çapraz tonozdur.

Bodrum kat tamamen gezi güzergahı dışında olduğundan Dolmabahçe Sarayı içindeki bu çok önemli, fonksiyonel mekan bir çok kişi tarafından algılanamamaktadır. Oysa, Valide Sultan gibi saray

yaşamı içinde ayrıcalıklı yere sahip bir kişiliğe ait böylesi bir mekanın varlığının bilinmesinin olayları anlamakta, yorumlamakta ne kadar yararlı olabileceği ortadadır.

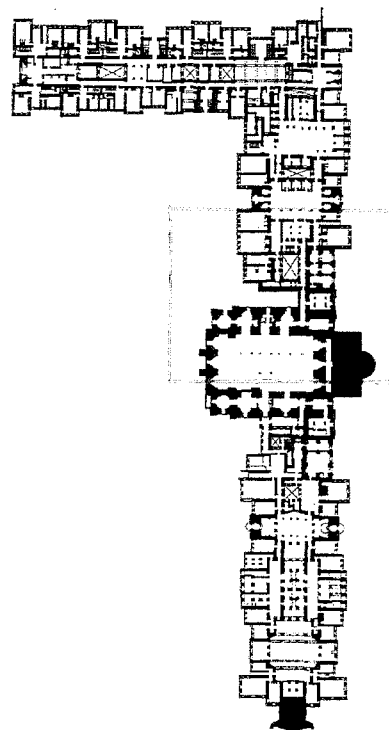
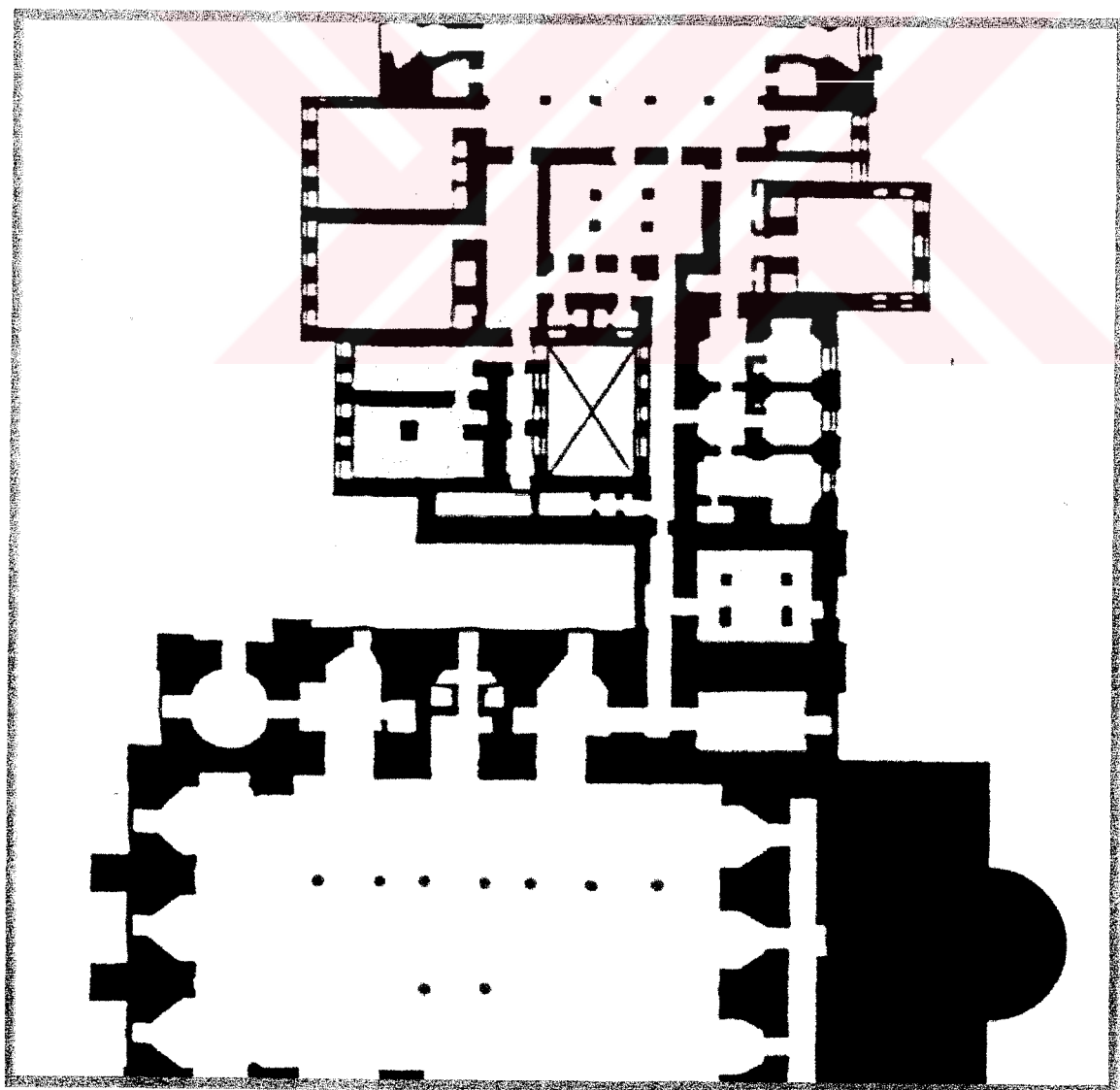
Dolmabahçe Sarayı'nın fonksiyonları bilinmeyen mekanlardan oluşan bodrum katında yeralan Valide Sultan'ın özel mutfacı gezi güzergahı dışındadır. Plan üzerindeki yeri ve fonksiyonuyla olduğu gibi korunması gerekli çok önemli mekanlardan biridir.

Kaynaklar:

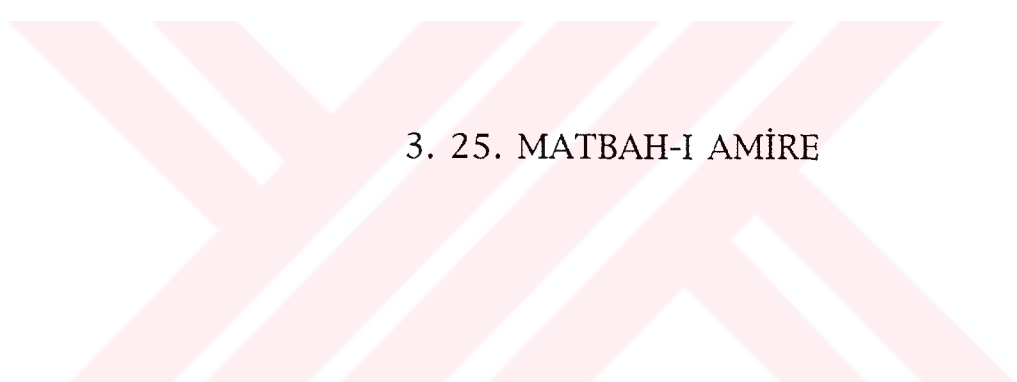
B.O.A, Belge no: 6248

B.O.A, Belge no: 1254

BODRUM KAT PLANI

Plan 3. 23

3. 25. MATBAH-I AMİRE

B.O.A

Cevdet Saray Belge no: 3134

Suveri Hümâyûn için Dolmabahçe'de yapılmakta olan matbah ve set duvarları için Karaağaç ve Kağıthane'de matbah binaları ve iskele, köprü ve sünnet olacak çocuklara ait kerevetler vs. masrafı için 50.000 kuruş.

Bâ-irâde-i şâhâne sûr-ı hümâyûn lâzimesiçün maruz-ı âcizânem ile der-dest-i inşâ olunmakta olan Dolmabağçe'de matbah ve sed duvarları ve Karaağaç ve Kağıthane'de matbah ebniyeleri tanzimi ve iskele ve cısr ve hitân olacak çocuklara mahsusu inşâ olunan kerevitler ve furûat-ı sâyirelerinin mesârif-i inşâlarına mahsûben bu defa dahi ale'l-hesab olarak elli bin guruş itâ ve inâyet buyurulmak babında emr-üferman hazret-i men-lehü'l-emrindir.

fi 3 Safer 1252

26 Teşrinievvel 1326 (1910) Salı

Kolera münasebetiyle suların matbah-ı amire'de kaynatılması kararlaştırıldı. Bu arada tabiblerin nezareti lüzumunu da teklif etmiştim, kabul olundu.

Tevfik Bey Günlük Notları, H.T.M, sayı: 1-6, 1971

Değerlendirme:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet Saray'da, 3134 numara ile kayıtlı 1252 tarihli belgeye göre, Matbah-ı Amirenin yapımına Saraydan daha önce başlanmıştır. Belgeden, Matbah-ı Amire ile birlikte sed duvarlarının da inşa edilmiş olduğu öğrenilmektedir. Bu belge ışığında, ana yapıdan daha önce başlayan yapım sonucunda Beşiktaş'taki bu büyük mutfak yapısının olasılıkla saraydan önce bitirilerek kullanıma açılmış olduğu düşünülebilir. Saray inşasında çalışan çok sayıda insanın varlığı ve bu insanların bu süreç içindeki beslenme gereksinimleri bu düşüncenin doğruluğunu güçlendirir. Öncelikle ve hızla mutfak yapısı bitirilerek, uzun süren yapım döneminin beslenme sorunu çözülmüştür. Saray ana yapısı tamamlandıktan sonra da bu mutfaktan saray görevlileri dışında saray çevresindeki semtlerde yaşayan halkın da faydalandığını biliyoruz.

Matbah-ı Amire Topkapı Sarayı mutfaklarında karşımıza çıkan sistem ve mimari biçimi tekrarlar. Toplam on bir ocak üzerinde yeralan on bir kubbelidir. Her kubbe üzerinde birer buhar ve duman bacası olduğu saptanmıştır. İç mekanda yeralan su kuyuları, duvarçeşmeleri ile Matbah-ı Amire Dolmabahçe Sarayı'na ait, günümüze gelebilen önemli servis yapılarından biridir.

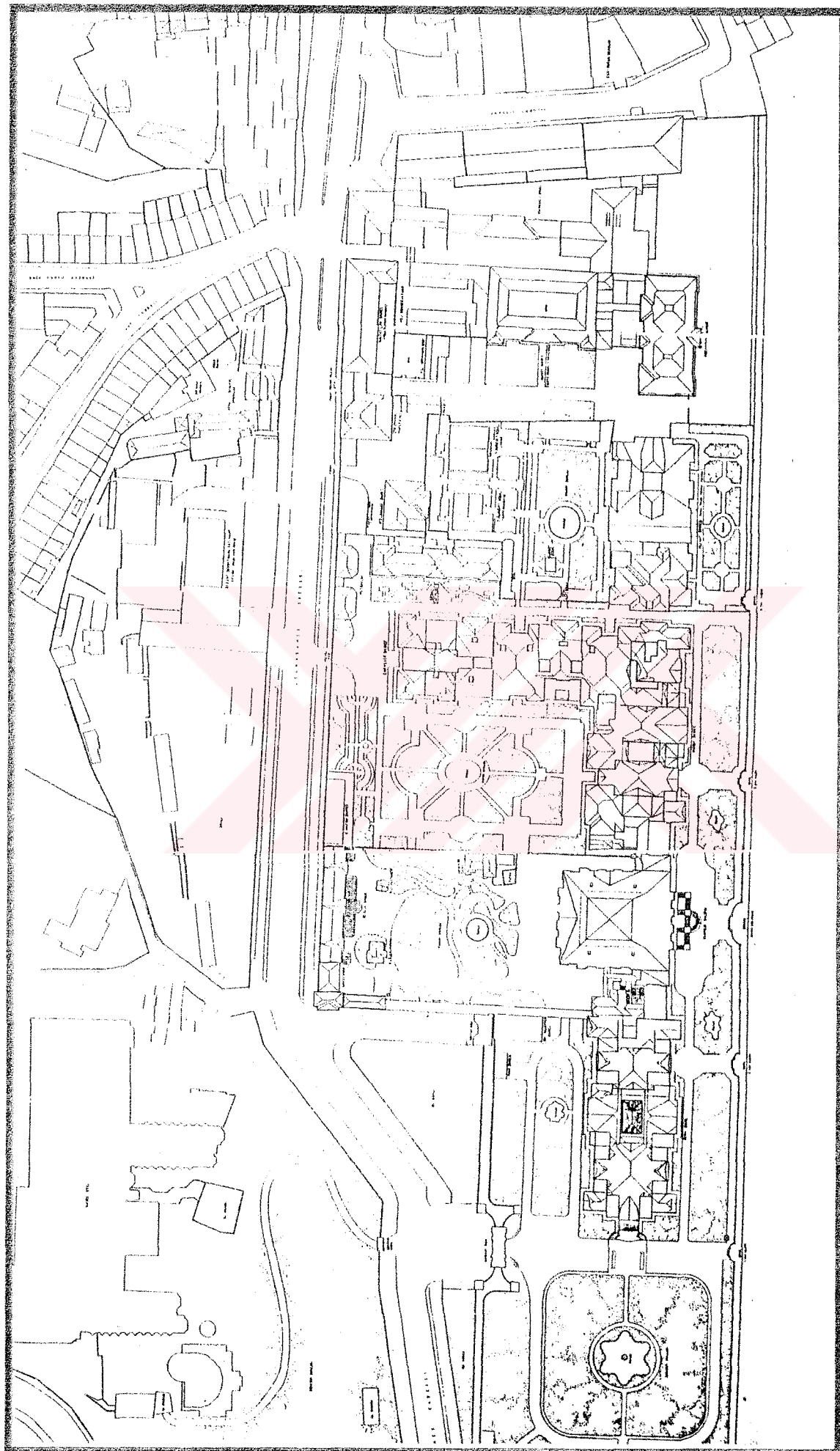
Yapı, 1996'da başlatılan projelendirme çalışmalarına bağlı olarak günümüzde Dolmabahçe Kültür merkezi olarak hizmet vermektedir.

Yapıya yeni işlev kazandırma yolunda 1. kısım olarak tanımlanan, ocakların bulunduğu ana mutfak hacmi ve deniz yönündeki ek hacimin restorasyon çalışmaları sonuçlandırılarak, yapının 2421 m2'lik alanı kültürel etkinlikler için başvuran kurumların kullanımına açılmış durumdadır. II. kısım olarak tanımlanan kiler ve depoları da kapsayan 3854 m2'lik alanda sürdürülen çalışmaların tamamlanmasından sonra Dolmabahçe Kültür Merkezi tam kapasite ile İstanbul kültür yaşamı içinde alması gereken yeri alacaktır.

Kaynaklar:

B.O.A, Belge no: 3134

Tevfik Bey Günlük Notları, H.T.M, sayı: 1-6, 1971

Plan 3.24

3. 26. CAMLI KÖŞK

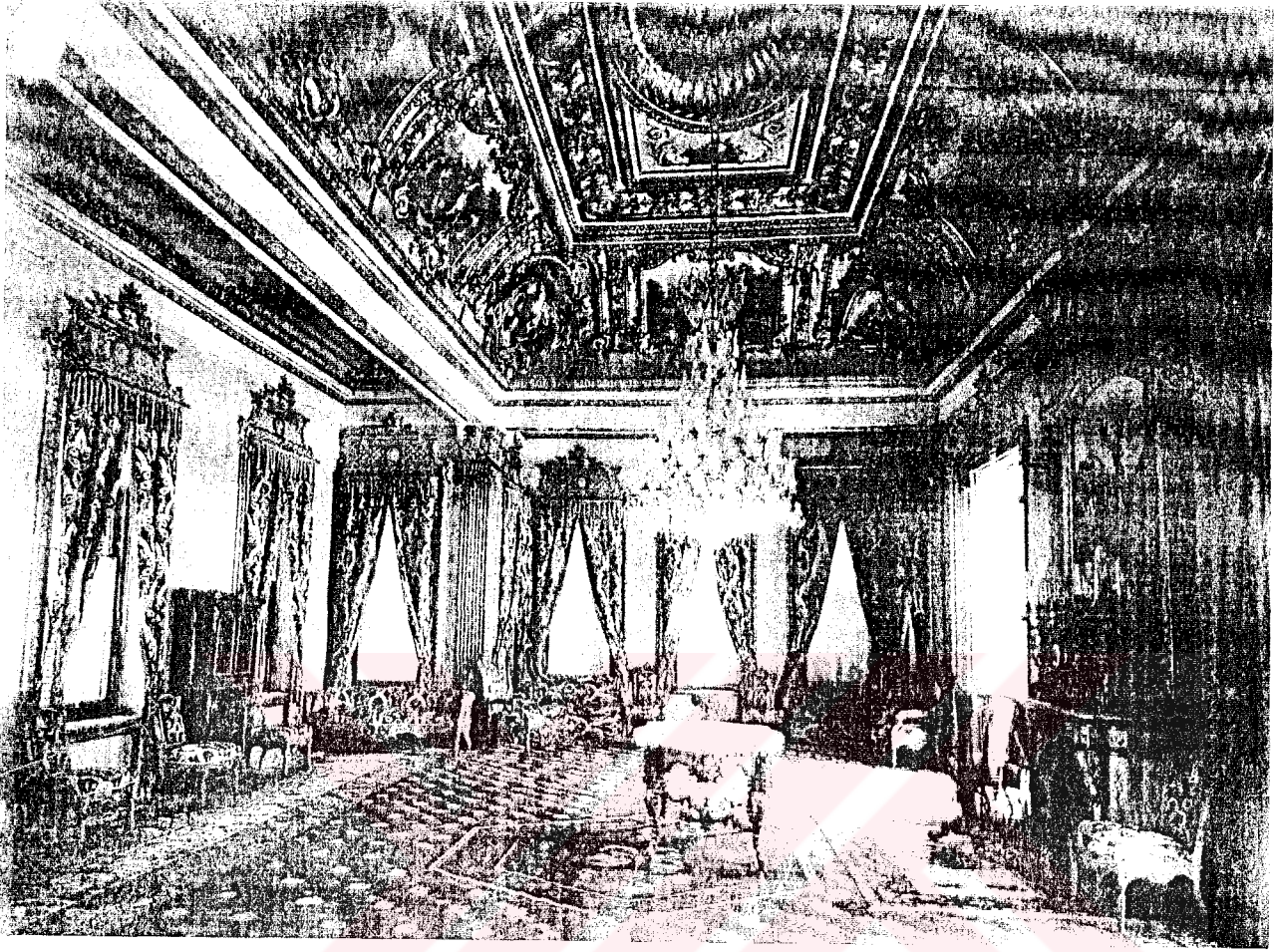

Foto 1, A.A.E, R 19. 622

Dolmabahçe Sarayı, Camlı Köşk,

B. Kargopoulo

Foto 2, A.A.E, R 19.623
Dolmabahçe Sarayı, Camlı Köşk,
B. Kargopoulo

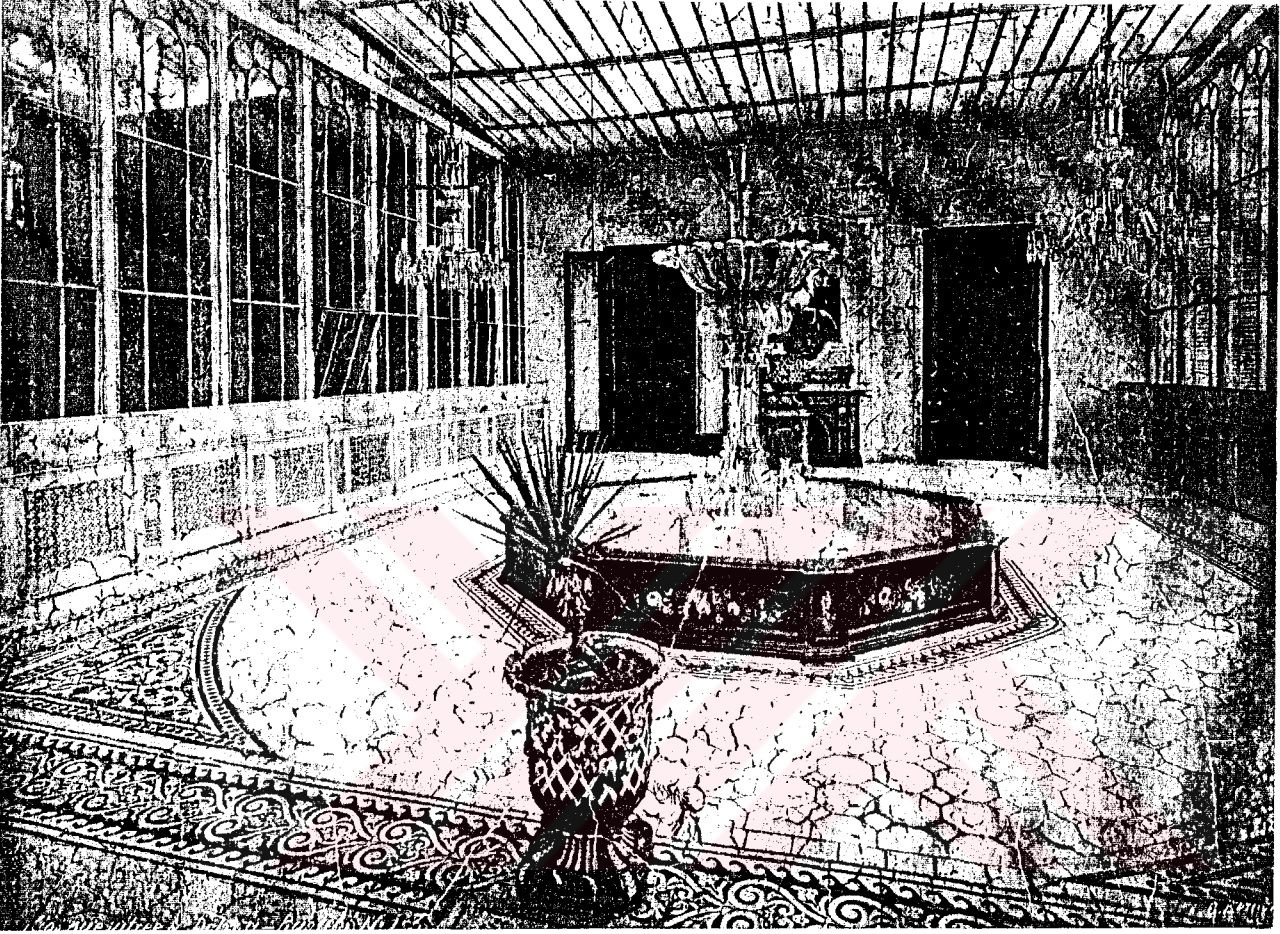

Foto 3, A.A.E, R 29. 332
Dolmabahçe Sarayı, Camlı Köşk,
G. Berggren

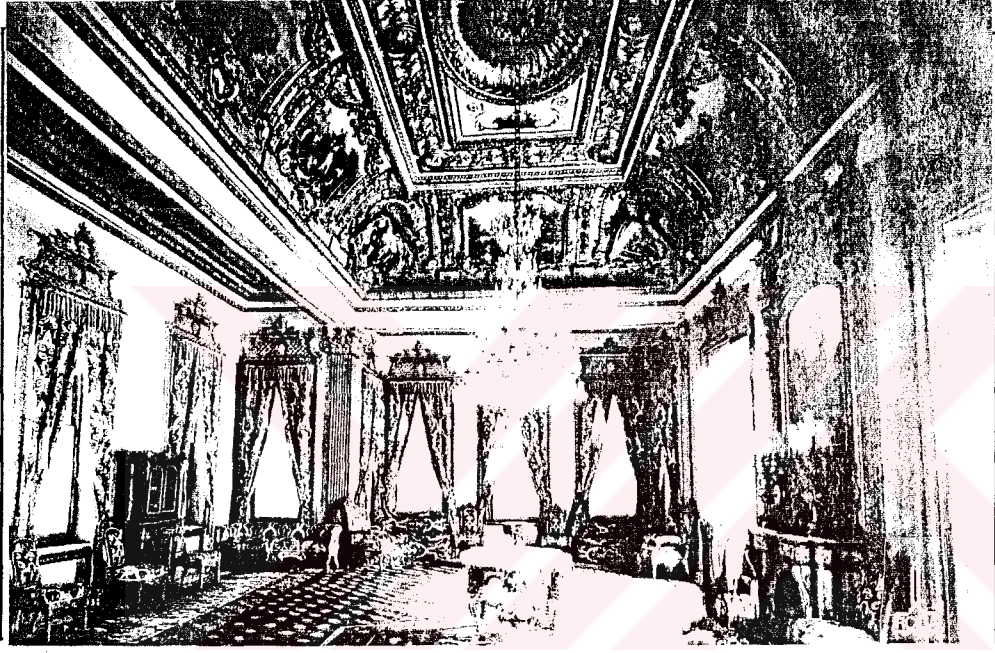

Foto 4, IRCICA 90751/58

Dolmabahçe Sarayı, Camlı Köşk'ün odalarından biri,

B. Kargopoulo

Foto 5

Dolmabahçe Sarayı, Camlı Köşk iç mekanının bugünkü durumu.

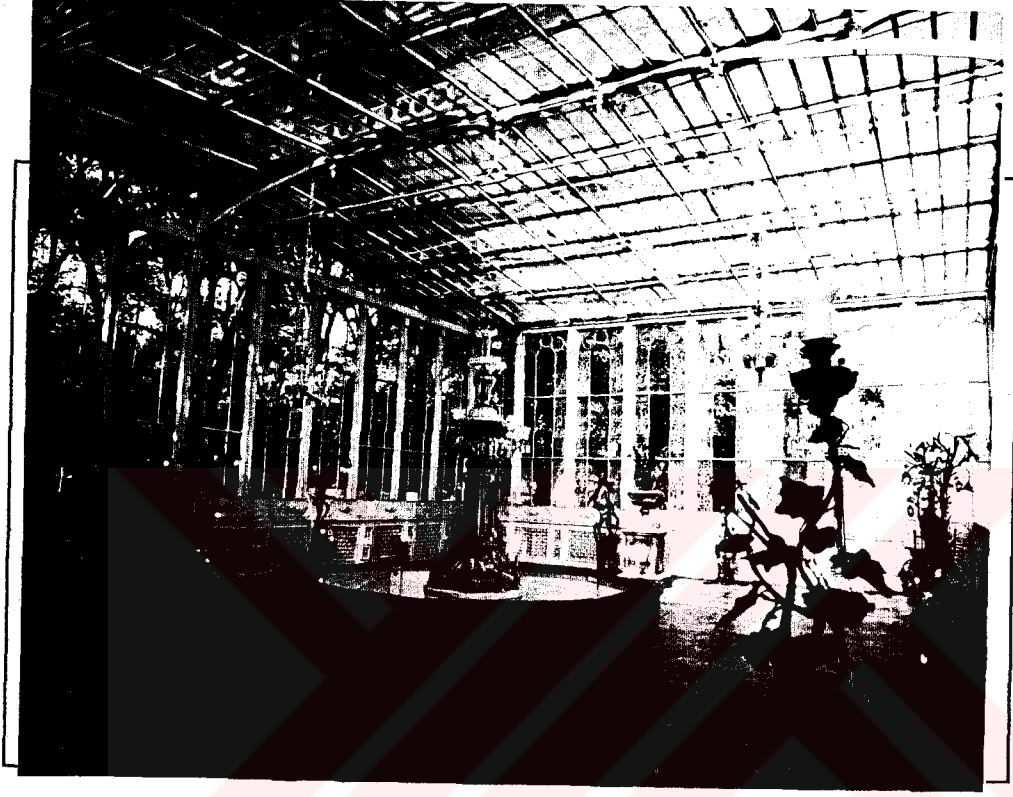

Foto 6

Dolmabahçe Sarayı, Camlı Köşk sera kısmının bugünkü durumu.

Değerlendirme:

Yeniliğe açık bir Osmanlı Sarayı'nda karşımıza çıkan önemli ve farklı birimlerden biri Camlı Köşk'tür. Yapı, doğu-batı doğrultusunda uzun bir koridorla Dolmabahçe Sarayı Resmi Daire'ye bağlanan bir seyir köşkü ve yan hacimleriyle ona bitişik durumdaki bir kış bahçesinden oluşur. Kış bahçesi üst örtü sisteminde kullanılan camın yapının "Camlı Köşk" olarak anılmasında etkili olduğu düşünülebilir. İki katlı yapının bir yüzü Dolmabahçe caddesine bakmaktadır. Bu haliyle, Sarayın yüksek duvarlarından kurtulan, dışarıdaki hayata açılan bir göz gibidir.

Mekana ait, biri Yıldız Albümlerinde, diğer üçü Alman Arkeoloji Enstitüsü fotoğraf arşivinde saptanan dört fotoğraftan ikisi, kış bahçesine iki kapıyla bağlanan mekanın B. Kargopoulo tarafından çekilmiş fotoğraflarıdır. Bu mekanda özellikle tavan büyük bir önemle, yoğun altın varak kullanılarak, kalemişi bezemelerle oluşturan çerçevelere bölünmüş durumdadır. Tavan bezemesi Dolmabahçe Sarayı tören mekanlarında görülen ağır bezeme programı ve üç boyutlu süsleme öğelerine sahiptir. Çerçeveler içinde özellikle çeşitli hayvanlar resmedilmiştir. Köşelerde, tamamı altın yaldız, üç boyutlu, kanadını iki yana açmış kuş figürleri görülür. Kış bahçesi olarak adlandırılan bölüme açılan iki kapı arasında bir porselen şömine vardır. Şömine üzerinde yeralan altın varaklı çerçeve içinde bugün yerinde olmayan bir geyik figürü görülmektedir.

Çerçeveyi tam olarak dolduran bu figürün bir yağlıboya tablo olabileceği gibi bulunduğu yer ve kapladığı alan gözönüne alınarak özel olarak bu çerçeve içine yapılmış bir duvar resmi de olabileceği düşünülmelidir. Bu mekandan geçilerek çıkılan kış bahçesinde de iki kapı arasında bir şömine yer alır. Şöminenin üst kısmında kabartma bezemeli bir çerçeve içinde bu kez beyaz bir at figürü saptanmaktadır. Resmin bulunduğu yere bakarak, bunun da bir duvar resmi olabileceği sonucu çıkarılabilir. Günümüzde bu alanın üzeri boyanmış durumdadır. Mekanı günümüzdeki durumundan ayıran en önemli özelliklerinden biri sekizgen, çevresi stilize bitkisel bordürlü çini yer döşemesidir. Günümüzde döşeme mermerdir. Sekizgen havuzun ortasında, bir kaide üzerinde yeralan kristal objeye ait parçaların da değişime uğradığı gözlenmektedir.

Kış bahçesinde bugün yeralan kristal aydınlatma elemanları fotoğrafta tesbit edilememiştir. Yalnızca çatı örtüsüne takılmış iki avize ve simetrik olarak yerleştirilmiş iki saksı görülmektedir. Camlı Köşk'ün taşınabilir objelerinin de zaman içinde değişime uğradığı, çeşitli dönemlerde geçirdiği onarımlarla özellikle kış bahçesinin özgün görünümünü yitirmiş olduğu kesindir.

Kaynaklar

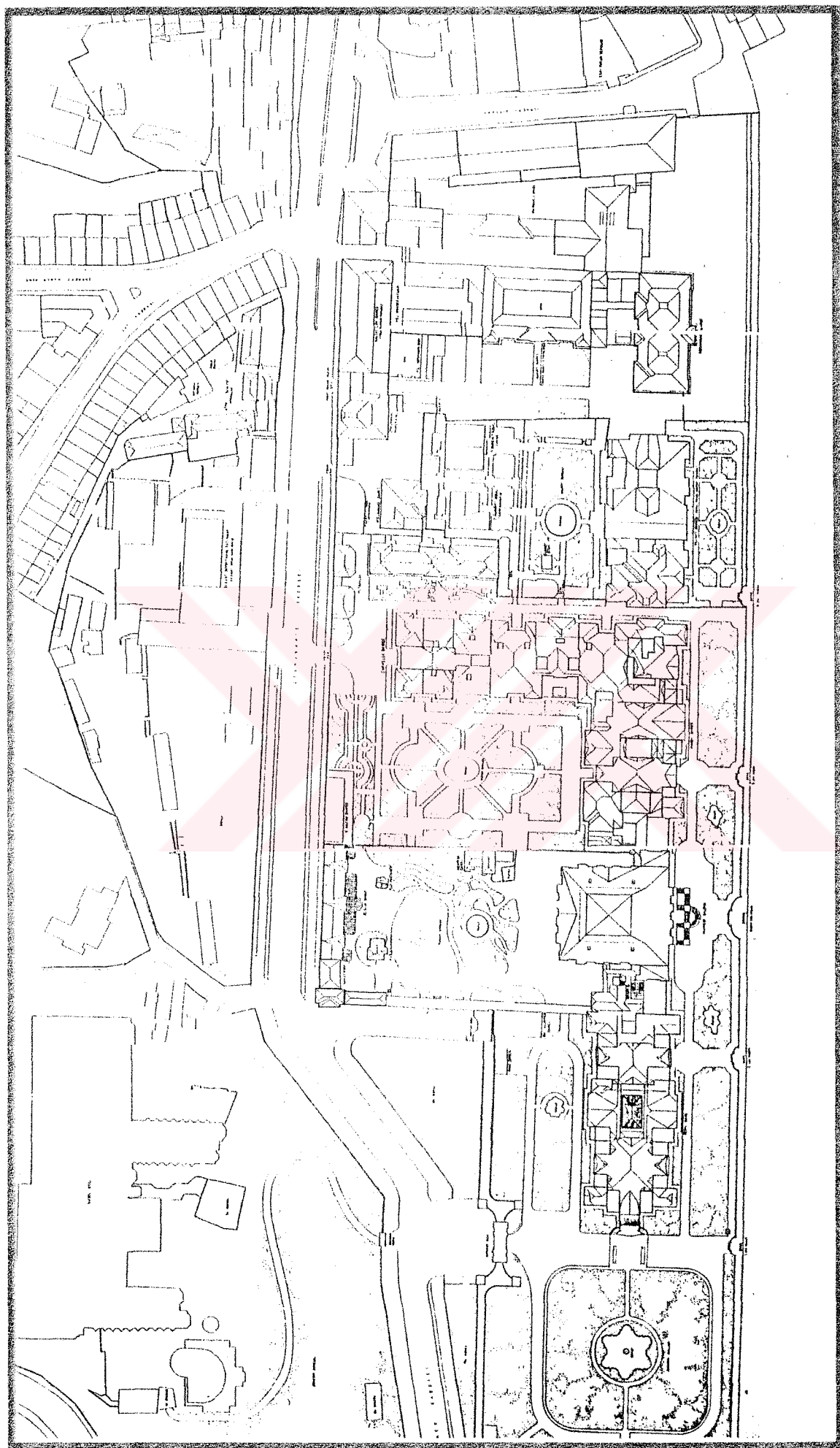
A.A.E, R. 19 622

A.A.E, R. 19 623

A.A.E, R. 29 332

IRCICA, 90751/58

BATUR, Afife, "Mimar Raimondo D'aronco ve Milli Saraylar'daki Çalışmaları", Milli Saraylar 1993, s. 40

Plan 3. 25

BÖLÜM 4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Dolmabahçe Sarayı'nda karşımıza çıkan, o döneme dek görülmemiş yeni mimari düzenlemeler, Tanzimat döneminin getirdiği yeni biçimlerin, değiştirilmeye çalışılan bir yaşamın birer simgesi olarak algılanmalıdır. Şehir dokusunda kendini gösteren anıtsal, tek parça halinde ele alınan Saray kütesi, mekanların özgün yerleşimi, protokolü salonlara, odalara indirgeyen, devleti kamuya taşıyan bir düzen içinde küçülen Selamlık bölümü, diğer yanda önemini arttırarak koruyan ve Sarayın kapladığı alanın yarısına hakim olan Harem kompleksi Tanzimat döneminde yaşanmakta olanların mimariye yansıması gibidir.

Batılı motiflerle Osmanlı kültür ve zevkinin içiçe geçtiği cephe düzenlemeleri gibi Haremi oluşturan iç sofalı, köşe odalı düzenin cepheye geleneksel çıkmalarla yansıtılmış olması da Avrupa saraylarında görülmesi mümkün olmayan ve Osmanlı geleneğine bağlanan bir yorum olarak düşünülmelidir. Aynı düşünceyle, giriş cephesinde alınlık içine yerleştirilen Abdülmecid tuğrası gibi pek çok dekoratif motifin uygulandığı yer ve biçim, Batıyı reddetmeyen, ama kendi gelenek ve yaşam biçiminden de ödün vermeyen sentezin ifadesidir.

Dolmabahçe Sarayı'na ilişkin olarak Başbakanlık ve Milli Saraylar Arşivlerinde incelenen çok sayıda arşiv belgesi, döneme ışık tutan

gazete, dergi, kitap taramaları ve görsel arşiv belgelerinden edinilen bilgiler ışığında denilebilir ki, direkt olarak mekanlara ilişkin bilgi veren, bu mekanları tanımlayan belge az sayıdadır. Belge içinde sözedilen mekan sayısı da azdır. Az sayıda belgede bir mekan adı verilmiş olsa da bu mekanın yapı içindeki yeri tam ve detaylı olarak tanımlanmamış, adeta mekanlar hakkında çok fazla bilgi verilmek istenmemiştir. Mekan adlarının sıklıkla kullanıldığı belgeler genellikle çeşitli onarımlar ve eşya alımlarına ilişkin bilgiler veren belgelerdir.

Tezde kullanılan yazılı arşiv belgelerinin elde edildiği Başbakanlık Osmanlı Arşivi Muallim Cevdet Tasnifi'nin önemli kataloglarından biri olan Cevdet Saray bütünüyle taranmıştır. Muallim Cevdet tasnifi, tarihçi Muallim Cevdet başkanlığında 8.11.1932 tarihli bakanlar Kurulu kararı ile kurulan "Resmi ve Tarihçi Evrak Tasnif Heyeti" tarafından 1932 yılında başlanmış ve 1937'de tasnif çalışmaları tamamlanmıştır. Tasnif, konu esas alınarak yapılmış olup, 17 konu başlığı altında toplanmıştır. Sonuçta, H 960 / M 1553-1904 tarihlerini kapsayan 216.572 adet muhtelif konuda vesika için 34 ciltlik bir katalog serisi hazırlanmıştır. Cevdet Tasnifi kataloglarından biri olan Cevdet Saray H 1002-1310 / M 1593-1893 tarihleri arasını kapsayan 9019 belgeden oluşmaktadır. Konuya ilişkin bilgi edinebilmek amacıyla bu belgelerin tümü taranarak, gerekli görülenlerin fotokopileri alınarak üzerinde çalışılmıştır.

Yararlanılan ikinci önemli arşiv Milli Saraylar Hazine-i Hassa arşividir. Dolmabahçe Sarayı'nda Hazine-i Hassa arşivinin

düzenlenmesine ilişkin çalışmalar 1978 yılında başlatılmıştır. Hazine-i Hassa Arşivi olarak anılmasının nedeni, Sultan Abdülmecid döneminden Cumhuriyet'e kadar olan dönemi kapsıyor olmasındandır. Arşiv, defterler ve belgeler olmak üzere iki grupta toplanmıştır. Tüm belge ve defterler kartoteksten taranarak çalışmada kullanılabilecek olanlar saptanmış ve üzerlerinde çalışılmıştır. Yapılan araştırma sırasında yoğun olarak kullanılan Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde daha çok Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülaziz dönemi belgelerine rastlanırken, Milli Saraylar Arşivi'nde ise Sultan II Abdülhamid ve Sultan Reşad dönemi belgeleri çoğunluktadır.

Arşiv belgeleri yanısıra, Sultan'a olan yakınlıkları açısından değerlendirildiklerinde, Sultan Reşad'ın Başmabeyncisi Tevfik Bey ve Abdülmecid'in özel doktoru Dr. Spitzer'in anılarından elde edilen bilgilerin önemi daha iyi anlaşılır. Sultan'a oldukça yakın ve saray içine girmiş bu kişilerden objektif değerlendirmeler almak mümkündür. Sultan Abdülmecid'in özel doktoru Dr. Spitzer'in anılarında, Saray bahçesinde yeralan tantanalı bir çiçek camekanından sözedilmektedir. Bu çiçek camekanından, o dönemde bahçede önemli bir sera olduğu sonucuna varılabilir. Böylesi bir bilgiye, şimdiye kadar hiçbir kaynakta rastlanmamıştır. Ayrıca aynı anılarda, Sultan'ın bahçeye yerleştirilen bir masada yemek yediğinden de bahsedilmektedir. Bu bilgi, Sultan Abdülmecid döneminde bahçenin önemli bir yaşama mekanı olduğunun bir göstergesidir. Öte yandan, bahçenin günlük hayata katılımı,

Dolmabahçe Sarayı'nın herkes tarafından bilinmeyen kuraldışı kullanımının tesbiti bakımından da önemlidir.

Sarayın yapıldığı döneme ait az sayıda arşiv belgesinde bugün tanımladığımız mekanlara rastlanmaması veya bu mekanların adlarının bugün kullandığımız gibi geçmemesinin en önemli nedeni olarak o dönemde bu mekanların henüz bugünkü adlarıyla anılmıyor olması gösterilebilir. O dönemde bu mekanların farklı adları mı vardı? Eğer böyle olsaydı, erken tarihli belgelerde bu farklı adlara rastlayabilirdik.

M. Séchan'ın bomboş Sarayda, Sultan Abdülmecid'le mekanların döşenmesine yönelik sohbetler yaptığını, bu sohbetlerde mekanların oynayacağı rollere ilişkin kararların alınmış olduğunu biliyoruz. Bu yeni düzene alışkın olmayan Saray halkına öğretilmeye çalışılan farklı mekan düzenlemelerinin ne kadarının uygulama alanı bulduğu, hangilerinin benimsendiği tartışma konusudur.

Yapılan arşiv araştırmaları sonucu elde edilen belgelerden çıkan en önemli sonuçlardan biri, bugün belirli adlarla andığımız birtakım mekanların sarayın yaşama açıldığı ilk yıllarda bu adlarıyla anılmıyor olmasıdır. Çoğu mekan zaman içinde kullanıma, bazıları da döşeme unsurlarına bağlı kalınarak adlandırılmıştır. Mavi Salon, Kırmızı oda, Beyaz oda dekorasyona hakim olan renklerle tanımlanan mekanlara

örnek verilebilir. Bu nedenle, Journal de Constantinople gazetesinde saptanan 6. Ağustos. 1855 tarihli makalede Saray içindeki iki mekanın döşenmesine ilişkin bilgi verilmekte, ancak bu mekanların isimleri verilmemektedir. Bu makalelerden, mekanlardan birinin bugün Mavi Salon olarak adlandırılan, Harem bölümünün en önemli salonu, diğer mekanınsa, yine Harem bölümünün merkezi durumundaki Valide Sultan Kabul Odası olduğu anlaşılmaktadır. Mavi Salon konsollarının alt kısımlarında tesbit edilen Séchan damgaları da Séchan'ın Dolmabahçe Sarayı dekorasyonuna katkısının bir önemli kanıtıdır.

Aynı makaleden yapılan ve aşağıda verilen alıntı, Séchan'ın Sultan Dairesi de içinde olmak üzere Dolmabahçe Sarayı'nın bir çok mekanında çalışmış ve bu durumun kendisi için büyük bir ayrıcalık olduğunu bilerek Sultan'ın emir ve isteklerine bağlı kalışının göstergesidir. Séchan, Sultan'ın yatağı da dahil olmak üzere Dolmabahçe Sarayı'nda kullandığı tüm mobilyalarda oldukça dikkatli ve seçmeci davranmış, benzeri olmayan modellerin kullanımına özen göstermiştir. Bu durum mobilyaların yanı sıra, cam, metal objeler, vazolar, avizeler, şamdanlar ve saatlerin seçiminde de kendini gösterir. Denebilir ki, Séchan Dolmabahçe Sarayı'nda, Abdülmecid'in istekleri doğrultusunda tam bir dekoratör gibi çalışmış, hem Sultan'ı memnun etmek, hem de adından söz ettirecek eşsiz düzenlemeler yapabilmek için büyük çaba harcamıştır.

"Göz kamaştırıcı ışıklandırma Boğaz'ı aydınlatırken, Sultan'ın Harem'deki dairesini de öne çıkarıyordu. Bu sırada Sultan, M. Séchan ile, yaptığı çalışmalar ve odaların dekorasyonu üstünde konuşmaktaydı. Sultan tarafından onurlandırılmanın önemini bilen Séchan tüm dikkatiyle majestelerinin önerilerini dinlemekteydi. Sultan'ın dairesinin de bulunduğu Harem'in deniz tarafındaki bir grup odanın mobilyaları üstüne konuşulmaktaydı. Harem bölümündeki dairelerin bölümlenmesi doğu anlayışına ve doğunun yaşam içindeki alışkanlıklarını karşılamak amacıyla yapılmıştı. Bu mekanlar, hiç bir Avrupa sarayındaki bölümlenmeye benzememekteydi. Harem bölümü, bir cephesiyle Boğaz'ın inanılmaz manzarasına açılırken, diğer cephesi Harem bahçesine açılmaktaydı. Daireler, bir merkez mekan çevresinde, birbirine geçişsiz odalardan oluşmaktaydı. Daireleri birbirine bağlayan koridorlar yardımıyla aynı eksen üstünde ilerlemek mümkündü. Sultan'ın yatak odasının da yer aldığı ve bahçeye bakan daire ardından, bir salondan geçilerek, 'hazine dairesi' olarak adlandırılan mekana gelinmekteydi. Sultan'ın yatak odasında yeralan muhteşem yatağı, Sultan tarafından Séchan'a ısmarlanmıştı. Yatağa ait bir desen, L'illustration dergisinin bir sayısında gösterilmiştir. M. Séchan tarafından 14. Lui dönemi modelleri temel alınarak oluşturulmuş bu yatak tüm Avrupa'da tek örnek olarak gösterilebilir. M. Séchan'ın aynı uygulamayı diğer mobilyalarda, hatta cam, metal eşyalar, avize ve şamdanlar, vazolar ve saatlerin seçiminde de uyguladığını biliyoruz."

Mekanlar arası mobilya ve obje transferleri nedeniyle mekanlardaki taşınabilir objelerin hemen hepsinin yerleri değişmiştir denebilir. Ancak bir kaç mekanda taşınabilir eşyalar kullanıma açıldıkları dönemdeki düzenleriyle sergilenmektedir. Bu durumda, mekanlar, daha çok mimariye bağlı elemanlarıyla belirlenebilir durumdadır. Pencerelerin açıldığı cepheler ve sayıları, kapılarının yerleri, tavan ve duvar bezemeleri mekanları ayırt ederken ilk bakılan yerler durumundadır. Bunun yanında şömineli mekanlar diğerlerine göre daha kolay saptanabilmektedir. Özellikle, yazılı belgelerde adına rastlanmayan, yalnızca görsel arşiv belgelerinde saptanan mekanlar, öncelikle kapı-pencere sayıları, duvar-tavan bezemeleri, mekanda görülebilen şömine ya da şöminelerin yanısıra, taşınabilir objeler olmalarına rağmen, diğer eşyalardan daha az hareket ettirilmiş olan avizelere bakılarak tesbit edilmeye çalışılmıştır. "Türk Bürosu" ve "Büro" olarak adlandırılan mekanları tesbit edebilmek için de öncelikle tavan bezemeleri saptanmıştır. Mekanda yeralan avize de tesbit aşamasında önemli rol oynamıştır. Fotoğraftan edinilen bilgiler ışığında "Büro"olarak adlandırılan mekanın Dolmabahçe Sarayı planı üzerinde yeri saptanmıştır.

Dolmabahçe Sarayı'na ilişkin görsel arşiv belgeleri içinde az miktarda iç mekan fotoğrafı yer almaktadır. Vezir Odası, Büro, Çinili Kısım, Kristal Merdivenli Salon, Kırmızı Oda, Hünkar Hamamı, Beyaz Oda, Türk Bürosu, Muayede Salonu fotoğraflarına ulaşılabilen mekanlardır. Fotoğrafla belgelenen mekanların tümü Mabeyn-i Hümayun'dadır. Harem-i Hümayun'da yeralan hiç bir mekanın

bölümünün dışarıya kapalı olması, bu nedenle mekanlara ait fotoğraf bulunmaması doğaldır. Buna karşın İmparatorluğun gücünün, yönetimin dışarıya taşınması için programlanmış Mabeyn-i Hümayun mekanlarının bir kısmı, özellikle tören ve çalışma mekanları fotoğraflanmıştır.

Dolmabahçe Sarayı'na ilişkin ulaşılabilen yazılı-görsel arşiv belgeleri, gazete ve dergilerle, kaynak kitaplardan elde edilen bilgiler doğrultusunda saptanan 26 mekana ilişkin olarak ana başlıklar altında toplanan değerlendirme sonuçları aşağıdaki gibidir.

Zemin katta yeralan mekanlar

Vezir Odası / Sürre Odası / Sertabib Odası / Esvab Odası

Büro / Çinili Kısım

Birinci katta yeralan mekanlar

Kristal Merdivenli Salon / Kırmızı Salon / Seccade Odası /

Zülvecheyn Salonu / Somaki Oda / Meşkhane /

Beyaz Oda / Hamam Odası / Hünkar Hamamı /

Türk Bürosu ? / Harem Koridoru / Muayede Salonu /

Valide Sultan Kabul Odası / Mavi Salon / Esvab Odası

Bodrum katta yeralan mekanlar

Matbah-ı Hümayun / Valide Sultan Mutfağı /

Esvab Odası

Saray dışında yeralan mekanlar

Camlı Köşk / Matbah-ı Amire

Plan üzerinde yeri kesin olarak saptanan mekanlar

Medhal Salon / Vezir Odası / Sürre Odası / Büro /

Çinili Kısım / Kristal Merdivenli Salon / Kırmızı Salon /

Seccade Odası / Zülvecheyn Salonu / Somaki Oda /

Beyaz Oda / Hamam Odası / Hünkar Hamamı /

Harem Koridoru / Muayede Salonu /

Valide Sultan Kabul Odası / Mavi Salon /

Padişaha mahsus oda / Matbah-ı Hümayun /

Valide Sultan Mutfağı / Matbah-ı Amire / Camlı Köşk

Plan üzerinde yeri kesin olarak saptanamayan mekanlar

Sertabib Odası / Esvab Odası / Meşkhane / Türk Bürosu

Yeri, fonksiyonu ve taşınabilir eşyasıyla korunabilmiş mekanlar

Somaki Oda / Valide Sultan Kabul Odası / Mavi Salon

Yeri ve fonksiyonu değişmeyen, taşınabilir eşyası büyük oranda değişmiş mekanlar

Medhal Salon / Kristal Merdivenli Salon / Kırmızı Oda

Zülvecheyn Salonu / Meşkhane / Hünkar hamamı

Hamam Odası / Padişaha mahsus oda

Muayede Salonu / Matbah-ı Hümayun

Valide Sultan Mutfağı / Camlı Köşk / Matbah-ı Amire

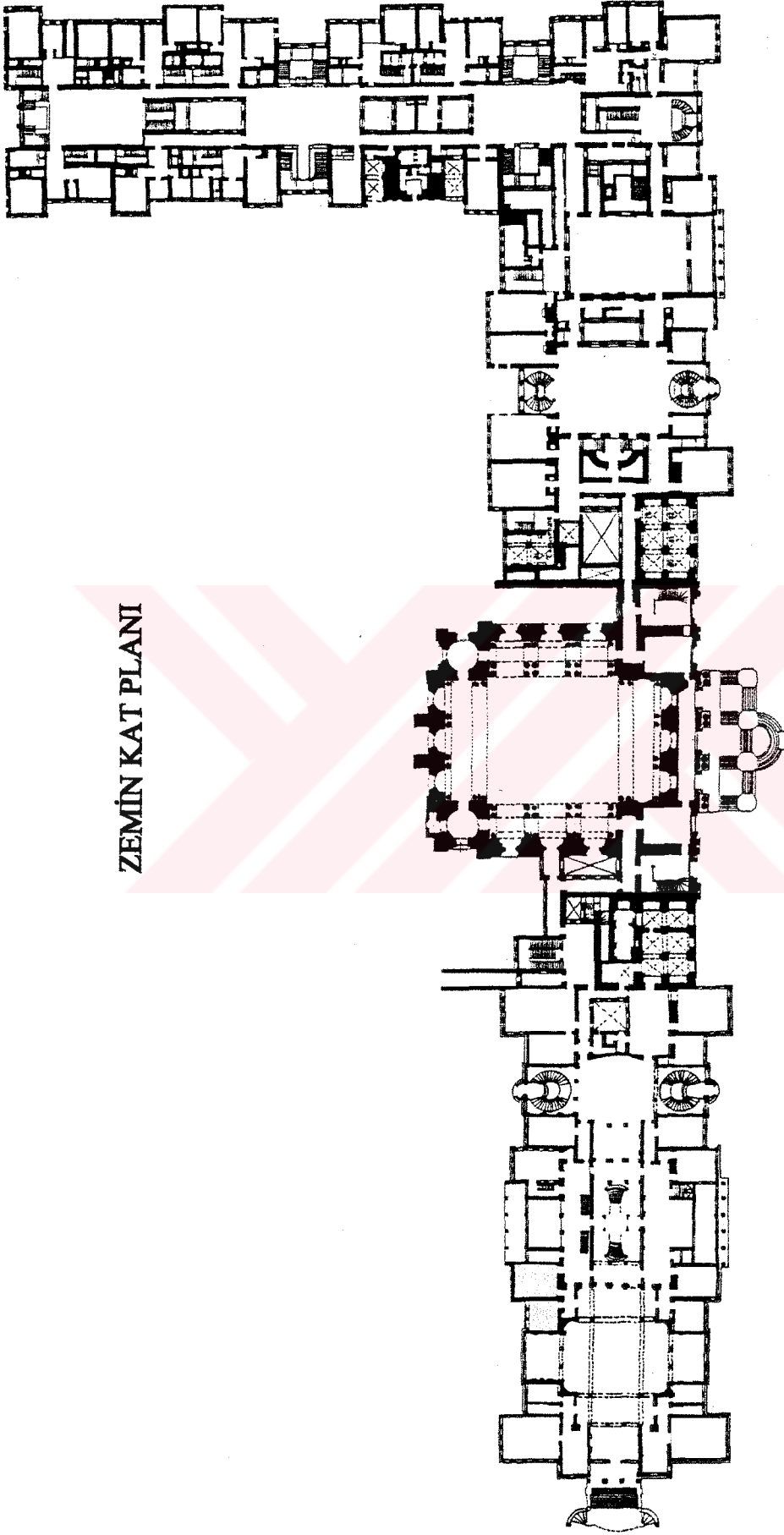
Yeri, fonksiyonu ve taşınabilir eşyası değişime uğrayan mekanlar

Sürre Odası / Vezir Odası / Sertabib Odası / Esvab Odası

Büro / Türk Bürosu / Seccade Odası / Beyaz Oda

Plan 4. 1

ZEMİN KAT PLANI

Plan üzerinde yeri kesin olarak saptanan mekanlar

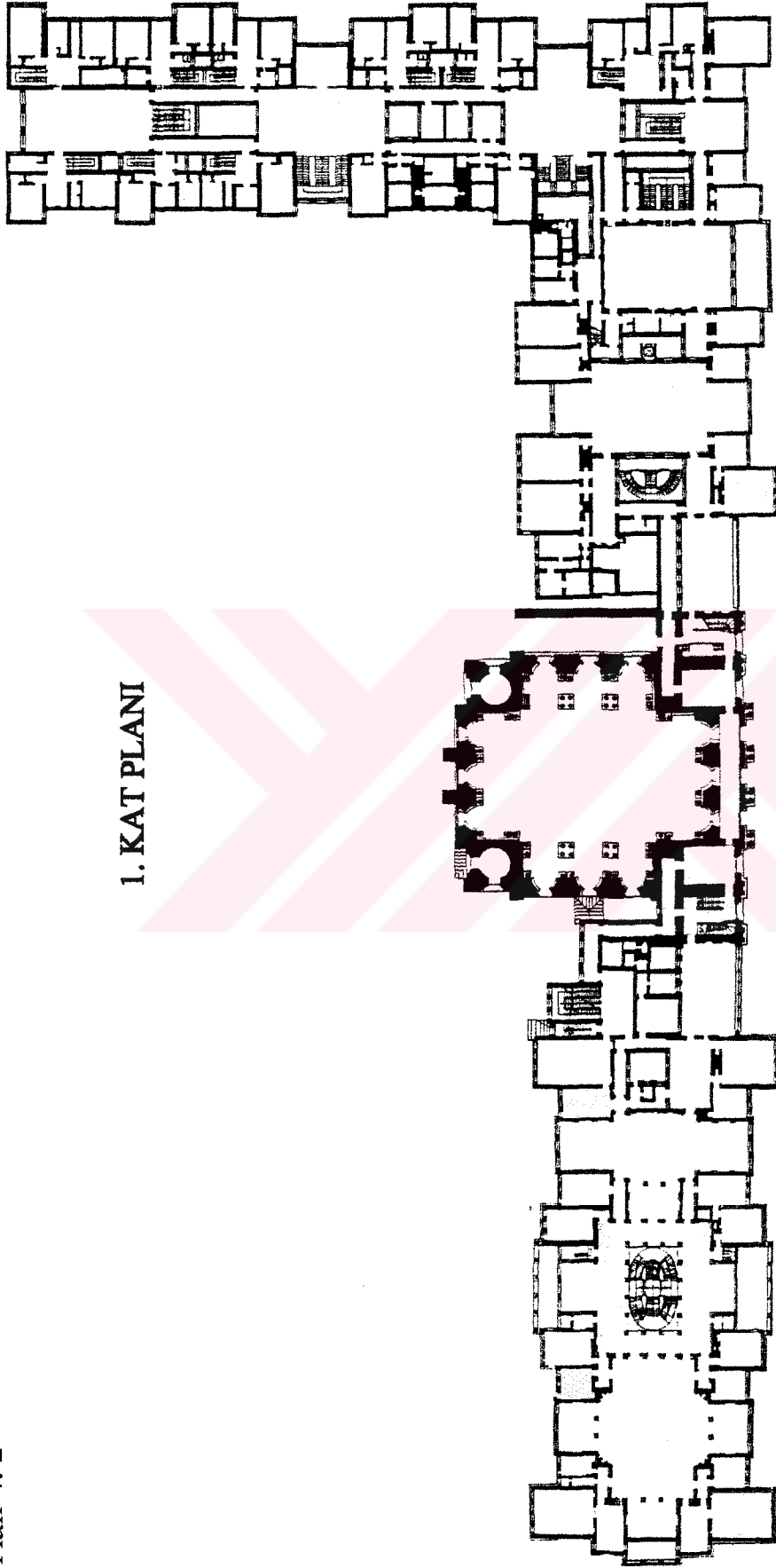

Plan üzerinde yeri kesin olarak saptanamayan mekanlar

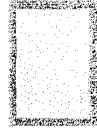

Plan 4. 2

1. KAT PLANI

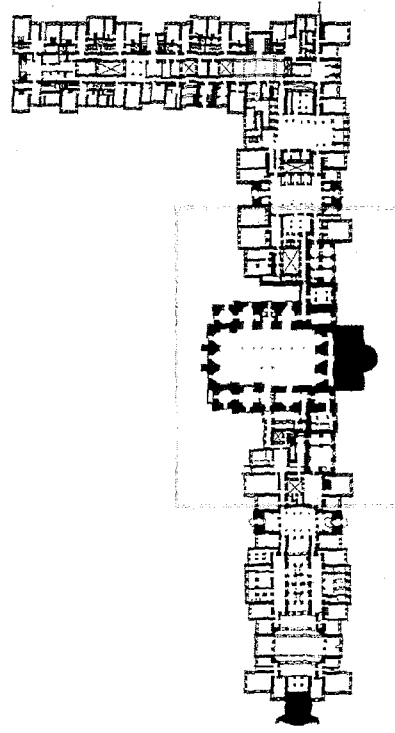
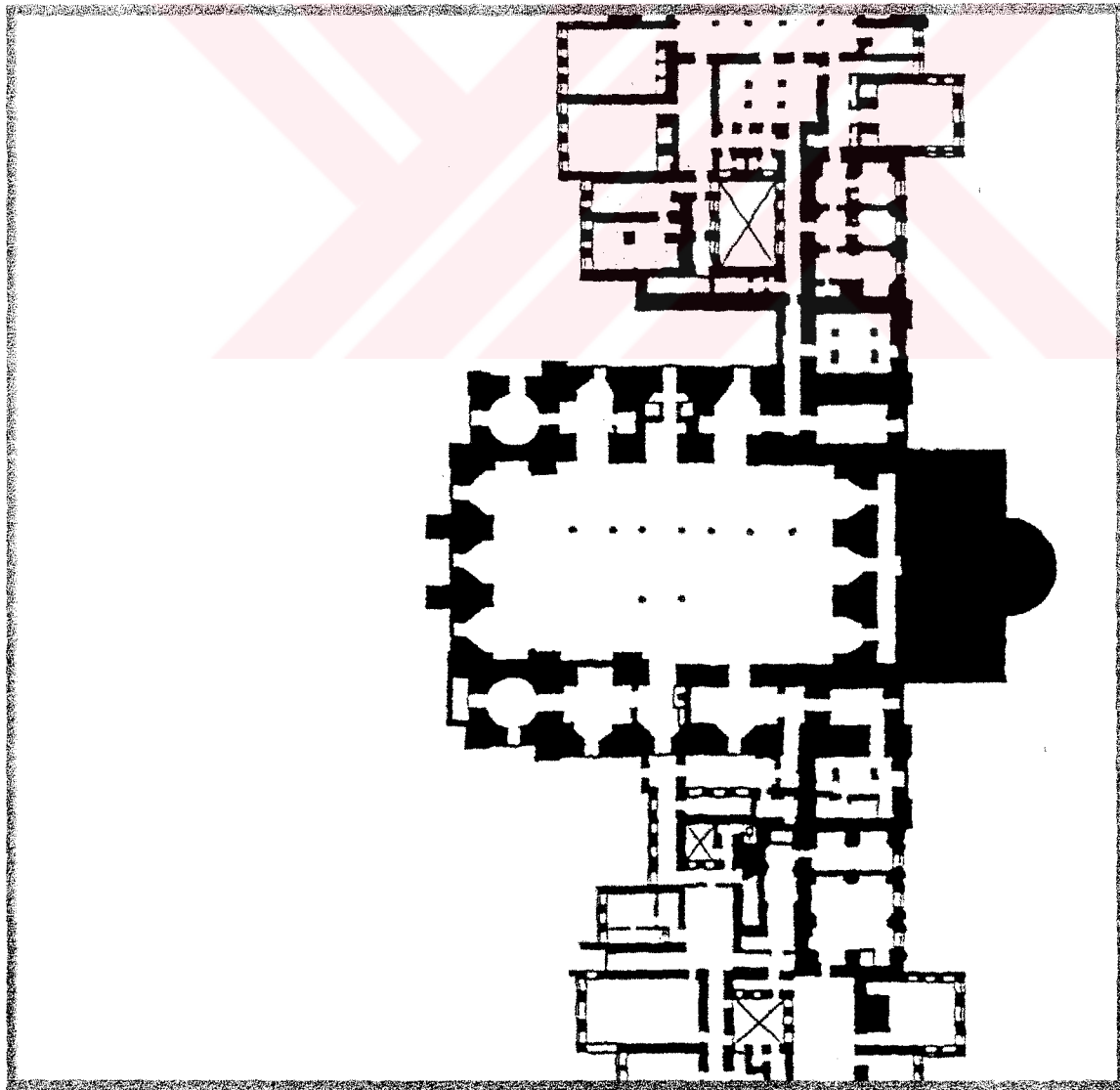

Plan üzerinde yeri kesin olarak saptanan mekanlar

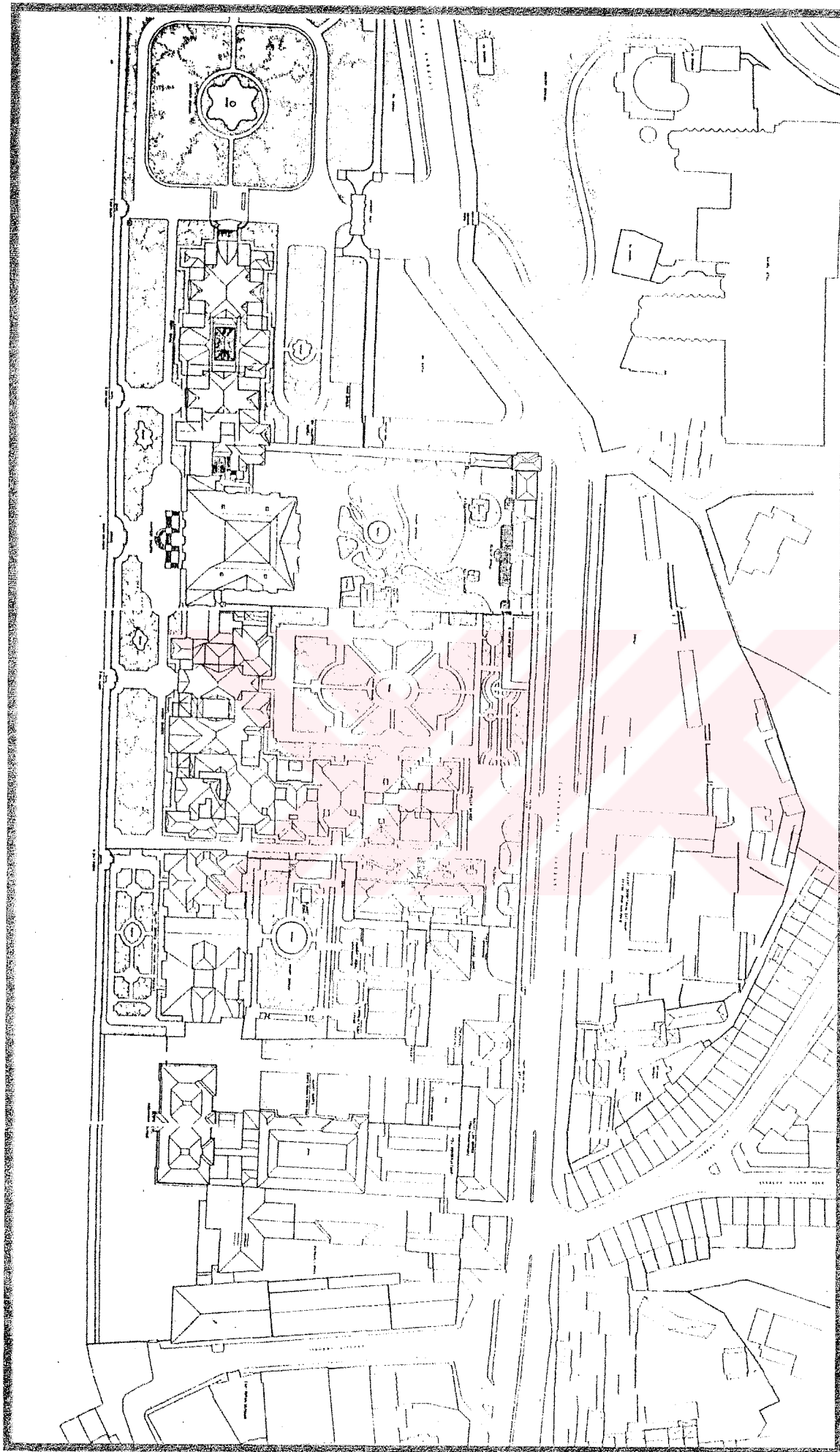

Plan üzerinde yeri kesin olarak saptanamayan mekanlar

BODRUM KAT PLANI

Plan 4. 3

Plan 4. 4

Tören Mekanları

Medhal Salon / Vezir Odası / Sürre Odası / Kırmızı Salon

Zülvecheyn Salonu / Somaki Oda / Beyaz Oda

Mavi Salon / Valide Sultan Kabul Odası / Muayede Salonu

Günlük Kullanım Mekanları

Esvab Odası / Sertabib Odası / Büro / Türk Bürosu

Çinili Kısım / Seccade Odası / Meşkhane

Hünkar Hamamı / Hamam Odası / Padişaha mahsus oda

Matbah-ı Hümayun / Valide Sultan Mutfağı

Matbah-ı Amire / Camlı Köşk

Bağlayıcı Mekanlar

Kristal Merdivenli Salon / Harem Koridoru

Günlük kullanım mekanları mekana yüklenen fonksiyon ya da o mekanda yapılan işe, mekanı kullanan kişi, kişilere göre adlandırılmış mekanlardır. Tören mekanları, genelde dekorasyonda ağırlıklı olarak kullanılan renk ya da mekana yüklenen fonksiyona göre adlandırılmışlardır. Dolmabahçe Sarayı'nın çok önemli iki mekanı Valide Sultan Kabul Odası ve Sultanın elçileri kabul ettiği Kırmızı Oda,

hükümdarlığın, gücün, yönetimin simgelendiği kırmızı rengin ağırlıklı olduğu bir düzende düzenlenmiştir. Valide Sultan Kabul Odası ve Kırmızı Oda Sarayda yönetimin ve hükümdarın gücünün sergilendiği mekanlardır. Valide Sultan olmanın hiç de kolay olmadığı kesindir. Bir cariyenin Valide Sultanlığa uzanan uzun yolda, öncelikle padişaha kendisini kabul ettirerek İkbâl olması, sonra da padişaha bir erkek çocuk vererek Kadınefendi ünvanını alması gerekirdi. Oğlu, diğer kadınefendilerin oğullarını geride bırakarak tahta geçmeyi başarır, o da Valide Sultan olabilirdi. Bu nedenle, saray içindeki gerçek yönetici, Sultan'ı da yöneten Valide Sultan için M. Séchan tarafından dekore edilen Valide Sultan Kabul Odasını Dolmabahçe Sarayı'nın en önemli tören mekanı olarak düşünmek doğru olur.

Kaynaklardan edinilen bilgiler ve yerinde yapılan tesbitler sonucunda tören mekanlarının önemli özellikleri olduğu saptanmıştır: Tavan ve duvarlarda yoğun bezeme programı görülür. Genel olarak, duvarlar tavan bezemesine bağlı olarak kalemişi süslemelidir. Kasetli ve kasetlerin içleri manzara ya da çiçek resimli tavanlar, yine tavanlarda kullanılan üç boyutlu süsleme öğeleri tören mekanlarının çoğunda kullanılmıştır. İnce işçilikli, iki renkli, desenli parkeler de yine tören mekanlarında görülür. Dekorasyonda, perde ve döşemelik kumaşlarda hakim renkler çoğu zaman mekanları tanımlamada, kullanılmış, bu yolla diğer mekanlardan ayrılmışlardır. Mabeyn-i Hümayun'da yeralan tüm tören mekanları şömine / şöminelerle ısıtılmıştır. Buna karşılık, Harem-i Hümayun'da sadece Valide Sultan Kabul Odası'nda şömine vardır.

Dolmabahçe Sarayı'nın inşa edildiği dönemde, Boğaz'ın çeşitli yerlerinde yaptırılan ya da tefriş ve tamir edilen Saray ve Köşkler çok önemli bir harcama kaynağıydı. Diğer yandan, Abdülmecid döneminde saray kadınları da gelirlerine göre harcama yapmak yerine borçlanarak önemli gider kaynağı oluşturdular. Bu durumu Dolmabahçe Sarayı'nda başlayan yeni hayat tarzının bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. Abdülmecid dönemine ait olduğu bilinen B.O.A Cevdet Saray 5308 no'lu, Harem-i Hümayun'dan dokuz kadının tüccardan aldığı borçlara ve bu borçların faiziyle ödenmesine ilişkin bilgi veren belge dönemin değişen yaşam biçimi ve özellikle Harem'in değişen yüzü hakkında somut bilgi vermesi bakımından önemlidir. Bu dönemde yapıldığından emin olduğumuz israfın ve alınan borçların somut belgesi durumundadır. Giderin artması, Hazine-i Hassa'nın açık vermesine neden olmuş ve sarayın masrafları nedeniyle Galata bankerlerinden %45 faizle borç alınmıştır. Aynı dönemde Avrupa'da borçlanma faizinin %4-5 olduğu düşünülürse, içinde bulunulan durumun korkutucu boyutları daha iyi anlaşılır.

B.O.A Cevdet Saray, 1909 no'lu, 1271 tarihli no'lu belgede Sarayda bir ay içinde balmumu dağıtılan daireler ve miktarları verilmiştir. Buna göre belgede adı geçen dairelerin varlığı kanıtlanmakta, ancak hiç bir dairenin Saray içindeki konumu hakkında bilgi verilmemektedir. Bu belgeden, Dolmahçe Sarayı'nda yaşama mekanı olan Harem bölümünün adlarını içlerinde yaşayan kişilerden alan bir çok daireden oluştuğunu saptamak ve dağıtılan balmumu miktarlarına

göre dairelerde yaşamakta olanların saray hiyerarşisi içindeki yerleri hakkında fikir edinebilmek mümkündür. Valide Sultan Mutfağı, Hünkar Mutfağı ya da Matbah-ı Amire'ye alınan erzak ve malzeme hakkında bilgi veren çok sayıda belge tesbit edilmiştir. Bu belgelerde karşımıza çıkan malzemenin miktar ve çeşitliliği sözü edilen mutfağın büyüklüğü, işlevi ve dolayısıyla önemi hakkında bilgiler sunar.

M.S.A, 629 no'lu 1326 tarihli belgede, Dolmabahçe Sarayı'nda fırın, kalem odası ve koridorlarda Sultan Reşad döneminde, Mimar Vedad tarafından yapılan onarımlar verilmiş, ancak sözü edilen mekanların Saray içindeki yerleri hakkında bilgi verilmemiştir. Aynı şekilde, M.S.A 1943 no'lu, 1329 tarihli belgede, Dolmabahçe Sarayı Mabeyn-i Hümayun'da Sadraza ait bir odanın tamirinden bahsedilmektedir. Bu odanın, iki tarafa sürmeli kapısının çıkarılarak menteşeler ile açılır kapanır hale getirildiği ve bu iş için Sultan Reşad'ın kararı verilmiştir. Bu belgeden de, Sultan Reşad döneminde Dolmabahçe Sarayı'nda Mabeyn-i Hümayun'da Sadrazam'a ait bir oda olduğu anlaşılmaktadır. Odanın yerine ilişkin hiç bir açıklama yoktur.

Sultan Mehmed Reşad dönemine ait belgelerin çoğu, Mimar Vedad tarafından yapılmış olan onarımları belgeler. Bu doğrultuda, özellikle Sultan Reşad döneminde, sarayda önemli bir onarım faaliyeti olduğu ve bu yıllarda bazı mekanların fonksiyonlarının da değişmiş olabileceği düşünülebilir.

Sultan II. Abdülhamid'in Yıldız Sarayı'nda yaşadığı düşünülürse, otuz yıla yakın bir süre boş kalan Dolmabahçe Sarayı'nda Sultan Reşad ile yeni bir dönem başlamıştır. Le Moniteur Oriental'den 11. Mayıs. 1909' da Sultan Reşad'ın tahta çıkışının ertesi günü Sarayda onarım çalışmalarının başlatıldığı öğrenilmektedir. 18. Mayıs. 1909'da Saraya telefon bağlandığı ve onarım çalışmalarının Mimar Vedad yönetiminde, beş, altı ay içinde bitmesinin hedeflendiği duyurulmaktadır. 21. Mayıs. 1909 tarihli bir başka haberde onarım çalışmalarının bitiminde Sarayın tüm bölümlerine kalorifer tesisatı döşeme işleminin tamamlanmış olacağı ve Sarayın artık elektrikle aydınlatılacağı haberi verilmektedir.

Dolmabahçe Sarayı'nda 1853-1914 yılları arasındaki mekan kullanımını aydınlatma yolunda değerlendirilen arşiv belgelerinin en önemli ortak özelliği, doğrudan ya da dolaylı olarak mekanlara ilişkin bilgi vermesidir. Mekanlarla doğrudan ilişkisi olmayan belgelerden konularına göre farklı değerlendirmeler yapmak da mümkündür. Diğer yandan, değerlendirilen arşiv belgelerinin çoğu bugüne dek kullanılmamış belgelerdir. Amaca yönelik belgelerin saptanarak biraraya getirilmiş olması, bundan sonra yapılacak çalışmalar için önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Abdülaziz Bey., 1995. *Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2 cilt, İstanbul.
- Akozan, F., 1985. Tarih Boyunca Türk Sarayları, Milli Saraylar, *Milli Saraylar Sempozyumu/Bildiriler*, İstanbul.
- Akşit, İ., 1989. Dolmabahçe Sarayı, *Kültür ve Sanat*, 3, Ankara,
- Akyıldız, A., 1998. *Mümin ve Müsrif Bir Padişah Kızı Refia Sultan*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Allom, T. and Walsh, B., *Constantinople and the Scenery of the Seven Churches of Asia Minor (1835-1840)*, London.
- Amicis, E., 1980. *İstanbul*, Ankara.
- Arel, A., 1975. 18. Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci, İstanbul.
- Arslan, N., 1992. *Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul (18. yy sonu ve 19. yy)*, İstanbul.
- Arslan, N., 1994/95. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Beşiktaş Sahilinde Saray Yerleşimi, *Milli Saraylar Dergisi*, 102-113, Ankara.
- Atasoy, N., 1987. Dolmabahçe Sarayı'nda Geleneksel Özellikler, *Milli Saraylar Dergisi*, 1, 23-33, Ankara.
- Batur, A., 1986. Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı, *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, cilt III, İstanbul.
- Batur, S., 1986. Balyan Ailesi, Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, cilt III, İstanbul.
- Batur, A., 1994. Dolmabahçe Sarayı, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 3, İstanbul.
- Batur, A., 1993. Mimar Raimondo D'aronco ve Milli Saraylar'daki Çalışmaları, *Milli Saraylar Dergisi*, 40-65, Ankara.
- Baykal, S., 1989. *İbretnümâ, Mabeynci Fahri Bey'in Hatıraları ve İlgili Bazı Belgeler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

- Blackwood, A., 1857. *Scutari, Bosphorus, Crimea*, London.
- Blanc, H., 1880. *Journal de mon Voyage à Constantinople*, Paris.
- Brindesi, G., *Souvenir de Constantinople*, Paris.
- Carbognano, C, C., 1993. *18. Yüzyıl'ın Sonunda İstanbul*, İst.
- Cezar, M., 1992. Süslemeler Yönünden Dolmabahçe Beylerbeyi Sarayları, *Milli Saraylar Dergisi*, 8-29, Ankara.
- Cezar, M., 1993. 19. Yüzyılda Neden Batı Tarzı Saray?, *Milli Saraylar Dergisi*, 8-19, Ankara.
- Cezar, M., 1991. *19. Yüzyıl Beyoğlu'su*, İstanbul.
- Çelik, Z., 1996. *Değişen İstanbul*, İstanbul.
- Eldem, S, H., 1979. *Boğaziçi Anıları*, İstanbul.
- Eldem, S, H., 1979 . *İstanbul Anıları*, İstanbul.
- Eldem, S, H., 1968. *Türk Evi Plan Tipleri*, İstanbul.
- Eldem, S, H., 1969-1974. *Köşkler ve Kasırlar*, 2 cilt, İstanbul.
- Erdener, O., 1968. "Çağlar Boyunca Boğaziçi", *Hayat Tarih Mecmuası*, cilt II, 8, İstanbul.
- Esemenli, D., 1996. Tanzimat'ın sarayı Dolmabahçe, *Art Decor*, 40-41, s. 64-74 Temmuz-Ağustos, İstanbul.
- Eyice , S., 1950. İstanbul (Tarihi Eserler-Saraylar), *İslam Ansiklopedisi*, cilt ,V, İstanbul.
- Faroqhi, S., 1998. *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Galland, A., 1973. *İstanbul'a Ait Günlük Hatıralar*, cilt II, Ankara.
- Gautier, T., 1854. *Constantinople*, Paris.
- Gülersoy, Ç., 1984. *Dolmabahçe; Çağlar Boyu İstanbul Görünümleri III*, İstanbul.
- Hamsun, K. and Andersen, H, C., 1998. *İstanbul'da İki İskandinav Seyyah*, İstanbul.

Hasol, D., 1975. *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları. İstanbul.

Tevfik Bey'in Günlük Notları., 1971. *Hayat Tarih Mecmuası*, 1-6, İstanbul.

Dr. Spitzer'in Hatıraları., 1965. *Hayat Tarih Mecmuası*, 1-6, İst.

Hutton, W, H., 1900. *Constantinople, the History of The Old Capital of The Empire*, London.

İnciciyan, P, G., 1956. *18. Asırda İstanbul*, İstanbul.

Koçu, Reşad Ekrem., 1961. Dolmabahçe Sarayı, *İstanbul Ansiklopedisi*, cilt IX, İstanbul.

Koçu, Reşad Ekrem., 1961. "Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Boğaziçi" maddesi, *İstanbul Ansiklopedisi*, cilt V, İstanbul.

Konyalı, İ, H., 1943. *İstanbul Abidelerinden: İstanbul Sarayları*, İstanbul.

Kömürcüyan, E., 1952. *17. Asırda İstanbul*, İÜ Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul.

Köseoğlu, C., 1987. Dolmabahçe Sarayı Hazine-i Hassa Dairesi, *Milli Saraylar Dergisi*, 1, Ankara.

Kuban, D., 1988. *100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi*, İstanbul.

Küçükerman, Ö., 1994/95. Tasarım ve Sanayi Tarihi Mirası Olarak İstanbul'daki Milli Sarayların Önemi, *Milli Saraylar Dergisi*, 8-39, Ankara.

Melling, M., 1969. *Voyage Pittoresque de Constantinople et des Rives du Bosphore*, İstanbul.

Merey, L., 1974. Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonunun Isıtma Donatımı, *İDMM Akademi Dergisi*, 4, İstanbul.

Mintzuri, H., 1994. *İstanbul Anıları, (1897-1940)*, İstanbul.

Müller, M., 1897. *Letters from Constantinople*, London.

Olçay-Ege, Y., 1978. Dolmabahçe Sarayı Dış ve İç Süslemesi, *Hacettepe Üniversitesi Bilim Uzmanlığı Tezi*, Ankara.

- Orgun, Z., 1987. Dolmabahçe Sarayı'nın Salon ve Odaları Üzerine, *Milli Saraylar Dergisi*, 1, 106-115, Ankara.
- Ortaylı, İ., 1987. *İstanbul'dan Sayfalar*, Hil Yayın, İstanbul.
- Osmanoğlu, A., 1994. *Babam Sultan Abdülhamid*, İstanbul.
- Ögel, S., 1987. Abdülmecid Devrinin Mimari Resimli İki Kubbe Yüzeyi, *Milli Saraylar Dergisi*, 1, 116-121, Ankara.
- Özendes, E., 1998. *Abdullah Freres, Osmanlı Sarayının Fotoğrafçıları*, Y.K.Y, İstanbul.
- Pamukciyan, K., 1960. Karabet Balyan, *İstanbul Ansiklopedisi*, cilt IV, İstanbul.
- Pamukciyan, K., 1960. Nikoğos Balyan, *İstanbul Ansiklopedisi*, cilt IV, İstanbul.
- Pardoe, J., 1839. *The Beauties of the Bosphorus*, London.
- Peirce, L. P., 1996. *Harem-i Hümayun*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Refik, A., 1931. *Eski İstanbul*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul.
- Regla, Paul de., 1891. *La Turquie Officielle*, Paris.
- Sakaoğlu, N., 1994/95. Dolmabahçe Sarayı Teşkilatı, *Milli Saraylar Dergisi*, 54-69, Ankara.
- Saz, L., 1974. *Harem'in İçyüzü*, Milliyet Yayınları İstanbul.
- Schiele, R., 1988. *19. yüzyılda İstanbul Hayatı*, İstanbul.
- Sevengil, A., 1993. *İstanbul Nasıl Eğleniyordu: 1453'ten 1927'ye Kadar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sertoğlu, M., 1977. Dolmabahçe'den Beşiktaş'a, *Hayat Tarih Mecmuası*, cilt: 2, 9, 66-67, İstanbul.
- Smith, A., 1850. *A Month at Constantinople*, London.
- Sözen, Metin., 1990. *Devletin Evi Saray*, İstanbul.
- Sözen, M. ve Tanyeli, U., 1986. *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Summer, B. and Freely, J., 1972. *Strolling Through İstanbul, A guide to the City*, İstanbul.

Şehsuvaroğlu, H., 1954. *Tarihi Odalar*, İstanbul.

Timoni, A., 1840. *Nouvelles Promenades dans le Bosphore*, İstanbul.

Tuğlacı, P., 1993. *Osmanlı Mimarlığında Balyan Ailesi'nin Rolü*, İst.

Ubucini, J. A., 1977. *1855'de Türkiye*, cilt II, İstanbul.

Uluçay, M. Ç., 1971. *Harem II*, Ankara.

Uluçay, M. Ç., 1980. *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ankara.

Umur, S., 1994/95. Dolmabahçe Sarayı'nda Türk Yapımı Bir Piyano, *Milli Saraylar Dergisi*, 70-76, Ankara.

Uşaklıgil, Halid, Z., 1940. *Saray ve Ötesi; Son Hatıralar*, 3 cilt, İst.

Uzunçarşılı, İ. H., 1984. *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, dizi no: VIII, 15 a, Ankara.

Ünver, S., 1967. Bir Beşiktaş Sarayı Vardı, *Hayat Tarih Mecmuası*, cilt: 2, 10, 12, İstanbul.

Ünüvar, S., 1964. *Saray Hatıralarım*, Çağaloğlu Yayınevi, İstanbul.

Yücel, İ. ve Öner., 1989. S, *Dolmabahçe Sarayı*, Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Yazılı Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet Saray, Belge no: 1254

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet Saray, Belge no: 1909

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet Saray, Belge no: 3134

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet Saray, Belge no: 3675

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet Saray, Belge no: 5308

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet Saray, Belge no: 6248

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet Saray, Belge no: 8927

Milli Saraylar Arşivi, Evrak I, 122

Milli Saraylar Arşivi, Evrak I, 629

Milli Saraylar Arşivi, Evrak I, 630

Milli Saraylar Arşivi, Evrak II, 301

Milli Saraylar Arşivi, Defter no: 1000

Milli Saraylar Arşivi, Defter no: 1924

Milli Saraylar Arşivi, Defter no: 1943

Journal de Constantnople, 4. Aralık. 1848
Journal de Constantnople, 29. Mart. 1849
Journal de Constantnople, 4. Nisan. 1849
Journal de Constantnople, 29. Nisan. 1849
Journal de Constantnople, 4. Mayıs. 1849
Journal de Constantnople, 24-29. Ekim. 1849
Journal de Constantnople, 9. Mayıs. 1851
Journal de Constantnople, 14. Mayıs 1849 - 9. Ekim. 1851
Journal de Constantnople, 29. Ekim. 1851
Journal de Constantnople, 9. Aralık. 1853
Journal de Constantnople, 6. Ağustos. 1855
Journal de Constantnople, 17. Mart. 1856
Journal de Constantnople, 8. Nisan. 1856
Journal de Constantnople, 24. Nisan. 1856
Journal de Constantnople, 9. Haziran. 1856
Journal de Constantnople, 14. Ağustos. 1856
Journal de Constantnople, 27. Nisan. 1857
Journal de Constantnople, 4. Temmuz. 1857
Journal de Constantnople, 10. Kasım. 1858
Journal de Constantnople, 14. Ocak. 1859
Journal de Constantnople, 24. Ağustos. 1859
Journal de Constantnople, 14. Eylül. 1859
Journal de Constantnople, 4. Ekim. 1859
Journal de Constantnople, 11. Nisan. 1861
Journal de Constantnople, 1. Ağustos. 1861
Journal de Constantnople, 30. Nisan. 1862

Le Moniteur Oriental, 10. Mayıs. 1909

Le Moniteur Oriental, 11. Mayıs. 1909

Le Moniteur Oriental, 18. Mayıs. 1909

Le Moniteur Oriental, 21. Mayıs. 1909

Le Moniteur Oriental, 28. Mayıs. 1909

Le Moniteur Oriental, 23. Temmuz. 1909

Le Moniteur Oriental, 24. Temmuz. 1909

Görsel Arşiv Belgeleri

Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, 9291
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, 9295/Repro R 15 488
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, 9303
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, R 21.501 Repro
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, 91 + R 29.333 Repro
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, 135 + R 29.332 Repro
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, 132 + R 29.339 Repro
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, 134 + R 29.338 Repro
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, R 29.336 Repro
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, 87 A + R 29.322 A
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, R 26. 150 Repro
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, R 19615
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, R 19618 Repro
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, 9301
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, Repro R 19622
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, Repro R 19623
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, 9765 + R 26
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, 9306
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, Repro R 19621
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, Repro R 19620
Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, R 19617 Repro

IRCICA Fotoğraf Arşivi, Yıldız Albümleri 90751/54

IRCICA Fotoğraf Arşivi, Yıldız Albümleri 90751/55

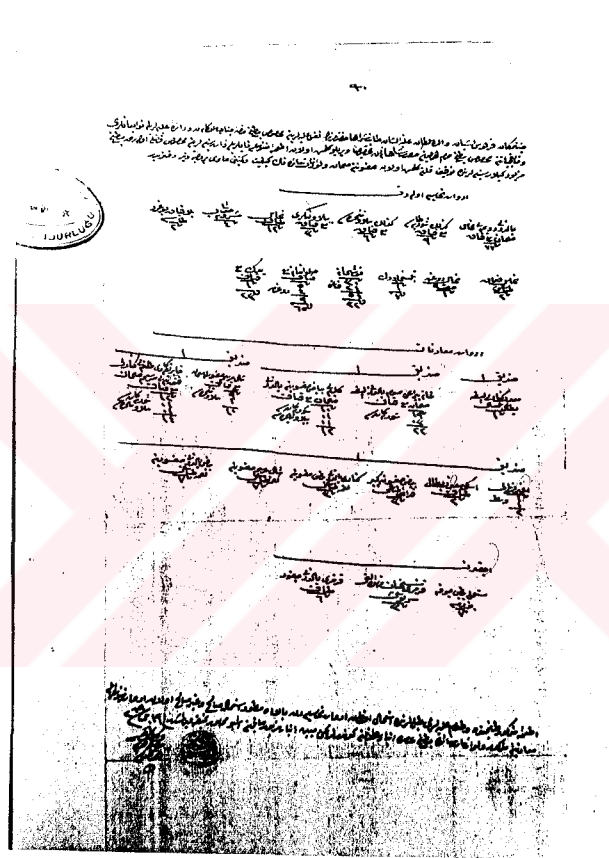
IRCICA Fotoğraf Arşivi, Yıldız Albümleri 90751/56

IRCICA Fotoğraf Arşivi, Yıldız Albümleri 90751/57

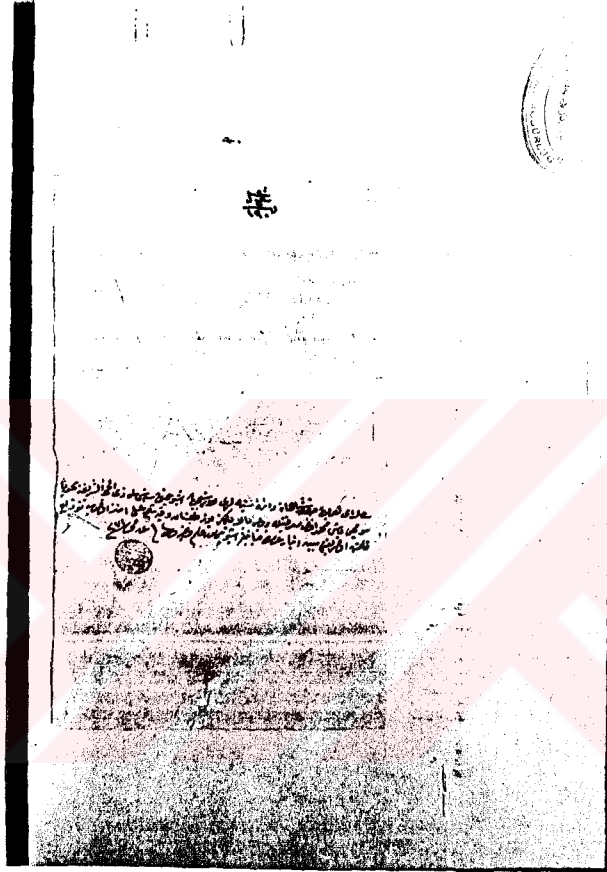
IRCICA Fotoğraf Arşivi, Yıldız Albümleri 90751/58

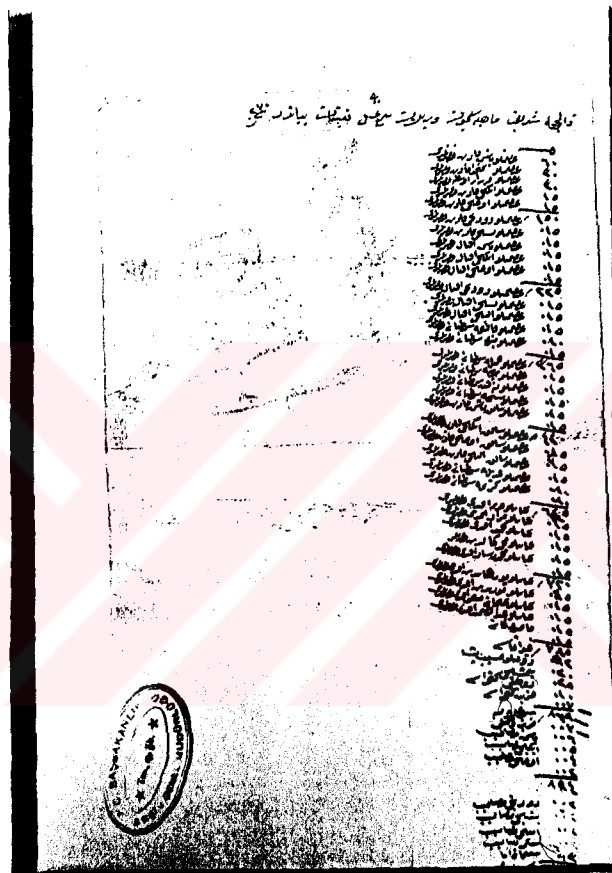
EKLER

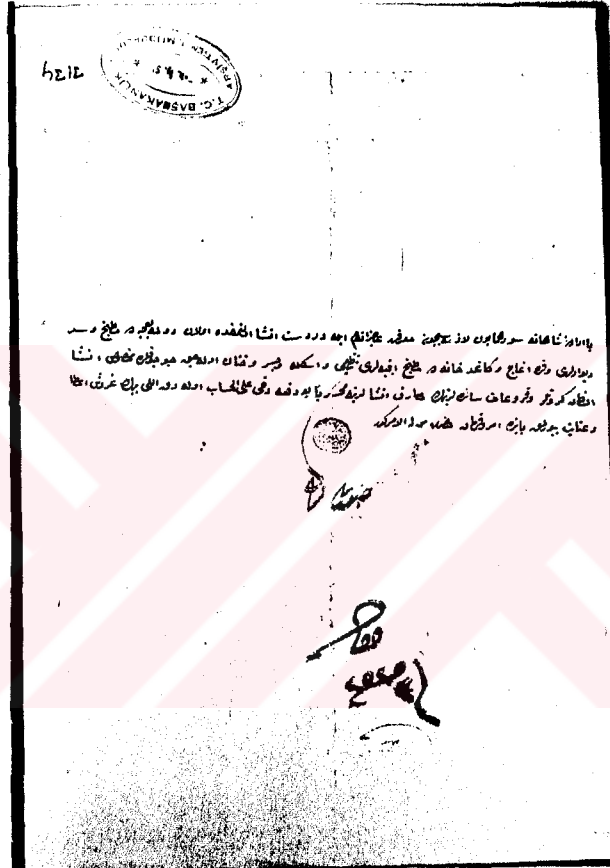
B. O. A Cevdet Saray, Belge no: 1254

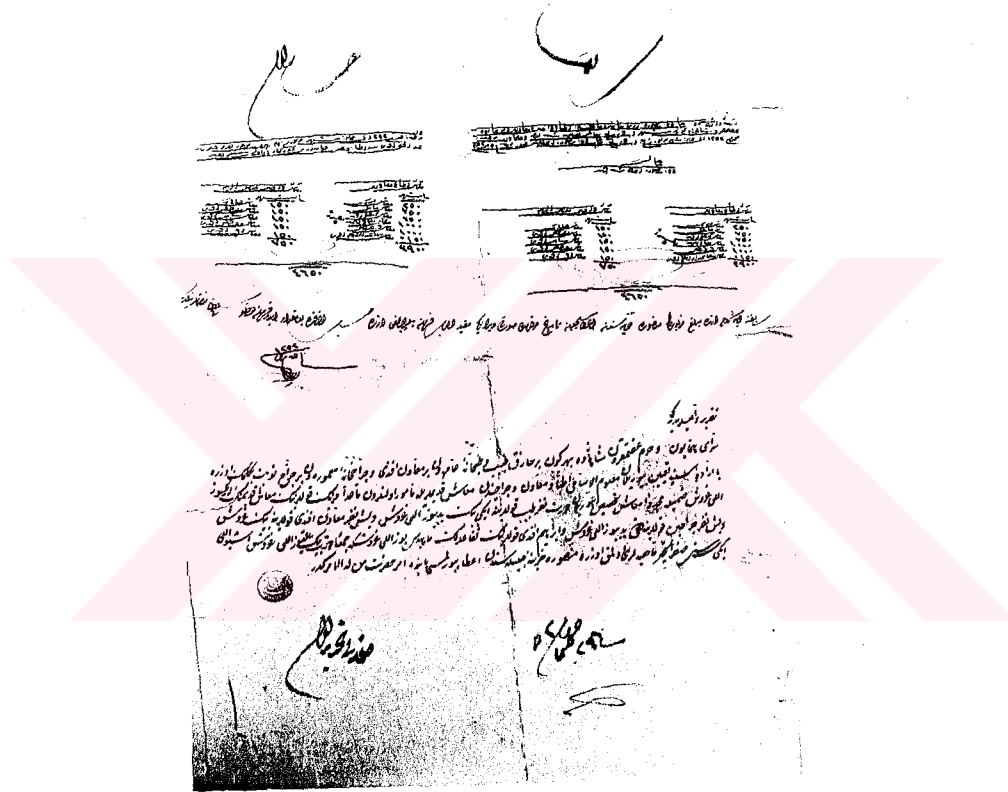
B. O. A Cevdet Saray, Belge no: 1909

B. O. A Cevdet Saray, Belge no: 1909

B. O. A Cevdet Saray, Belge no: 3134

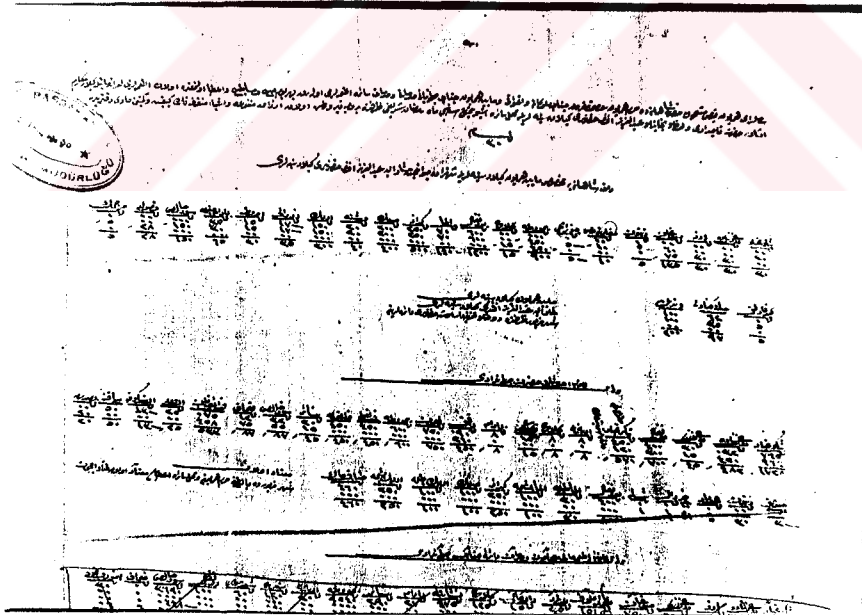
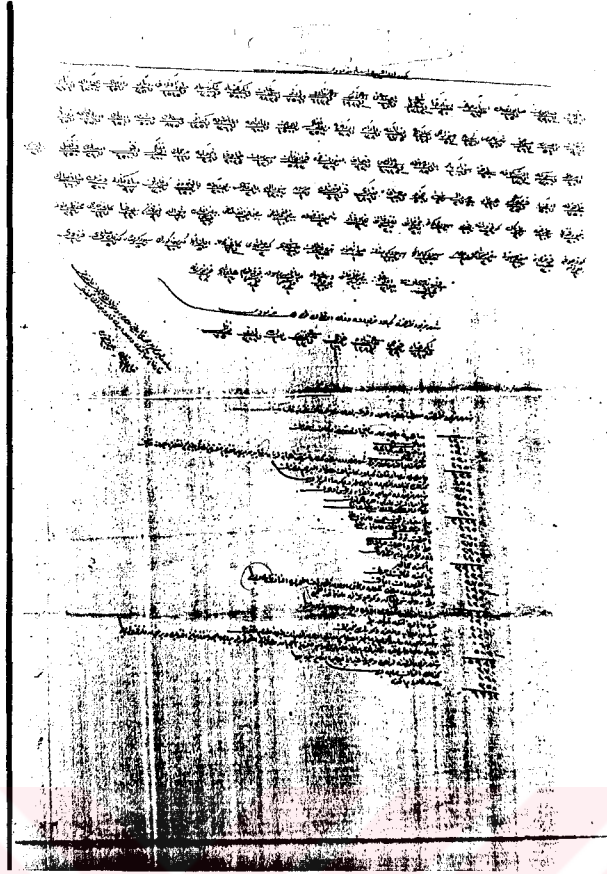

B. O. A Cevdet Saray, Belge no: 3675

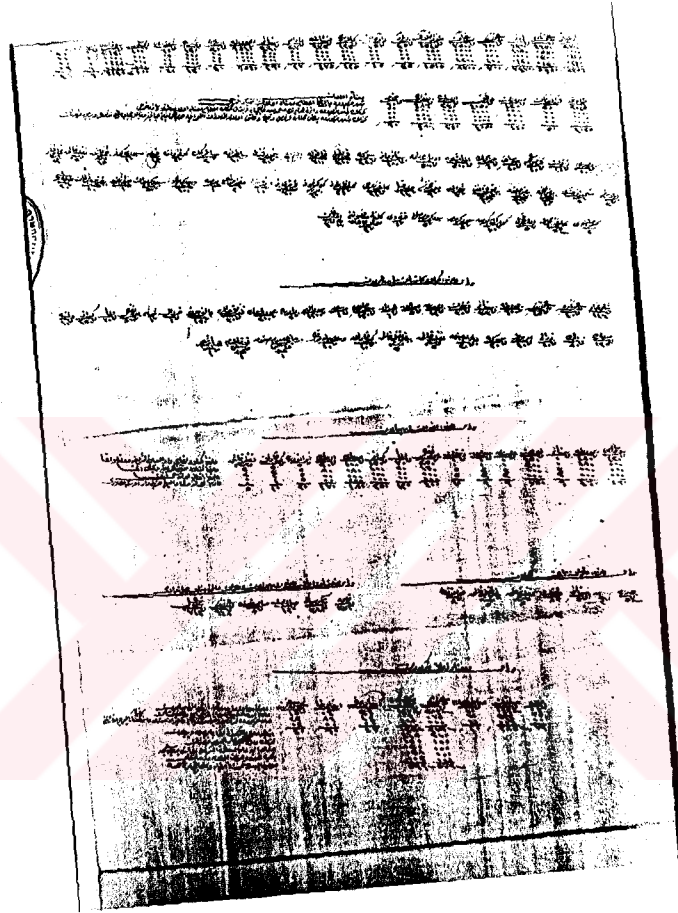

Handwritten musical notation on a page from a manuscript. The page contains several staves of music, each with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The notation is written in a cursive style, typical of Ottoman Turkish manuscripts. The page is numbered '5308' in the top right corner. A large red 'X' is drawn across the page, likely for archival or identification purposes.

B. O. A Cevdet Saray, Belge no: 5308

B. O. A Cevdet Saray, Belge no: 8927

B. O. A Cevdet Saray, Belge no: 8927

سورة الاحقاف عدد ٤٠ ربه وحده اقدس الله اسماءه العظيم فطرحه
لنا ففكرتم ان ربنا قد اوردنا من سورة الاحقاف سورة الاحقاف
ربه وحده اقدس الله اسماءه العظيم فطرحه

[illegible][illegible][illegible]

سید محمد مصطفی سید علی
محمد واداد
فصل انشاءات
فردی و جمعی
رسم و رسوم

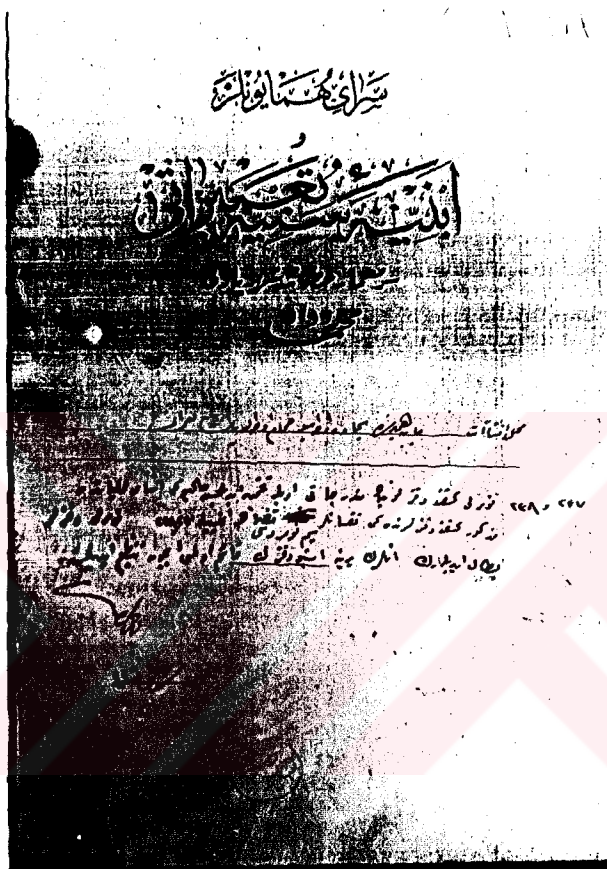
M. S. A Evrak I, 629

[illegible]

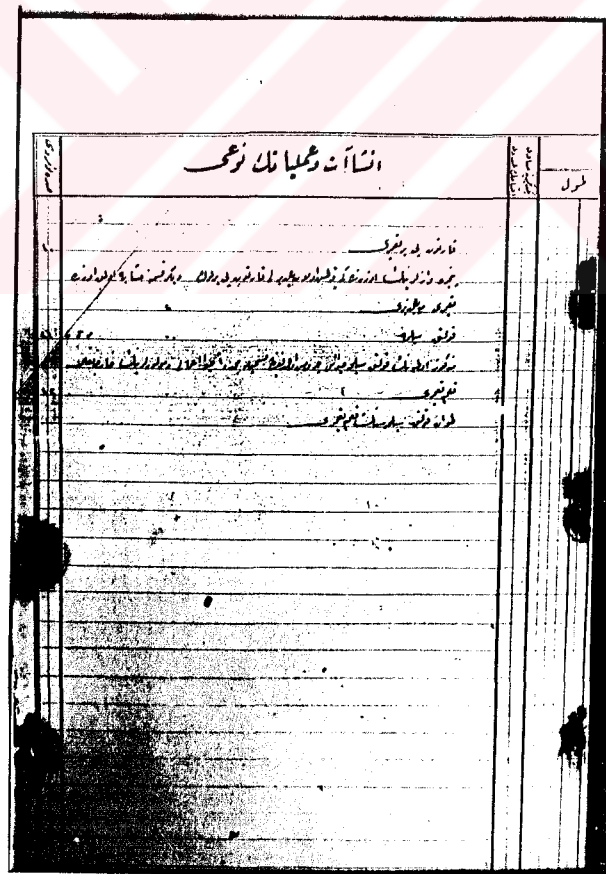
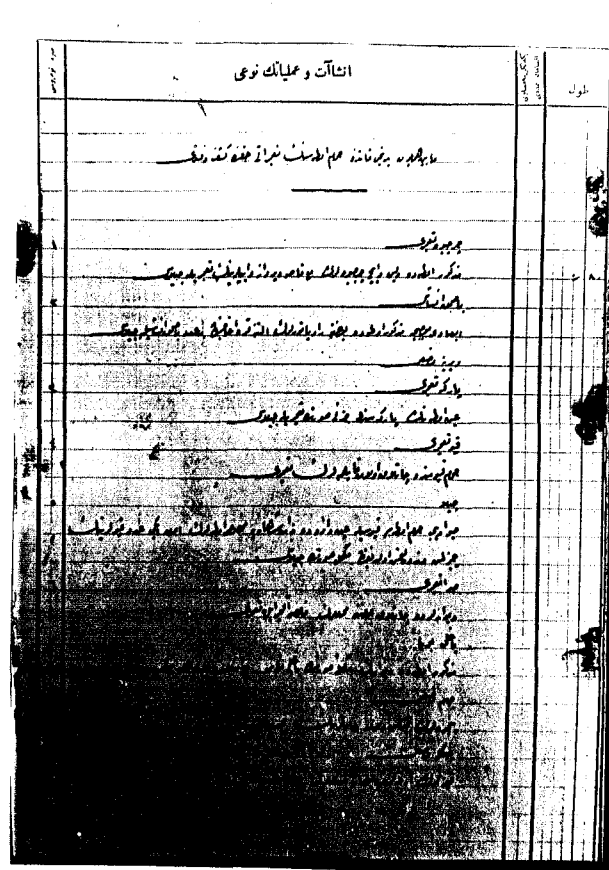
ایستگاه	ارتفاع	مقدار	اندام یکون	یکون	ثی	پکون
	ع			۸۷.	۸	۸۷.
	د			۹	۸۸	۸۰
	ع	۱۵		۹	۳	۶۴۴
	ع			۶	۲	۶۰
	ع			۶	۷	۷۰
	د			۶	۸۴	۸۴۴
						۸۷۸۷
					۲۰۰	۸۷۸
						۸۸۸۸

تاریخ ثبت: ...

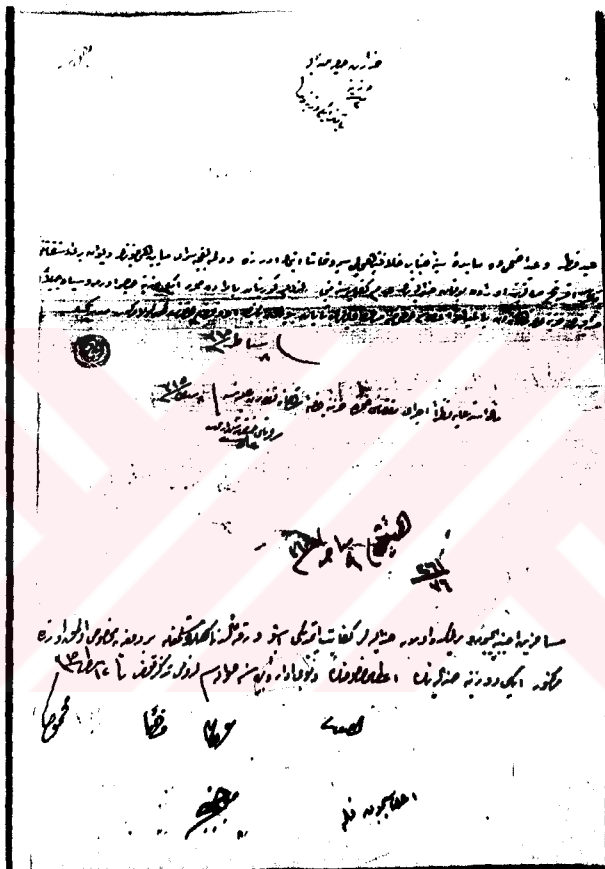
Ms. A. Evrak I, 630

M. S. A Evrak I, 630

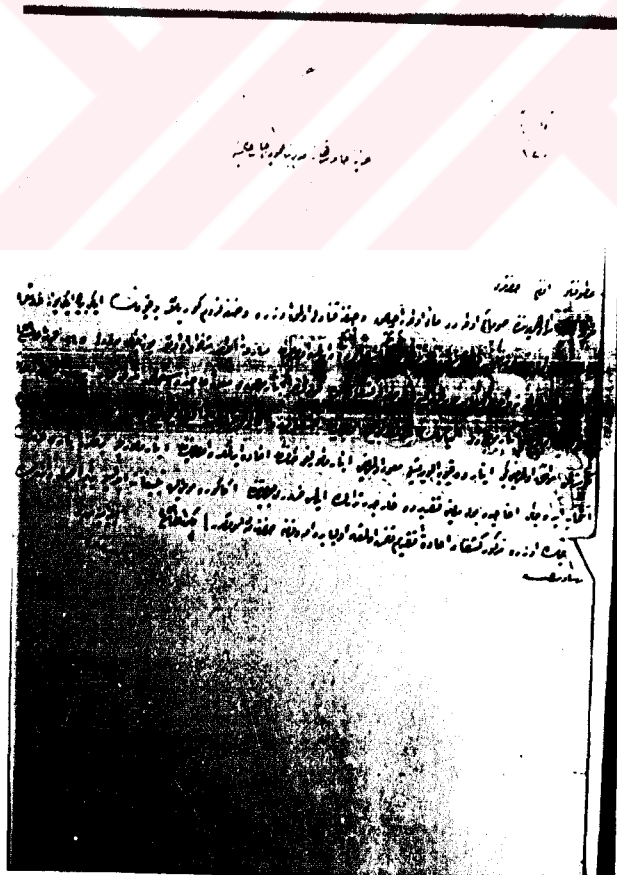
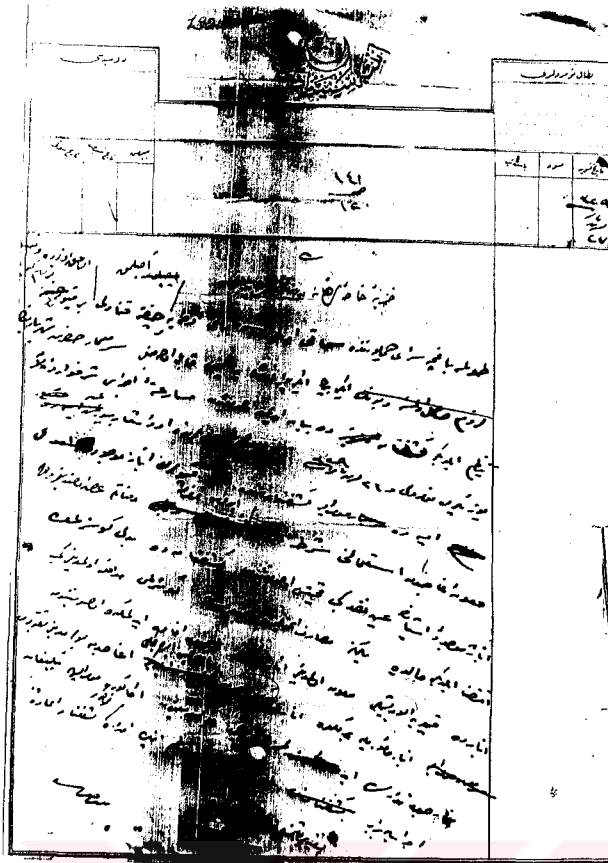
M. S. A Evrak I, 630

M. S. A Evrak II, 301

ایستگاه		تکلیف		انگیز		بیشتر	
ردیف	نام	ردیف	نام	ردیف	نام	ردیف	نام
1		1		1		1	
2		2		2		2	
3		3		3		3	
4		4		4		4	
5		5		5		5	
6		6		6		6	
7		7		7		7	
8		8		8		8	
9		9		9		9	
10		10		10		10	
11		11		11		11	
12		12		12		12	
13		13		13		13	
14		14		14		14	
15		15		15		15	
16		16		16		16	
17		17		17		17	
18		18		18		18	
19		19		19		19	
20		20		20		20	
21		21		21		21	
22		22		22		22	
23		23		23		23	
24		24		24		24	
25		25		25		25	
26		26		26		26	
27		27		27		27	
28		28		28		28	
29		29		29		29	
30		30		30		30	
31		31		31		31	
32		32		32		32	
33		33		33		33	
34		34		34		34	
35		35		35		35	
36		36		36		36	
37		37		37		37	
38		38		38		38	
39		39		39		39	
40		40		40		40	
41		41		41		41	
42		42		42		42	
43		43		43		43	
44		44		44		44	
45		45		45		45	
46		46		46		46	
47		47		47		47	
48		48		48		48	
49		49		49		49	
50		50		50		50	
51		51		51		51	
52		52		52		52	
53		53		53		53	
54		54		54		54	
55		55		55		55	
56		56		56		56	
57		57		57		57	
58		58		58		58	
59		59		59		59	
60		60		60		60	
61		61		61		61	
62		62		62		62	
63		63		63		63	
64		64		64		64	
65		65		65		65	
66		66		66		66	
67		67		67		67	
68		68		68		68	
69		69		69		69	
70		70		70		70	
71		71		71		71	
72		72		72		72	
73		73		73		73	
74		74		74		74	
75		75		75		75	
76		76		76		76	
77		77		77		77	
78		78		78		78	
79		79		79		79	
80		80		80		80	
81		81		81		81	
82		82		82		82	
83		83		83		83	
84		84		84		84	
85		85		85		85	
86		86		86		86	
87		87		87		87	
88		88		88		88	
89		89		89		89	
90		90		90		90	
91		91		91		91	
92		92		92		92	
93		93		93		93	
94		94		94		94	
95		95		95		95	
96		96		96		96	
97		97		97		97	
98		98		98		98	
99		99		99		99	
100		100		100		100	

M. S. A Evrak II, 1000

M. S. A Defter no: 1924

[illegible]

مفتی محمد رفیع

محکم دلائل سے مزین متنوع و منفرد موضوعات پر مشتمل مفت آن لائن مکتبہ

[illegible]

346

ÖZGEÇMİŞ

1968 yılında İstanbul'da doğdu. Orta ve lise öğrenimini Kadıköy Kız Lisesi'nde tamamladı. 1985'de girdiği Mimar Sinan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nden 1989 yılında mezun oldu. Aynı yıl İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimarlık Tarihi programında başladığı yüksek lisans eğitimini 1992 yılında bitirdi. 1994 yılından bu yana TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, Kültür-Tanıtım Daire Başkan Yardımcılığı'nda Müze Araştırmacısı olarak görev yapmakta. Fransızca ve İngilizce biliyor.

Tez ve Yayınlar:

İstanbul Art Nouveau Mimarisinde Dekoratif Amaçlı Demir Malzeme Kullanımı (Haziran, 1992, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Sanat Dünyamız, "Art Nouveau'yu Büyükada'da Solumak", Y.K.Y, Bahar, 1992

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı-Tarih Vakfı Yayını, 1994

Adamopulo Hanı, Afrika Hanı, Anadolu Han, Bristol Oteli, Çiçek Pasajı, Concordia Tiyatrosu, Fransız Tiyatrosu, Gedikpaşa Tiyatrosu, Londra Oteli, Naum Tiyatrosu, Plaj Oteli, San Stefano Palas Oteli, Splendid Oteli, Summer Palace Oteli, Mimar Vedat Tek, Tepebaşı Tiyatrosu, Yeni Fransız Tiyatrosu

Tombak, Art Nouveau Mimarisinde Dekoratif Demir Malzeme Kullanımı, sayı: 14, 1995

(Çeviri) Michael Graves, "Building and Projects, 1966-81, s. 11-13", Modernizmin Serüveni (1840-1990), Yapı Kredi Yayınları, İst, 1997